

LATVIJAS REPUBLIKAS
EKONOMIKAS MINISTRĪJA

ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS
TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU

Jūnijs
2015

RĪGA

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

**RĪGA
2015. GADA JŪNIJS**

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519
Tālrunis 371-67013293
Fakss 371-67280882
E-pasts: macro@em.gov.lv
Interneta vietne: <http://www.em.gov.lv>

Zīņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Zīņojuma apkopošana, 1., 4.1.1.), I.Skrībāne (2., 3.1.3., 4.3., 5.2.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), J.Salmiņš (2., 3.2.1., 3.2.2., 3.3.), L.Stelmaka-Leja (3.1.1., 3.1.2., 4.1.2., 4.1.3., 5.2.), G.Pinke (3.3.), I.Šnīdere (4.2.), V.Skuja (4.4.), N.Ozols (5.1., 5.3.), A.Rožkalne, J.Ušpelis (5.4.), Č.Gržibovskis, R.Rimša (6.1.), G.Silovs (6.2.1., 6.8., 6.12.), D.Klinsonē, M.Rone, L.Stauvere, D.Šīkova (6.2.2.), M.Ivanova, V.Laizāns, A.Upīte (6.2.3.), K.Soms (6.3.), A.Leite, R.Meijers, I.Niedrīte (6.4.), R.Kņutiņa, S.Soila, I.Strazdiņa, R.Špade (6.5.), M.Lūka, I.Šīrava (6.6), I.Lore (6.7., 6.8.), E.Fernāts (6.8., 6.12.), M.Jansons (6.9.), L.Neiders, (6.10.), I.Kabanova (6.11.), A.Krūze, M.Zondaks (6.12.), M.Ivanova, L.Kauliņa (6.13.), B.Mistre, J.Reinsone (6.14.), M.Drāke (6.15., 6.16.), D.Freimane (6.17.).

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Eiropas Savienības dati tiek nēmti no *Eurostat* datu bāzes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2015

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāj!

Ekonomikas ministrijas speciālisti ir sagatavojuši kārtējo Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tāpat kā iepriekšējos Ziņojumos arī šajā tiek vērtēta situācija ekonomikā, kā arī prognozētas ekonomikas attīstības perspektīvas.

Iekšzemes kopprodukts laika posmā no 2010. līdz 2014. gadam Latvijā ir pieaudzis par 17,4%, un tas ir bijis straujākais pieaugums starp visām Eiropas Savienības valstīm. Tas liecina, ka īstenotās reformas kopumā ir bijušas pareizas. Tomēr ne mirkli nevaram atslābināties, jo globālā ekonomiskā situācija ir diezgan trausla. Redzam, ka izaugsmes tempi Latvijā palēninās, ko galvenokārt ietekmē ģeopolitiskie notikumi, kā arī pieaugošā konkurence Eiropas Savienības iekšējā tirgū.

2015. gadā Latvijas ekonomikas attīstība būs cieši saistīta ar globālajām tendencēm mūsu ģeopolitiskajā reģionā. Ekonomiskā situācija Latvijai nozīmīgākajā eksporta tirgū – ES pakāpeniski uzlabojas. Savukārt eksportētājus, kas galvenokārt orientējas uz austrumu tirgiem, ietekmē ekonomiskās situācijas paslītināšanās Krievijā. Diemžēl ģeopolitisko sarežģījumu sekas arī šogad radīs apgrūtinājumus Latvijas ekonomikas izaugsmei. Ekonomikas ministrijas speciālisti prognozē, ka 2015. gadā IKP pieaugums varētu būt aptuveni 2 procenti.

Geopolitiskā situācija reģionā un lēnā ekonomikas izaugsme Eiropas Savienībā rada šķēršļus investīcijām un eksporta kāpumam. Šādos apstākļos svarīgākā loma Latvijas ekonomikas izaugsmes veicināšanā būs spējai uzlabot konkurētspēju un nodrošināt finanšu resursu pieejamību visās uzņēmējdarbības attīstības stadijās.

Mums ir kritiski svarīgi atrast efektīvākos veidus, kā stiprināt zināšanu ekonomikas attīstību, celt uzņēmumu konkurētspēju eksportējošās nozarēs, paaugstināt produktivitāti un inovācijas kapacitāti. Tikpat būtiska būs Latvijas reģionu attīstību stiprinoša ekonomiskā politika, t.sk. vairāk jaunu, labi apmaksātu darbavietu izveidošana Latvijas reģionos.

Lai sagatavotos un pielāgotos būtiskajām strukturālajām izmaiņām, ir nepieciešams veikt apsteidzošus pārkārtojumus darba tirgū. Ekonomikas ministrija uzskata, ka jāturpina iesāktās reformas izglītības sistēmā, uzsvarus liecot uz eksakto un dabas zinību apguves kvalitātes stiprināšanu pamatizglītībā un vidējā izglītībā, kā arī pieaugušo izglītības attīstību. Nepieciešams pilnveidot eksakto un dabas zinību priekšmetu saturu un ieviest vidējā izglītībā obligāto izvēles centralizēto eksāmenu fizikā vai kīmijā. Tāpat jāizveido uz darba devēju vajadzībām balstīta pieaugušo izglītības sistēma ar skaidru finansēšanas modeli un jānodrošina darba vidē balstītu mācību ieviešana profesionālajā izglītībā.

Jaunais ES fondu plānošanas periods mums paver iespēju nākamo septiņu gadu laikā investēt 4,4 miljardus eiro Latvijas izaugsmē un attīstībā. Jāatzīmē, ka starp plānotajiem būtiskākajiem ES fondu finansējuma mērķiem ir finanšu plūsmas palielināšana pētniecībā un attīstībā, privāto investīciju piesaistes veicināšana, pētniecības institūciju un uzņēmēju sadarbības aktivizēšana. Ievērojami ieguldījumi paredzēti arī informācijas un komunikāciju tehnoloģiju un transporta infrastruktūras uzlabojumiem, kas tieši ietekmē ekonomikas produktivitāti un ir pamats jaunu, labi apmaksātu darbavietu radīšanai un dzīves kvalitātes pieaugumam.

Ekonomikas ministrijas aktivitātēs vien būs pieejami aptuveni 800 miljoni eiro mērķtiecīgām investīcijām Latvijas ekonomikas modernizācijā un industrializācijā. Būtisks ES fondu finansējuma pieaugums paredzēts arī energoefektivitātes veicināšanai, plānošanas perioda ietvaros ieguldīt vairāk nekā 300 miljonus eiro energoefektivitātes paaugstināšanai daudzdzīvokļu mājās, publiskājās un ražošanas ēkās. 2015. gadā ir plānots uzsākt tādas ES fondu aktivitātes kā *Jaunu produktu ieviešana ražošanā* (atbalsts iekārtu iegādei), *Ārejo tirgu apgūšana* (dalība izstādēs), *Starptautiskās konkurencējas veicināšana* (nacionālie stendi), *Nodarbināto apmācības, Kompetences centri, Biznesa inkubatori* un *Daudzdzīvokļu māju siltināšana*.

Lai komersanti investētu jaunu, ienesīgāku produktu un pakalpojumu izstrādē, būtiski ir saglabāt jau esošos un izstrādāt jaunus nodokļu stimulus. Uzņēmumu ienākuma nodokļu atlaides komersantiem šobrīd ir pieejamas par ieguldījumiem jaunu ražošanas tehnoloģisko iekārtu iegādei vai izveidošanai, pētniecībā un attīstībā un lielos investīciju projektos. Jāatzīmē, ka š.g. 19. maijā Ministru kabinets pēc Ekonomika ministrijas ierosinājuma jaunā redakcijā apstiprināja *Atbalstamo investīciju projekta apstiprināšanas un īstenošanas kārtību*, kas dod tiesības turpināt līdz pat 2020. gada 1. oktobrim nodrošināt valsts atbalstu lielo investīciju veicējiem.

Ekonomisko aktivitāšu veicināšanai būtiski ir tas, ka pēc ilgām diskusijām tomēr ir izdevies panākt, ka ir saglabāts mikrouzņēmuma nodoklis, vienlaikus uzlabojot šajos uzņēmumos strādājošo darbinieku sociālo apdrošināšanu.

Viena no Ekonomikas ministrijas prioritātēm ir uzņēmējdarbības vides uzlabošana. Jaunākajā Pasaules Bankas *Doing Business 2015* pētījumā 189 valstu konkurenčē Latvija ierindojušies augstajā 23. vietā jeb 9. vietā ES dalībvalstu vidū. Pasaules Banka ir atzinusi Latviju par vienu no TOP 30 līderēm, kas ir veikušas nozīmīgas reformas uzņēmējdarbības uzlabošanā.

Latvija ir uzlabojuši savu sniegumu nodokļu nomaksas un nekustamā īpašuma reģistrēšanas jomās. Tomēr, lai straujāk uzlabotu Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitāti, ir svarīgi turpināt reformu procesu tieslietu sistēmā, īpaši komercstrīdu izskatīšanā un maksātnespējas

procesa vienkāršošanā. Vienlaikus mērķtiecīgi jāmazina birokrātiskais slogs nodokļu administrēšanā, samazinot procedūru skaitu un to veikšanai nepieciešamo laiku. No reformu īstenošanas kvalitātes un ātruma būs atkarīga turpmākā Latvijas uzņēmējdarbības vides un ekonomikas konkurētspēja. Mūsu mērķis – turpmākajos gados būt pasaules valstu top 20-niekā pēc uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējuma.

Ekonomikas ministrija turpina darbu, izstrādājot normatīvo aktu bāzi patēriņtāju aizsardzībai. Šā gada 1. jūlijā stāsies spēkā grozījumi *Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā* un *Reklamas likumā*, kas paplašinās Patēriņtāju tiesību aizsardzības centra un citu uzraudzības iestāžu pilnvaras negodīgas komercprakses gadījumos, kā arī palielinās maksimālo soda naudas apmēru par negodīgu komercpraksi.

Ekonomikas ministrija turpina ieviest no jaunā *Būvniecības likuma* izrietošos normatīvos aktus, veicot pilnīgu *Eirokodeksa standartu adaptāciju* un *Latvijas Nacionālo pielikumu* prasību iekļaušanu būvniecību regulējošo normatīvo aktu sistēmā, tādējādi veidojot mūsdienīgu un stingru nozares regulējumu, kas nodrošinās augstāku būvniecības kvalitāti visos posmos.

Vienlaikus, pilnveidojot būvniecības uzraudzības kontroli, darbu ir sācis Būvniecības valsts kontroles birojs. Tā pārraudzībā ir jaunu publisku ēku būvdarbu valsts kontrole un ekspluatācijas uzraudzība.

2015. gadā turpinām reformēt Publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldību. Jau šobrīd ir stājies spēkā *Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likums*. Tas izstrādāts, lai nodrošinātu profesionālu un caurskatāmu valsts un atvasinātu publisku personu, tajā skaitā pašvaldību, kapitālsabiedrību pārvaldību, kā arī uzlabotu šo kapitālsabiedrību darbības rādītājus. *Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likums* ir šīs reformas pamatlīdzeklis. Tās īstenošana ir vitāli svarīga arī Latvijas uzņēmēšanai. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijā (OECD).

Ekonomikas ministrijas un tās padotībā esošo valsts pārvaldes institūciju pārstāvji turpina darbu pie iestāšanās OECD, lai Latvija varētu klūt par pilntiesīgu OECD dalībvalsti. 2015. gadā ir sagatavots un izplatīts padziļinātais ziņojums par Latvijas atbilstību OECD vadlīnijām par valsts kapitāla pārvaldību, Latvijas ekonomikas pārskats un Patēriņtāju politikas ziņojums par Latviju. Ekonomikas ministrija aktīvi piedalās jauno instrumentu izstrādē, pozīciju sagatavošanā un Ekonomikas ministrijas kompetences jomu politikas veidošanā atbilstoši OECD vadlīnijām un rekomendācijām.

Konsekventi turpinās Latvijas enerģijas tirgus integrācija Eiropā. Jau šobrīd ir stājušās spēkā *Elektroenerģijas tirgus likuma* normas, kas nodrošina pilnīgu elektroenerģijas tirgus atvēršanu. Vienlaikus mēs esam iedarbinājuši atbalsta sniegšanas sistēmu trūcīgajām un mazturīgajām mājsaimniecībām, kā arī daudzbērnu ģimenēm, kompensējot elektroenerģijas cenu izmaiņas. Tāpat Ekonomikas ministrija ir īstenojusi kompleksus

pasākumu, lai līdz 2017. gadam ierobežotu turpmāku elektroenerģijas obligātā iepirkuma komponentes pieaugumu elektroenerģijas kopējā cenā, saglabājot to 2013. gada līmeni.

Ekonomikas ministrija aktīvi strādā pie energoefektivitātes politikas normatīvo aktu ietvara izveidošanas. Ministru kabinets ir izskatījis likumprojektu *Energoefektivitātes likums*, kura mērķis ir izmaksu efektīva energoefektivitāte enerģijas ražošanā, pārvadē un galalietotājos. Energoefektivitāti var uzskatīt par lielāko energoresursu, un tās ieviešana ir metode, kura veiksmīgi jāizmanto, lai paaugstinātu energoapgādes drošību un samazinātu siltumnīcefekta gāzu emisijas. Energoefektivitātes paaugstināšana noteiktī ir ātrākais un izmaksu ziņā efektīvākais risku samazināšanas veids, vienlaicīgi radot papildu darbavietas un veicinot izaugsmi.

Šobrīd dienaskārtībā ir arī gāzes tirgus liberalizācijas tālāka īstenošana, lai radītu ietvaru atvērtai gāzes tirgus darbībai no 2017. gada aprīļa.

Papildus Latvijas enerģijas tirgus likumdošanas nosacījumu pilnveidošanas darbam norit arī aktīvs darbs pie elektroenerģijas un gāzes infrastruktūras attīstības un investīciju piesaistes infrastruktūras projektu esošai un tālākai īstenošanai, lai nostiprinātu valsts enerģētisko drošību un enerģijas piegāžu diversifikāciju.

Galvenais mērķis enerģētikā laika posmā līdz 2020. gadam ir Latvijas enerģētiskās neatkarības stiprināšana, energoapgādes drošības paaugstināšana, enerģētikas ilgtspējas veicināšana un konkurētspējīgas enerģijas cenas nodrošināšana patēriņtājiem.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, mēs aktīvi veidojam dialogu ar uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām un citiem sabiedrības pārstāvjiem.

Šajā Ziņojumā jūs atradīsiet informāciju par Latvijas nozīmīgākajiem ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem, nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, valdības ekonomisko politiku un tās īstenošanas galvenajiem instrumentiem, tajā skaitā arī ES fondu izmantošanu.

Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru Kabinets, tādēļ virkne spriedumu par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo vienīgi Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!
2015. gada jūnijs

Dana Reizniece-Ozola,
ekonomikas ministre

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	7
1. Ekonomiskais stāvoklis: ūdens kopsavilkums	9
2. Ārējā ekonomiskā vide	13
3. Izaugsme	17
3.1. Iekšzemes kopprodukts un kopējais pieprasījums	17
3.1.1. Attīstības tendences	17
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš	18
3.1.3. Investīcijas	20
3.1.4. Eksports un imports	24
3.2. Nozaru ieguldījums	30
3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences	30
3.2.2. Apstrādes rūpniecība	34
3.3. Prognozes	48
4. Makroekonomiskā attīstība	50
4.1. Valsts finances	50
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	50
4.1.2. Budžeta ieņēmumi	53
4.1.3. Budžeta izdevumi	57
4.2. Cenas	59
4.2.1. Patēriņa cenas	59
4.2.2. Ražotāju cenas	62
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi	64
4.3. Maksājumu bilance	65
4.3.1. Tekošais konts	65
4.3.2. Finanšu plūsmas	67
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	68
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	71
4.4.1. Monetārā politika	71
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	72
4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti	73

5. Darba tirgus	77
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	77
5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte	80
5.3. Darba tirgus prognozes	84
5.4. Nodarbinātības politika	86
6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	92
6.1. „Eiropa 2020” stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma	92
6.1.1. „Eiropa 2020” stratēģija un tās virzība	92
6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai	94
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā	96
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	96
6.2.2. Ārējā ekonomiskā politika	102
6.2.3. Eiropas Savienības vienotais tirgus	105
6.3. Industriālā politika	107
6.4. Enerģētikas politika	110
6.5. Būvniecības un mājokļu politika	120
6.6. Tūrisma politika	123
6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana	125
6.8. Mazie un vidējie uzņēmumi	127
6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	133
6.10. Informācijas sabiedrība	137
6.11. Konkurences politika	141
6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika	143
6.13. Patēriņtāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	146
6.14. Kvalitātes nodrošināšana	149
6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika	149
6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija	150
6.15. Privatizācija	152
6.16. Publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reforma	156
6.17. Tautsaimniecības padome	157
7. Rekomendācijas	160

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIEŅĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

AS	akciju sabiedrība	KF	Kohēzijas fonds
AES	atomelektrostacija	KP	Konkurences padome
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs
ĀTI	ārvalstu tiešas investīcijas	LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
CIF	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai	LVS	Latvijas Standarts
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MK	Ministru kabinets
CZK	Centrālā zemes komisija	MVK	mazie un vidējie komersanti
DP	darbības programma	MVU	mazie un vidējie uzņēmēji
ECC	Eiropas Patēriņāju informēšanas centrs	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
EK	Eiropas Komisija	NVS	Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
ELVGF	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds	PCI	patēriņa cenu indekss
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PJ	petadžouls
ES	Eiropas Savienība	PTAC	Patēriņāju tiesību aizsardzības centrs
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās	PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
ES-28	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2013. gada 1. jūlija paplašināšanās	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
ESF	Eiropas Sociālais fonds	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
FOB	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai	SVK	Starpvaldību komisija
HES	hidroelektrostacija	TAI	tirdzniecības aizsardzības instrumenti
IKP	iekšzemes kopprodukts	TAVA	Tūrisma attīstības valsts aģentūra
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	TEC	termoelektrocentrāle
		TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
		TWh	teravatstunda
		VID	Valsts ieņēmumu dienests
		VSS	Valsts sekretāru sanāksme
		ZVFI	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija	IT	Itālija
BE	Belgija	LT	Lietuva
BG	Bulgārija	LU	Luksemburga
CZ	Čehija	LV	Latvija
CY	Kipra	MT	Malta
DE	Vācija	NL	Nīderlande
DK	Dānija	PL	Polija
EE	Igaunija	PT	Portugāle
EL	Grieķija	RO	Rumānija
EU	Eiropas Savienība	SE	Zviedrija
FI	Somija	SI	Slovēnija
FR	Francija	SK	Slovākija
HR	Horvātija	SP	Spānija
HU	Ungārija	UK	Lielbritānija
IE	Īrija		

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

No 2005. gada līdz 2007. gadam apjomīga ārējā kapitāla ieplūde stimulēja būtisku privātā patēriņa un investīciju pieaugumu Latvijā. IKP vidējie gada pieauguma tempi pārsniedza 10%. 2008. gadā un 2009. gadā, globālās finanšu krizes ietekmē apstājoties ārējā kapitāla ieplūdei, iestājās recesija. Krizes laikā IKP samazinājās par $\frac{1}{4}$ daļu, ārējais parāds gandrīz dubultojās, nodarbināto skaits samazinājās par 16%, strādājošo reālā darba samaksa – par 12 procentiem.

Kopš 2009. gada beigām ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta, un ir atsākusies izaugumsme. No 2011. gada līdz 2013. gadam IKP vidēji pieauga par 4,7% ik gadu, kas bija viena no straujākajām izaugsmēm ES.

2014. gadā IKP pieauga par 2,4%. Pieauguma tempu palēniināšanos noteica tendences ārējā vidē – lēnāka izaugumsme ES nekā gaidīts, kā arī ekonomiskās situācijas pavājināšanās Krievijā. Lai arī pēdējos gados Latvijas ekonomika pieaug, IKP vēl ir par 5% mazāks nekā pirms krizes 2007. gadā.

2015. gada 1. ceturksnī IKP bija par 0,3% lielāks nekā iepriekšējā ceturksnī (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem) un par 1,9% lielāks nekā pirms gada. Tas ir vērtējams kā labs rādītājs, nesmot vērā nelabvēlīgo ģeopolitisko situāciju reģionā. **Ekonomikas ministrijas speciālisti prognozē, ka 2015. gadā kopumā IKP pieauguma tempi būs 2% robežās.**

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015p	2016p
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās, mljrd. eiro)	24,4	18,9	18,2	20,3	22,0	23,2	24,1	24,8	26,0
pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos									
Iekšzemes kopprodukts	-3,2	-14,2	-2,9	5,0	4,8	4,2	2,4	2,0	3,0
Privātais patēriņš	-8,0	-16,2	3,1	2,9	3,0	6,2	2,3	2,6	3,2
Valsts patēriņš	2,4	-10,7	-8,1	3,1	0,4	2,9	3,4	2,4	0,2
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-9,2	-33,3	-20,0	24,2	14,5	-5,2	1,3	-1,1	3,0
Eksports	2,4	-12,9	13,4	12,0	9,8	1,4	2,2	2,4	2,8
Imports	-10,7	-31,7	12,4	22,0	5,4	-0,2	1,6	0,7	2,1
Patēriņa cenas	15,4	3,5	-1,1	4,4	2,3	0,0	0,6	0,9	2,0
procentos pret iekšzemes koproduktu, ja nav norādīts citādi									
Vispārējās valdības sektora bilance	-4,0	-9,0	-8,1	-3,3	-0,8	-0,7	-1,4	-1,5	-1,2
Vispārējās valdības parāds	18,6	36,4	46,8	42,7	40,9	38,2	40,0	37,0	40,0
Eksporta-importa saldo	-13,6	-1,5	-1,5	-5,0	-4,4	-2,9	-2,9	-3,1	-2,5
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi, % pret iepriekšējo gadu)	-0,2	-13,9	-6,4	1,3	1,6	2,1	-1,0*	0,2	0,5
Nodarbinātības līmenis	62,0	54,3	52,0	54,0	56,1	58,2	59,1	60,0	61,0
Bezdarba līmenis (darba meklētāji % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	7,7	17,5	19,5	16,2	15,0	11,9	10,8	9,8	8,7

P – prognoze
* Sākot ar 2014. gadu, ir veiktas izmaiņas darbaspēka apsekojuma metodoloģijā. Ceturkšņa datu vispārināšanai tiek izmantots ceturkšņa vidējais privātajās mājsaimniecībās dzīvojošo iedzīvotāju skaits (iepriekš – iedzīvotāju skaits gada sākumā)

Kopš 2010. gada Latvijas preču un pakalpojumu eksports ir audzis ļoti strauji un ir galvenais tautsaimniecības attīstības dzinulis. Eksporta apjomī šobrīd jau par vairāk nekā 25% pārsniedz pirmskrīzes līmeni. Tomēr pēdējos gados zemais pieprasījums ārējos tirgos ir ietekmējis eksporta dinamiku, un tā kļuvusi mērenāka. 2013. gadā eksporta apjomī pieauga tikai par 1,4%, bet 2014. gadā – par 2,2%. 2014. gadā kāpum

pamatā noteica preču eksporta pieaugums, bet pakalpojumu eksporta apjomī saruka.

2015. gada 1. ceturksnī kopējie eksporta apjomī bija par 3,5% lielāki nekā pirms gada. Ekonomikas problēmas Krievijā ir ietekmējus Latvijas eksporta iespējas – šogad 1. ceturksnī preču eksports uz Krieviju faktiskajās cenās bija par 28,5% mazāks nekā pirms gada. Tajā pašā laikā, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai ES, Latvijas eksports

uz šīm valstīm pieauga par 4%. Arī uz trešajām valstīm eksporta apjomī gada sākumā pieauga, kas liecina, ka Latvijas ražotāji spēj diversificēt savus noieta tirgus. 2015. gada 1. ceturksnī pieauguši arī pakalpojumu eksporta apjomī.

Eksporta turpmākās attīstības iespējas ietekmēs ne tikai ārējā pieprasījuma izmaiņas, bet arī Latvijas ražotāju konkurents pēja. Jāņem vērā, ka līdz šim Latvijas konkurents pēja uzlabošanos pamatā noteica darbaspēka izmaksu samazināšana, bet turpmāk izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

Krīzes laikā, samazinoties iekšējam pieprasījumam, importa apjomī strauji saruka. Palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm iekšējā tirgū, pieprasījums pēc importa pieaug. Tomēr kopš 2012. gada vidus importa dinamika ir kļuvusi krieti mērenāka. 2014. gadā imports pieauga tikai par 1,6 procentiem.

Preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības bilances deficitis gan 2013. gadā, gan arī 2014. gadā bija 2,9% līmenī no IKP. Tekošā konta deficitis 2013. gadā bija 2,3% līmenī no IKP, bet 2014. gadā – 3,1%. Jāatzīmē, ka **zems tekošā konta deficitis Latvija saglabājas jau kopš 2010. gada, kas liecina par Latvijas ekonomikas ārējo sabalansētību.**

Būtisks devums izaugsmē ir iekšzemes pieprasījumam. Nodarbinātības palielinājums un pakāpenisks darba samaksas kāpums sekmē privātā patēriņa pieaugumu. 2013. gadā privātais patēriņš pieauga par 6,2%, bet 2014. gadā – par 2,3%. Savukārt 2015. gada 1. ceturksnī privātais patēriņš bija par 2,6% lielāks nekā pirms gada. Tāpat kā kopējā ekonomikas izaugsme, arī privātā patēriņa dinamika ir kļuvusi mērenāka.

Uzlabojoties situācijai budžetā, ir atsācis pieaugt valsts patēriņš. 2013. gadā valsts patēriņš pieauga par 2,9%, bet 2014. gadā – par 3,4%. Līdzīgi pieauguma tempi bija vērojami arī 2015. gada 1. ceturksnī.

Pēdējos gados investīciju dinamika Latvijā ir diezgan svārstīga. Krīzes laikā – 2008.-2009. gadā investīcijas būtiski samazinājās, bet 2011.-2012. gadā ievērojami pieauga. 2013. gadā investīciju apjoms Latvijas tautsaimniecībā atkal samazinājās – par 5,2%. 2014. gadā investīšanas dinamika bija mērena, un investīciju apjomī bija par 1,3% lielāki nekā pirms gada. Investīciju līmenis joprojām ir ievērojami zemāks nekā pirmskrīzes gados. Salīdzinoši lēno investīciju pieaugumu ietekmē uzņēmēju nogaidošā attieksme saistībā ar pieaugošo nenoteiktību ārējā vidē. Arī zems banku kreditēšanas līmenis joprojām ir viens no investīcijas ierobežojošiem faktoriem. Jāatzīmē, ka būtiska ir valsts loma investīšanas procesā – vājas kreditēšanas apstākļos valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām, izmantojot ES struktūrfondu līdzfinansējumu.

Pēdējos gados vājais pieprasījums eksporta tirgos bremzē apstrādes rūpniecības izaugsmi. Pēckrīzes gados apstrādes rūpniecība bija galvenais tautsaimniecības izaugsmes virzītājs. No 2009. gada līdz 2012. gada beigām ražošanas apjomī apstrādes rūpniecībā pieauga par 24%. 2013. gadā ražošanas apjomī apstrādes rūpniecībā

saglabājās 2012. gada līmenī. Būtiska ietekme uz nozares ražošanas apjomiem 2013. gadā bija arī AS „Liepājas Metalurgs” darbības pārtraukšanai, kā rezultātā ievērojami saruka metālu ražošanas apjomī. Arī 2014. gadā saražotās produkcijas apjomī bija tuvi iepriekšējā gada līmenim. 2015. gada 4 mēnesīs apstrādes rūpniecībā izlaides apjomī strauji pieauga un bija par 6,3% lielāki nekā pirms gada.

Atsevišķas apakšnozarēs turpinās stabila izaugsme, savukārt citās nozarēs dažādu faktoru ietekmē ražošanas apjomī sarūk. Lielākajā rūpniecības nozarē – kokapstrādē ražošanas apjomī turpina augt. Ražošanas apjomī 2014. gadā pieauga par 6,9%. 2015. gada 4 mēnesīs saražotās produkcijas apjomī bija par 8,2% lielāki nekā pirms gada. Būtisks devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē 2015. gada sākumā ir metālapstrādes nozarei, ko ietekmēja viena no lielākajiem rūpniecības uzņēmumiem “KVV Liepājas Metalurgs” darbības atsākšana. Pārtikas rūpniecībā 2014. gadā saražotās produkcijas apjomī kopumā saglabājās iepriekšējā gada līmenī, bet 2015. gada janvārī-aprīlī izlaides apjomī bija par 5,1% mazāki nekā pirms gada. Nozares attīstību būtiski ietekmē ES un Krievijas ekonomiskās attiecības. Straujākais ražošanas apjomu pieaugums gan 2014. gadā, gan 2015. gada sākumā bija datoru, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā. Savukārt ražošanas apjomī samazinās vieglajā rūpniecībā, nemetalisko minerālu izstrādājumu ražošanā, papīra ražošanā un poligrāfijā un ķīmiskajā rūpniecībā.

Lielākais devums IKP pieaugumā pēdējos gados ir bijis uz iekšējo pieprasījumu orientētām nozarēm. Pēc apjomīgās lejupslides krīzes laikā izaugsme ir atsākusies būvniecības nozarē, ko lielā mērā veicina publiskie pasūtījumi un ES fondu projekti. 2013. gadā būvniecības apjomī palielinājās par 7,5%, ko lielā mērā noteica inženierbūvju celtniecības apjomu pieaugums. 2014. gadā apjomī būvniecībā turpināja pieaugt – par 8,1%. Pieaugumu lielā mērā noteica straujais ēku būvniecības apjoma pieaugums gada pirmajā pusē. Tomēr, kā liecina jaunākie statistikas dati, 2015. gadā būvniecībā ir sagaidāma tikai mērena izaugsme.

2013. gadā komercpakalpojumu nozaru apjomī pieauga par 6%, un, nemot vērā nozaru lielo īpatsvaru, tas veidoja gandrīz pusi no visas tautsaimniecības izaugsmes. Tomēr 2014. gadā komercpakalpojumu nozarēs sniegt o pakalpojumu apjomī auga mērenāk – par 1,3%. Apjomu kāpumu 2014. gadā galvenokārt sekmēja izaugsme finanšu un apdrošināšanas darbībās, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumu nozarēs. Mērena izaugsme bija vērojama informācijas un komunikāciju pakalpojumu nozarē.

Palielinoties valdības izdevumiem, 2013. gadā stabils pieaugums bija vērojams arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs – par 3,8%, bet 2014. gadā – par 3,3 procentiem.

Pārējā rūpniecībā ražošanas apjomī samazinājās gan 2013. gadā, gan arī 2014. gadā, attiecīgi par 3,3% un 2,5%, kas galvenokārt bija saistīts ar laika apstākļiem, jo, salīdzinot ar iepriekšējiem periodiem, tika saražoti mazāki elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomī.

Tirdzniecības nozarē (ieskaitot izmitināšanu un ēdināšanas pakalpojumus) sniegtu pakalpojumu apjomu 2013. gadā pieauga par 4,8%. Arī 2014. gadā tie turpināja pieaugt, lai arī lēnākos tempos – par 2,3%. Tirdzniecības nozari pozitīvi ietekmē privātā patēriņa kāpums un mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums. Savukārt vājas ārējās tirdzniecības aktivitātes bremzē vairumtirdzniecības nozares izaugsmi.

Transporta nozarē 2013. gadā izaugsme sasniedza 1,6%, ko veicināja ar autotransportu pārvadāto kravu apjomu pieaugums. 2014. gadā nozarē sniegtie pakalpojumi bija par 3,3% lielāki nekā pirms gada. Šīs nozares pieaugumu 2014. gadā lielā mērā veicināja sekmīga ostu darbība un ar autotransportu pārvadāto kravu apjomu pieaugums. 2015. gada sākumā transporta nozarē pakalpojumu sniegšanas apjomi samazinājās – 1. ceturksni par 1,6%. Samazinājumu lielā mērā noteica kravu apgrozījuma kritums dzelzceļā un ostās.

Pēdējos gados Latvijā vērojama mērena inflācija. 2014. gada decembrī, salīdzinot ar 2013. gada decembri, cenas palielinājās par 0,2% (12 mēnešu inflācija). Lielākā palielinīšā ietekme uz patēriņa cenām gada laikā bija cenu kāpumam pakalpojumiem, kas pieauga par 3,3% un kopējo cenu līmeni paaugstināja par 0,9 procentpunktiem. Savukārt lielākā pazeminošā ietekme gada laikā bija degvielas cenu kritumam (par 12,3%), kas kopējo patēriņa cenu līmeni samazināja par 0,8 procentpunktiem. Decembra beigās pasaules naftas cenas bija noslīdējušas līdz zemākajam līmenim pēdējo piecu ar pusi gadu laikā, pasaules naftas cenai gada laikā samazinoties par 50%. Tomēr straujāku cenu kritumu degvielai kavēja ASV dolāra kurga kāpums attiecībā pret eiro. Liela ietekme bija arī pārtikas cenu kritumam (par 0,8%), kas kopējo patēriņa cenu līmeni pazemināja par 0,2 procentpunktiem. Pasaules pārtikas cenas gada laikā samazinājās par 8,5%, ko ietekmēja straujš cenu kritums piena produktiem. Pārtikas cenu kritumu Latvijā ietekmēja arī Krievijas noteiktais embargo atsevišķiem pārtikas produktiem no 2014. gada augusta. 2014. gada vidējā inflācija, salīdzinot ar 2013. gadu, pieauga par 0,6 procentiem.

2015. gadā inflācija pamatā ir saistīta ar naftas un pārtikas cenu dinamiku pasaulei. Maijā patēriņa cenas bija par 1,2% lielākas nekā pirms gada. **2015. gada vidējā inflācija varētu augt nedaudz straujāk nekā pagājušajā gadā.**

Pēc finanšu tirgus satricinājuma 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā **Latvijas monetārie rāditāji pakāpeniski stabilizējas** – uzlabojas kredītportfelē kvalitāte un pieaug banku piesaistīto noguldījumu apjoms. Kredītu ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā banku kredītportfelī 2015. gada 1. ceturksni bija 13,1%, kas ir zemākais rāditājs kopš 2008. gada beigām. Banku kredītportfelē kvalitātes uzlabošanās lielā mērā ir saistīta ar sliktu kredītu norakstīšanu.

Turpina pieaugt banku piesaistīto rezidentu noguldījumu apjoms. Līdz ar gaidāmo eiro ieviešanu noguldījumi īpaši strauji pieauga 2013. gada beigās.

2015. gada marta beigās, salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo periodu, noguldījumu apjoms pieauga par 17,2 procentiem.

Tomēr kredītu atlīkumi joprojām turpina sarukt, lai arī negatīvie tempi samazinās. Tas galvenokārt ir saistīts ar iepriekš izsniegtu kredītu atmaksu un sliktu kredītu norakstīšanu. 2015. gada marta beigās, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, tie ir sarukuši par 3,5%. Straujāk saruka hipotekāro kredītu un industriālo kredītu atlīkumi. Savukārt komerckredītu atlīkumi nedaudz pieauga. Apjoma ziņā vairāk kredītu tika izsniegti operāciju ar nekustamo īpašumu nozarē un apstrādes rūpniecībā.

Valsts fiskālais stāvoklis ir stabils. 2014. gadā vispārējās valdības budžeta deficitis bija 1,4% no IKP jeb 347 milj. eiro, kas bija par 0,4 procentpunktiem vairāk nekā plānots iepriekšējā cikla *Latvijas Stabilitātes programma*. Šo noviržu pamatā galvenokārt bija vienreizējs kapitāla pārvedums centrālās valdības saistību izpildei pret Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banku.

Atbilstoši Eiropas Komisijā iesniegtajai *Latvijas Stabilitātes programmai 2015.-2018. gadam* prognozētais vispārējās valdības budžeta deficitis 2015. gadā ir 362,1 milj. eiro jeb 1,5% no IKP. 2015. gada valsts budžetā kā prioritāri ir noteikti pasākumi valsts sociālās un nacionālās drošības stiprināšanai, ilgtspējīgas Latvijas ekonomikas attīstībai, kas uzlabotu sabiedrības labklājību, kā arī uzņēmējdarbības konkurētspējas veicināšanai.

Nodrošinot nodokļu politikas stabilitāti un ievērojot iepriekšējo apņemšanos mazināt darbaspēka nodokļu slogu, no 2015. gada 1. janvāra iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme ir samazināta no 24% uz 23%. Palielināta iemaksa otrajā pensiju līmenī no 4% uz 5%. No 2015. gada 1. janvāra tiek palielināta arī minimālā alga no 320 uz 360 eiro. Tas ir viens no veidiem, kā īstenot valsts attīstības stratēģisko mērķi – mazināt iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzību. Savukārt no 2016. gada ir paredzēts ieviest diferencēto neapliekamo minimumu.

Līdz ar *Fiskālās disciplīnas likuma* (FDL) apstiprināšanu 2013. gada sākumā valsts fiskālās politikas kurss turpmāk balstās uz konцепciju, kas paredz ekonomiskajā ciklā nodrošināt sabalansētu budžetu, ar to saprotot vispārējās valdības strukturālās budžeta bilances apmēru, kas nepārsniedz -0,5% no IKP, kā to paredz FDL. Latvija strukturālo deficitu 0,5% no IKP apmērā sasniedza 2012. gadā. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums ir strukturālā deficitā noturēšana vidējā termiņa mērķa līmenī.

Ekonomisko aktivitāšu palielināšanās pozitīvi ietekmē situāciju darba tirgū – mazinās krīzes izraisītais augstais bezdarbs un pieaug nodarbinātības līmenis. Tajā pašā laikā atsevišķas iedzīvotāju grupas, īpaši personas ar zemu izglītības līmeni un kvalifikāciju, gados vecāki cilvēki, kā arī jaunieši situācijas uzlabošanos izjūt vājāk. Vienlaikus uzlabojumi klūst lēnāki, ko ietekmē bāzes efekta pakāpeniskā samazināšanās darba tirgū, kā arī izaugsmes tempu palēnināšanās saistībā ar tendencēm ārējā vidē.

2014. gadā situācija darba tirgū turpināja uzlaboties, tomēr lēnāk nekā iepriekš. Bezdarba līmenis samazinājās līdz 10,8%, kas bija par 1,1 procentpunktu mazāk nekā 2013. gadā, bet nodarbinātības līmenis pieauga par 0,9 procentpunktiem – līdz 59,1%. Kopumā 2014. gadā nodarbināti bija 884,6 tūkst. iedzīvotāju, bet darba meklējumos bija 107,6 tūkst., kas bija par 12,7 tūkst. mazāk nekā 2013. gadā.

2015. gada 1. ceturksnī nodarbināto iedzīvotāju skaits palielinājās par 0,3% un nodarbinātības līmenis palielinājās par 1,1 procentpunktu, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Savukārt bezdarba līmenis 2015. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, samazinājās par 1,7 procentpunktiem – līdz 10,2 procentiem.

Arī reģistrētais bezdarba līmenis turpina samazināties – 2015. gada maija beigās tas bija 8,6%. Reģistrēti bija 81 tūkst. bezdarbnieku, kas bija par 7 tūkst. mazāk nekā 2014. gada maijā. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis saglabājas Latgales reģionā (18,9%), bet zemākais – Rīgā (5%). Gandrīz trešdaļa no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita bija ilgstošie bezdarbnieki (bez darba ilgāk par gadu).

Salīdzinoši augstais bezdarbs galvenokārt saistīts ar cikliskiem faktoriem, tomēr saglabājas arī augsts strukturālā bezdarba risks. Daļai bezdarbnieku ilgstoši var būt problēmas atrast darbu, jo jaunās darbavietas nav tās pašas, kas tika zaudētas krīzes laikā.

Ekonomikas ministrijas speciālisti prognozē, ka kopumā **2015. gadā nodarbināto skaits varētu palielināties par 0,2%, bet bezdarba līmenis būs nedaudz zem 10 procentiem.**

Krīzes laikā atalgojuma korekcija bija salīdzinoši mērena, lielāko daļu ekonomikas apjomu krituma kompensēja strādājošo skaita samazinājums. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2010. gada beigām ir atsācies atalgojuma pieaugums.

Vidējā bruto darba samaksa 2013. gadā pieauga par 4,5%, bet 2014. gadā – par 6,8% un sasniedza 765 eiro. Straujš atalgojuma pieaugums bija vērojams arī 2015. gada 1. ceturksnī – gada griezumā vidējā bruto alga palielinājās par 6,1 procentu.

Kopš 2010. gada atalgojums ir audzis gan privātajā, gan sabiedriskajā sektorā. Jāatzīmē, ka sabiedriskajā sektorā 2014. gadā vidējā bruto alga bija vien par 0,8% augstāka nekā 2008.gadā, turpretī privātajā sektorā tā pārsniedza 2008.gada līmeni par gandrīz 19 procentiem.

Līdz ar nominālā atalgojuma pieaugumu pakāpeniski palielinās reālā darba alga. Kopš 2013. gada reālās algas pieaugums ir kļuvis straujāks. 2013. gadā reālā alga palielinājās par 5,6%, bet 2014.gadā par 8%. 2015. gada 1. ceturksnī reālā alga pieauga par 6,8%. Kopš 2013. gada reālās algas pieaugumu pamatā noteica straujais nominālās algas kāpums, kā arī lēnais patēriņa cenu pieaugums.

Latvijas tautsaimniecības turpmākā attīstība joprojām būs cieši saistīta ar eksporta iespējām, **tāpēc lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību.**

Tautsaimniecības izaugsme vidējā termiņā būs atkarīga no vairākiem faktoriem. Latvijai kā mazai atvērtai ekonomikai ar relatīvi augstu tirgus liberalizācijas pakāpi izaugsmi būtiski ietekmē globālās ekonomikas attīstību un stabilas konkurētspējas uzturēšana. Īpaši svarīga ir ES kopējās ekonomikas telpas attīstības dinamika, kā arī Ukrainas krīzes izraisītās ģeopolitiskās situācijas uzlabošanās. Latvijas ekonomiskās priekšrocības vidējā termiņā galvenokārt balstīsies uz panākto makroekonomisko stabilitāti, kā rezultātā ir uzlabojušies Latvijas kreditreitingi, kā arī uz plānoto struktūrfondu atbalsta programmu efektivitāti un uzlabojumiem uzņēmējdarbības vidē.

Straujākas izaugsmes scenārijs paredz, ka Latvijas galvenajos eksporta tirgos atjaunosies izaugsme, un Latvijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocības pamatā tiek balstītas uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitātes uzlabošanu un inovācijām, mazākā mērā uz lētu darbaspēku un zemām resursu cenām. **Vidēja termiņa periodā Latvijas izaugsmes tempi varētu sasniegt 4-5% pieaugumu gadā.** Savukārt vājākas izaugsmes scenārijā, saglabājoties vājai izaugsmei Eiropā un neuzlabojoties Ukrainas krīzes radītajai ģeopolitiskajai situācijai, Latvijas ekonomikas izaugsmes tempi var būt daudz lēnāki.

2. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE¹

Globālā ekonomikas izaugsme 2014. gadā bija mērena, izaugsmei stiprinoties attīstītajās valstīs un nedaudz palēninoties attīstības valstīs. Neskatoties uz lēnākiem pieauguma tempiem, attīstības valstu devums globālajā izaugsmē joprojām bija nozīmīgs. Globālo izaugsmi veicināja pieprasījuma pakāpeniskā atgūšanās, naftas cenu samazināšanās, monetāras ekspansijas pasākumi u.c. Savukārt geopolitiskais saspilējums dažados reģionos, kā arī tādi fundamentālie faktori kā potenciālās izaugsmes palēnināšanās un sabiedrības novecošanās joprojām ir būtiski šķēršļi izaugsmei.

Eiropas Komisija prognozē, ka 2015. gadā globālā ekonomika pieauga par 3,5%, savukārt 2016. gadā izaugsmes tempi palielināsies līdz 3,9 procentiem.

ASV ekonomikā 2014. gadā bija vērojama stabila izaugsme, tomēr 2014. gada beigās tā palēninājās. Pieauguma tempu palēnināšanās bija saistīta ar importa apjoma un ASV dolāra vērtības kāpumu. Kopumā 2014. gadā IKP bija par 2,4% lielāks nekā 2013. gadā.

Arī 2015. gada sākumā ASV ekonomikas izaugsme bija nedaudz lēnāka nekā gaidīts. Izaugsmei joprojām pozitīvi ietekmē zemās naftas cenas, darba tirgus attīstība un uzņēmēju un patēriņtāju konfidences uzlabošanās. Jāatzīmē, ka līdz šim ASV ekonomika ir bijusi noturīga pret nelabvēlīgu ārējo vidi un dolāra kursa stiprināšanos.

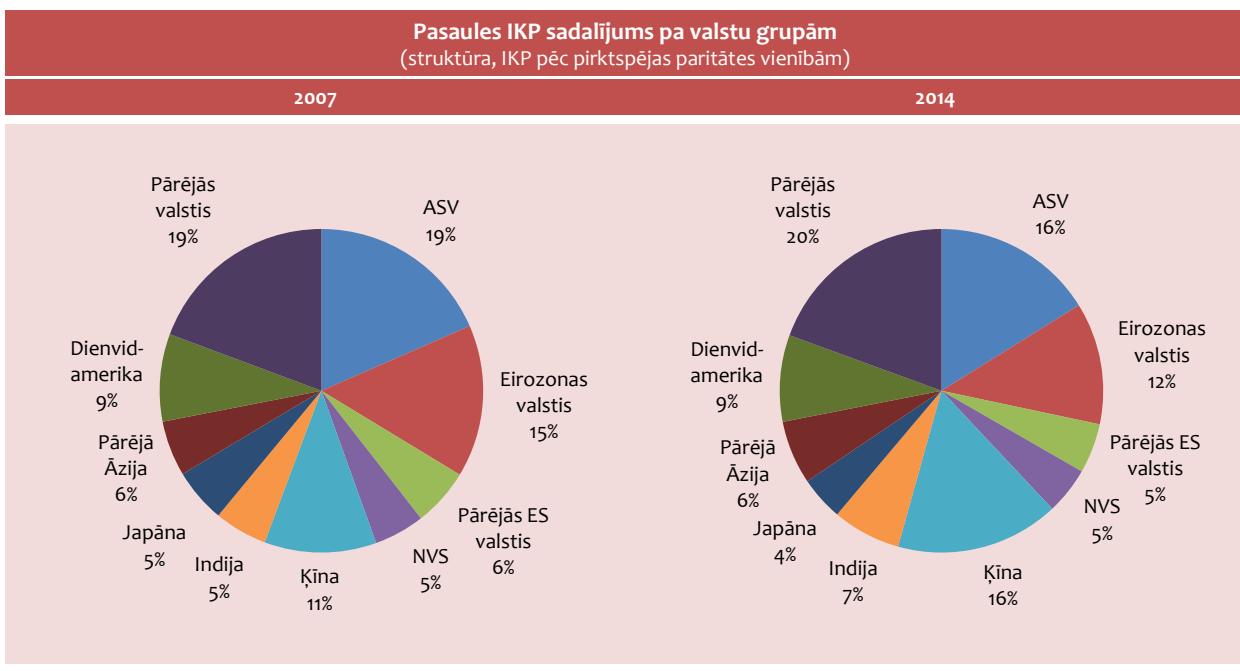
Turpmākā izaugsme ASV saglabāsies nedaudz virs potenciālā līmeņa. Turpinās uzlaboties situācija darba tirgū, kā arī saglabāsies zemas enerģijas cenas. Izaugsmi veicinās arī labvēlīga monetārā un fiskālā politika. Tomēr jāatzīmē, ka īstermiņā izaugsme būs nedaudz vājāka nekā tika prognozēts iepriekš.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums (procentos pret iepriekšējo gadu)				
	2013	2014	2015p	2016p
Pasaulē	3,3	3,4	3,5	3,9
tai skaitā:				
ASV	2,2	2,4	3,1	3,0
Japāna	1,6	0,0	1,1	1,4
ES	0,0	1,4	1,8	2,1
tai skaitā:				
Eirozonas valstis	-0,4	0,9	1,5	1,9
Krievija	1,3	0,6	-3,5	0,2
Ķīna	7,6	7,4	7,0	6,8

Avots: European Commission- European Economic Forecast, Spring 2015
p – prognoze

2.1. attēls

¹ Nodalas sagatavošanā ir izmantoti izdevumi: European Commission- European Economic Forecast, Spring 2015; International Monetary Fund- World Economic Outlook, April 2015

Āzijas valstis joprojām ir globālās izaugsmes līderis. Lai gan lielā daļā reģiona valstu izaugsme paātrinājās, tomēr reģiona lielkās ekonomikās – Ķīnā, Indonēzijā un Japānā – tā palēninājās, un izaugsmes tempi reģionā kopumā 2014. gadā bija nedaudz lēnāki nekā iepriekšējos gados. Pieprasījuma samazinājums Ķīnā, Japānā un eirozonas valstīs negatīvi ietekmēja Āzijas reģiona

eksporta apjomu pieaugumu, ko daļēji kompensēja pieprasījuma pieaugums ASV. Arī investīcijas pieauga lēnāk, it īpaši Ķīnā, galvenokārt saistībā ar korekcijām nekustamā īpašuma tirgos. Privātais patēriņš saglabājās noturīgs, kas vairumā reģiona valstu (izņemot Japānu) ir izaugsmes galvenais dzinējspēks.

2.2. tabula

Eiropas Savienības dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji (procentos)									
	IKP pieaugums			Patēriņa cenas			Bezdarbs		
	2014	2015p	2016p	2014	2015p	2016p	2014	2015p	2016p
Eiropas Savienība	1,4	1,8	2,1	0,6	0,1	1,5	10,2	9,6	9,2
Austrija	0,3	0,8	1,5	1,5	0,8	1,9	5,6	5,8	5,7
Belgija	1,0	1,1	1,5	0,5	0,3	1,3	8,5	8,4	8,1
Dānija	1,1	1,8	2,1	0,3	0,6	1,7	6,6	6,2	5,9
Francija	0,4	1,1	1,7	0,6	0,0	1,0	10,3	10,3	10,0
Grieķija	0,8	0,5	2,9	-1,4	-1,5	0,8	26,5	25,6	23,2
Itālija	-0,4	0,6	1,4	0,2	0,2	1,8	12,7	12,4	12,4
Īrija	4,8	3,6	3,5	0,3	0,4	1,5	11,3	9,6	9,2
Lielbritānija	2,8	2,6	2,4	1,5	0,4	1,6	6,1	5,4	5,3
Luksemburga	3,1	3,4	3,5	0,7	0,8	2,1	5,9	5,7	5,4
Nīderlande	0,9	1,6	1,7	0,3	0,2	1,3	7,4	7,1	6,9
Portugāle	0,9	1,6	1,8	-0,2	0,2	1,3	14,1	13,4	12,6
Somija	-0,1	0,3	1,0	1,2	0,2	1,3	8,7	9,1	9,0
Spānija	1,4	2,8	2,6	-0,2	-0,6	1,1	24,5	22,4	20,5
Vācija	1,6	1,9	2,0	0,8	0,3	1,8	5,0	4,6	4,4
Zviedrija	2,1	2,5	2,8	0,2	0,7	1,6	7,9	7,7	7,6
Bulgārija	1,7	1,0	1,3	-1,6	-0,5	1,0	11,4	10,4	9,8
Čehija	2,0	2,5	2,6	0,4	0,2	1,4	6,1	5,6	5,5
Horvātija	-0,4	0,3	1,2	0,2	0,1	1,3	17,3	17,0	16,6
Igaunija	2,1	2,3	2,9	0,5	0,2	1,9	7,4	6,2	5,8
Kipra	-2,3	-0,5	1,4	-0,3	-0,8	0,9	16,1	16,2	15,2
Latvija	2,4	2,3	3,2	0,7	0,7	2,2	10,8	10,4	9,4
Lietuva	2,9	2,8	3,3	0,2	-0,4	1,7	10,7	9,9	9,1
Malta	3,5	3,6	3,2	0,8	1,3	1,9	5,9	5,9	5,9
Polija	3,4	3,3	3,4	0,1	-0,4	1,1	9,0	8,4	7,9
Rumānija	2,8	2,8	3,3	1,4	0,2	0,9	6,8	6,6	6,4
Slovākija	2,4	3,0	3,4	-0,1	-0,2	1,4	13,2	12,1	10,8
Slovēnija	2,6	2,3	2,1	0,4	0,1	1,7	9,7	9,4	9,2
Ungārija	3,6	2,8	2,2	0,0	0,0	2,5	7,7	6,8	6,0

Avots: European Commission- European Economic Forecast, Spring 2015

p – prognoze

2015. gadā Āzijas valstīs tiek prognozēta stabila izaugsme, un reģions saglabās izaugsmes līderpozīcijas. Lai gan Ķīnas izaugsmes rādītāji arvien tuvinās ilgtspējīgākiem tempiem, citās reģiona valstīs izaugsme paātrināsies. Izaugsmi balstīs patēriņa preču un naftas

cenu samazinājums, kā arī augošais ārējais pieprasījums un joprojām labvēlīgi finanšu nosacījumi.

Pateicoties mērenam algu kāpumam, labvēlīgi monetārai politikai un labvēlīgam ārējam pieprasījumam, ekonomiskā izaugsme Japānā 2015. gadā būs nedaudz vīrs 1 procenta.

Lai arī 2015. gada sākumā izaugsme Ķīnā bija nedaudz mērenāka nekā prognožets, tomēr kopumā gadā tā sasniegs 7%. To galvenokārt noteiks zemas naftas cenas, izaugsmes stiprināšanās reģionā un augošs iekšzemes pieprasījums.

Savukārt, pateicoties politikas reformām, investīciju pieaugumam un zemajām naftas cenām, izaugsmes tempi Indijā 2015. gadā tiek prognozēti nedaudz straujāki nekā iepriekš – 7,6 procenti.

Izaugsme **NVS valstīs** 2014. gada otrajā pusē palēninājās. Par pamatu tam bija privātā patēriņa samazinājums, naftas cenu kritums, Krievijai noteiktās starptautiskās sankcijas, kā arī Krievijas ekonomikas strukturālās nepilnības, kas izraisīja ievērojamu rubļa vērtības samazinājumu un strauji augošu inflāciju. Kā atbilde uz to bija Krievijas Centrālās bankas ievērojama procentu likmes paaugstināšana un dažādi citi pasākumi valsts ekonomiskā stāvokļa stabilizēšanai. Notikumi Krievijā ievērojami pasliktināja arī citu NVS reģiona valstu izaugsmi.

NVS valstu IKP 2015. gadā saruks, neliels pieaugums sagaidāms vien 2016. gadā, ar izņēmumiem atsevišķās Vidusāzijas valstīs – Tadžikistānā, Uzbekistānā un Turkmenistānā, kurās arī 2015. gadā saglabāsies salīdzinoši strauja izaugsme. Galvenais izaugsmi ierobežojošais faktors ir saistīts ar ģeopolitisko spriedzi reģionā.

Mazinoties investīcijām, turpmākā izaugsme **Krievijā** tiek vērtēta kā vāja. Lielākajām Krievijas bankām joprojām saglabājas ierobežota piekļuve Rietumvalstu

kapitāla tirgiem, kas ievērojami sadārdzina aizņemšanās izmaksas. 2015. gadā turpināsies kapitāla aizplūšana, kā arī saglabāsies ekonomiskā nenoteiktība un pasliktināties uzņēmējdarbības vide. Pozitīva izaugsme Krievijā tiek prognozēta vien 2016. gada otrajā pusē, kam pamatā būs pasaules naftas cenu pieaugums.

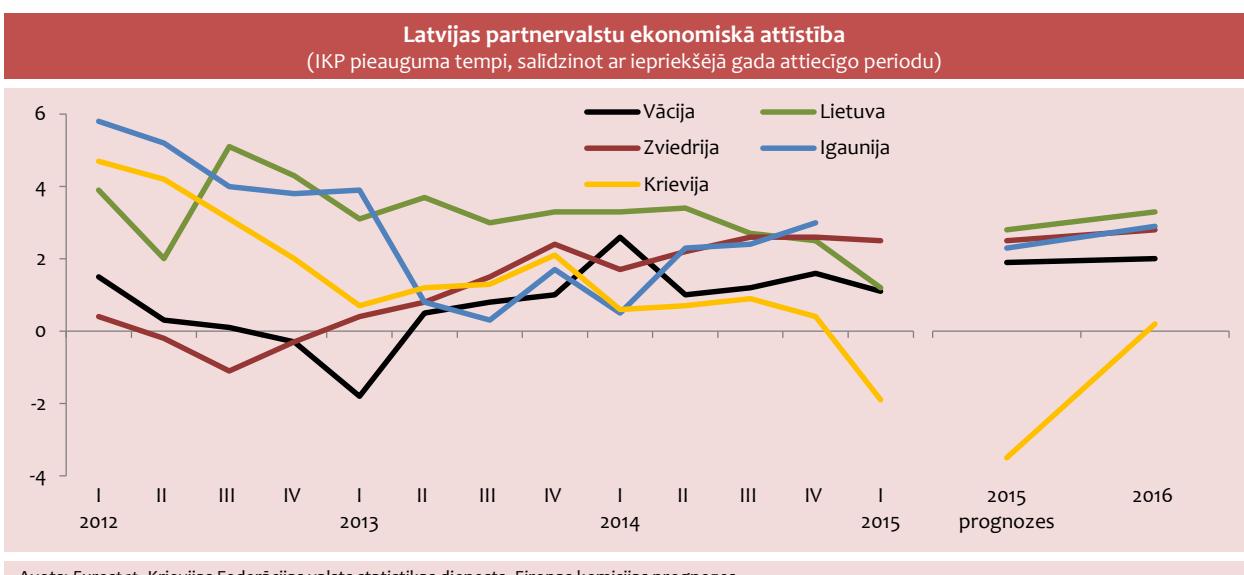
2014. gadā ekonomikas atveselošanās **Eiropas Savienībā** un eirozonā turpinājās, bet IKP pieauguma tempi bija lēnāki nekā iepriekš prognožets, ko noteica vājs pieprasījums, kā arī augsts parāda un bezdarba līmenis. Arī ražošana un investīcijas joprojām bija zem pirmskrīzes līmeņa.

Ekonomiskās aktivitātes ES joprojām ir mērenas. Saglabājas zemas naftas cenas un atbalstoši finanšu nosacījumi, bet izaugsmi vājina ilgstoši zema inflācija.

2015. gada sākumā ES attīstības perspektīvas ir uzlabojušās. Galvenie izaugsmes faktori 2015. gadā ir zemās naftas cenas, eiro kura samazinājums pret ASV dolāru, kā arī ECB monetārās politikas pasākumi (*quantitative easing*) un to ietekme uz procentu likmes pazemināšanos. Izaugsmi ietekmējoši riski saglabājas, taču to ietekme tiek prognozēta zemāka nekā iepriekš.

Izaugsmes stiprināšanās nākotnē uzlabos darba tirgus rādītājus, kas pozitīvi ietekmēs privāto patēriņu. Augošs pieprasījums un mazāka nepieciešamība pēc bilanču korekcijas veicinās investīcijas. Līdz šim īstenotās strukturālās reformas atsevišķās reģiona valstīs ir devušas rezultātus, tomēr joprojām nav pietiekamas, lai palielinātu izaugsmes perspektīvas vidējā termiņā.

2.2. attēls

Izaugsmes tempi **Baltijas valstīs** saglabājas straujāki nekā vidēji ES, tomēr, palēninoties eksporta kāpumam, tie ir piebremzējušies.

Izaugsme **Lietuvā** 2014. gadā bija nedaudz vājāka nekā gadu iepriekš. Krievijas krīze negatīvi ietekmēja eksportu, gada otrajā pusē – investīciju apjomus. Privātās patēriņš turpināja strauji augt, samazinājās bezdarba

līmenis un pieauga algas. Pateicoties zemām naftas cenām, mazinājās inflācija, kas palielināja mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu pieaugumu.

Arī 2015. gadā izaugsme Lietuvā saglabāsies stabila. Iekšzemes pieprasījums, jo īpaši privātās patēriņš, kā arī nodarbinātības un algu pieaugums, saglabājoties zemai inflācijai, joprojām būs galvenie izaugsmes virzītāji.

Saistībā ar ģeopolitisko nenoteiktību investīciju tempi būs lēnāki.

Izaugsme **Igaunijā** 2014. gadā bija nedaudz straujāka nekā gadu iepriekš, neskatoties uz IKP samazinājumu tās galvenajā tirdzniecības partnervalstī Somijā, kā arī Krievijā. Lielāko ieguldījumu izaugsmē deva iekšzemes tirdzniecība un apstrādes rūpniecība, savukārt transporta un būvniecības nozares apjomi samazinājās. Privāto patēriņu veicināja ievērojams atalgojuma pieaugums, lielākas vecuma pensijas un zema inflācija. Gada otrajā pusē ievērojami samazinājās investīciju apjomi. Neskatoties uz vāju ārējo vidi un Krievijas noteikto importa embargo, pieauga eksports.

Uzlabojoties ārējai videi, izaugsmes tempi 2015. gadā Igaunijā nedaudz paastrināsies. Galvenais izaugsmes dzinējspēks būs privātais patēriņš, ko veicinās zema inflācija, atalgojuma pieaugums, ienākuma nodokļa likmes samazinājums un ģimenes pabalstu pieaugums.

Pēc vājās ekonomiskās izaugsmes 2012.-2013. gadā ekonomiskā situācija **Vācijā** 2014. gadā uzlabojās. To noteica galvenokārt privātais patēriņš un investīcijas.

Eksporta pieaugums bija mērens. Pēc labiem izaugsmes rādītājiem 2014. gada beigās 2015. gada sākumā, mazinoties zemās naftas cenas ietekmei, izaugsmes tempi nedaudz palēninājās. Izaugsmi šajā periodā veicināja rūpniecības un pakalpojumu nozares attīstība.

Saglabājoties stabilam darba tirgum, labvēlīgai ārējai videi, zemam eiro kursam un labvēlīgiem finanšu nosacījumiem, izaugsme Vācijā 2015. gadā kopumā tiek prognozēta nedaudz virs potenciālā līmeņa.

Zviedrijas ekonomikas izaugsme 2014. gadā bija straujākā pēdējos četros gados. Galvenais izaugsmes dzinējspēks bija patēriņš, kā arī pozitīvs investīciju pieaugums.

2015. gadā saglabāsies stabils iekšzemes pieprasījums, pateicoties eirozonas valstu ekonomiskajai attīstībai un vājākai Zviedrijas kronai, paredzama arī pozitīva eksporta izaugsme. Savukārt zemajām naftas un enerģijas cenām būs ierobežota pozitīva ietekme, ņemot vērā zemo valsts energointensitāti un augstos enerģijas produktu nodokļus. Arī 2016. gadā Zviedrijas izaugsmes tempi turpinās augt.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukts un kopējais pieprasījums

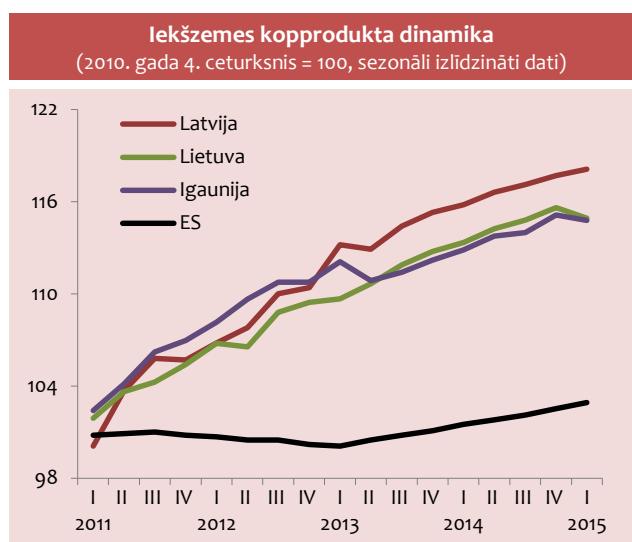
3.1.1. Attīstības tendences

Kopš 2011. gada Latvijas ekonomikas izaugsme bija viena no straujākajām ES. No 2011. gada līdz 2013. gadam ekonomikas izaugsme sasniedza vidēji 4,7% ik gadu. Pirmajos pēckrīzes gados Latvijas ekonomikas izaugsmi lielā mērā noteica eksporta apjomu pieaugums. Kopš 2013. gada nelabvēlīgā situācija ārējā vidē ierobežo eksporta iespējas. Straujāk aug privātais patēriņš, ko sekਮē pakāpenisks nodarbinātības un darba samaksas pieaugums.

2014. gadā ekonomikas pieauguma tempi palēninājās, ko noteica tendences ārējā vidē – lēnāka nekā iepriekš gaidīta izaugsme ES, kā arī ekonomiskās situācijas pavājināšanās Krievijā. Kopumā 2014. gadā IKP pieauga par 2,4%, un izaugsme joprojām bija straujāka nekā vidēji ES. Tomēr, neskatoties uz straujo izaugsmi, IKP ir par 5% mazāks nekā bija pirmskrīzes periodā – 2007. gadā.

2015. gada 1. ceturksnī IKP pieauga par 1,9%, salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksni, kas vērtējams kā labs rādītājs, ņemot vērā nelabvēlīgo ģeopolitisko situāciju reģionā.

3.1. attēls

3.1. tabula

	Iekšzemes kopprodukta izlietojums (izmaiņas pret iepriekšējo gadu, procentos)						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Iekšzemes kopprodukts	-3,2	-14,2	-2,9	5,0	4,8	4,2	2,4
Privātais patēriņš	-8,0	-16,2	3,1	2,9	3,0	6,2	2,3
Valsts patēriņš	2,4	-10,7	-8,1	3,1	0,4	2,9	3,4
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-9,2	-33,3	-20,0	24,2	14,5	-5,2	1,3
Eksports	2,4	-12,9	13,4	12,0	9,8	1,4	2,2
Imports	-10,7	-31,7	12,4	22,0	5,4	-0,2	1,6

Kopš 2010. gada Latvijas preču un pakalpojumu eksports pieauga ļoti strauji un bija galvenais tautsaimniecības attīstības dzinulis. Eksporta apjomi 2012. gadā par gandrīz 25% pārsniedza pirmskrīzes līmeni. Kopš 2013. gada saistībā ar zemo pieprasījumu ārējos tirgos eksporta dinamika ir kļuvusi mērenāka.

2014. gadā preču un pakalpojumu eksporta apjomi pieauga vien par 2,2% – preču eksports pieauga par 4,6%, savukārt pakalpojumu eksports samažinājās par 3,4 procentiem.

Arī 2015. gadā preču un pakalpojumu eksporta dinamika ir mērena, un 1. ceturksnī eksporta apjomi,

salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksni, palielinājās par 3,5 procentiem.

2014. gadā iekšzemes pieprasījums pieauga par 2,3%. Lai arī iekšzemes pieprasījums 2014. gadā bija par 18,2% lielāks nekā krīzes zemākajā punktā 2010. gadā, tomēr tas vēl par 15,5% atpalika no pirmskrīzes līmeņa 2007. gadā.

2015. gadā iekšzemes pieprasījums turpināja pieaugt – 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksni, – par 2 procentiem.

Pēc krīzes, pakāpeniski palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm iekšējā tirgū, pieprasījums pēc importa

precēm un pakalpojumiem strauji pieauga. Bet kopš 2012. gada vidus importa dinamika ir ļoti mērena.

2014. gadā preču un pakalpojumu imports pieauga par 1,6%. Pieaugumu ietekmēja apjomu kritums atsevišķās

preču grupās, tādās kā minerālie produkti, lauksaimniecības un pārtikas preces un transportlīdzekļi.

2015. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksnī, imports samazinājās par 1,2 procentiem.

3.2. tabula

Iekšzemes kopprodukta izlietojums pa ceturkšņiem (izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, procentos)															
	2012				2013				2014				2015		
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III
Iekšzemes kopprodukts	8,8	4,3	3,7	3,4	3,1	4,6	4,6	4,5	2,8	2,3	2,4	2,1	1,9		
Privātais patēriņš	3,0	4,6	2,7	1,8	5,9	8,2	8,4	2,3	2,7	2,3	2,1	2,2	2,6		
Valsts patēriņš	-8,8	5,5	0,2	3,7	6,2	1,2	3,7	1,5	3,7	4,2	1,7	3,8	3,4		
Kopējā pamatkapitāla veidošana	30,6	22,0	3,2	12,4	-15,6	-2,5	-2,9	-2,8	9,3	1,8	-1,7	-0,6	-0,9		
Eksports	12,4	5,9	10,6	10,3	3,4	2,1	-0,4	1,0	3,5	1,8	0,4	3,3	3,5		
Imports	11,7	7,0	0,9	3,4	1,9	-1,8	0,2	-0,9	1,2	3,0	-0,7	2,8	-1,2		

Krīzes laikā ievērojami uzlabojās Latvijas eksporta-importa bilance. Vēl 2007. gadā eksporta-importa saldo pārsniedza -20% no IKP, kopš 2009. gada eksporta-importa saldo uzlabojas.

2013. gadā un 2014. gadā eksporta-importa saldo bija -2,9% no IKP.

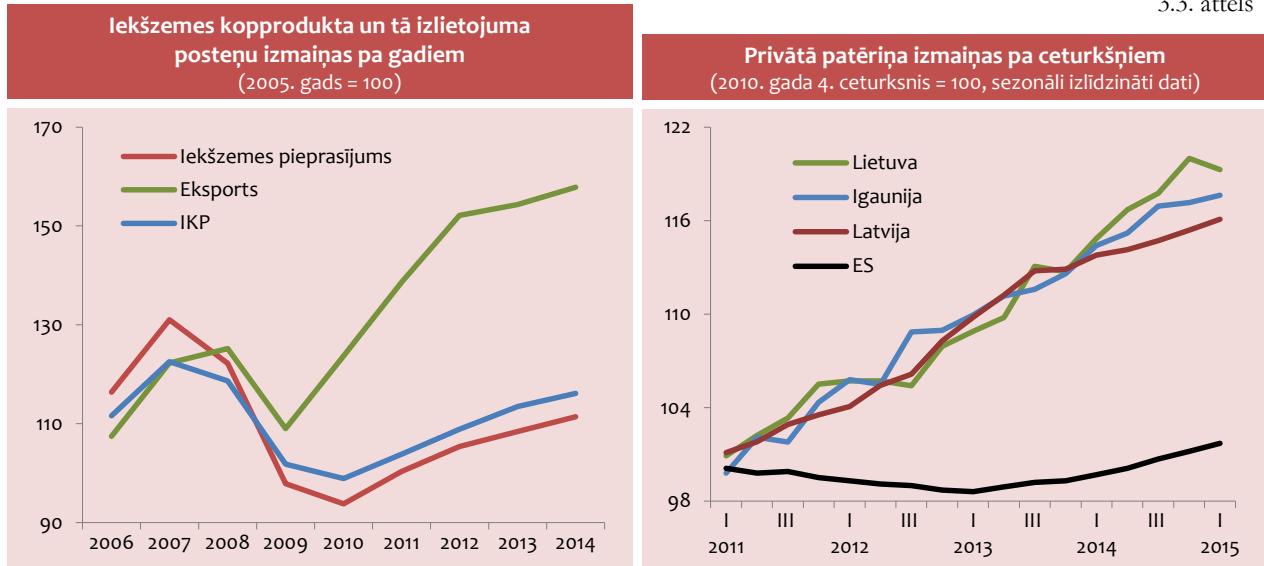
2015. gadā eksporta-importa saldo turpina uzlaboties un 1. ceturksnī tas bija -2,1% no IKP.

3.2. attēls

Arī 2014. gadā privātais patēriņš turpināja palielināties, tomēr tāpat kā kopējā ekonomikas izaugsme privātā patēriņa tempi bija mērenāki nekā 2013. gadā. Kopumā gadā privātais patēriņš palielinājās par 2,3%, un pieaugumu sekmēja vidējās darba samaksas kāpums, tomēr tajā pašā laikā nodarbinātības pieaugums bija lēns.

2015. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksnī, privātais patēriņš pieauga par 2,6 procentiem.

3.3. attēls

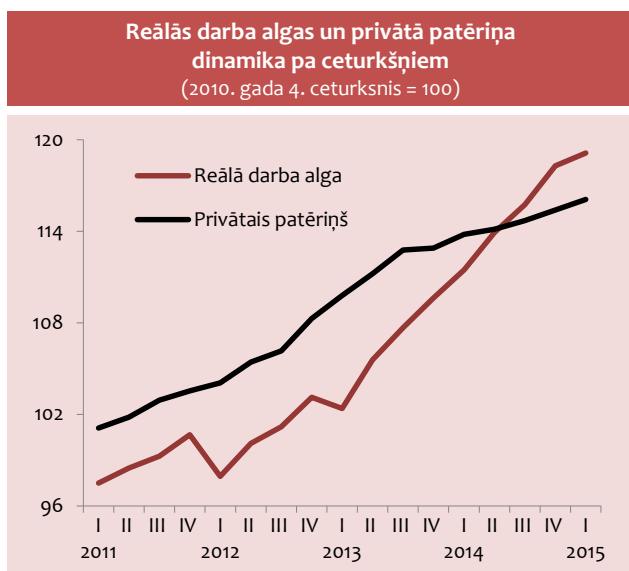

3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

Pēdējos gados privāta patēriņa pieaugumu sekmēja pakāpenisks nodarbinātības pieaugums un darba samaksas kāpums. 2012. gadā privātais patēriņš pieauga par 3%, 2013. gadā – par 6,2 procentiem.

2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, mājsaimniecību izdevumi kopumā pieauga. Izdevumi pārtikai pieauga par 4%, transportam – par 2% un atpūtai un kultūrai – par 5%. Savukārt izdevumi mājokļa uzturēšanai samazinājās par 1 procentu.

3.4. attēls

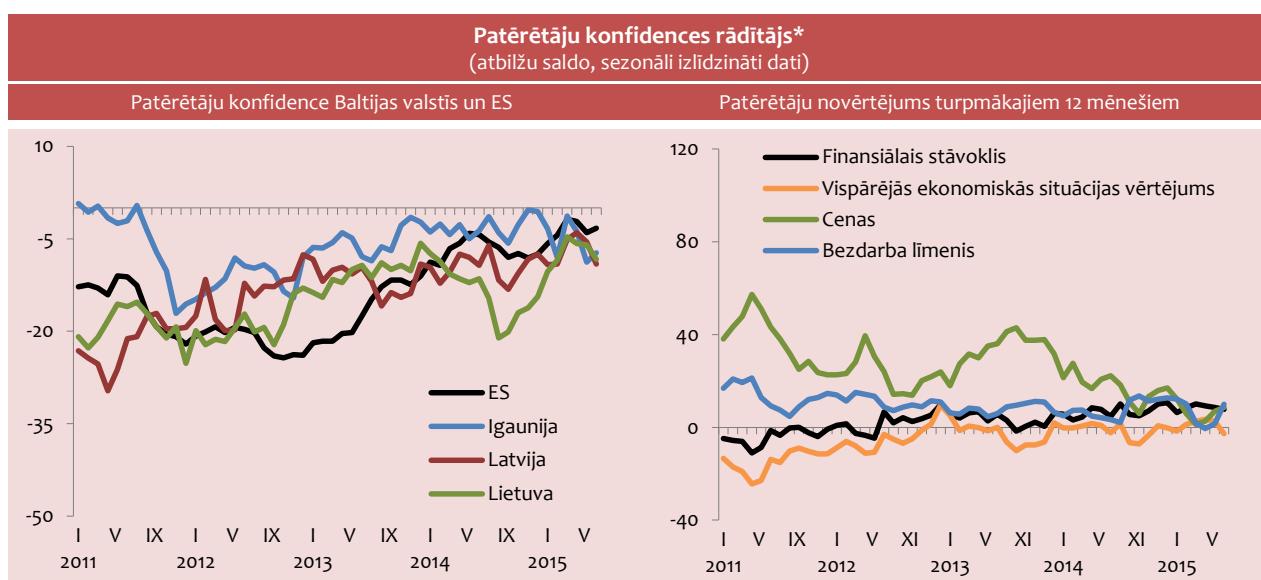
No 2011. gada līdz 2012. gadam patērētāju konfidence strauji uzlabojās. Tomēr kopš 2012. gada, neskatoties uz to, ka konfidence turpina uzlaboties, būtiskas izmaiņas patērētāju noskaņojumā nav vērojamas, un tā joprojām ir negatīva.

Kopš 2012. gada vidus lielā mērā ir nostabilizējies patērētāju optimisms par ģimenes finansiālo situāciju, un tam ir arī tendence uzlaboties.

Patērētāju novērtējums par kopējo situāciju valstī būtībā kopš 2013. gada nav mainījies.

Bezdarba un inflācijas gaidas kopumā mazinās. Patērētāju bezdarba gaidas samazinās jau kopš 2011. gada beigām, izņemot nelielu kāpumu 2014. gada beigās, savukārt inflācijas gaidas jau kopš 2011. gada ir ļoti cikliskas, patērētājiem tādā veidā reaģējot uz dažādām izmaiņām valstī, piemēram, eiro ieviešana vai elektrības tirgus atvēršana.

3.5. attēls

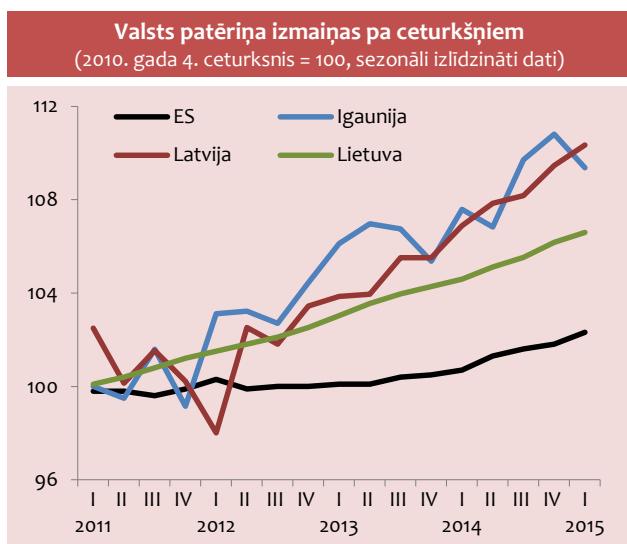
* Patērētāju konfidences rādītāju aprēķina kā atbilstoši saldo vidējo lielumu uz 4 jautājumiem – par finansiālo situāciju, vispārējo ekonomisko situāciju, bezdarba novērtējumu un uzkrājumiem nākamajos 12 mēnešos

Valsts patēriņš jeb sabiedrisko pakalpojumu apjomī krizes laikā strauji saruka. 2011. gadā valsts patēriņš bija par 13,3% mazāks nekā 2007. gadā. Samazinājumu noteica valsts budžeta konsolidācijas pasākumu īstenošana. Rezultātā samazinājās arī valsts patēriņa īpatsvars IKP. 2008. gadā valsts patēriņš veidoja 20% no IKP. 2012. gadā valsts patēriņa apjomī veidoja vairs tikai 17% no IKP. Lai arī ekonomiskā situācija uzlabojās, tomēr valdības apņemšanās turpināt mazināt valsts budžeta deficitu arī 2012. gadā ierobežoja strauju izdevumu pieaugumu. 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, valsts patēriņa apjomī pieauga par 2,9 procentiem.

2014. gadā valsts patēriņš pieauga par 3,4%, tomēr, neskatoties uz pakāpenisku pieaugumu, valsts patēriņš joprojām atpaliek no pirmskrīzes līmeņa.

2015. gadā valdības patēriņš turpina pieaugt – 1. ceturksnī tas palielinājās par 3,4%, salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksni.

3.6. attēls

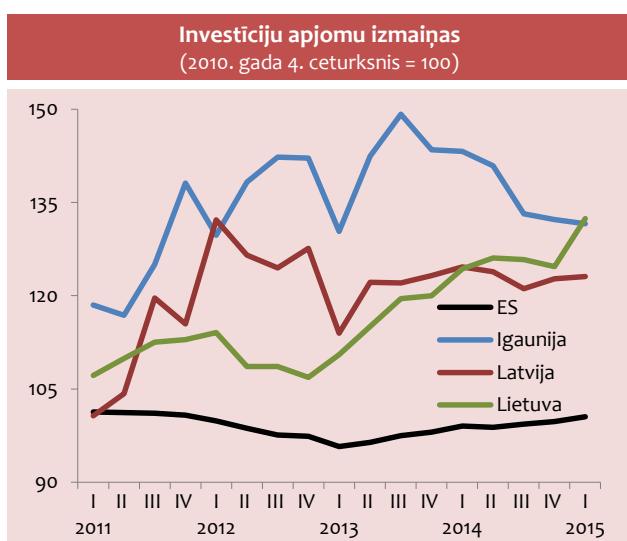
3.1.3. Investīcijas

Investēšanas aktivitātēs Latvijā, tāpat kā kopumā ES dalībvalstīs pēdējos gados ir visai mērenas, un investīciju apjomi joprojām nav sasniegusi pirmskrīzes līmeni.

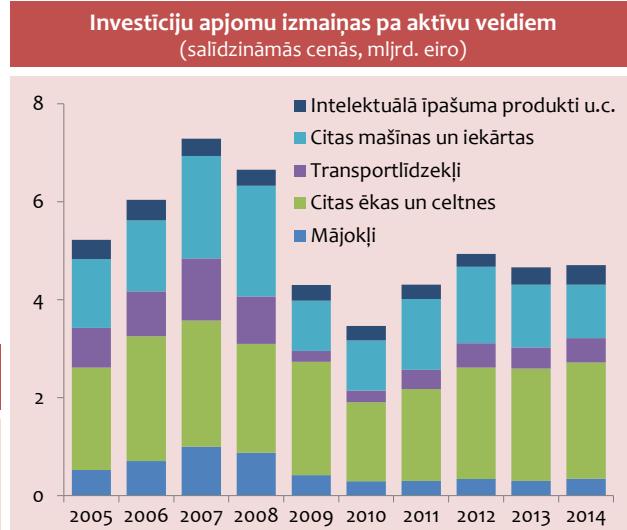
Zems ieguldījumu līmenis un vāja dinamika bremzē pamatlīdzekļu atjaunošanos un modernizāciju, kas var mazināt valsts konkurētspēju un izaugsmes potenciālu, ietekmējot produktivitāti un spēju radīt darbavietas.

2014. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu investīciju apjoms ES valstīs kopumā ir samazinājies par gandrīz 12,5% un bija 19,3% no IKP, t.i., gandrīz par 2,5 procentpunktiem zemākā līmenī nekā vidēji 2004.-2007. gadā.

3.7. attēls

3.8. attēls

2014. gada pirmajā pusgadā investīciju dinamika bija pozitīva. 1. ceturksnī investīcijas Latvijas tautsaimniecībā pieauga par 9,3% un 2. ceturksnī – par 2,1%. Savukārt 2014. gada 3. ceturksnī un 4. ceturksnī investīciju apjoms bija attiecīgi par 1,7% un 0,6% zemākā līmenī nekā pirms gada. Kopumā 2014. gadā investīcijas pieauga par 1,3% un veidoja 23% no IKP. Arī 2015. gada sākumā investēšanas process ir bijis ļoti mērens. Šī gada 1. ceturksnī investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā bija par gandrīz 1% zemākā līmenī nekā gadu iepriekš. Galvenokārt to ietekmēja ieguldījumu samazinājums mājokļos un transportlīdzekļos, ko daļēji nosedza investīciju pieaugums citās mašīnās un iekārtās, kā arī intelektuālā īpašuma produktos. Sagaidāms, ka investīcijas

Latvijas tautsaimniecībā saglabās mērenu pieaugumu. Investīciju zemo līmeni un vājo dinamiku lielā mērā ietekmē vājā kreditēšana, relatīvi zems pieprasījums, salīdzinoši augsts privātā un valsts sektora parādsaistību līmenis, kā arī ekonomiskās un politiskās situācijas nenoteiktība ārējā vidē.

Kopš 2007. gada ir mainījusies ieguldīto aktīvu struktūra. To galvenokārt noteica būtisks investīciju kritums mājokļos, kā arī mašīnās un iekārtās ekonomikas straujās lejupslīdes gados. 2010. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas mājokļos samazinājās par 70,3%, bet mašīnās un iekārtās – par 62,4%, tai skaitā transportlīdzekļos – par 81,3%. Turpmākajos divos gados ieguldījumi mašīnās un iekārtās nedaudz pieauga, tomēr kopš 2013. gada šajos aktīvos tiek ieguldīts arvien mazāk, un to apjomī 2014. gadā bija uz pusi zemākā līmenī nekā 2007. gadā. Savukārt investīcijas mājokļos būtībā nepieauga un 2014. gadā veidoja tikai 35% no pirmskrīzes līmeni.

Relatīvi noturīgākas krīzes laikā bija investīcijas citās ēkās un būvēs. 2010. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās samazinājās par 37,5%. Turpmākajos trīs gados ieguldījumi šajos aktīvos pieauga visai strauji – par 42,3%, galvenokārt pateicoties nozīmīgiem valsts ieguldījumiem infrastruktūras projektos. 2013. gadā investīciju apjomi

ēkās un būvēs bija gandrīz pirmskrīzes līmenī un veidoja 48,5% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

2014. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, visstraujāk pieauga ieguldījumi mājokļos un transportlīdzekļos, attiecīgi par 13,3% un 16,7%, kamēr ieguldījumi ražošanas iekārtās samazinājās par 15,2%. Savukārt 2015. gada 1. ceturksnī mājokļu, kā arī citu ēku un celtnu būvniecībā kopumā tika ieguldīts par 6% mazāk nekā gadu iepriekš, bet investīcijas ražošanas iekārtās pieauga par 4,4 procentiem.

Pēdējos gados ir palielinājusies valsts loma investēšanas procesā. Vājās kreditēšanas apstākļos valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām ar ES struktūrfondu līdzfinansējumu.

Kaut arī ekonomikas recessijas laikā valsts investīciju apjoms samazinājās, tomēr to daļa kopējās investīcijās Latvijas tautsaimniecībā pieauga un 2010. gadā sasniedza 24%, t.i., par 8 procentpunktiem vairāk nekā 2007. gadā. 2011. gadā valsts investīcijas pieauga par 16%, dodot 4 procentpunktus no kopējā investīciju pieauguma. Tomēr 2012. gadā un 2013. gadā valsts investīcijas bija attiecīgi par 3,4% un 7,3% zemākā līmenī nekā gadu iepriekš. Valsts investīciju apjoms 2014. gadā bija par 8,8% zemākā līmenī nekā pirms gada, kamēr privātās investīcijas pieauga par 2 procentiem.

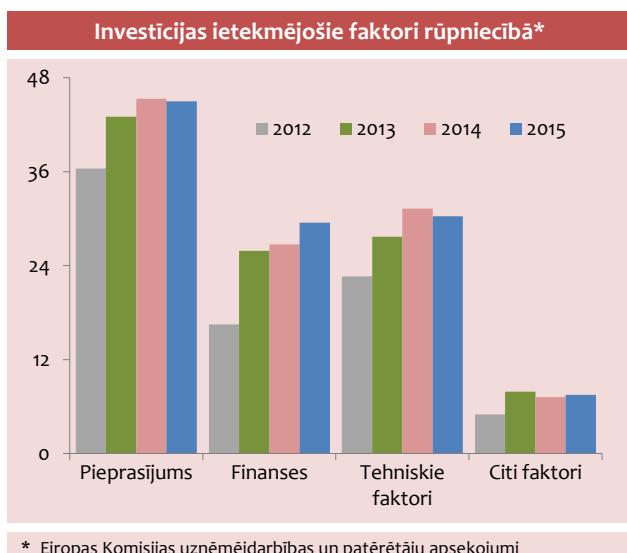
3.3. tabula

Kopējā kapitāla veidošana (procentos)						
	2008.-2010. vidēji gadā	2011	2012	2013	2014	2015 I-III
reālais pieaugums procentos						
IKP	-6,9	5,0	4,8	4,2	2,4	1,9
Kopējā kapitāla veidošana	-25,1	42,1	2,6	-4,0	-0,1	-14,1
– kopējā pamatkapitāla veidošana	-21,5	24,2	14,5	-5,2	1,3	-0,9
procentos pret IKP						
Kopējā kapitāla veidošana	25,8	24,3	26,0	23,8	24,2	20,4
– kopējā pamatkapitāla veidošana	25,2	22,1	25,2	23,3	23,0	18,9
– krājumu izmaiņas	0,6	2,1	0,8	0,6	1,1	1,4

Uzņēmumu vadītāju aptaujas rezultāti liecina, ka nozīmīgākais investīcijas veicinošais faktors ir pieprasījuma pieaugums. Kopš 2013. gada būtiski palielinājās finanšu pieejamības faktoru nozīme investīciju stimulēšanā. Arī 2015. gadā finansiālie apstākļi tiek lēsti kā nozīmīgs investīcijas atbalstoš faktors, kas ir līdzvērtīgs tehniskā rakstura faktoriem, kā, piemēram, tehnoloģiju attīstību, kvalificēta darbaspēka pieejamība u.c. Jāatzīmē, ka ES valstīs pēdējos gados tehniskie faktori tiek norādīti kā galvenie investīciju stimuli, kam seko pieprasījums.

Kopš 2010. gada sākuma pakāpeniski pieaug jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā. 2015. gada 2. ceturksnā beigās tas sasniedza 71,3%, kas bija tikai par 1 procentpunktu zemākā līmenī nekā 2007. gada beigās. Zemas investīciju aktivitātes pie salīdzinoši augstās jaudu noslodzes liecina par investoru atturīgu noskaņojumu. Pieprasījuma pieaugums, kā arī uzņēmēju pozitīvais nākotnes redzējums var sekmēt ne tikai jaudu noslodzes palielināšanos, bet arī investīciju pieaugumu. Pozitīvas tendences investēšanas procesā lielā mērā noteiks arī kreditresursu un citu ārējo finansēšanas avotu pieejamība un vēlme nostiprināt savas pozīcijas ārējos un iekšējos noieta tirgos, tai skaitā tehnoloģiski atjaunojot esošās ražošanas jaudas.

3.9. attēls

* Eiropas Komisijas uzņēmējdarbības un patēriņtāju apsekojumi

Investīciju nozaru struktūra.¹ Finanšu krīzes ietekmē investīcijas samazinājās visās nozarēs. Īpaši liels investīciju apjomu kritums bija būvniecībā. 2010. gadā būvniecības nozarē investēja par 78% mazāk nekā 2008. gadā. Gandrīz tikpat liels investīciju samazinājums bija arī tirdzniecības un izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarēs. Savukārt tādās nozarēs kā informācijas un komunikāciju pakalpojumi, veselība un sociālā aprūpe, ieguvēs rūpniecība un enerģētika investīcijas saruka visai mēreni.

Kopš 2010. gada beigām dažās nozarēs atjaunojās pozitīvā investīciju dinamika, un 2011. gadā tā noritēja ļoti strauji. Investīcijas preču ražošanas nozarēs 2011. gadā bija par 49,4% lielākā apjomā nekā gadu iepriekš, ko lielā mērā noteica apjomīgi ieguldījumi enerģētikas nozarē un apstrādes rūpniecībā. Savukārt investīcijas pakalpojumu nozarēs pieauga par 12% un veidoja gandrīz 60% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

Investēšanas dinamika pakalpojumu nozarēs 2012. gadā pieauga nedaudz straujāk nekā gadu iepriekš – par 19,2%, ko galvenokārt noteica apjomīgie ieguldījumi transporta un uzglabāšanas nozarē, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu. Savukārt investēšanas dinamika preču ražošanas nozarēs bija daudz mērenāka (par 6,6%), ko lielā mērā ietekmēja investīciju apjomu samazinājums būvniecībā.

Saskaņā ar provizoriiskiem datiem 2013. gadā investīciju apjomi pakalpojumu nozarēs saglabājās 2012. gada līmenī, kamēr preču ražošanas nozarēs kopumā investēja par 14,7% mazāk nekā gadu iepriekš. Investēšanas palēnināšanos pakalpojumu nozarēs lielā mērā ietekmēja ieguldījumu samazinājums tirdzniecības un transporta un uzglabāšanas nozarēs. Savukārt investīciju apjomu sarukumu preču ražošanas nozarēs noteica ieguldījumu samazinājums apstrādes rūpniecībā (par 31,2%) un enerģētikas sektorā (par 21%). To daļēji kompensēja ieguldījumu pieaugums būvniecībā, kā arī noteikūdeņu, atkritumu apsaimniekošanā un sanācījā.

3.4. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika*							
Pieauguma tempi				Struktūra			
2012	2013	2014	2015 I-III	2012	2013	2014	2015 I-III
Lauksaimniecība un mežsaimniecība	7,0	2,5	-17,9	-27,8	7,0	7,5	4,4
Apstrādes rūpniecība	7,6	-30,6	21,9	6,9	13,4	9,7	12,8
Būvniecība	-29,1	6,1	-10,8	3,0	3,0	3,3	2,7
Tirdzniecība un izmitināšana	19,9	-4,6	25,2	11,2	8,5	8,5	7,1
Transports un uzglabāšana	31,1	-5,5	12,7	50,0	15,7	15,6	18,4
Citi komercpakalpojumi	34,1	7,1	4,2	-10,5	20,7	23,3	14,5
Sabiedriskie pakalpojumi	-3,9	4,3	-2,7	-5,6	16,3	17,9	26,6
Pārējā rūpniecība	16,6	-12,0	-17,6	3,9	15,4	14,2	14,0
Kopā	14,5	-5,2	1,4	4,9	100	100	100

* 2013. gads – provizoriiskie dati; 2014. gads – novērtēts pēc ceturtķņu datiem

2014. gadā ieguldījumi Latvijas tautsaimniecības nozarēs kopumā saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Tomēr atsevišķās nozarēs investīciju dinamika bija visai atšķirīga. Ieguldījumu apjomi pakalpojumu nozarēs

pieauga par 5,3%, kamēr preču ražošanas nozarēs bija investēts par 5,4% mazāk nekā 2013.gadā. Investīciju pieaugumu pakalpojumu nozarēs lielā mērā noteica būtisks ieguldījumu pieaugums informācijas un telekomunikāciju pakalpojumos – par 36,4% un tirdzniecībā – par 30,4%. Savukārt investīciju apjomu samazinājums preču ražošanas nozarēs galvenokārt bija

¹ Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas.

saištīts ar mazākiem ieguldījumiem enerģētikas sektorā un lauksaimniecībā, ko tikai daļēji kompensēja investīciju apjomu kāpums apstrādes rūpniecībā. 2014. gadā investīciju apjomīgi enerģētikas sektorā bija par 19% zemākā līmenī nekā pirms gada, kas ir skaaidrojams ar iepriekšējā gadā īstenoto lielo investīciju projektu pabeigšanu. Līdzīgas tendences saglabājās arī 2015. gada sākumā. Šī gada 1.ceturksnī pakalpojumu nozarē kopumā bija ieguldīts par 8,5% vairāk nekā pirms gada, galvenokārt pateicoties apjomīgiem ieguldījumiem transporta un uzglabāšanas nozarē. Savukārt preču ražošanas nozarē kopumā saglabājās negatīva dinamika, un 2015. gada 1. ceturksnī investīcijas bija par 1,3% zemākā līmenī nekā iepriekšējā gada 1. ceturksnī.

Investēšanas procesi apstrādes rūpniecībā ir nevienmērīgi ar izteikti lielām svārstībām pēdējos gados. Ekonomikas straujās lejupslides gados investīciju apjomīgi nozarē samazinājās gandrīz trīs reizes, 2009. gadā sasniedzot viszemāko līmeni. Lielā mērā to noteica investīciju samazinājums patēriņa preču ražošanā (t.sk. pārtikas rūpniecībā – par 44%), kā arī starppatēriņa preču

ražošanas nozarēs (t.sk. kokapstrādē – par 88% un ķīmisko vielu un to izstrādājumu ražošanā – par 77%).

Kopš 2010. gada nozarē atjaunojās pozitīva dinamika. 2010. gadā investīcijas apstrādes rūpniecībā par 5,5% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Visstraujāk tās palielinājās īslaicīga patēriņa preču un investīciju preču ražošanas nozarēs. Savukārt lielākais devums investīciju pieaugumā apstrādes rūpniecībā bija kokapstrādes nozarēi, papīra ražošanas un izdevējdarbības, kā arī farmācijas produktu ražošanas nozarēm.

2011. gadā investēšanas aktivitātes apstrādes rūpniecībā strauji pieauga. Salīdzinot ar 2010. gadu, investīciju apjomīgi nozarē palielinājās par 37,5%. Vairāk nekā puse no ieguldījumiem apstrādes rūpniecībā bija kokapstrādē un metālu ražošanā. Arī 2012. gadā ieguldījumi apstrādes rūpniecībā turpināja pieaugt, tomēr lēnāk nekā gadu iepriekš, ko lielā mērā noteica zemāks ieguldījumu līmenis kokapstrādes un metālu ražošanas nozarēs. Investīcijas apstrādes rūpniecībā kopumā 2012. gadā veidoja 13,4% no kopējā investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā, kas bija par 7,6% vairāk nekā 2011. gadā.

3.5. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā*								
	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2012	2013	2014	2015 I-III	2012	2013	2014	2015 I-III
Pārtikas rūpniecība	46,7	-39,6	2,5	50,0	27,9	25,1	21,1	25,3
Vieglā rūpniecība	-19,2	-7,6	41,2	20,3	1,4	1,9	2,2	2,3
Kokapstrāde	-28,2	-26,9	56,9	-19,1	23,9	26,0	33,4	23,6
Papīra ražošana un izdevējdarbība	0,3	16,4	-10,3	177,2	3,2	5,5	4,1	6,8
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	-33,6	-19,1	3,5	-10,5	7,5	9,0	7,6	8,1
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana**	43,2	-18,6	20,1	-38,7	7,5	9,0	8,9	7,6
Metāli un metālizstrādājumu ražošana**	-33,4	-68,7	6,7	34,7	14,2	6,6	5,8	8,1
Mašīnu un iekārtu ražošana	5,1	-35,8	45,3	4,6	1,5	1,5	1,8	1,5
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	66,6	-30,8	54,3	14,6	3,3	3,3	4,2	4,1
Transportlīdzekļu ražošana	22,1	-40,7	33,9	53,1	5,7	5,0	5,5	8,0
Pārējās rūpniecības nozares	-6,6	18,8	-6,6	-15,0	4,0	7,1	5,4	4,7

* 2013. gads – provizoriķie dati; 2014. gads – novērtēts pēc ceturkšņu datiem

** Ekonomikas ministrijas novērtējums

Pēc provizoriķiem datiem, 2013. gadā apstrādes rūpniecībā bija investēts par 31,2% mazāk nekā pirms gada. Zemāks ieguldījumu apjoms, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, galvenokārt ir saistīts ar vājākām investīciju aktivitātēm 2013. gada pirmajā pusē pārtikas rūpniecības nozarē un kokapstrādes nozarē, kā arī ieguldījumu būtisku samazināšanos metālu ražošanas nozarē. Arī pārējās apstrādes rūpniecības nozarēs investēšanas aktivitātēs 2013. gada sākumā bija nedaudz vājākas nekā gadu iepriekš. 2013. gada otrajā pusē investīciju pozitīvā dinamika nozarē kopumā atjaunojās un saglabājās arī 2014. gadā. Pēc provizoriķiem datiem, 2014. gadā investīcijas apstrādes rūpniecībā bija par

21,9% lielākā apjomā nekā pirms gada un veidoja gandrīz 15% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā. Investīciju pieaugumu galvenokārt noteica apjomīgi ieguldījumi kokapstrādes nozarē un nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā. Investīcijas minētajās nozarēs veidoja 42% no kopējām investīcijām apstrādes rūpniecībā. Arī 2015. gada sākumā ieguldījumi apstrādes rūpniecībā palielinās, – šī gada 1. ceturksnī nozarē kopumā par gandrīz 7% vairāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Visstraujāk investīcijas pieauga poligrāfijas un ierakstu reproducēšanas nozarē – gandrīz 7 reizes, gandrīz divreiz vairāk bija investēts metālu ražošanas nozarē, kā arī automobiļu, piekabju un

pusiekabju ražošanas nozarē, gandrīz pusotras reizes vairāk nekā pirms gada bija investēts pārtikas rūpniecībā. Jāatzīmē, ka gandrīz visās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs investīciju dinamika bija pozitīva.

Investoru apsekojuma dati liecina, ka investīciju struktūra rūpniecībā lielākoties paliek nemainīga. 2015. gadā investīcijas rūpniecībā pārsvarā bija saistītas ar nolietoto iekārtu un mašīnu aizvietošanu un ražošanas jaudu paplašināšanu – attiecīgi 38,5% un 25,8% no kopējām investīcijām rūpniecībā. Pēdējos gados pieauga arī investīcijas, kas paredzētas ražošanas procesa racionālizēšanai. 2015. gada sākumā tās veidoja 21% no kopējām investīcijām rūpniecības nozarēs.

Tuvākajā nākotnē investīciju apjomī Latvijas tautsaimniecībā mēreni pieauga. Tomēr investēšanas procesa dinamiku lielā mērā noteiks pieprasījuma pieaugums, finanšu resursu pieejamība, kā arī situācijas uzlabošanās ārējā vidē.

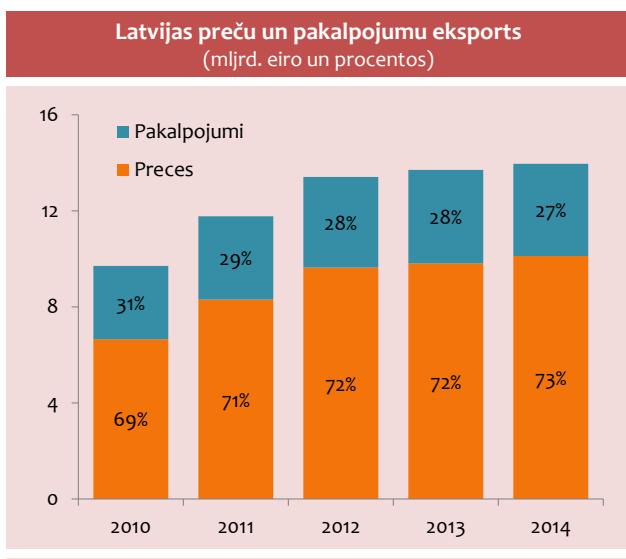
3.1.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

Latvijas eksporta izaugsmes tempi 2010.-2012. gados bija ļoti strauji, kad pieauguma tempi faktiskajās cenās bija virs 20% vidēji gadā. Savukārt, samazinoties ārējam pieprasījumam, 2013. gadā preču eksporta tempi jau bija ievērojami zemāki, tomēr tie joprojām saglabājās pozitīvi.

Arī 2014. gadā faktiskajās cenās eksports pieauga mēreni – par 2,3%, bet salīdzināmajās cenās – par 3,8 procentiem.

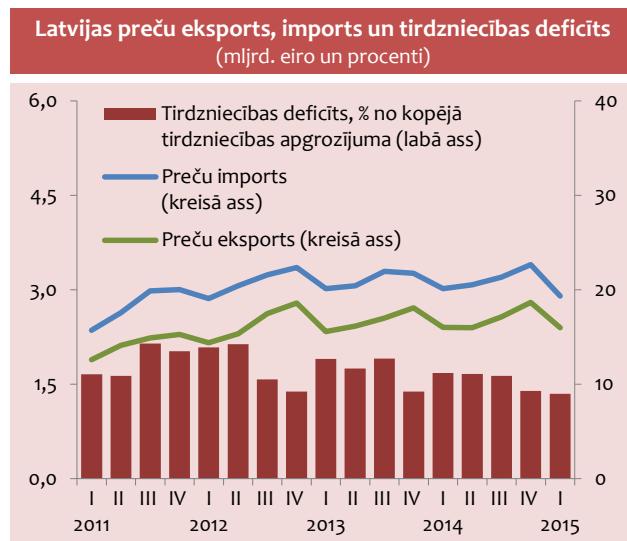
3.10. attēls

Līdzīgi eksportam arī Latvijas preču imports no 2010.-2012. gadam auga ļoti strauji, bet 2013. gadā tā izaugsmes tempi pierima – līdz 1% faktiskajās cenās.

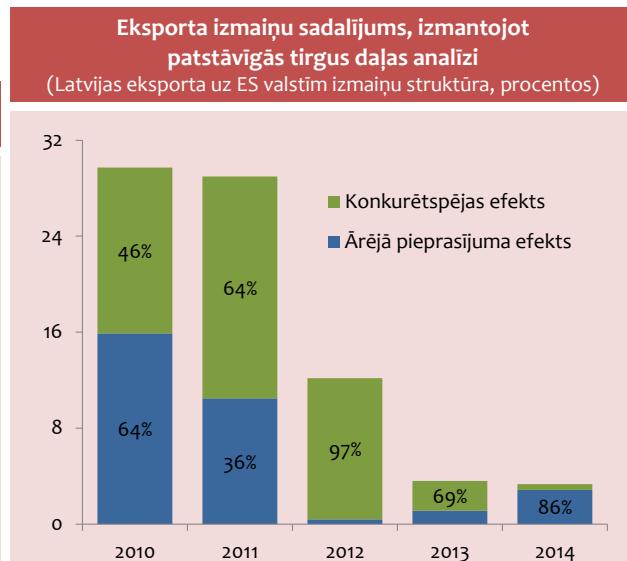
2014. gadā Latvijas preču imports faktiskajās cenās pieauga par 0,4%, bet salīdzināmajās cenās – par 0,8 procentiem.

3.11. attēls

2012.-2013. gadā, eksportam pieaugot nedaudz straujāk nekā importam, samazinās arī tirdzniecības deficitis. 2013. gadā tas veidoja 11,5% no ārējās tirdzniecības apjoma, bet 2014. gadā – 11%. Arī 2015. gada sākumā tirdzniecības deficitis saglabājās zem 10% robežas. Jāatzīmē, ka straujas izaugsmes gados (2007.-2008. gadā) deficitis sastādīja pat vairāk nekā ceturtdaļu no visa ārējās tirdzniecības apjoma.

3.12. attēls

Pēckrīzes periodā – 2010.-2011. gadā Latvijas eksporta uz ES valstīm attīstību noteica vienlīdz Latvijas uzņēmumu konkurētspējas pieaugums un stabils ārējais pieprasījums. 2012.-2013. gadā, pasliktinoties izaugsmei ES, ārējais pieprasījums ievērojami samazinājās, un eksporta attīstību galvenokārt noteica konkurētspējas pieaugums. Latvijas ražotāju konkurētspējas uzlabošanos pēckrīzes gados pamatā noteica darbaspēka izmaksu samazināšanās. Savukārt 2014. gadā preču eksporta

pieaugumu pamatā noteica ārējais pieprasījums, un konkurētspējas loma eksporta pieaugumā mazinājās.

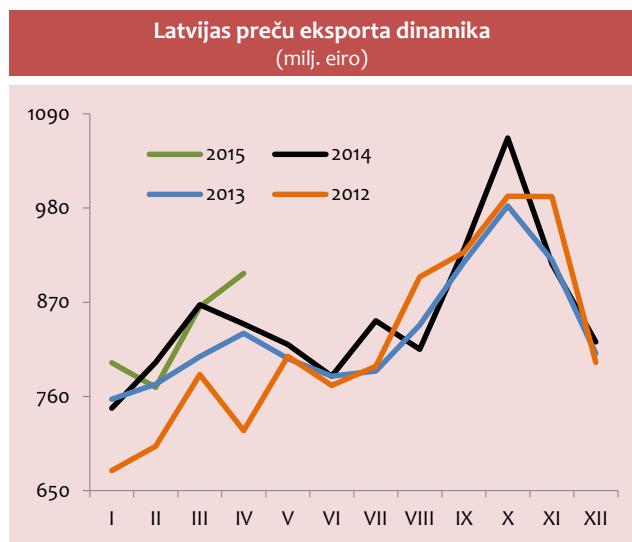
3.13. attēls

Pēdējo gadu laikā uzlabojas arī Latvijas preču eksporta diversifikācijas pakāpe. Straujas izaugsmes gados eksporta izaugsmē dominēja dažas lielākās eksporta preču grupas, tādās kā koksne un tās izstrādājumi un metāli. Krīzes laikā eksporta apjomai samazinājās visās preču grupās, tomēr straujāk saruka tieši lielāko eksporta grupu apjomai, kas noteica diversifikācijas rādītāja uzlabošanos. Savukārt pēckrīzes periodā, atsākoties izaugsmei, eksporta apjomu

pieaugumi preču grupu griezumā ir līdzīgāki, kas norāda uz augstāku eksporta diversifikācijas pakāpi. Jāatzīmē, ka Latvijā pēdējos gados šis rādītājs atbilst ES-15 valstu vidējam līmenim.

3.14. attēls

Eksporta cenām sarūkot straujāk nekā importa cenām (attiecīgi par 1,4% un 0,5%), 2014. gadā nedaudz pasliktinājās tirdzniecības nosacījumi. Līdzīga tendence saglabājās arī 2015. gada sākumā.

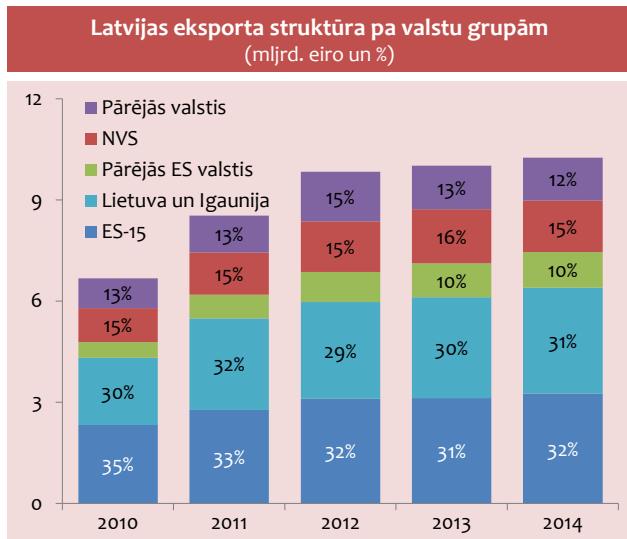
3.6. tabula

Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām (%, faktiskajās FOB cenās)				
	struktūra	2014	2015 I-IV	
		pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā	100	2,4	2,5	2,5
Lauksaimniecības un pārtikas produkti	19,3	-3,1	-18,0	-3,5
Minerālie produkti	8,3	-2,7	0,2	0,0
Kīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	10,0	4,5	10,8	1,0
Vieglās rūpniecības preces	4,7	-2,5	10,5	0,5
Koksne un tās izstrādājumi	16,6	6,7	6,4	1,1
Metāli un to izstrādājumi	9,0	-11,9	-2,9	-0,3
Mašīnbūves produkcija	16,9	10,8	22,7	3,6
Transporta līdzekļi	5,2	16,9	-15,7	-0,9
Pārējās preces	10,0	6,8	8,4	0,9

2014. gadā eksporta izaugsmi joprojām negatīvi ietekmēja metālu un to izstrādājumu eksporta apjomu samazinājums. Nedaudz samazinājās arī lauksaimniecības un pārtikas preču, minerālo produktu, kā arī vieglās rūpniecības preču eksports. Savukārt labvēlgi eksporta attīstību ietekmēja mašīnbūves, kā arī koksnes un tās izstrādājumu eksporta apjomu pieaugumi. Mērenāk pieauga transportlīdzekļu un ķīmiskās un vieglās rūpniecības preču eksports.

2015. gada janvārī-aprīlī eksportu pozitīvi ietekmēja mehānismu un mašīnbūves, koksnes un tās izstrādājumu, kā arī ķīmiskās rūpniecības preču eksporta pieaugums. Savukārt, ievērojami mazinoties cenām, samazinājās lauksaimniecības un pārtikas preču eksporta vērtība. Samazinājās arī transportlīdzekļu un metālu un to izstrādājumu eksports.

3.15. attēls

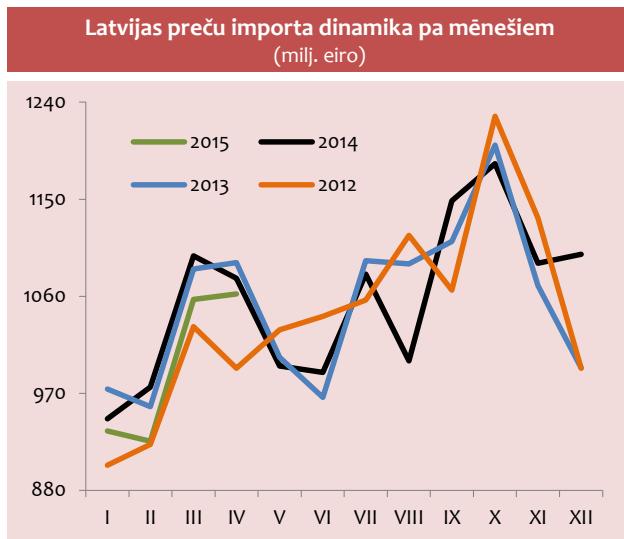

Preču eksports uz ES valstīm 2014. gadā pieauga par 4,7%. Lielu daļu no pieauguma veidoja mašīnbūves produkcijas, kā arī transportlīdzekļu eksporta grupu izaugsme. Arī 2015. gada janvārī-aprīlī eksports uz ES valstīm pieauga līdzīgi – par 4,9%. Šajā periodā ievērojami pieauga mašīnbūves, koksnes un tās izstrādājumu, vieglās, kā arī ķīmiskās rūpniecības preču eksports.

Preču eksports uz NVS valstīm 2014. gadā samazinājās par 5%, bet 2015. gada janvārī-aprīlī ievērojami straujāk – par 19,4%, ko noteica ievērojamais

eksporta samazinājums uz Krieviju (par 23,9%). Šo samazinājumu galvenokārt noteica ievērojama Krievijas valūtas vērtības samazināšanās, kā arī ieviestās sankcijas uz atsevišķu pārtikas preču importu. Nelielu pozitīvu ietekmi eksporta samazinājumā deva mašīnbūves produkcijas eksporta pieaugums.

3.16. attēls

Preču importa nelielo pieaugumu 2014. gadā pozitīvi ietekmēja mašīnbūves produkcijas, koksnes un tās izstrādājumu, kā arī ķīmiskās produkcijas importa pieaugumi, bet negatīvi – lielākoties minerālo produktu importa samazinājums. Arī 2015. gada četros mēnešos preču importu pozitīvi ietekmēja tās pašas preču grupas kā 2014. gadā. Savukārt šajā periodā būtiski saruka minerālo produktu un lauksaimniecības un pārtikas produktu imports. Lielākoties to noteica ievērojamais naftas un pārtikas produktu cenu samazinājums.

Imports no ES valstīm 2014. gadā pieauga tāpat kā kopējais imports, bet 2015. gada janvārī-aprīlī tas samazinājās par 3,7 procentiem.

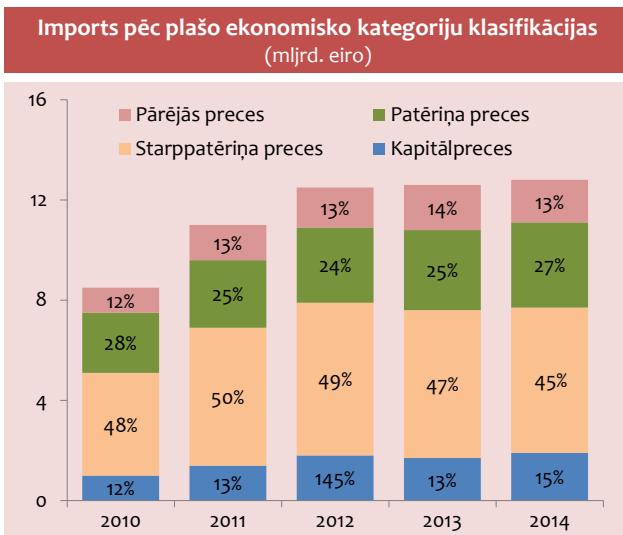
2014. gadā ievērojama minerālo produktu importa samazinājuma dēļ saruka imports no NVS valstīm (par 3,2%). Līdzīga tendence saglabājās arī 2015. gada četros mēnešos, kad preču imports no NVS valstīm saruka par 10,6 procentiem.

3.7. tabula

Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām (%, faktiskajās CIF cenās)				
	2014	2015 I-IV		
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņas
Kopā	100	0,4	-2,8	-2,8
Lauksaimniecības un pārtikas produkti	15,7	-0,3	-10,6	-1,7
Minerālie produkti	14,5	-15,1	-21,3	-3,1
Kīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	15,3	2,6	6,0	0,9
Vieglās rūpniecības preces	6,0	-1,4	-3,8	-0,2
Koksne un tās izstrādājumi	2,6	33,7	15,4	0,4
Metāli un to izstrādājumi	8,3	-4,3	-5,0	-0,4
Mašīnbūves produkcija	20,1	9,6	10,9	2,1
Transporta līdzekļi	7,7	1,0	-9,0	-0,7
Pārējās preces	9,9	6,2	-0,1	0,0

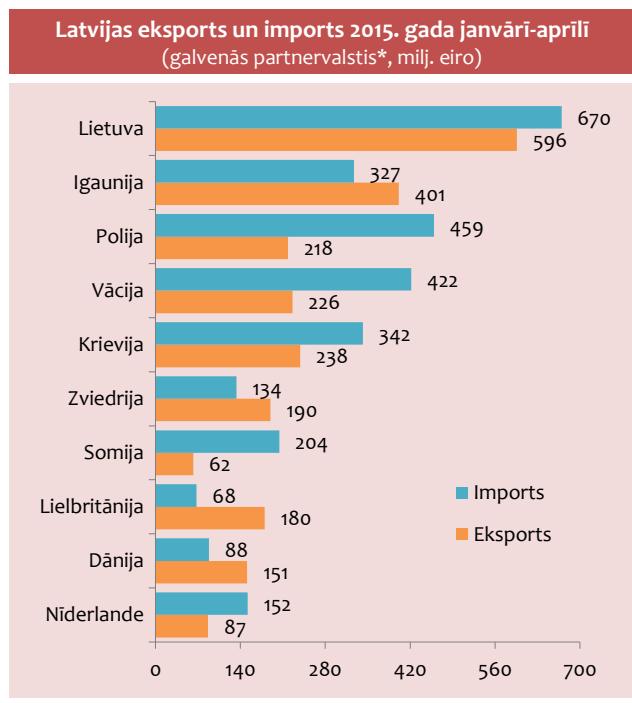
Līdz 2009. gadam, samazinoties investīciju apjomiem, saruka kapitālpreču importa daļa, savukārt no 2009.-2012. gadam samazinājās patēriņa preču importa daļa. Pēdējo gadu laikā importa struktūra pēc izlietojuma mērķiem būtiski nemainās.

3.17. attēls

Lielākās Latvijas tirdzniecības partnervalstis 2015. gada janvārī-aprīlī bija Lietuva – 17% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Igaunija – 10%, Polija un Vācija – katra pa 9%, Krievija – 8%, Zviedrija un Somija – katra pa 4% un Lielbritānija, Dānija un Nīderlande – katra pa 3 procentiem.

3.18. attēls

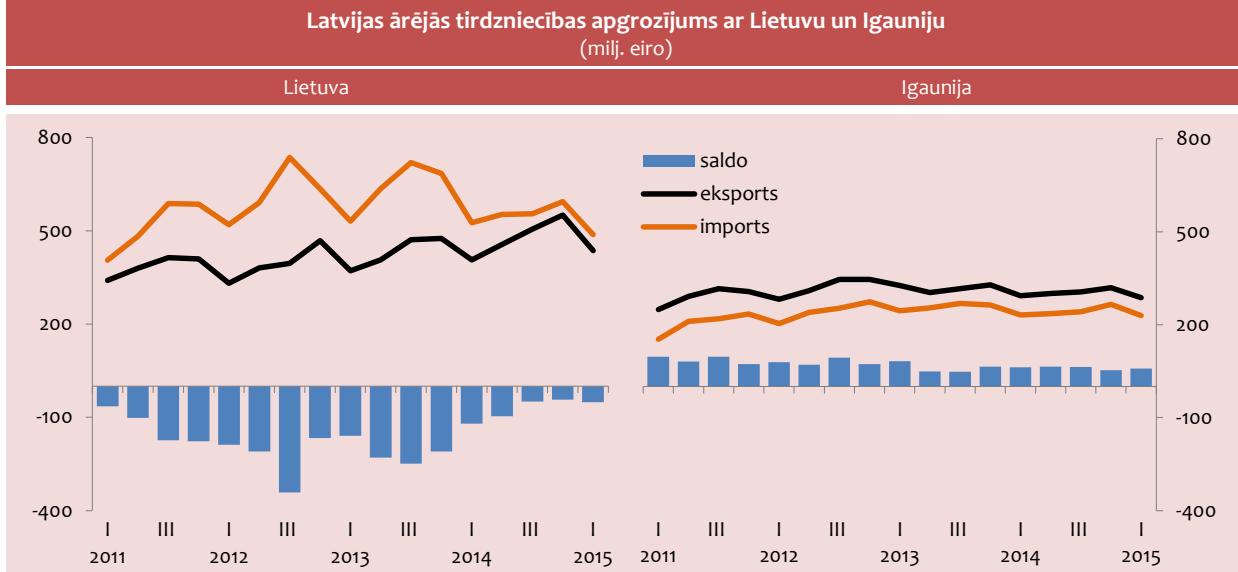

* valstis, kurām ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Latviju kopējā īpatsvarā ir vairāk nekā 3 procenti.

Latvijas kaimiņvalstis **Lietuva un Igaunija** tradicionāli ir lielākās Latvijas tirdzniecības partnervalstis. Straujas izaugsmes gados, ievērojami pieaugot importam, bija vērojama izteikta Latvijas tirdzniecības bilances

pasliktināšanās ar abām valstīm. 2008. gada otrajā pusē bilance ar Lietuvu un Igauniju sāka pakāpeniski uzlaboties.

3.19. attēls

Pēdējos gados ārējās tirdzniecības bilance ar Igauniju saglabājas virs 10% no kopējā tirdzniecības apgrozījuma, savukārt bilance ar Lietuvu, galvenokārt straujāka minerālo produktu un lauksaimniecības un pārtikas preču importa dēļ, 2012.-2013. gadā nedaudz pasliktinājās. Savukārt 2014. gadā, samazinoties naftas un pārtikas produktu cenām pasaulei, šo grupu importa vērtība strauji saruka, un negatīvā tirdzniecības bilance ar Lietuvu ievērojami samazinās arī 2015. gada sākumā.

Galvenās ārējās tirdzniecības preču grupas ar abām Baltijas valstīm 2015. gadā ir lauksaimniecības un pārtikas produkti, mašīnbūves produkcija, ķīmiskās rūpniecības preces un minerālie produkti.

Pakalpojumu eksports un imports

Krīzes laikā pakalpojumu eksports samazinājās mazākā apmērā nekā preču eksports. 2011.-2012. gadā pakalpojumu eksports tāpat kā preču eksports pieauga stabili. Pozitīvais pakalpojumu saldo 2012. gadā nosedza 64% negatīvās preču tirdzniecības bilances. Savukārt 2013.-2014. gadā, nemot vērā preču tirdzniecības bilances uzlabošanos, pozitīvais pakalpojumu saldo nosedza 70% no negatīvā preču tirdzniecības saldo, 2015. gada 1. ceturksnī – 80 procentus.

Nedaudz mazāk nekā pusi no pakalpojumu eksporta ierasti sastāda ienākumi no pārvadājumiem. 2014. gads pārvadājumiem nebija īpaši veiksmīgs – šīs eksporta

grupas apjomī saruka par 5,1%. Saruka autotransporta un jūras transporta eksports, to nedaudz kompensēja dzelzceļa transporta pārvadājumu un citu transporta pakalpojumu eksporta pieaugums. Arī 2015. gada 1. ceturksnī pārvadājumu eksporta apjomī nedaudz saruka.

Gan 2014. gadā, gan 2015. gada janvārī-martā stabili pieauga ienākumi no ārvalstu tūristiem.

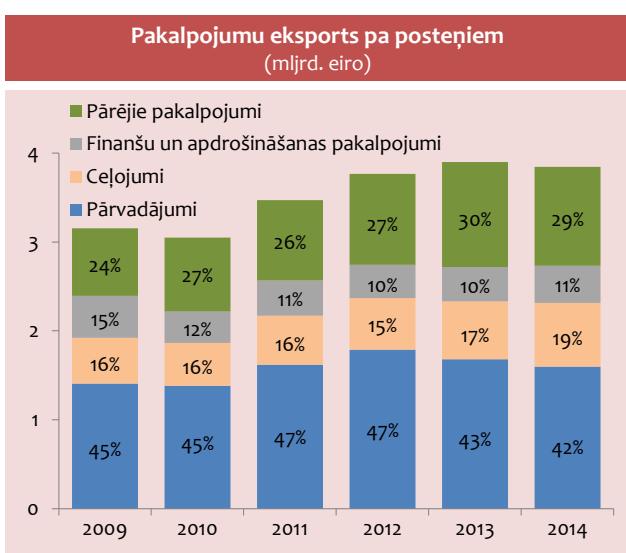
Puse no kopējā Latvijas pakalpojumu eksporta ir saistīta ar ES valstīm. Pakalpojumu eksporta apjomī uz ES valstīm 2014. gadā pieauga par 1,7%, bet 2015. gada 1. ceturksnī – par 7,3%. Lielākais īpatsvars pakalpojumu eksportā uz ES valstīm ir autotransporta un jūras transporta pārvadājumiem un ceļojumiem.

Pakalpojumu eksporta apjomī uz NVS valstīm sastāda nedaudz virs 10% no kopējā pakalpojumu eksporta. 2013. gadā pakalpojumu eksports uz NVS valstīm strauji pieauga. Savukārt 2014. gadā, samazinoties pārvadājumu eksporta apjomiem, samazinājās arī kopējais pakalpojumu eksports (par 4,6%). To daļēji kompensēja ienākumu pieaugums no NVS valstīm ieceļojušiem tūristiem. 2015. gada 1. ceturksnī tāpat kā 2014. gadā, samazinoties pārvadājumu eksporta apjomiem, ir nedaudz sarucis arī kopējais pakalpojumu eksports uz NVS valstīm (par 1,9%).

3.8. tabula

Pakalpojumu eksports un imports (procentos)								
	2014				2015 I-III			
	struktūra		izmaiņas pret iepriekšējo gadu		struktūra		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Kopā	100	100	-1,4	-1,4	100	100	5,0	6,9
Pārvadājumi, tai skaitā:	41,5	32,5	-5,1	4,2	43,6	33,2	-2,0	8,2
– jūras transports	10,4	7,0	-6,4	-1,0	12,2	6,9	1,6	-1,1
– gaisa transports	6,3	11,1	-9,2	5,0	5,2	12,0	1,6	17,9
– dzelzceļa transports	10,9	4,2	0,7	8,2	13,7	5,0	-0,3	19,2
– autotransports	12,5	9,6	-8,5	5,6	11,0	8,8	-8,6	-0,6
– citi transporta pakalpojumi	1,4	0,5	19,1	6,0	1,5	0,6	-5,0	3,7
Celojumi	18,7	25,6	10,5	-0,3	16,6	21,9	11,8	-1,9
Citi pakalpojumi, tai skaitā:	39,8	41,9	-2,5	-6,0	39,8	44,8	10,9	10,9
– būvniecības pakalpojumi	3,3	2,4	5,0	-24,9	2,3	2,2	10,6	-24,5
– finanšu un apdrošināšanas pakalpojumi	10,9	8,1	8,6	-18,3	12,6	11,0	28,5	41,1
– sakaru pakalpojumi	2,4	3,4	-2,2	-2,8	2,4	4,3	3,1	33,9
– informācijas un datorpakkalpojumi	5,1	4,5	6,5	-7,9	6,3	4,7	20,9	12,2
– citi komercpakkalpojumi	16,7	22,1	-12,0	2,3	14,9	20,9	-2,4	0,9
– pārējie pakalpojumi	1,3	1,4	0,6	-6,8	1,2	1,6	8,9	10,0

3.20. attēls

2014. gadā nedaudz samazinājās pakalpojumu eksports uz Igauniju (par 3,6%), bet uz Lietuvu pieauga (par 19,2%). Savukārt 2014. gada 1. ceturksnī pakalpojumu eksports gan uz Igauniju, gan Lietuvu ievērojami pieauga (attiecīgi par 9,7% un 21,4%). Svarīgākie eksportētie pakalpojumi uz abām kaimiņvalstīm ir saistīti ar tūrismu, pārvadājumiem un tirdzniecības starpniecību.

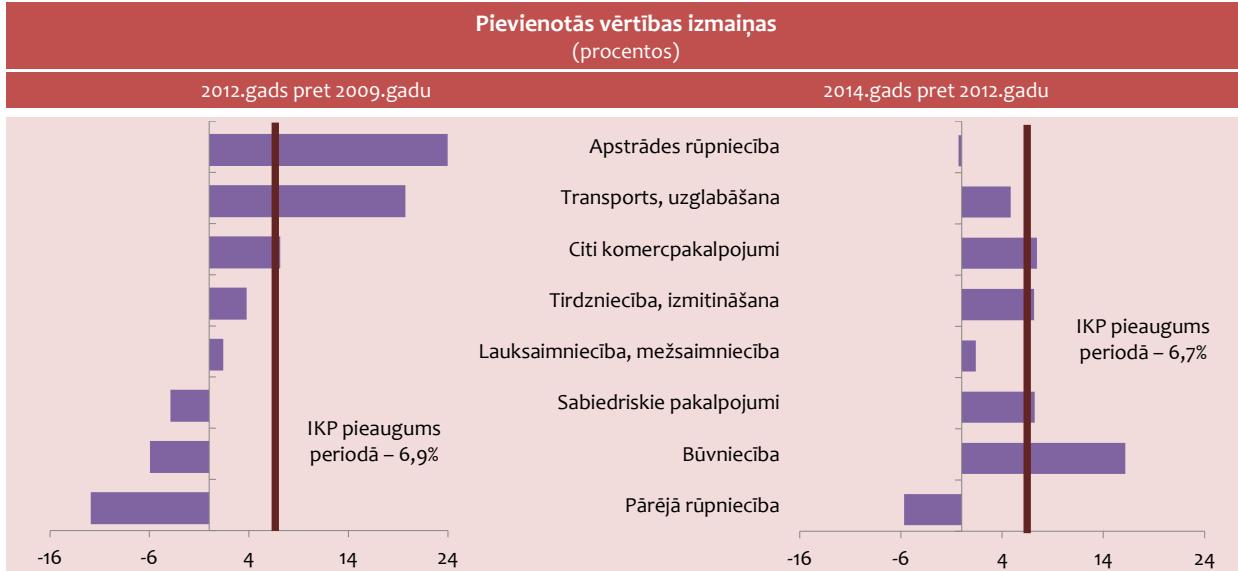
3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Nozaru attīstības tendences

Pēc ievērojama apjomu samazinājuma krīzes laikā, pateicoties konkurētspējas uzlabojumiem un eksporta iespējām, pirmās atgūvās tirgojamās nozares. Galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā 2013. gadā ražošanas apjomi par 24% pārsniedza 2009. gada līmeni. Tirgojamo nozaru izaugsme un ienākumu pieaugums no eksporta veicināja uz iekšējo tirgu orientēto nozaru izaugsmi.

Galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā no 2010.-2012. gadam pieauguma tempi bija krieti straujāki nekā kopējā tautsaimniecības izaugsme, un nozare kļuva par galveno tautsaimniecības izaugsmes virzītāju. Arī pārējās tirgojamās nozarēs, piemēram, lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, kā arī transporta un uzglabāšanas nozarē izaugsme pēc krīzes atjaunojās straujāk nekā pārējās tautsaimniecības nozarēs.

3.21. attēls

Pēdējos gados aizvien lielāks devums izaugsmē ir uz iekšējo tirgu orientētajām nozarēm – tirdzniecībai, būvniecībai un komercpakalpojumiem,

Salīdzinājumā ar 2008. gadu vērā ņemami ir pieaudzis apstrādes rūpniecības un komercpakalpojumu īpatsvars, savukārt būvniecības nozares un sabiedrisko pakalpojumu īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ir sarucis.

3.9. tabula

	IKP dinamika (izmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos)					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	12,7	-3,9	-1,8	7,5	-0,1	1,5
Apstrādes rūpniecība	-22,4	14,0	4,0	4,6	0,0	-0,3
Pārējā rūpniecība	6,8	-1,7	-5,2	-5,5	-3,3	-2,5
Būvniecība	-38,0	-35,4	27,1	14,5	7,5	8,1
Tirdzniecība, izmitināšana	-16,5	-1,9	4,1	1,7	4,8	2,3
Transports un uzglabāšana	-23,3	-5,5	18,5	6,9	1,6	3,2
Citi komercpakalpojumi	-6,8	-4,1	6,2	5,2	6,0	1,3
Sabiedriskie pakalpojumi	-9,9	-6,9	3,1	0,1	3,8	3,3
Iekšzemes kopprodukts	-14,2	-2,9	5,0	4,8	4,2	2,4

Situācijas uzlabošanās darba tirgū – nodarbinātības līmeņa pieaugums un darba samaksas kāpums sekmē privātā patēriņa pieaugumu, kas savukārt pozitīvi ietekmē pamatā uz iekšējo tirgu orientēto pakalpojumu nozaru

izaugsmi. Palielinās mazumtirdzniecības apgrozījums, stabila izaugsme vērojama komercpakalpojumu nozarēs. Savukārt eksporta iespēju sašaurināšanās kopš 2013. gada ir negatīvi ietekmējusi tirgojamo nozaru attīstību.

3.10.tabula

	Tautsaimniecības struktūra (pievienotā vērtība, procentos)						
	2000	2005	2009	2011	2012	2013	2014
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	5,2	4,3	3,7	3,9	3,7	3,6	3,4
Apstrādes rūpniecība	15,7	13,2	10,9	13,1	12,9	12,6	12,2
Pārējā rūpniecība	4,3	3,2	5,2	5,0	4,7	4,4	4,2
Būvniecība	6,4	6,4	7,4	5,4	6,1	6,4	6,7
Tirdzniecība, izmitināšana	15,2	17,8	16,4	16,3	15,7	15,8	15,7
Transports un uzglabāšana	11,8	12,3	10,3	10,2	10,3	9,7	9,6
Citi komercpakalpojumi	24,0	27,5	29,0	30,4	31,3	32,7	33,2
Sabiedriskie pakalpojumi	17,4	15,2	17,2	15,6	15,2	14,8	15,1
Kopā	100	100	100	100	100	100	100

Ekonomiskā krīze, tirgojamo nozaru izaugsme pēckrīzes gados, kā arī uz iekšējo tirgu orientēto nozaru izaugsme pēdējos gados ietekmēja tautsaimniecības struktūru. 2012. gadā salīdzinājumā ar 2009. gadu tautsaimniecībā bija strauji pieaudzis apstrādes rūpniecības īpatsvars. 2014. gadā salīdzinājumā ar

2012. gadu palielinājās uz iekšējo tirgu vērsto nozaru (būvniecības, tirdzniecības un pakalpojumu nozares) īpatsvars. 2014. gadā šo nozaru īpatsvars pārsniedza 70%. Jāatzīmē, ka kopš 2000. gada pakāpeniski palielinājies komercpakalpojumu īpatsvars tautsaimniecībā, 15 gadu laikā pieaugot par gandrīz 10 procentpunktiem.

3.11. tabula

	Iekšzemes kopprodukts pa ceturķšņiem (izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, procentos)								
	2013				2014				2015
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	1,2	-1,7	-2,0	4,3	9,1	4,3	-5,6	2,4	-8,6
Apstrādes rūpniecība	-4,8	-0,6	2,5	2,6	1,2	0,1	-0,6	-1,7	4,4
Pārējā rūpniecība	-1,4	1,4	-4,1	-8,3	-7,4	-5,4	0,5	3,4	-4,1
Būvniecība	9,8	5,3	11,6	3,9	24,6	15,8	0,6	4,4	-0,1
Tirdzniecība, izmitināšana	6,2	5,8	5,2	2,2	2,6	2,2	2,4	2,1	1,1
Transports un uzglabāšana	2,0	0,5	0,8	3,3	5,1	2,2	2,3	3,2	-1,6
Citi komercpakalpojumi	4,1	6,1	7,2	6,5	1,9	-0,1	2,9	0,7	2,1
Sabiedriskie pakalpojumi	1,3	5,0	2,7	5,1	3,3	3,4	3,2	3,4	3,5
Iekšzemes kopprodukts	3,1	4,6	4,6	4,5	2,8	2,3	2,4	2,1	1,9

Lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē pēc nelīela ražošanas apjomu samazinājuma 2013. gadā 2014. gadā bija vērojams mērens pieaugums (par 1,5%). Augkopības produkcijas apjomi pieauga par 0,4%, lopkopības produkcijas apjomi – par 4,8%. 2014. gadā nedaudz pieauga arī izcirstās koksnes apjomi.

2014. gads lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē iesākās pozitīvi – 1. pusgadā ražošanas apjomi nozarē kopumā bija par gandrīz 6% lielāki nekā pirms gada. Savukārt 2014. gada otrajā pusē lauksaimniecības nozari būtiski ietekmēja Krievijas noteiktais pārtikas

preču importa ierobežojums. 2014. gada 2. pusgadā nozarē ražošanas apjomi bija par 2,6% mazāki nekā pirms gada.

2015. gada 1. ceturksnī ražošanas apjomi lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē bija par 8,9% mazāki nekā pirms gada. Kritumu lielākā mērā noteica situācija mežsaimniecības nozarē. Salīdzinoši siltie laika apstākļi gada sākumā ierobežoja iespēju izvest kokmateriālus no cīrsmām. Vienlaikus zemās kokmateriālu cenas Krievijā veicināja būtisku importa apjomu kāpumu – 2015. gada 1.ceturksnī kokmateriālu

imports no Krievijas pieauga par vairāk nekā 40 procentiem.

Līdzīgi kā 2013. gadā arī 2014. gadā vājais pieprasījums eksporta tirgos turpināja bremzēt **apstrādes rūpniecības izaugsmi**. 2014. gadā ražošanas apjomi bija par 0,3% mazāki nekā pirms gada.

Savukārt 2015. gada 1. ceturksnī ražošanas apjomi nozarē bija par 4,4% lielāki nekā pirms gada. Apstrādes rūpniecību pozitīvi ietekmēja darbības atsākšana uzņēmumā „KVV Liepājas Metalurgs”, kā arī stabilā izaugsmē vienā no lielākajām apstrādes rūpniecības nozarēm – kokapstrādē. Pārējās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs turpinājās iepriekš vērotās tendences – atsevišķās nozarēs turpinājās stabila izaugsmē, savukārt citās nozarēs dažādu faktoru ietekmē ražošanas apjomi saruka.

Pārējās rūpniecības nozarēs (iegūves rūpniecība un karjeru izstrāde; elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde, ūdens apgāde, noteikudeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācīja) ražošanas apjomi 2014. gadā samazinājās par 2,5%. Lielā mērā tas bija saistīts ar laika apstākļiem, kā rezultātā tika saražoti mazāki elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi. Arī 2015. gada sākumā ražošanas apjomi nozarē samazinājās – 1. ceturksnī tie bija par 4,1% mazāki nekā pirms gada.

Būvniecības nozares attīstība lielā mērā ir saistīta ar publiskajiem pasūtījumiem un ES fondu projektiem. Pēc strauja būvniecības apjomu pieauguma 2014.gada pirmajā pusē gada beigās nozares izaugsmes tempi palēninājās. Kopumā 2014.gadā būvniecības nozares izaugsmē sasniedza 8,1 procentu.

2014. gadā būvniecības nozares pieauguma tempi bija līdzīgi kā 2013. gadā, kad būvniecības produkcijas apjomi pieauga par 6,9%. Vienlaikus 2013. gadā nozares izaugsmi pamatā sekmēja inženierbūvju būvniecības apjomu pieaugums, bet 2014. gadā lielāko devumu nozares izaugsmē nodrošināja nedzīvojamo ēku būvniecības apjomi (pieaugums par 34,6%).

2014. gadā vienlīdz strauji pieauga gan dzīvojamo, gan nedzīvojamo ēku būvniecības apjomi (attiecīgi 31,1% un 34,6%). Nedzīvojamo ēku kategorijā visstraujāk pieauga viesnīcu un tām līdzīga lietojuma ēku būvniecības apjomi. 2014. gadā mērens būvniecības apjomu pieaugums bija vērojams rūpniecībām ražošanas ēkām un noliktavām. Dzīvojamo māju kategorijā visstraujāk pieauga divu dzīvokļu māju būvniecības apjomi.

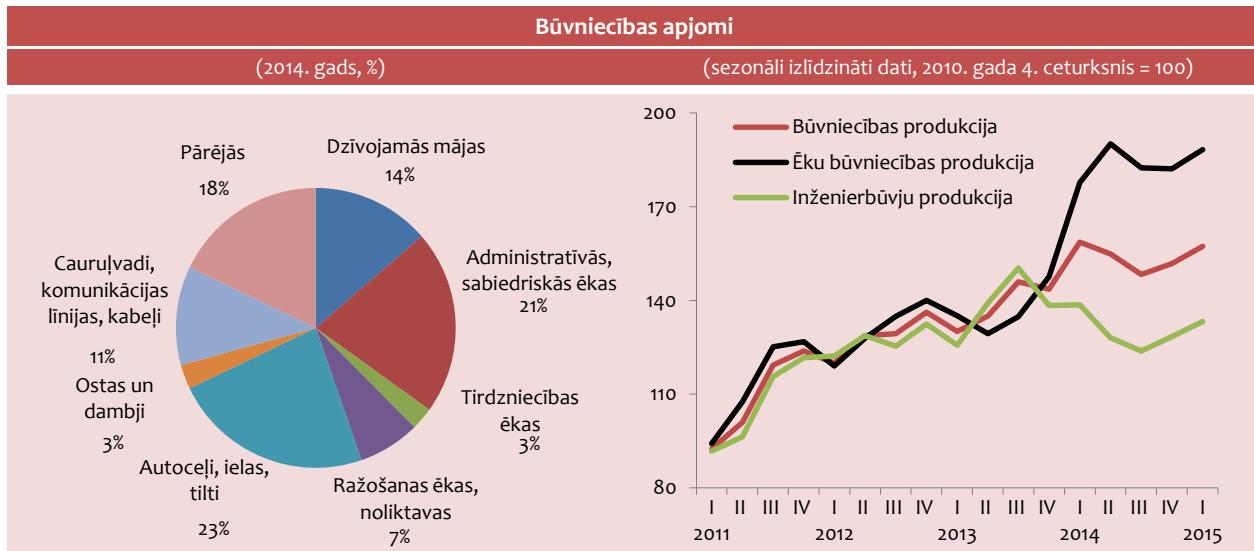
Inženierbūvju celtniecības apjomi 2014. gadā saruka par 10%. Visstraujākais sarukums bija vērojams ostas un dambju, kā arī tiltu un tunelu būvniecībā, savukārt pieauga rūpniecības komplekso būvju būvniecības apjomi.

2015. gada 1. ceturksnī būvniecības apjomi bija 2014. gada 1. ceturksnī līmenī (kritums par 0,1%, salīdzināmajās cenas, neizlīdzināti dati). To lielā mērā ietekmēja bāzes efekts – pirms gada būvniecības nozares izaugsmē 1. ceturksnī bija gandrīz 25 procenti.

2015. gada sākumā straujāk pieauga ēku būvniecības apjomi (par 6%). Straujāks pieaugums bija vērojams dzīvojamo ēku būvniecībā. To galvenokārt noteica triju un vairāku dzīvokļu māju būvniecības apjomu pieaugums. Visstraujāk saruka divu dzīvokļu māju būvniecības apjomi. Dzīvojamo māju būvniecība nodrošināja lielāko devumu būvniecības apjomu pieaugumā, bet neliels kritums bija nedzīvojamo ēku būvniecībā. Šajā kategorijā visstraujāk pieauga sporta ēku būvniecības apjomi. Straujš pieaugums bija vērojams arī rūpniecībām ražošanas ēku un noliktavu ēku būvniecības apjomos, kas piedzīvoja strauju sarukumu 2014. gadā.

Ievērojams būvniecības apjomu sarukums 2015. gada sākumā bija vērojams inženierbūvju kategorijā, kas būtībā arī noteica kopējo būvniecības apjomu samazinājumu gada sākumā. Visstraujāk šajā kategorijā saruka ostu un dambju būvniecības apjomi, savukārt visstraujāk pieauga ceļu būvniecības apjomi.

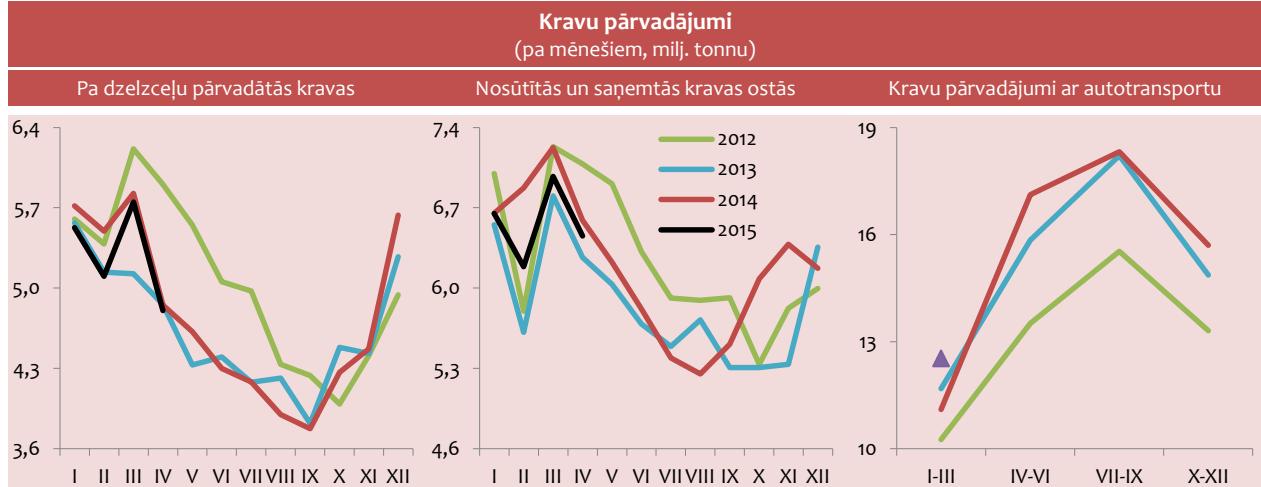
3.22. attēls

2014. gadā **transporta un uzglabāšanas** nozarē sniegtie pakalpojumu apjomī pieauga par 3,2%. Transporta un uzglabāšanas nozares pieaugumu lielā mērā veicina sekmīgā ostu darbība. 2014. gadā ostās saņemto un nosūtīto kravu apjomī bija par 5,2% lielāki nekā pirms gada. Šajā pašā laikā ar dzelzceļu pārvadāto kravu apjomī pieauga par 2,2%. 2014. gadā palielinājās arī ar autotransportu pārvadāto kravu apjomī.

2015. gads transporta nozarei nav sācies tik veiksmīgi. 2015. gada 1. ceturksnī transporta nozarei sniegtie pakalpojumu apjomī samazinājās par 1,6%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Samazinājumu lielā mērā noteica kravu apgrozījuma kritums dzelzceļā un ostās. 2015. gada četros mēnesos pārvadāto kravu apjomī ostās un dzelzceļā bija attiecīgi par 3,9% un 3,2% mazāki nekā pirms gada.

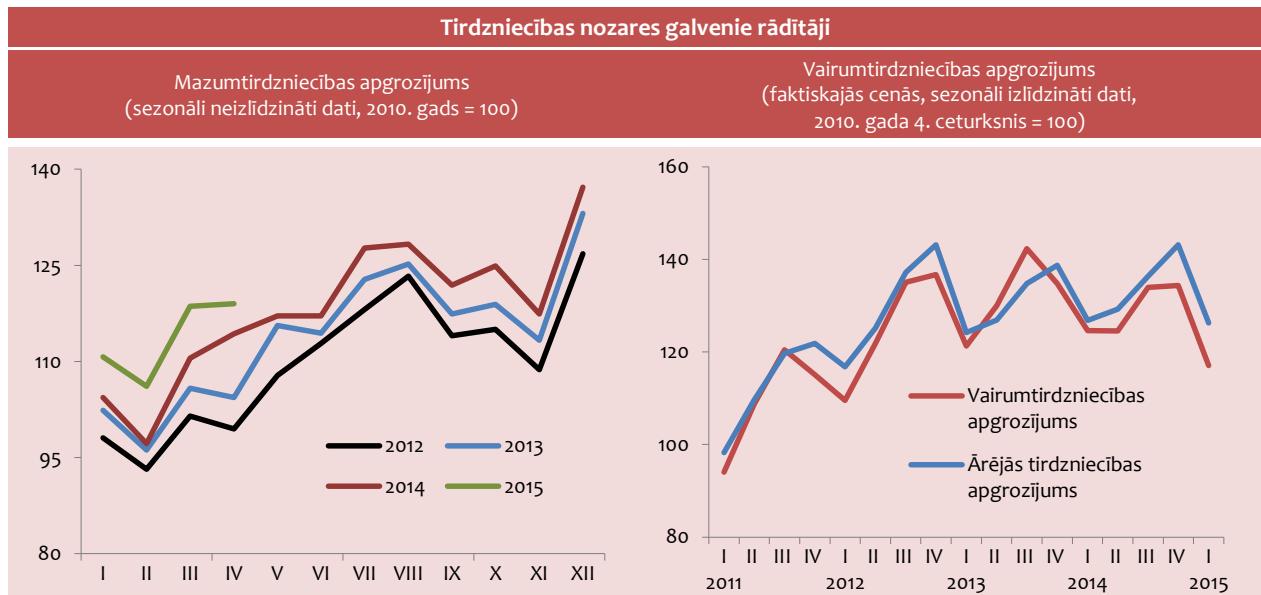
3.23. attēls

Tirdzniecības nozarei sniegtie pakalpojumu apjomī turpina pieaugt. Tirdzniecības nozares (ieskaitot izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumus) izaugsme 2014. gadā sasniedza 2,3%. Savukārt 2015. gada sākumā sniegtie pakalpojumu apjomī pieaugums bija mērenāks –

1. ceturksnī apjomī pieauga par 1,1%. Tirdzniecības nozari pozitīvi ietekmē privātā patēriņa kāpums un mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums. Savukārt vājas ārējās tirdzniecības aktivitātes bremzē vairumtirdzniecības nozares izaugsmi.

3.24. attēls

2014. gadā mazumtirdzniecības apgrozījums pieauga par 3,6%. Nepārtikas preču mazumtirdzniecības apgrozījums šajā laikā palielinājās par 2,8%. Lielākais

devums pieaugumā bija apģērbu, apavu un mājsaimniecības elektropreču tirdzniecības pieaugumam,

kā arī mazumtirdzniecības apjomu pieaugumam pa pastu un interneta veikalos.

Vairāk nekā 1/3 no kopējā mazumtirdzniecības apgrozījuma veido pārtikas preču tirdzniecība un 2014. gadā tā pieauga par 3,4%. Savukārt auto degvielas mazumtirdzniecības apgrozījums pēc samazinājuma 2013. gadā 2014. gadā palielinājās, it īpaši gada nogalē, kad saistībā ar pasaules naftas cenu samazinājumu saruka arī degvielas mazumtirdzniecības cenas. Kopumā 2014. gadā degvielas mazumtirdzniecības apjomi pieauga par 5,8 procentiem.

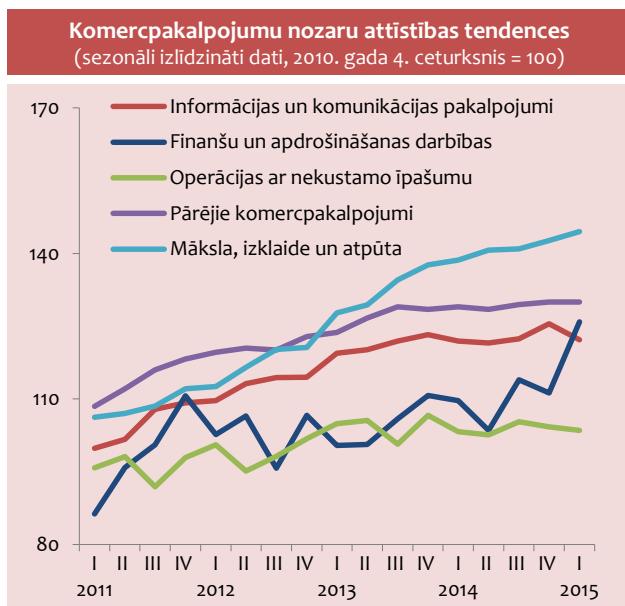
Straujš mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums vērojams arī 2015. gada pirmajos mēnešos. Janvārī-aprīlī kopējais mazumtirdzniecības apgrozījums bija par 6,6% lielāks nekā pirms gada. Šajā laikā mazumtirdzniecības apjomi nepārtikas preču grupā palielinājās par 6,8%. Straujāk pieauga mājsaimniecības elektropreču mazumtirdzniecība. Lielu ieguldījumu pieaugumā veidoja arī mazumtirdzniecība pa pastu vai interneta veikalos.

Auto degvielas mazumtirdzniecības pieaugumu joprojām sekmē salīdzinoši zemas degvielas cenas. 2015. gada četros mēnešos auto degvielas mazumtirdzniecības apjomi bija par 14,1% lielāki nekā pirms gada. Tas nodrošināja gandrīz trešdaļu no kopējā mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma.

Pārtikas preču mazumtirdzniecības apgrozījums 2015. gada četros mēnešos ir audzis mērenāk – par 3,3%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

Vairumtirdzniecības nozares attīstības tendences lielā mērā ietekmē ārējās tirdzniecības aktivitātes. Palēninoties eksporta un importa pieauguma tempiem, vairumtirdzniecības uzņēmumu apgrozījuma dinamika ir mērena. 2014. gadā vairumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās bija par 2,1% mazāks nekā 2013. gadā. Savukārt 2015. gada 1. ceturksnī vairumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās bija par 6% mazāks nekā pirms gada.

3.25. attēls

Komercpakalpojumu nozarēs izaugsme 2014. gadā bija mērenāka nekā pirms gada. 2014. gadā komercpakalpojumu nozaru apjomi pieauga par 1,3%. Kāpumu galvenokārt sekmēja izaugsme mākslas, izklaides un atpūtas jomā, kur sniegtu pakalpojumu apjomi 2014. gadā pieauga par 6,2%. Finanšu un apdrošināšanas darbības pieaugums 2014. gadā sasniedza 4,7%. Savukārt mērena izaugsme bija vērojama informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē.

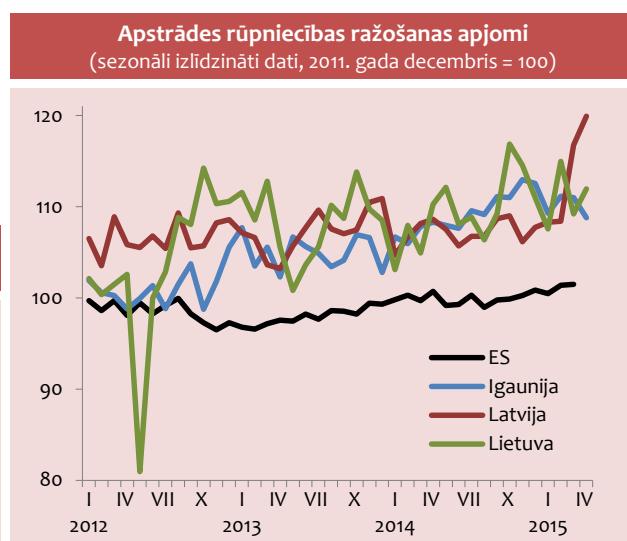
2015. gada sākumā sniegtu pakalpojumu apjoms nozarē pieauga straujāk – 1. ceturksnī par 2,1% salīdzinājumā ar 2014. gada 1. ceturksni. Pieaugumu pamatā noteica straujāka izaugsme finanšu un apdrošināšanas darbībās. Turpretim informācijas un komunikāciju pakalpojumu nozarē sniegtu pakalpojumu apjomi gada griezumā nedaudz saruka.

Palielinoties valdības izdevumiem, pieaug arī **sabiedrisko pakalpojumu** nozarē sniegtu pakalpojumu apjomi – 2014. gadā tie auga par 3,3%. 2015. gadā nozarē sniegtu pakalpojumu apjomi turpina pieaugt un 1. ceturksnī tie bija par 3,5% lielāki nekā 2014. gada atbilstošajā periodā.

3.2.2. Apstrādes rūpniecība

Krīzes laikā, samazinoties izmaksām, uzlabojās Latvijas ražotāju konkurētspēja. Tas veicināja apstrādes rūpniecības attīstību. No 2010.-2012. gada beigām apstrādes rūpniecības izlaide strauji pieauga.

3.26. attēls

Vājais pieprasījums eksporta tirgos 2013. gadā piebremzēja apstrādes rūpniecības izaugsmi. 2013. gadā ražošanas apjomi apstrādes rūpniecībā bija tikai par 0,1% lielāki nekā pirms gada. Līdzās vājajam pieprasījumam ārējos tirgos apstrādes rūpniecības nozari būtiski ietekmēja arī AS „Liepājas Metalurgs” darbības pārtraukšana.

2014. gadā apstrādes rūpniecības produkcijas izlaides apjomi bija par 0,3% mazāki nekā pirms gada. Izaugsme nozarē joprojām ietekmēja tendences ārējos tirgos – lēnāka nekā gaidīta ekonomiskā izaugsts ES, kā arī vājā ekonomiskā situācija Krievijā. Vienlaikus apstrādes rūpniecības apakšnozarēs attīstības tendences bija ļoti atšķirīgas.

Vienā no lielākajām apstrādes rūpniecības nozarēm – kokapstrādē ražošanas apjomi 2014. gadā stabili pieauga, un nozares izlaide bija par 6,9% lielāka nekā pirms gada. Stabili palieinās eksporta apjomi un nozares produkcijas pieprasījums iekšējā tirgū.

Straujākais ražošanas apjomu pieaugums 2014. gadā bija elektrisko un optisko iekārtu ražošanā. Mērena izaugsts 2014. gadā bija vērojama nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, kā arī mašīnu un iekārtu ražošanā.

Pārtikas un dzērienu ražošanā 2014. gadā saražotās produkcijas apjomi bija par 0,1% lielāki nekā pirms gada. Pēc sekmīga gada sākuma pēdējos mēnešos pārtikas rūpniecību ietekmēja Krievijas noteiktais pārtikas importa embargo. Ražošanas apjomu samazinājums 2014. gadā bija vērojams vieglajā rūpniecībā, metālapstrādē, ko ietekmēja AS „Liepājas Metalurgs” dīkstāve, kā arī rūpniecībā un transportlīdzekļu ražošanā.

3.12. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2014. gadā (procentos)			
	Pēc izlaides	Pēc aizņemto darbavietu skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100	100	61,6
Pārtikas un dzērienu ražošana	25,5	21,7	35,5
Vieglā rūpniecība	4,1	10,6	86,0
Kokapstrāde	25,7	20,3	72,8
Papīra ražošana un poligrāfija	4,5	4,0	59,8
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	7,6	6,7	76,5
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	6,6	4,5	46,7
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	9,1	10,0	59,3
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	6,0	3,9	90,3
Mašīnu un iekārtu ražošana	2,2	3,0	81,1
Transportlīdzekļu ražošana	3,4	3,3	86,7
Pārējās apstrādes rūpniecības nozares	5,3	11,9	56,9

2014. gadā kopējais apstrādes rūpniecības apgrozījums saruka par 1,4%. Apgrozījums vietējā tirgū realizētajai produkcijai samazinājās par 1,2%, bet eksportētai produkcijai – par 1,5%. Kopējo apstrādes rūpniecības apgrozījumu pozitīvi ietekmēja straujais apgrozījuma pieaugums kokapstrādē (par 9,7%). 2014. gadā kopumā neliels apgrozījuma kāpums bija vērojams pārtikas un dzērienu ražošanā un nemetālisko minerālu ražošanā. Savukārt lielākā samazinošā ietekme bija apgrozījuma samazinājumam metālapstrādē saistībā ar AS „Liepājas Metalurgs” darbības apturešanu.

2015. gada četros mēnešos apstrādes rūpniecībā izlaide strauji pieauga, un ražošanas apjomi bija par 6,3% lielāki nekā pirms gada. Atsevišķās apakšnozarēs turpinās

stabila izaugsts, savukārt citās nozarēs dažādu faktoru ietekmē ražošanas apjomi sarūk.

Arī 2015. gadā kokapstrādē ražošanas apjomi turpina augt. 2015. gada četros mēnešos saražotās produkcijas apjomi bija par 8,2% lielāki nekā pirms gada.

Būtisks devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē 2015. gada sākumā ir metālapstrādes nozarei, ko ietekmē darbības atsākšana vienā no lielākajiem rūpniecības uzņēmumiem – „KVV Liepājas Metalurgs”.

Pārtikas rūpniecībā 2015. gada janvārī-aprīlī izlaides apjomi bija par 5,1% mazāki nekā pirms gada. Nozares attīstību būtiski ietekmē ES un Krievijas ekonomiskās attiecības.

Tāpat kā 2014. gadā straujākais ražošanas apjomu pieaugums arī 2015. gada sākumā bija datoru, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā.

Savukārt ražošanas apjomi samazinājās vieglajā rūpniecībā, nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, papīra ražošanā un poligrāfijā, ķīmiskajā rūpniecībā.

3.13. tabula

Apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu izmaiņas (procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015 I-IV
Apstrādes rūpniecība – pavisam	16,5	11,7	9,3	0,1	-0,3	6,3
Pārtikas un dzērienu ražošana	-0,1	-0,2	2,5	6,0	0,1	-5,1
Vieglā rūpniecība	19,4	19,4	3,0	1,4	-13,6	-18,7
Kokapstrāde	33,0	12,6	5,4	2,7	6,9	8,2
Papīra ražošana un poligrāfija	19,8	-0,5	10,1	5,6	-0,6	-2,5
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	5,2	4,4	8,3	-8,7	-3,6	-0,2
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	17,6	24,2	8,6	4,6	1,2	-7,1
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	24,2	28,3	16,3	-17,6	-10,5	*
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	33,2	29,6	19,9	18,4	32,3	23,4
Mašīnu un iekārtu ražošana	17,8	37,1	8,7	1,4	2,4	3,4
Transportlīdzekļu ražošana	59,0	37,0	15,8	3,0	-15,2	2,4
Pārējās apstrādes rūpniecības nozares	-4,9	9,5	26,1	-7,6	-12,0	0,7

* – konfidenciāli dati

2015. gada četros mēnešos apstrādes rūpniecības apgrozījums bija par 0,4% lielāks nekā pirms gada. Šajā laikā apgrozījums vietējā tirgū realizētajai produkcijai saruka par 6,8%, bet eksportētai produkcijai pieauga par 4,7 procentiem.

Tāpat kā 2014. gadā arī 2015. gada pirmajos mēnešos lielākais pozitīvais devums kopējā apstrādes rūpniecības apgrozījuma pieaugumā bija kokapstrādes nozarei, kurā apgrozījums janvārī-aprīlī bija par 10,4% lielāks nekā pirms gada. Tāpat šajā laikā apgrozījums pieauga arī elektrisko un optisko iekārtu ražošanā (par 24,2%) un mašīnu un iekārtu ražošanā (par 5,7%). Lielākā negatīvā ietekme bija pārtikas rūpniecībai, kur apgrozījums 2015. gada četros mēnešos bija par 7,5% mazāks nekā pirms gada. Šajā laikā apgrozījums ir sarucis arī vieglajā rūpniecībā, ķīmiskajā rūpniecībā, papīra ražošanā un poligrāfijā, nemetālisko minerālu ražošanā, kā arī transportlīdzekļu ražošanā.

2015. gada četros mēnešos 65,3% no visas apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tika eksportēta. Tāpat kā 2014. gadā vairāk nekā trešdaļa no visas eksportētās produkcijas tika realizēta ES-15 valstu tirgos. Savukārt gandrīz 30% no visas eksportētās produkcijas tika realizēti Lietuvā un Igaunijā. Salīdzinājumā ar 2014. gadu ir pieaudzis trešo valstu īpatsvars apstrādes rūpniecības produkcijas eksporta struktūrā. Savukārt eksports uz NVS valstīm 2015. gada četros mēnešos veidoja 11% no kopējā apstrādes rūpniecības produkcijas eksporta, kas bija par 6 procentpunktiem mazāk nekā 2014. gadā.

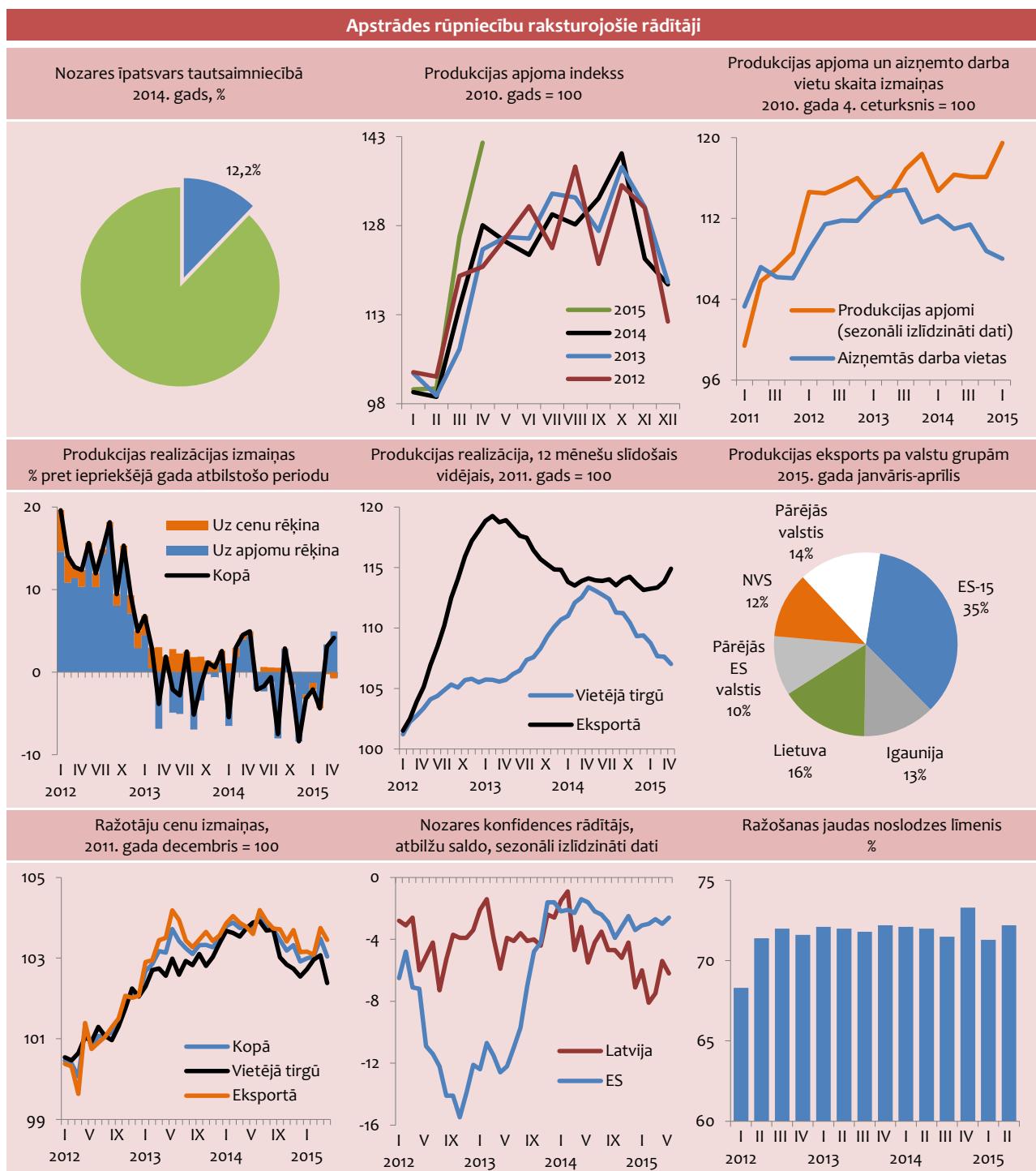
Apstrādes rūpniecībai pēckrīzes gados bija nozīmīgs piensums jaunu darbavietu radīšanā tautsaimniecībā – 2011. un 2012. gadā nozare nodrošināja gandrīz piektduļļu no visām jaunajām darbavietām. Nodarbināto skaita pieaugums apstrādes rūpniecībā bija ievērojami lēnāks nekā izlaides kāpums, kas liecina par produktivitātes pieaugumu.

2013. un 2014. gadā piebremzējoties nozares izaugsmei, pieprasījums pēc darbaspēka ir mazinājies. 2014. gadā apstrādes rūpniecībā aizņemto darbavietu skaits bija par 2,5% mazāks nekā pirms gada. To visbūtiskāk ieteikmēja darbavietu skaita samazinājums metālapstrādē, vieglajā rūpniecībā un pārtikas un dzērienu ražošanā. Vienlaikus aizņemto darbavietu skaita pieaugums 2014. gadā bija vērojams kokapstrādē, ķīmiskajā rūpniecībā, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā, kā arī nemetālisko minerālu ražošanā.

Kopš 2012. gada vidus ražošanas jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā saglabājās 71-72% līmenī. 2015. gada 2. ceturksnī jaudu noslodzes līmenis bija 72,2%, kas bija ļoti tuvs vēsturiski augstākajam līmenim 2005. gadā.

Latvijas ražotāju konfidences novērtējums pēc zināmas stabilitātes 2011.-2013. gadā kopš 2014. gada marta ir pasliktinājies. Tas lielā mērā ir saistīts ar notikumiem Ukrainā un ekonomiskās situācijas pasliktināšanos Krievijā. 2015. gada maija beigās apstrādes rūpniecības uzņēmumu vērtējums saistībā ar nākotnes perspektīvām bija nedaudz sliktāks nekā pirms gada.

3.27. attēls

Pārtikas un dzērienu ražošanas nozare veido vairāk nekā ceturdaļu no apstrādes rūpniecības kopējās izlaides un ir lielākā nozare pēc aizņemto darbavietu skaita apstrādes rūpniecībā.

Nozare vairāk nekā trešdaļu no savas produkcijas realizē eksporta tirgos – galvenokārt NVS valstīs, kā arī Lietuvā un Igaunijā. Tādējādi NVS valstu ekonomikas problēmas, kā arī Krievijas noteiktais pārtikas produktu importa aizliegums ir būtiski ietekmējis nozares attīstību.

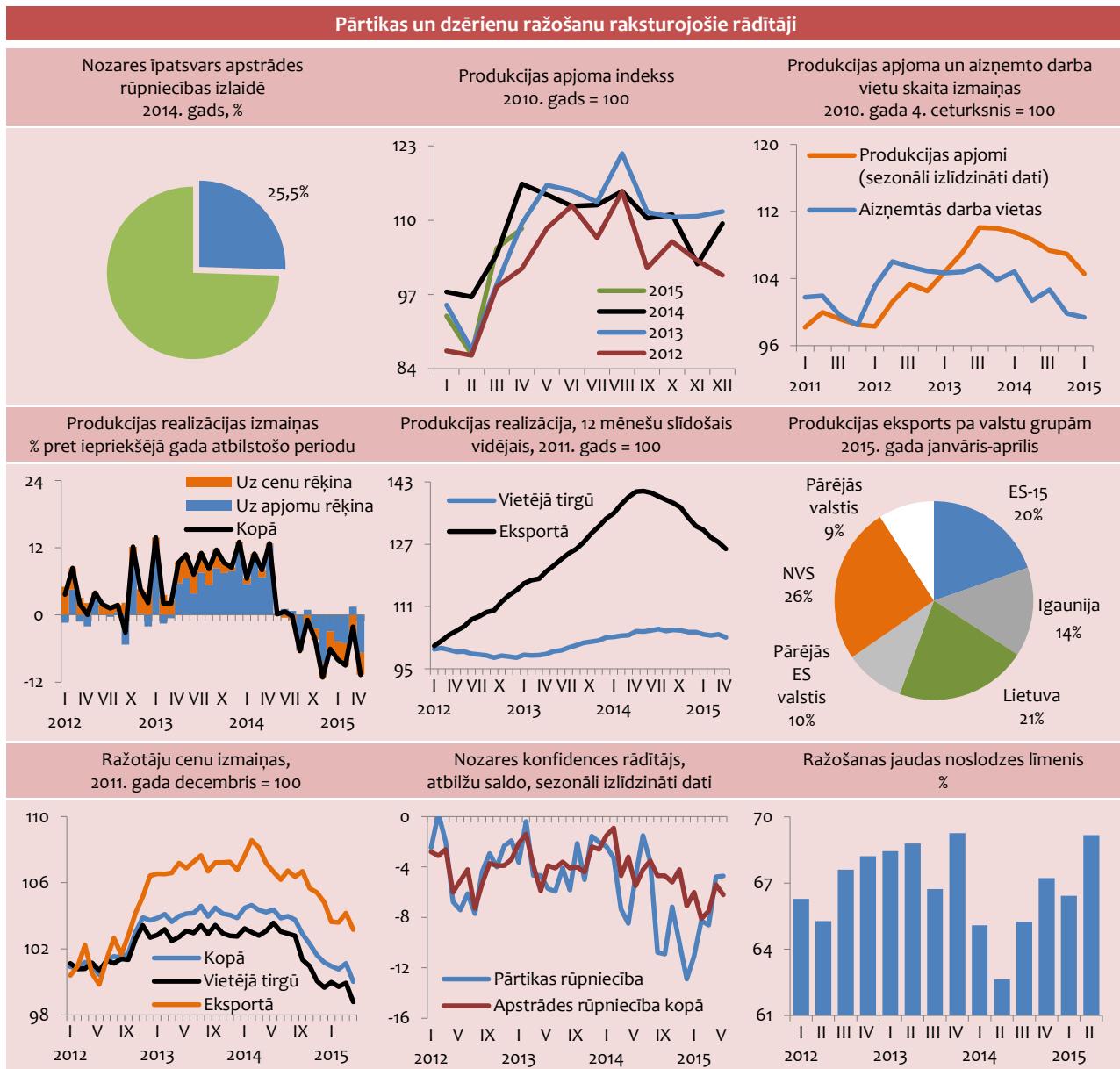
Vēl 2014. gada sākumā nozare uzrādīja stabili pieaugumu, tomēr kopš augusta nozari negatīvi ietekmē norises ārējā vidē. Kopumā 2014. gadā pārtikas un dzērienu ražošanas nozares izlaide bija tikai par 0,1% lielāka nekā pirms gada. Savukārt 2015. gada četros mēnešos ražošanas apjomi bija par 5,1% mazāki nekā pirms gada.

Pārtikas ražotāju cenu samazinājums kopā ar vājākiem ražošanas apjomiem ir būtiski ietekmējis nozares apgrozījumu. 2014. gadā apgrozījums bija par 0,3% lielāks nekā pirms gada. Vienlaikus eksportētās produkcijas realizācija saruka par 1,5%. 2015. gada janvāri-aprīlī apgrozījums jau bija par 7,5% mazāks nekā pirms gada, tajā skaitā eksportētajai produkcijai tas saruka par gandrīz 13 procentiem.

Ražošanas apjomu sašaurināšana ietekmē arī nodarbinātību – 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits saruka par 2,4%, savukārt 2015. gada 1. ceturksnī tas bija par 5,2% mazāks nekā pirms gada.

Pēdējos mēnešos ir vērojamas arī dažas pozitīvas tendences – nedaudz ir uzlabojies nozares uzņēmumu nākotnes vērtējums, kā arī 2015. gada 2. ceturksnī ir pieaudzis ražošanas jaudu noslodzes līmenis.

3.28. attēls

Vieglās rūpniecības nozare pamatā ir orientēta uz ārējiem tirgiem. No visas saražotās produkcijas aptuveni 90% tiek eksportēti – galvenokārt uz ES valstīm, tāpēc nozares attīstība ir cieši saistīta ar pieprasījuma izmaiņām un konkurētspēju ārējos tirgos.

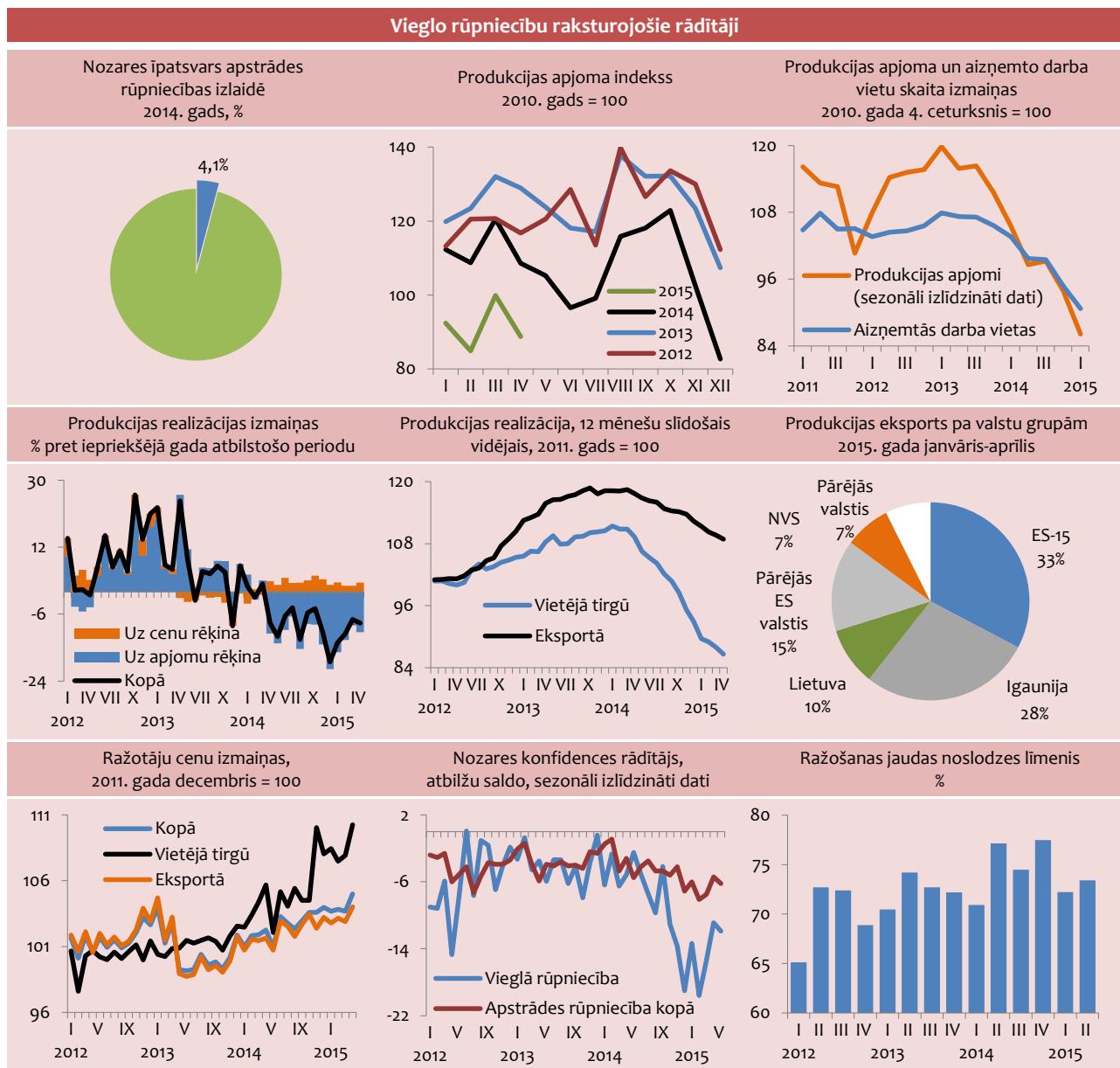
Vājā ekonomiskā situācija lielākajā nojeta tirgū ES pēdējos gados ir ietekmējusi nozares izaugsmi. 2014. gadā ražošanas apjomī vienlaikus pieauga ES tirgū, ražošanas apjomī vieglajā rūpniecībā turpina sarukt. 2015. gada janvārī – aprīlī tie bija par 18,7% mazāki nekā pirms gada. Ražošanas apjomī samazinās gan apģērbu, gan tehnoloģiju ražošanai.

2014. gadā nozares apgrozījuma dinamiku ietekmēja ražotāju cenu kāpums. Nozares apgrozījums saruka par

6,7%. Eksportētās produkcijas realizācijas apjomī saruka par 5%, kamēr ienākumi no vietējā tirgū realizētās produkcijas – par gandrīz 16%. Nozares apgrozījums sarūk arī 2015. gadā – janvārī-aprīlī tas bija par 10,2% mazāks nekā pirms gada. Sajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums saruka par 8,7% un par 19% – vietējā tirgū realizētajai produkcijai.

Pēckrīzes gados nozares izaugsmi lielākā mērā nodrošina produktivitātes kāpums, savukārt pēdējā gada laikā, sarūkot ražošanas apjomiem, darbavietu skaits samazinās. 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē samazinājās par 7,1%, bet 2015. gada 1. ceturksnī darbavietu skaits gada griezumā saruka par 12,5 procentiem.

3.29. attēls

Kokapstrāde ir viena no lielākajām rūpniecības nozarēm. Nozare eksportē $\frac{3}{4}$ daļas no visas saražotās produkcijas, un lielākais eksporta tirgus ir ES-15 valstis.

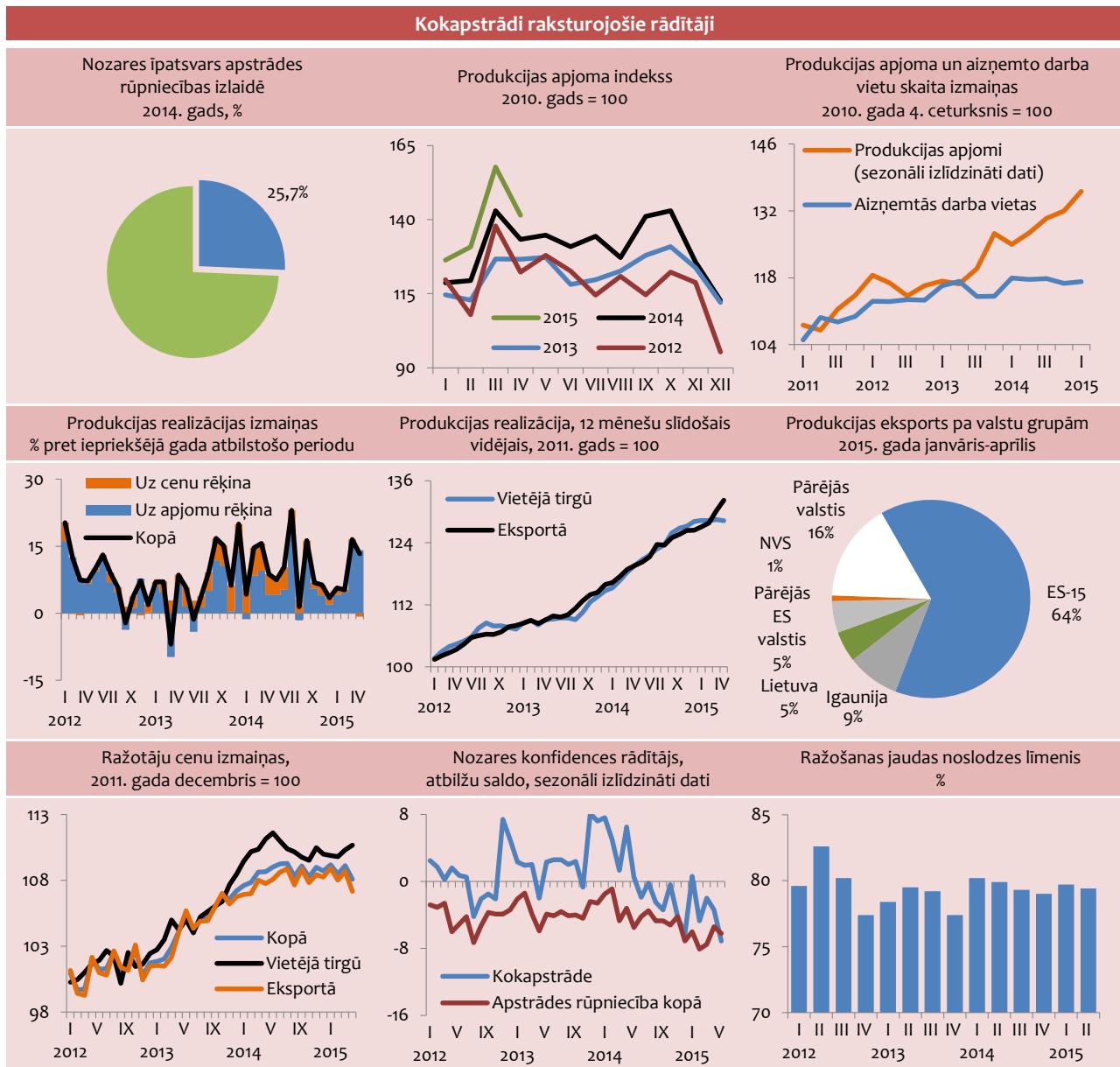
Kokapstrāde bija viena no pirmajām nozarēm, kurā pēc krīzes atsākās izaugsme. 2012. gadā ražošanas apjomi nozarē jau par vairāk nekā 40% pārsniedza 2007. gada līmeni. 2012. gada nogalē un 2013. gada pirmajā pusē vājais pieprasījums lielākajās tirdzniecības partnervalstis palēnināja nozares izaugsmi.

Kopš 2013. gada nogales nozarē atkal ir vērojama stabila izaugsme. 2014. gadā ražošanas apjomi bija par 6,9% lielāki nekā pirms gada, bet 2015. gada četros mēnešos saražotās produkcijas apjomi bija par 8,2% lielāki nekā pirms gada.

2014. gadā kokapstrādes nozares apgrozījums pieauga par 9,7%. Līdzīgos tempos palielinājās realizācijas apjomi gan vietējā tirgū, gan eksportā. 2015. gada janvāris-aprīlis apgrozījums bija par 10,4% lielāks nekā pirms gada. Eksportētās produkcijas apgrozījums šajā laikā pieauga par 14,2%. Savukārt vietējā tirgū realizācijas apjomi 2015. gada četros mēnešos būtībā saglabājās iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī.

Salīdzinājumā ar ražošanas apjomu kāpumu darbavietu skaits nozarē aug krietni mērenāk, kas liecina par produktivitātes pieaugumu. 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits palielinājās par 1,8%. 2015. gada 1. ceturksnī darbavietu skaits pat bija nedaudz mazāks nekā pirms gada.

3.30. attēls

Papīra ražošanas un poligrāfijas nozarei krīzes laikā uzlabotā konkurētspēja un vājais iekšzemes pieprasījums bija stimuls pārorientācijai uz ārējiem tirgiem. Pēdējos gados tieši eksporta iespējas ir nozares izaugsmes pamats. Pašlaik eksportā tiek realizēti vairāk nekā 60% no saražotās produkcijas.

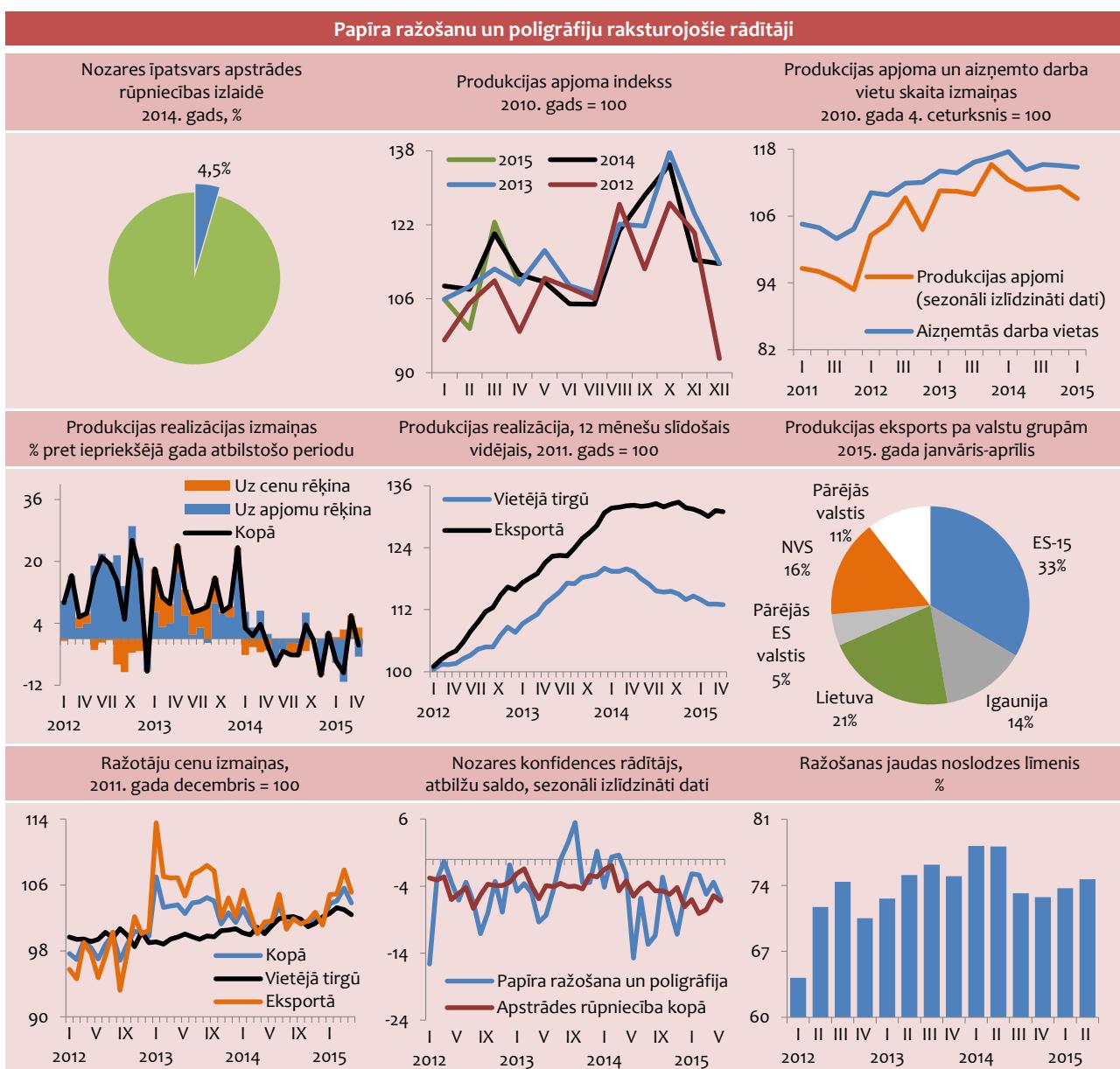
2012. gadā nozarē ražošanas apjomi sasniedza pirmskrīzes līmeni, un arī 2013. gadā nozarē saglabājās stabila izaugstsme. Savukārt 2014. gadā ražošanas apjomi saruka par 0,6%. Kritumu pamatā ietekmēja ražošanas apjomu samazinājums papīra ražošanas nozarē (par 4,7%), savukārt poligrāfijas nozarē ražošanas apjomi pieauga par 2,1%. 2015. gada četros mēnešos ražošanas apjomi papīra ražošanā un poligrāfijā bija par 2,5% mazāki nekā pirms gada.

No 2010.-2013. gadam nozares apgrozījums stabili pieauga, bet kopš 2014. gada nozares apgrozījums sarūk, ko galvenokārt ietekmē apgrozījuma samazinājums vietējā tirgū realizētajai produkcijai.

2014. gadā nozares apgrozījums saruka par 1,5%, savukārt 2015. gada janvārī-aprīlī tas bija par 2,5% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. 2015. gada četros mēnešos apgrozījums eksportētajai produkcijai saruka par 1,1%, bet vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 4,5 procentiem.

2014. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē pieauga mēreni – par 0,5%, savukārt 2015. gada 1. ceturksnī aizņemto darbavietu skaits bija par 2,4% mazāks nekā pirms gada.

3.31. attēls

Kīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares veido aptuveni 8% no visas apstrādes rūpniecības izlaides un nodrošina vairāk nekā 6% no darbavietām. Aptuveni ¾ no kīmiskās rūpniecības produkcijas tiek eksportēta, līdz ar to nozares izaugsme ir cieši saistīta ar tendencēm ārējos tirgos.

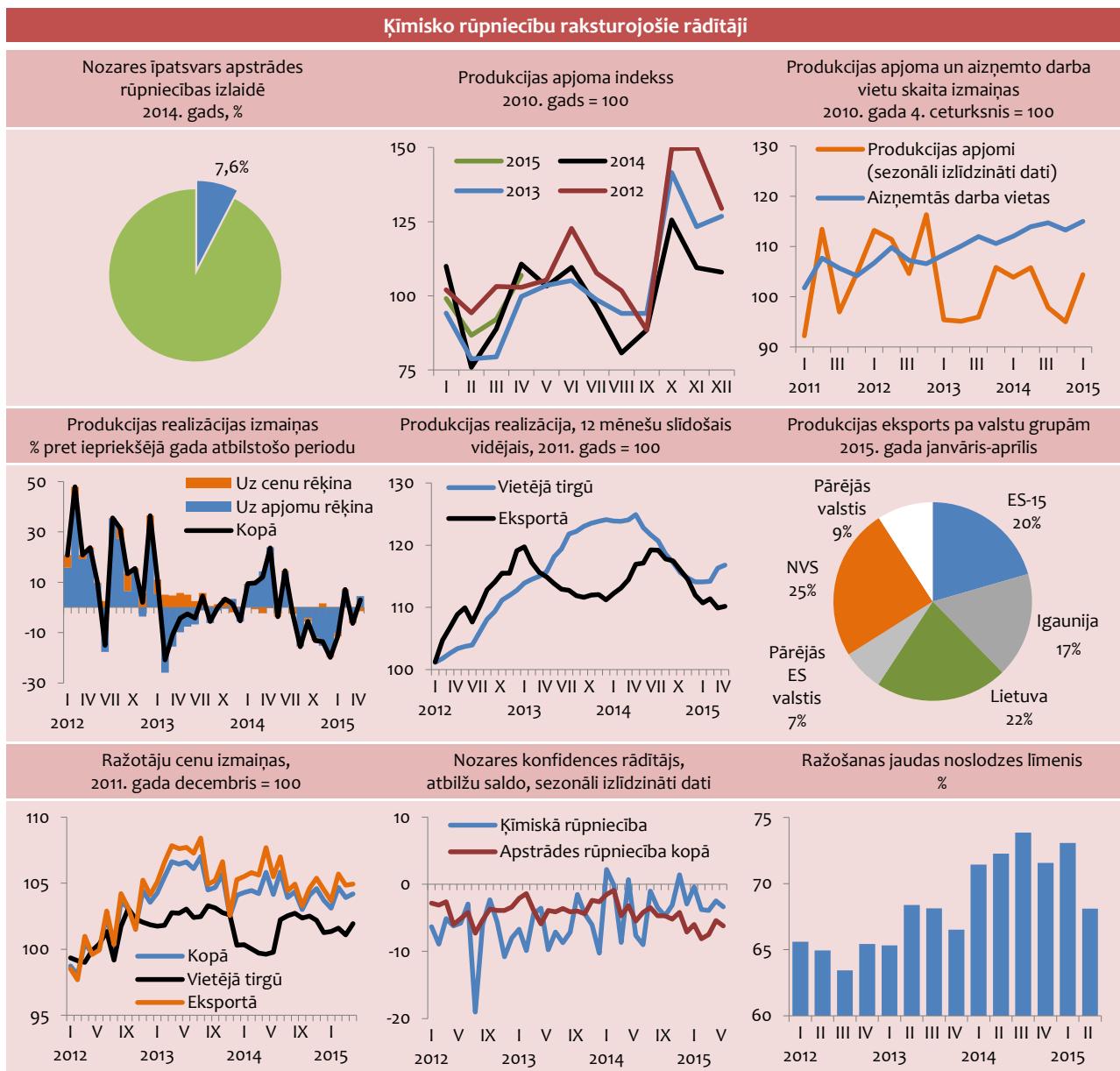
Kopš 2014. gada nozari negatīvi ietekmē ekonomiskās situācijas pavaijīšanās Krievijā, kas ir viens no būtiskiem nojētiem tirgiem. Arī ES tirgos pieprasījums joprojām ir vājs. 2014. gadā ražošanas apjomī nozarē saruka par 3,6%. Ražošanas apjomu samazinājumu galvenokārt ietekmēja kritums farmācijas nozarē. Kīmisko vielu un produktu ražošanā un gumijas izstrādājumu ražošanā saglabājās mērena izaugsme. 2015. gada četros mēnešos ražošanas apjomī kopumā kīmijas rūpniecībā būtībā saglabājās iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī.

Mazāki izlaides apjomī ietekmē nozares apgrozījumu. 2014. gadā nozares apgrozījums saruka par 1,5%. Pateicoties ražotāju cenu pieaugumam eksportā, realizētās produkcijas apgrozījums 2014. gadā saglabājās iepriekšējā gada līmenī.

2015. gada četros mēnešos nozares apgrozījums bija par 2% mazāks nekā pirms gada. Šajā laikā ienākumi no vietējā tirgū realizētās produkcijas pieauga par 8,1%, savukārt eksportētās produkcijas apgrozījums bija par 4,6% mazāks nekā pirms gada.

Neraugoties uz grūtībām, nozarē turpina palielināties aizņemto darbavietu skaits – 2014. gadā pieaugums par 2,9%, bet 2014. gada 1. ceturksnī – par 2,6%, salīdzinot ar iepriekšējā gada 1. ceturksni.

3.32. attēls

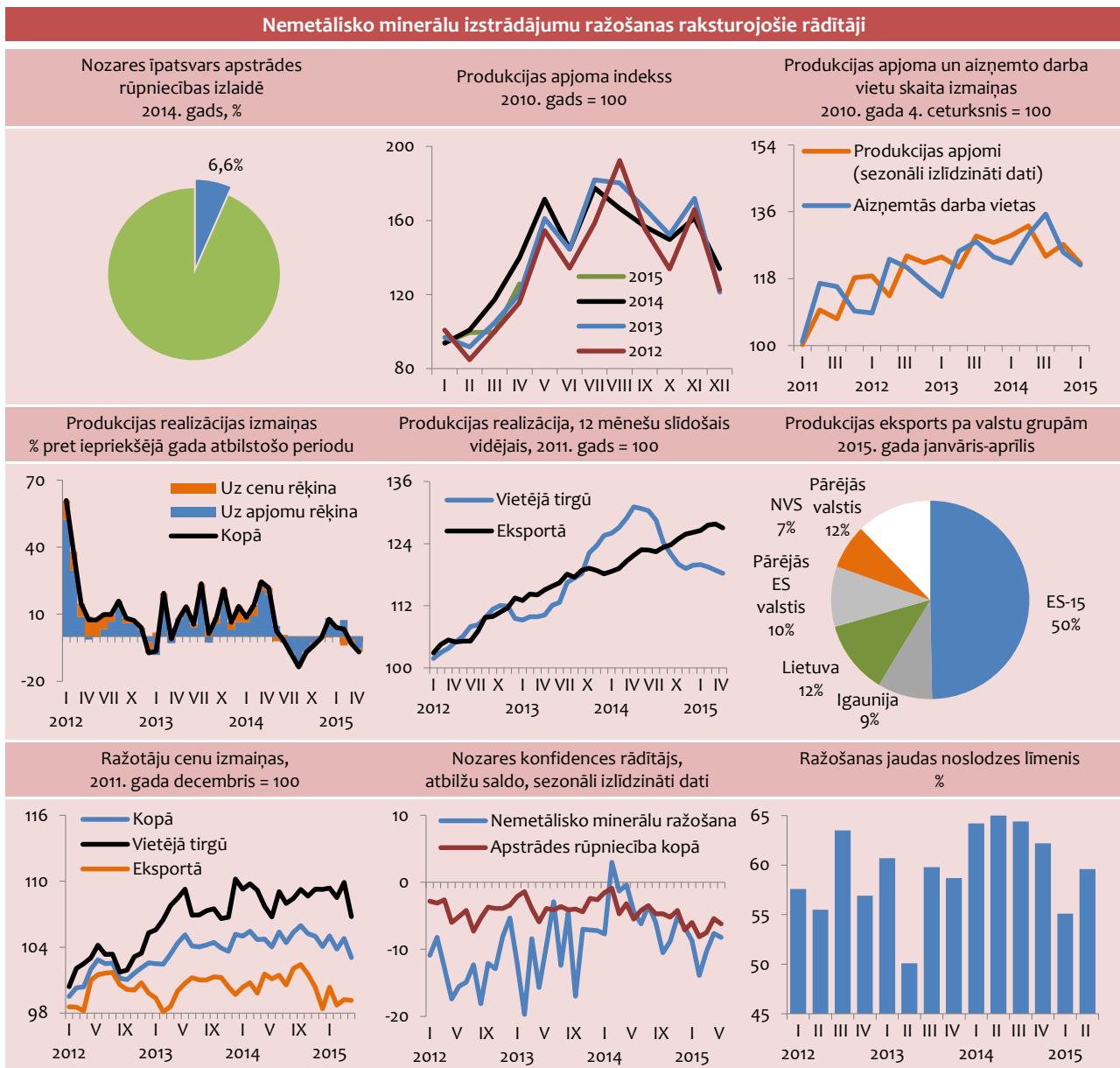
Nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozare ir cieši saistīta ar būvniecības attīstību. Nozares atkopšanos no krīzes veicina arī spēja pārorientēties uz ārējiem tirgumiem – galvenokārt ES vecajām dalībvalstīm. Pašlaik nozare eksportē caurmērā pusi no visas saražotās produkcijas. Salīdzinājumam 2007. gadā eksportētās produkcijas īpatsvars bija tikai 18 procenti.

2014. gadā nozares ražošanas apjomī pieauga par 1,2%. Savukārt 2015. gada četros mēnešos tie bija par 7,1% mazāki nekā pirms gada. Nozares attīstību ietekmē būvniecības izaugsmes tempu piebremzēšanās vietējā tirgū.

Saglabājoties mērenai ražotāju cenu dinamikai, 2014. gadā nozares apgrozījums būtībā saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Vienlaikus eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga par 6,8%, kamēr vietējā tirgū tas saruka par 4,6%. Līdzīgas tendences vērojamas arī 2015. gadā. Janvārī-aprīļi kopējais apgrozījums bija par 1,5% mazāks nekā pirms gada. To noteica vietējā tirgū realizētās produkcijas apgrozījuma kritums par vairāk nekā 6 procentiem.

2014. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē pieauga par 4,5%, bet 2015. gada 1. ceturksnī būtībā saglabājās iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī.

3.33. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas nozarei pēckrīzes gados bija būtisks devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē. 2012. gadā izlaide bija par gandrīz 40% lielāka nekā pirms krīzes, un lielākā daļa produkcijas tika eksportēta.

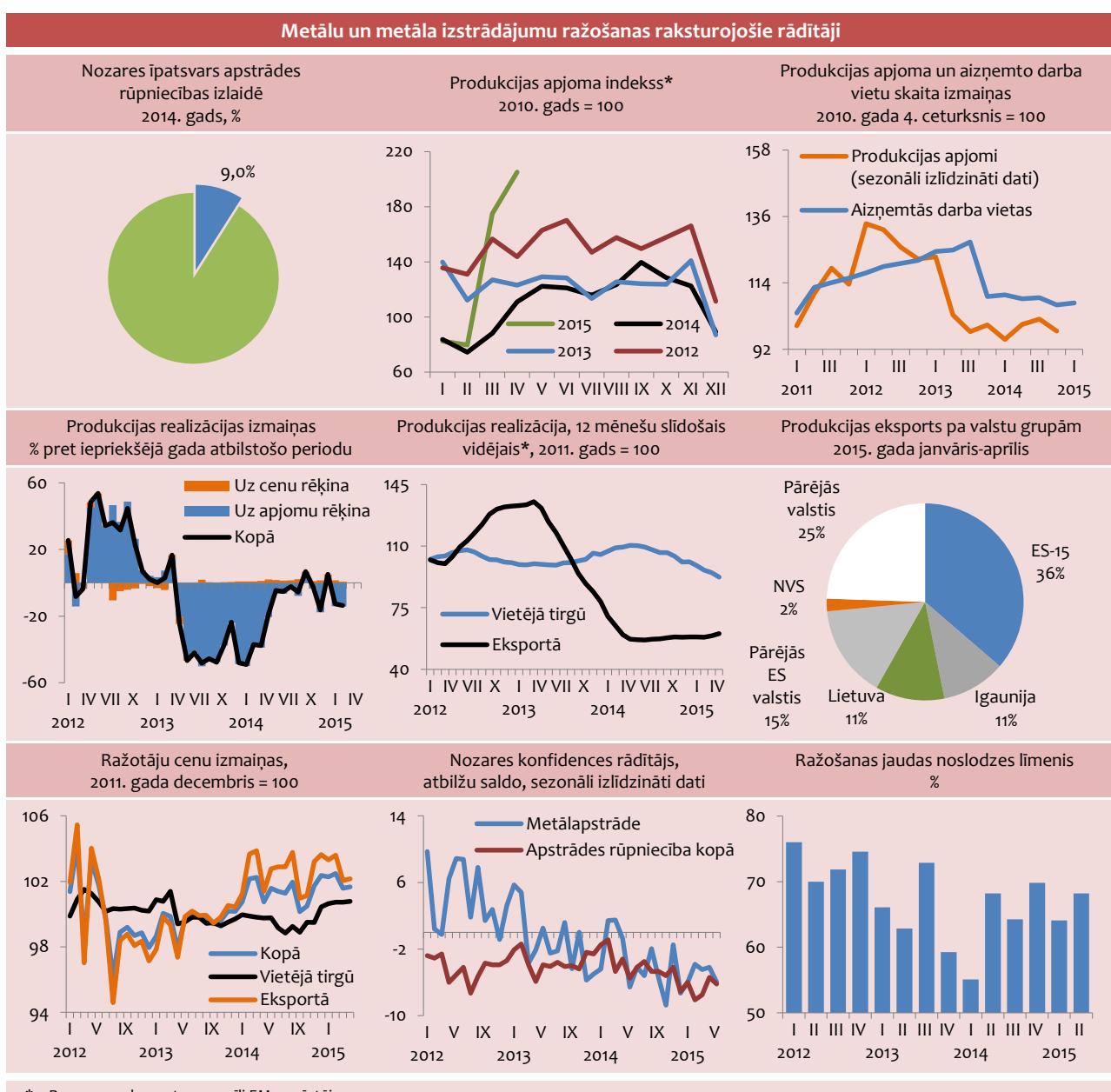
2013. gadā nozari ļoti būtiski ietekmēja viena no lielākajiem apstrādes rūpniecības uzņēmumiem – AS „Liepājas Metalurgs” darbības pārtraukšana. Produkcijas apjomī metālu ražošanā 2013. gadā saruka uz pusī. Arī 2014. gadā AS „Liepājas Metalurgs” dīkstāve būtiski ietekmēja kopējos apstrādes rūpniecības izaugsmes rādītājus. Metālapstrādē ražošanas apjomī 2014. gadā bija par 17,6% mazāki nekā pirms gada. "KVV Liepājas Metalurgs" ir pārņēmis maksātnespējīgās kompānijas aktīvus un kopš 2015. gada marta ir atsācis darbību, kas

pozitīvi ietekmē ne tikai metālapstrādes, bet arī visas apstrādes rūpniecības izaugsmes rādītājus.

Atbilstoši izlaides samazinājumam 2014. gadā samazinājās arī nozares apgrozījums (par 18%). Arī 2015. gada četros mēnešos kopējais nozares apgrozījums atpalika no pagājušā gada līmeņa, ko lielā mērā ietekmēja vājie rādītāji janvāri-februārī.

2013. gada nogālē, apturot AS „Liepājas Metalurgs” darbību, no darba tika atbrīvoti strādājošie, kas veidoja apmēram 1/10 daļu no kopējā nozarē strādājošo skaita. 2014. gadā nozarē aizņemto darbavietu skaits bija par 10,7% mazāks nekā pirms gada. 2015. gadā darbavietu skaitu nozarē pozitīvi ietekmēs „KVV Liepājas Metalurgs” darbības atsākšana.

3.34. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošana kopš 2010. gada ir visstraujāk augošā apstrādes rūpniecības nozare, kuras īpatsvars kopējā apstrādes rūpniecības izlaidē ir palielinājies no 3,7% 2009. gadā līdz 6% 2014. gadā. Vairāk nekā 90% no visas nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēta.

2015. gadā nozares izlaide pieauga par 32,3%. Lielāks ieguldījums nozares izaugsme bija datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanai. Līdzīgas tendences nozarē saglabājas arī 2015. gadā – janvārī-aprīlī ražošanas apjomu bija par 23,4% lielāki nekā pirms gada.

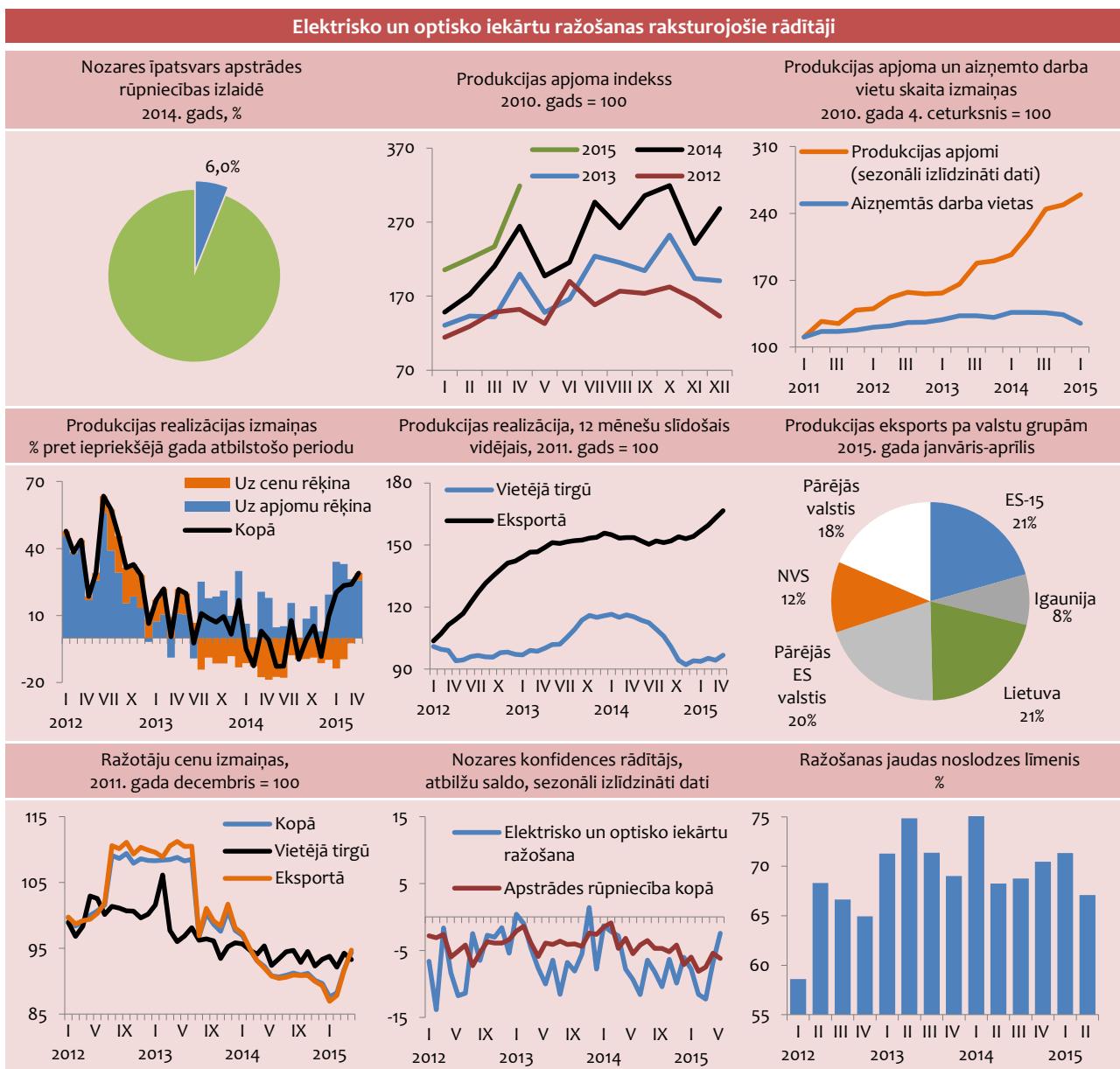
2014. gadā, neraugoties uz būtisku izlaides apjomu pieaugumu, nozares apgrozījums bija par 3,1% mazāks nekā pirms gada. Eksportētās produkcijas apgrozījums

saruka par 1%, bet vietējā tirgū – par 18,8%. Apgrožījuma samazinājumu ietekmē ievērojams ražotāju cenu kritums – 2014. gada decembrī tās bija par 10,5% mazākas nekā pirms gada.

2015. gada četros mēnešos nozares apgrozījums bija par 24,2% lielāks nekā pirms gada. Šajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums palielinājās par 25,8% un vietējā tirgū – par 9,4 procentiem.

Nozarē lielāko daļu no izaugsmes ir nodrošinājis produktivitātes kāpums, kamēr darbavietu skaits pieaugums ir mērens. 2014. gadā darbavietu skaits elektrisko un optisko iekārtu ražošanā pieauga par 3,2%. 2015. gada 1. ceturksnī aizņemto darbavietu skaits nozarē bija pat mazāks nekā gadu iepriekš.

3.35. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare ir ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju piegādātāja citām nozarēm, tādējādi tās attīstība ir cieši saistīta ar pārējo rūpniecības nozaru izaugsmi. Caurmērā 80% no saražotās produkcijas tiek eksportēti. Lielākie eksporta tirgi ir ES-15 valstis, kā arī Lietuva un Igaunija.

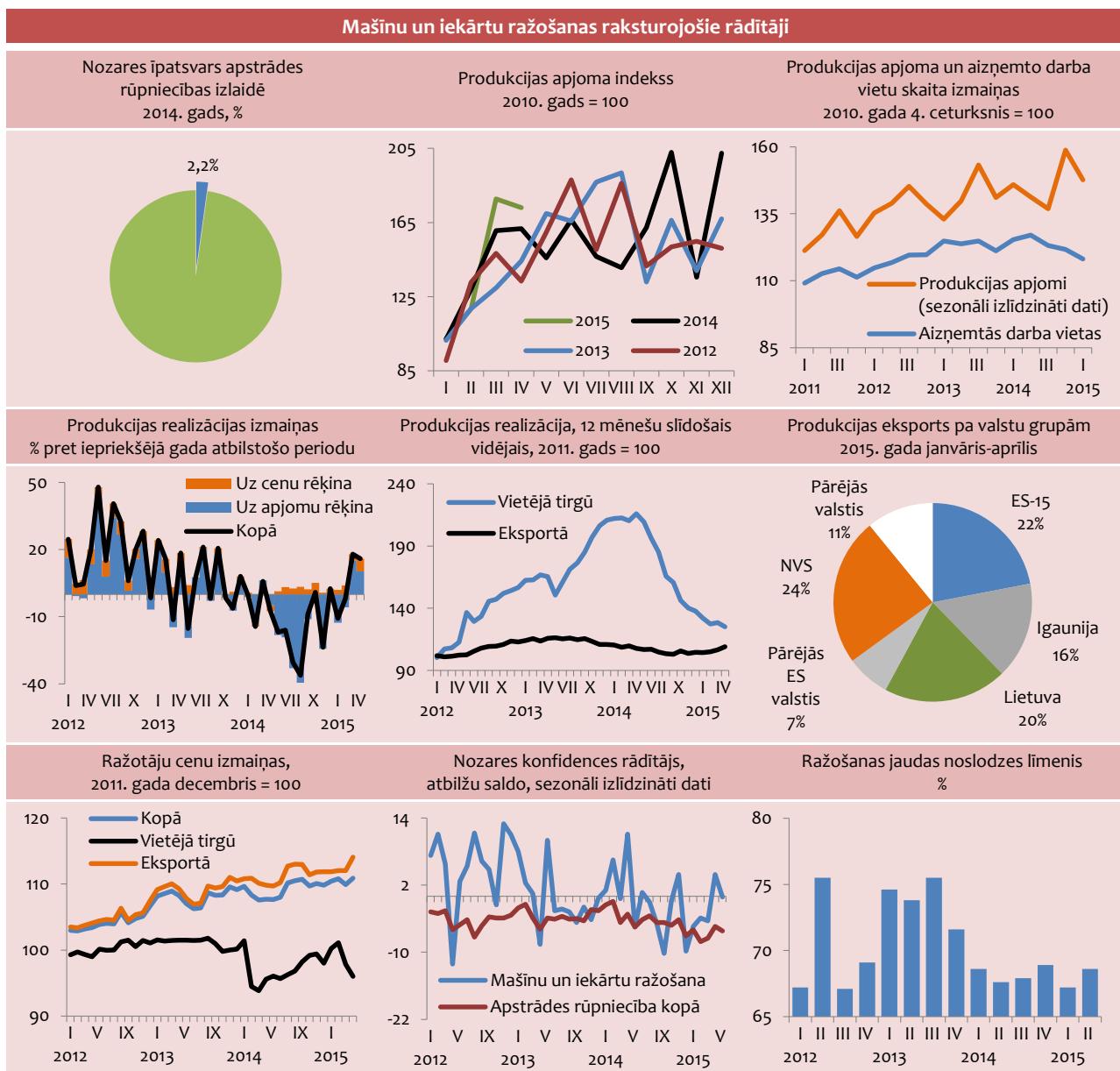
Kopš 2013. gada nozares attīstību ietekmē vājais pieprasījums lielākajās tirdzniecības partnervalstīs, un nozares izaugsmes tempi ir mēreni. 2014. gadā ražošanas apjomī mašīnu un iekārtu ražošanā palielinājās par 2,4%, bet 2015. gada četros mēnešos tie bija par 3,4% lielāki nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

2014. gadā nozares apgrozījums saruka par 13%. Šajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums samazinājās par 5,7%, bet vietējā tirgū – gandrīz par trešdaļu.

2015. gadā nozares apgrozījuma rādītāji uzlabojas, ko nosaka pakāpenisks pieprasījuma pieaugums eksporta tirgos. Četros mēnešos nozares apgrozījums bija par gandrīz 6% lielāks nekā pirms gada. Šajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga par 13,5 procentiem.

Atbilstoši mērenākai nozares izaugsmei pēdējos gados arī darbavietu skaita pieaugums ir palēninājies. 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē pieauga vien par 0,5 procentiem.

3.36. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas nozarē pēckrīzes gados strauji palielinājās jauno pasūtījumu apjomī gan vietējā, gan ārējos tirgos un strauji pieauga ražošanas apjomī. 2012. gadā ražošanas apjomī nozarē bija par trešdaļu lielāki nekā 2007. gadā.

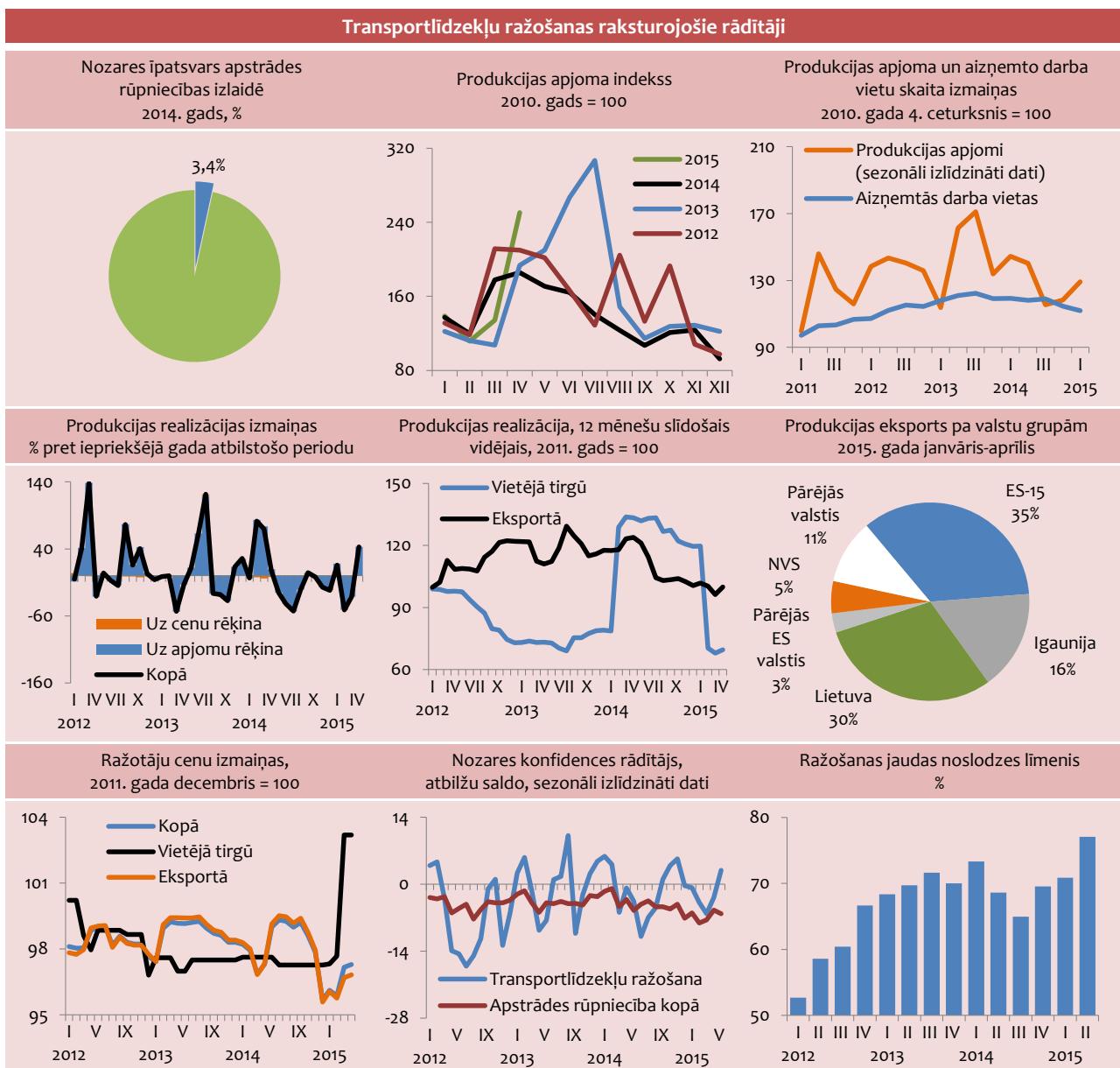
Nozarei ir raksturīgas ļoti izteiktas ražošanas apjomu svārstības. Pēdējos gados caurmērā 90% no nozarei sarāzotās produkcijas tiek eksportēti.

Iepriekšējos gados pabeigtie pasūtījumi un vājais pieprasījums ārējos tirgos ir ietekmējis nozares attīstību. 2014. gadā, saglabājoties vājam pieprasījumam, izlaides apjomī saruka par 15,2%. 2015. gada pirmajos mēnešos situācija nozarē ir nedaudz uzlabojusies – janvārī-aprīlī ražošanas apjomī bija par 2,4% lielāki nekā pirms gada.

2014. gadā nozares apgrozījums samazinājās par 9,3%. Apjomīgs kāpums bija vērojams realizācijas ienākumu pieaugumam no vietējā tirgū realizētās produkcijas, kas šajā laikā pieauga par vairāk nekā 50%. Savukārt eksportētās produkcijas apgrozījums 2014. gadā bija par 14,5% mazāks nekā pirms gada. 2015. gada četros mēnešos nozares apgrozījums bija par 15,4% mazāks nekā pirms gada, ko galvenokārt ietekmēja apgrozījuma samazinājums vietējā tirgū realizētajai produkcijai.

Nozares ražošanas apjomu izteiktās svārstības ietekmē arī nozarē nodarbināto skaitu. 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē saruka par 1,9%, bet 2015. gada 1. ceturksnī tas bija par 6,2% mazāks nekā pirms gada.

3.37. attēls

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrijas tautsaimniecības attīstības prognožu izstrādē ārējo tirgu analīzei un globālās ekonomikas attīstības tendenču novērtēšanai izmantotas jaunākās EK un SVF prognozes (skatīt 2. nodalā).

Tautsaimniecības attīstība 2015. gadā

2015. gada 1. ceturksnī Latvijas ekonomikas izaugsmes tempi sasniedza 1,9 procentus.

2015. gadā Latvijas tautsaimniecības attīstība joprojām būs cieši saistīta ar eksporta iespējām, tāpēc lielākais Latvijas izaugsmes risks ir saistīts ar globālās ekonomikas attīstību. Eksporta apjomī 2015. gadā būs tuvi iepriekšējā gada līmenim. Pozitīvi Latvijas eksporta dinamiku varētu ietekmēt ekonomiskās situācijas uzlabošanās lielākajā nojēta tirgū – ES, kā arī uzņēmēju spēja atrast nojēta tirgus trešajās valstīs. Vienlaikus eksportu ietekmēs Krievijas noteiktie pārtikas importa ierobežojumi. Vēl nozīmīgāka ietekme uz Latvijas eksporta iespējām būs faktoriem, kas saistīti ar Krievijas ekonomisko situāciju.

Jaunākās starptautisko institūciju prognozes liecina, ka 2015. gadā Krievijas ekonomikā gaidāma lejupslīde. Tas savukārt negatīvi ietekmēs arī ES valstu izaugsmes tempus. Latvijā uz ES valstīm eksportē vairāk nekā 70% no visa eksporta, līdz ar to vājāks pieprasījums šajos tirgos visticamāk piebremzēs Latvijas eksporta pieaugumu.

2015. gadā turpinās augt privātais patēriņš. Tā dinamiku pamatā noteiks darba samaksas kāpums, kas gan būs lēnāks nekā 2014. gadā. Arī darba tirgū uzlabojumi būs mērenāki nekā iepriekšējos gados. Savukārt investīcijas joprojām ietekmēs uzņēmēju nogaidošais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām, kā arī komercbanku piesardzīgā kreditēšanas politika.

Apstrādes rūpniecības apakšnozarēs saglabāsies atšķirīgas attīstības tendences, un nozaru izaugsmē būs cieši saistīta pieprasījuma izmaiņām galvenajos eksporta tirgos. Paredzams, ka kopumā apstrādes rūpniecībā ražošanas apjomi šogad varētu pārsniegt 2014. gada līmeni. Apstrādes rūpniecības apakšnozarēs, kur jau līdz šim ražošanas apjomi stabili pieauga, piemēram, kokapstrādē, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā izaugsmē turpināsies.

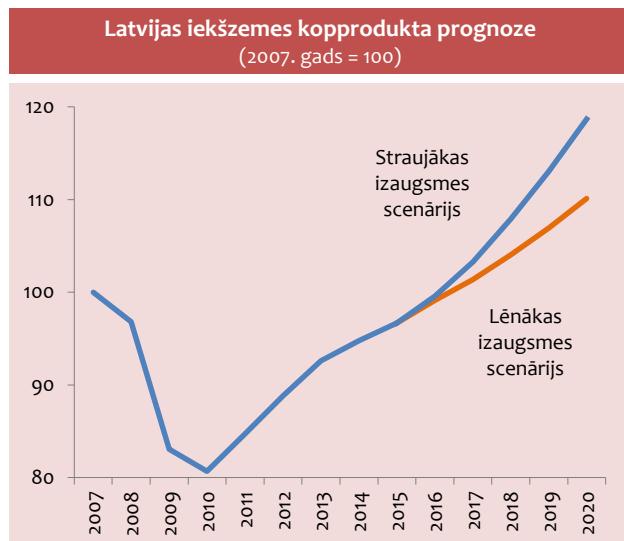
Privātā patēriņa pieaugums sekmēs mazumtirdzniecības un citu – uz iekšējo tirgu orientēto nozaru izaugsmi. Savukārt, kā liecina jaunākie statistikas dati, 2015. gadā būvniecības nozarē ir sagaidāma ļoti mērena izaugsmē.

Ekonomikas ministrija prognozē, ka 2015. gadā kopumā IKP pieauguma tempi būs 2% robežās.

2016.-2020. gada attīstības perspektīvas

Vidējam termiņam līdz 2020. gadam ir izstrādāti straujākas un lēnākas izaugsmes scenāriji. Scenāriju pamata pieņēmumi balstīti uz atšķirīgām globālās ekonomikas attīstības tendencēm vidējā termiņā.

3.38. attēls

Latvijai kā mazai atvērtai ekonomikai ar relatīvi augstu tirgus liberalizācijas pakāpi izaugsmi būtiski ietekmē globālās ekonomikas attīstība un stabilas konkurētspējas uzturēšana. Īpaši svarīga ir ES kopējās ekonomikas telpas attīstības dinamika, kā arī Ukrainas krīzes izraisītās ģeopolitiskās situācijas uzlabošanās.

Latvijas ekonomiskās priekšrocības vidējā termiņā galvenokārt balstīties uz panākto makroekonomisko stabilitāti, kā rezultātā ir uzlabojušies Latvijas kredītreitingi, kā arī uz plānoto struktūrfondu atbalsta programmu efektivitāti un uzlabojumiem uzņēmējdarbības vidē.

Darbaspēka izmaksas Latvijā ir ievērojami zemākas nekā vecajās ES dalībvalstīs. Gan lētais darbaspēks, gan salīdzinoši augstā rentabilitāte ir vājs stimuls uzņēmējdarbības modeļa maiņai un citu konkurētspējas priekšrocību radīšanai. Tajā pašā laikā darbaspēka izmaksu pieaugums ir neizbēgams izaugsmes un atvērtā darba tirgus dēļ. Tas nozīmē, ka, neveicot atbilstošus struktūrpolitikas pasākumus, Latvija var zaudēt konkurētspēju zemu izmaksu segmentos ātrāk nekā iegūt priekšrocības augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanā.

Vājākas izaugsmes scenārijs balstās uz pieņēmumu, ka globālās ekonomikas attīstība ir neviendabīga, ES atkopšanās no krīzes ir lēna, Ukrainas krīzes radītā ģeopolitiskā situācija neuzlabojas. Tas nozīmē, ka eksporta ikgadējie pieauguma tempi šajā periodā vājākas izaugsmes scenārija nesasniegs 4%. Lēni aug privātās patēriņš un investīcijas. Savukārt IKP pieauguma tempi vidēji no 2016.-2020. gadam varētu būt 3% robežās.

3.14. tabula

Latvijas IKP izlietojuma prognoze						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017-2020 (vidēji gadā)*
	Fakts		Prognozes			
pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu						
Iekšzemes kopprodukts	4,8	4,2	2,4	2,0	3,0	3,0 .. 4,6
Privātais patēriņš	3,0	6,2	2,3	2,6	3,2	3,1 .. 4,8
Valsts patēriņš	0,4	2,9	3,4	2,4	0,2	1,7 .. 3,1
Kopējā pamatkapitāla veidošana	14,5	-5,2	1,3	-1,1	3,0	4,1 .. 5,5
Eksports	9,8	1,4	2,2	2,4	2,8	3,4 .. 4,8
Imports	5,4	-0,2	1,6	0,7	2,1	3,2 .. 4,5
struktūra, %						
Iekšzemes kopprodukts	100	100	100	100	100	100
Privātais patēriņš	61,2	61,9	61,5	61,9	61,9	61,6 .. 61,8
Valsts patēriņš	17,2	17,2	17,2	17,8	17,2	16,9 .. 16,7
Kopējā pamatkapitāla veidošana	25,2	23,3	23,0	22,4	22,5	22,9 .. 22,6
Krājumu izmaiņas	0,8	0,6	1,1	1,0	1,0	1,0 .. 1,0
Eksports	60,9	59,4	58,0	57,1	56,7	57,0 .. 56,4
Imports	65,3	62,3	60,9	60,2	59,2	59,3 .. 58,5
Eksporta-importa saldo	-4,4	-2,9	-2,9	-3,1	-2,5	-2,3 .. -2,2

* struktūra perioda beigās

Straujākas izaugsmes scenārijs paredz, ka Latvijas galvenajos eksporta tirgos atjaunoses izaugsme un Latvijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocības pamatā tiek balstītas uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitātes uzlabošanu un inovācijām, mazākā mērā uz lētu darbaspēku un zemām resursu cenām. Straujākas

izaugsmes scenārijā vidējā termiņā eksportam un apstrādes rūpniecībai saglabājas salīdzinoši strauji pieauguma tempi, kam pamatā ir gan Latvijas ražotāju konkurētspēja, gan augošs ārējis pieprasījums. Šajā scenārijā IKP pieauguma tempi vidējā termiņā var sasniegt 5% gadā.

3.15. tabula

Latvijas IKP prognoze nozaru griezumā (reālais pieaugums procentos pret iepriekšējo gadu)						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017-2020 (vidēji gadā)
	Fakts		Prognozes			
Iekšzemes kopprodukts	4,8	4,2	2,4	2,0	3,0	3,0 .. 4,6
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	7,5	-0,1	1,5	-6,1	2,8	3,0 .. 3,4
Apstrādes rūpniecība	4,6	0,0	-0,3	4,4	5,2	4,8 .. 5,6
Pārējā rūpniecība	-5,5	-3,3	-2,5	-3,9	2,9	2,5.. 3,4
Būvniecība	14,5	7,5	8,1	2,9	5,7	3,4 .. 6,4
Tirdzniecība, izmitināšana	1,7	4,8	2,3	2,3	3,4	3,1 .. 5,2
Transports un uzglabāšana	6,9	1,6	3,2	-0,7	-0,2	1,4 .. 2,9
Citi komercpakalpojumi	5,2	6,0	1,3	2,4	2,7	3,3 .. 5,0
Sabiedriskie pakalpojumi	0,1	3,8	3,3	2,6	2,4	1,8 .. 3,1

4. MAKROEKONOMISKĀ ATTĪSTĪBA

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Ekonomiskās situācijas paslītināšanās Latvijā 2008. gadā un 2009. gadā, ko ietekmēja globālā finanšu krīze, būtiski paslītināja valsts fiskālo stāvokli. Lai nepieļautu, ka situācija finanšu sektorā klūst nekontrolējama, Latvijā tika veikta apjomīga budžeta konsolidācija. Kopumā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam tika veikti fiskālās konsolidācijas pasākumi

ar fiskālo ietekmi 16,9% apmērā no IKP, no kuriem aptuveni 6,7% no IKP veido pasākumi, kas veikti ieņēmumu pusē, savukārt pasākumi izdevumu pusē kopumā sastāda aptuveni 10,2% no IKP. Vidēji gadā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam Latvija ir veikusi fiskālās konsolidācijas pasākumus 3,4% apmērā no IKP. Valdības īstenoto budžeta konsolidācijas pasākumu rezultātā budžeta deficitis pakāpeniski samazinājās un 2013. gadā tas bija vairs tikai 0,7% no IKP.

4.1. tabula

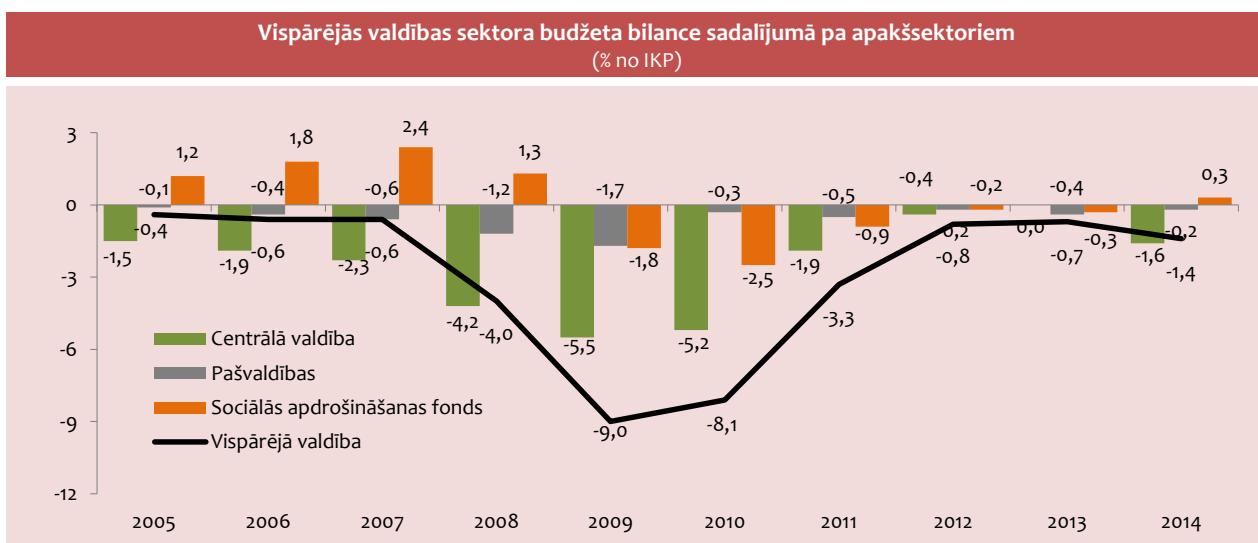
	Vispārējās valdības budžets				
	2010	2011	2012	2013	2014
Ieņēmumi (milj. eiro)	6528,3	7203,1	7880,2	8197,3	8535,0
(% pret IKP)	35,9	35,5	35,7	35,3	35,5
Izdevumi (milj. eiro)	7993,2	7881,5	8055,3	8369,4	8882,1
(% pret IKP)	44,0	38,8	36,5	36,0	36,9
Bilance (milj. eiro)	-1464,8	-678,3	-175,1	-172,1	-347,0
(% pret IKP)	-8,1	-3,3	-0,8	-0,7	-1,4

2014. gadā vispārējās valdības budžeta deficitis bija 1,4% no IKP jeb 347 milj. eiro, kas bija par 0,4 procentpunktiem vairāk nekā plānots iepriekšējā cikla *Latvijas Stabilitātes programmā*. Šo noviržu pamatā galvenokārt bija vienreizējs kapitāla pārvedums centrālās

valdības saistību izpildei pret Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banku (ERAB).

Vispārējās valdības budžeta deficitu pēdējos gados veido deficitis gan centrālās valdības budžetā, gan pašvaldību budžetā un Sociālās apdrošināšanas fondā (skatīt 4.1. attēlu).

4.1. attēls

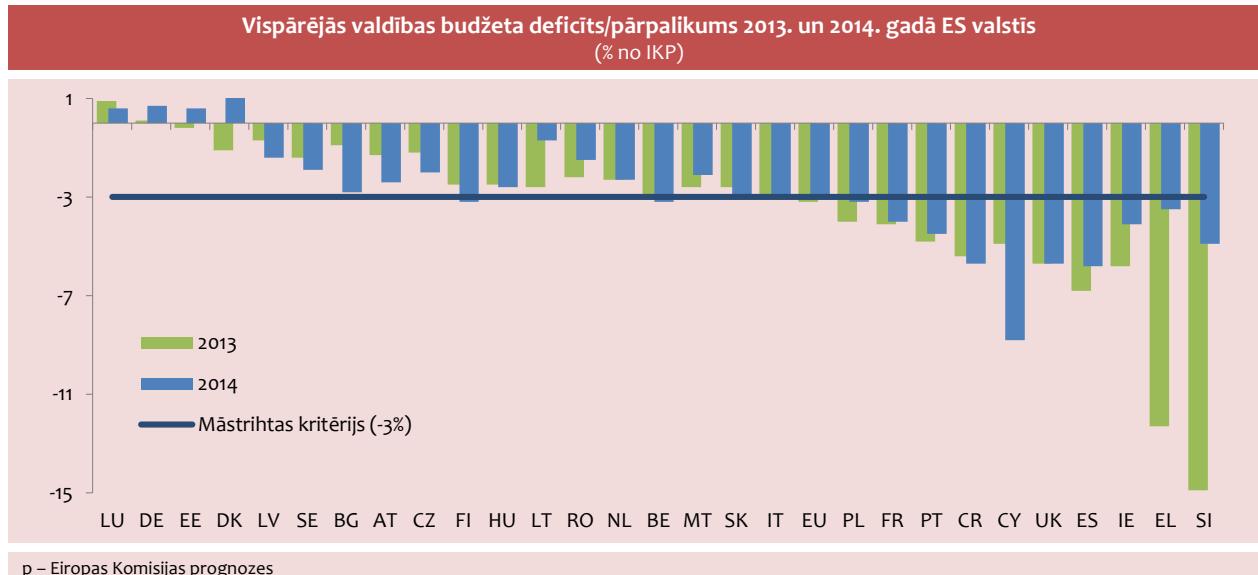

2014. gadā būtiski palielinājās centrālās valdības budžeta deficitis, kas bija saistīts ar jau augstāk minēto vienreizējo kapitāla pārvedomu centrālās valdības saistību izpildei pret ERAB, kā arī izdevumu palielinājumu atlidzībai un sociālajiem pabalstiem. Savukārt budžeta deficitā samazinājums veidojās abos pārējos vispārējās valdības apakšsektoros, īpaši sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā, kurā bija vērojams pat neliels pārpalikums.

Kā redzams 4.2. attēlā, kopumā ES situācija budžetā uzlabojas. 2014. gadā ES valstu vidējais budžeta deficitā

līmenis bija 2,9% no IKP (2013. gadā – 3,2% no IKP, 2012. gadā – 4,2% no IKP). 12 ES dalībvalstis 2014. gadā (2013. gadā – 10, 2012. gadā – 17) valsts budžets bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, kas ir 3% no IKP. Lielākais vispārējās valdības budžeta deficitis pret IKP 2014. gadā bija fiksēts Kiprā, Spānijā, Horvātijā un Lielbritānijā. Šajās valstis budžeta deficitis pārsniedza 5% no IKP. Dānijā, Vācijā, Igaunijā un Luksemburgā bija budžeta pārpalikums.

4.2. attēls

Atbilstoši EK 2015. gada pavasara prognozēm budžeta situācija ES valstis 2015. gadā turpina uzlaboties. 2015. gadā ES valstu vidējais budžeta deficitā līmenis tiek prognozēts 2,5% apmērā no IKP. 2015. gadā vislielākie budžeta deficiti, kas var pārsniegt 4% no IKP, ir sagaidāmi Horvātijā, Spānijā un Lielbritānijā.

Atbilstoši EK iesniegtajai *Latvijas Stabilitates programmai 2015.-2018. gadam* prognozētais vispārējās valdības budžeta deficitis 2015. gadā ir 362,1 milj. eiro jeb 1,5% no IKP. 2015. gada valsts budžetā kā prioritāri ir noteikti pasākumi valsts sociālās un nacionālās drošības stiprināšanai, ilgtspējīgas Latvijas ekonomikas attīstībai, kas uzlabotu sabiedrības labklājību, kā arī uzņēmējdarbības konkurenčspējas veicināšanai.

Nodrošinot nodokļu politikas stabilitāti un ievērojot iepriekšējo apņemšanos mazināt darbaspēka nodokļu slogu, no 2015. gada 1. janvāra iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme ir samazināta no 24% uz 23%. Palielināta iemaksas otrajā pensiju līmenī no 4% uz 5%. No 2015. gada 1. janvāra tiek palielināta arī minimālā alga no 320 uz 360 eiro. Tas ir viens no veidiem, kā īstenot valsts stratēģisku attīstības mērķi – mazināt iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzību. Savukārt no 2016. gada ir paredzēts ieviest diferencēto neapliekamo minimumu.

Līdz ar *Fiskālās disciplīnas likuma* (FDL) apstiprināšanu 2013. gada sākumā valsts fiskālās politikas kurss turpmāk

balstās uz koncepciju, kas paredz ekonomiskajā ciklā nodrošināt sabalansētu budžetu, ar to saprotot vispārējās valdības strukturālās budžeta bilances apmēru, kas nepārsniedz -0,5% no IKP, kā to paredz FDL. Latvija strukturālo deficitu 0,5% no IKP apmērā sasniedza 2012. gadā. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums vairs nav strukturālā deficitā samazināšana, bet gan noturēšana vidējā termiņa mērķa līmenī.

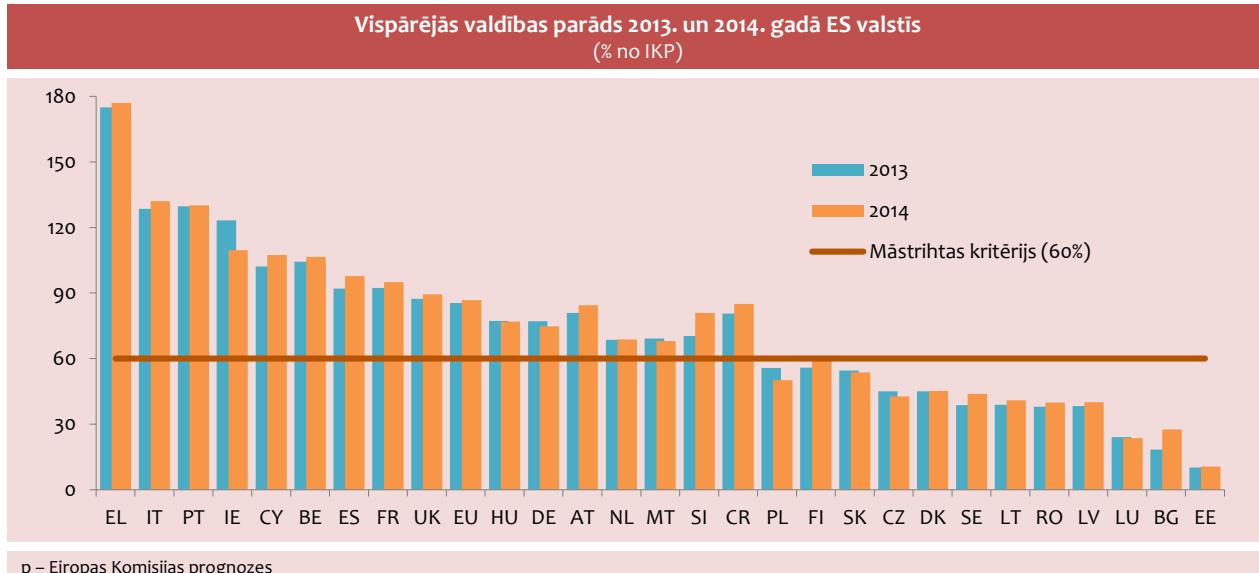
Izstrādājot vidēja termiņa strukturālās bilances mērķus, tiek piemērota vairāku pakāpju pieeja, kas ļauj nodrošināt, ka noteiktie strukturālās bilances mērķi ir saskaņā ne tikai ar nacionālo pieeju, bet arī ar *Stabilitates un izangsmes pakta* nosacījumiem, tai skaitā pārrēķinot izlaižu starpību pēc EK standartizētās metodoloģijas. Vidējam termiņam ir definēti šādi vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi – 2016. gadā -1% no IKP, 2017. gadā -0,9% no IKP un 2018. gadā – -1,2% no IKP.

Nozīmīgs aspeks ir ne tikai fiskālās disciplīnas ietvara izstrāde un apstiprināšana, bet arī tādu instrumentu darbināšana, kas ievieš fiskālās disciplīnas regulējumu budžeta veidošanas un uzraudzības procesā. Par fiskālās disciplīnas normu ievērošanu gan budžeta plānošanas procesā, gan arī izpildes stadijā ir atbildīga Fiskālās disciplīnas padome, kura tika izveidota 2014. gadā. Izstrādājot likumu *Par valsts budžetu 2015.gadam* un likumu

Par videja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam, Padome sagatavoja fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojumu, kurā norādīja, ka kopumā tiek ievēroti FDL principi un nosacījumi.

Vispārējās valdības parāda līmenis Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.3. attēlu).

4.3. attēls

2014. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 86,8% no IKP (2013. gadā – 85,5% no IKP, 2012. gadā – 83,7% no IKP). 16 ES dalībvalstīs 2014. gadā (2013. gadā – 16, 2012. gadā – 14) valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2014. gadā bija fiksēts Grieķijā, Itālijā, Portugālē, Irijā, Kiprā un Belģijā, bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Luksemburgā un Bulgārijā. Kā rāda EK 2015. gada rudens prognozes, ES vidējais valsts parāda līmenis 2015. gadā nedaudz samazināsies.

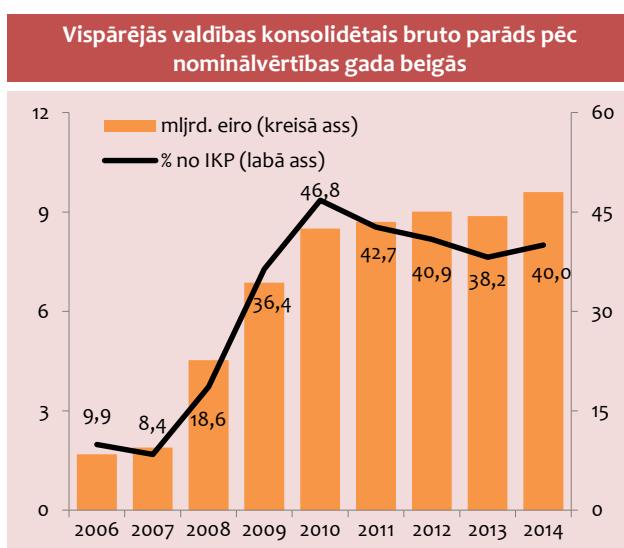
Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni. Sākot ar 2008. gadu, lai finansētu valsts finansiālās saistības, vispārējās valdības parāds sāka pieaugt strauji un 2010. gada beigās sasniedza 8496 milj. eiro jeb 46,8% no IKP. 2011. gada beigās vispārējās valdības parāds bija 8659 milj. eiro jeb 42,7% no IKP, bet 2012. gada beigās – 9013 milj. eiro jeb 40,9% no IKP. 2013. gada beigās tas nedaudz samazinājās un bija 8876 milj. eiro jeb 38,2% no IKP. Savukārt 2014. gadā tas bija 9633 milj. eiro jeb 40% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē centrālās valdības parāds, kas uz 2014. gada beigām bija 9012 milj. eiro.

Jāatzīmē, ka 2011. gada beigās sekmīgi tika noslēgta trīs gadus ilgā starptautiskā aizdevuma programma. Tās apjoms Latvijai tika plānots 7,5 miljardu eiro apmērā. Nemot vērā, ka valsts ekonomiskā un finanšu situācija uzlabojās, Latvijai nebija nepieciešams pilnā apmērā saņemt aizdevuma pieejamo finansējumu. Latvija ir izmantojusi 4,4 miljardus eiro.

Pēc sekmīgas starptautiskā aizņēmuma programmas pabeigšanas Latvija vairākkārt ir apliecinājusi spēju piesaistīt finansējumu starptautiskajos finanšu tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem, organizējot publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas.

2015. gadā ir plānots atmaksāt aizņēmumu no EK pamatsummas 1,2 mljrd. eiro apmērā, kā arī Pasaules bankas pirmā aizņēmuma pamatsummu 60,05 milj. eiro apmērā. Līdz ar to 2015. gadā ir plānots valsts parāda samazinājums 5,1% apmērā.

4.4. attēls

Veicot savlaicīgus aizņemšanās pasākumus atbilstoši vidējā termiņa stratēģijai, kā arī turpinot īstenot ilgtspējīgu fiskālo politiku, ir iespējams ar likmu un termiņu zinā labvēlīgiem nosacījumiem pārfinansēt pašreiz uzņemtās centrālās valdības parāda saistības, kā arī ilgtermiņā panākt vispārējās valdības parāda līmeņa samazināšanos un stabilizēšanos ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot Māstrihtas līgumā noteikto vispārējās valdības parāda apjoma kritēriju.

4.1.2. Budžeta ieņēmumi¹

Lai ekonomiskās krīzes laikā stabilizētu valsts fiskālo stāvokli, no 2008. gada līdz 2012. gadam Latvijā tika veikta budžeta konsolidācija. Budžeta deficitis tika samazināts no 9% no IKP 2009. gadā līdz 0,7% no IKP 2013. gadā. 2014. gadā vispārējās valdības budžeta deficitis bija 1,4% no IKP. Valdības mērķis ir turpināt saglabāt zemu budžeta deficitu.

2014. gadā, ekonomikai turpinot augt, pieauga **konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi**, un 2014. gadā tie bija 8535,9 milj. eiro jeb par 1,9% lielāki nekā 2013. gadā.

Ieņēmumu pieaugumu lielā mērā nodrošināja nodokļu ieņēmumu pieaugums.

2015. gada četros mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi bija 3074,4 milj. eiro, kas, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, bija pieauguši par 12,4%. Kopbudžeta ieņēmumu pieaugumu pamatā noteica gan lielāki ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumi, gan nodokļu ieņēmumu pieaugums.

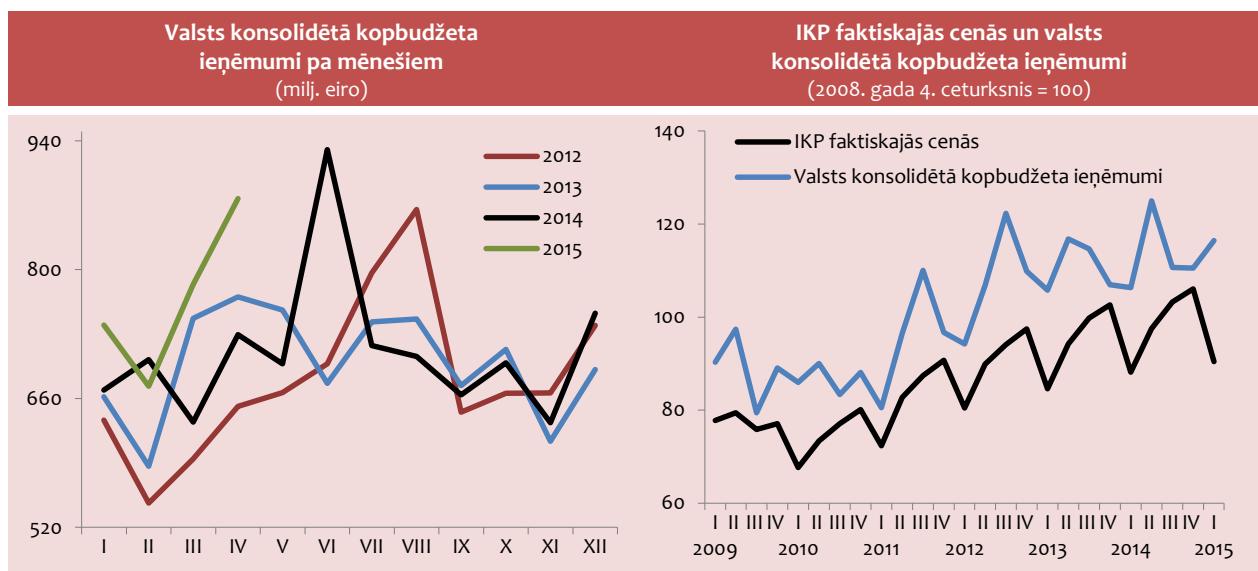
Aptuveni 3/4 daļas no visiem budžeta ieņēmumiem veido nodokļu ieņēmumi. Pārējos budžeta ienākumus veido nenodokļu ieņēmumi un ieņēmumi no ārvalstu finanšu palīdzības.

2014. gadā nodokļu ieņēmumi bija 6675,9 milj. eiro – par 249,6 milj. eiro jeb 3,9% vairāk nekā 2013. gadā. Būtiskākais devums 2014. gadā bija nodarbinātības nodokļu ieņēmumu pieaugumam, ko sekmēja darba samaksas pieaugums, kā arī, pieaugot mazumtirdzniecības apgrozījumam, pieauga ieņēmumi no pievienotās vērtības nodokļa.

2015. gada četros mēnešos nodokļu ieņēmumi, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, pieauga par 4,9% un bija 2252,4 milj. eiro.

Nodokļu ieņēmumu plāns valsts kopbudžetā 2015. gada četros mēnešos tika izpildīts 99,5% apmērā.

4.5. attēls

2014. gadā, turpinot pieaugt vidējai darba samaksai valstī un darbavietu skaitam, **nodarbinātības nodokļu ieņēmumi** pieauga par 1,4%, salīdzinot ar 2013. gadu.

2015. gada četros mēnešos nodarbinātības nodokļu ieņēmumi pieauga par 4,7 procentiem.

Nodarbinātības nodokļi veido gandrīz pusē no visiem nodokļu ieņēmumiem.

2014. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi bija 1385,2 milj. eiro un, salīdzinot ar 2013. gadu, pieauga par 3,9 procentiem.

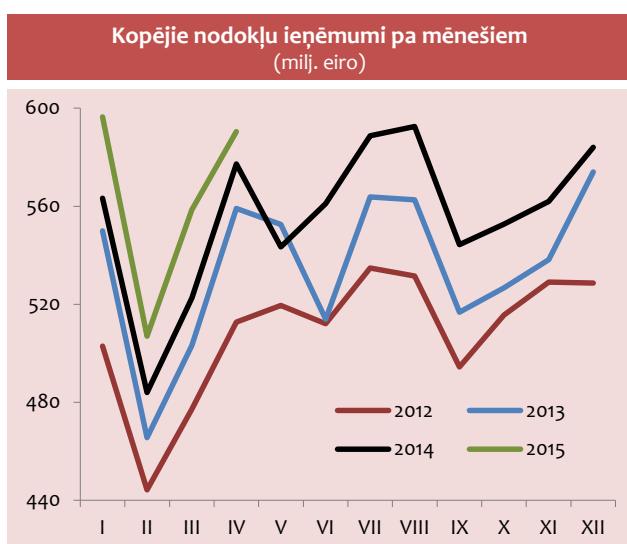
¹ Nodalā izmantoti Valsts kases oficiālie mēnešu pārskatu dati

4.2. tabula

	Budžeta ieņēmumi (% no IKP)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	33,4	35,6	36,1	35,7	37,1	36,1	35,5	39,9
I Nodokļu ieņēmumi	27,6	26,5	26,7	27,2	27,7	27,7	27,7	30,2
1. Netiešie nodokļi	9,8	9,9	10,2	10,2	10,5	10,4	10,8	11,4
– pievienotās vērtības nodoklis	6,5	6,0	6,5	6,7	7,2	7,2	7,5	7,9
– akcīzes nodoklis	3,2	3,8	3,6	3,4	3,2	3,1	3,1	3,3
– muitas nodoklis	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
2. Ienākuma nodokļi un ipašuma nodokļi	9,3	7,5	7,8	7,7	8,0	8,0	8,0	9,1
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	2,9	1,5	0,9	1,4	1,6	1,6	1,5	1,6
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	6,0	5,5	6,2	5,6	5,6	5,7	5,8	5,9
– nekustamā ipašuma nodoklis	0,4	0,6	0,7	0,8	0,8	0,7	0,8	1,5
3. Sociālās apdrošināšanas iemaksas	8,2	8,8	8,6	8,6	8,5	8,5	8,2	8,8
4. Pārējie nodokļi	0,3	0,2	0,2	0,6	0,6	0,7	0,8	0,9
II Citi ieņēmumi	5,8	9,1	9,3	8,5	9,4	8,4	7,7	9,7

2015. gada janvārī-aprīlī iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi bija 445 milj. eiro, kas, salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo periodu, pieauga par 3,8 procentiem.

4.6. attēls

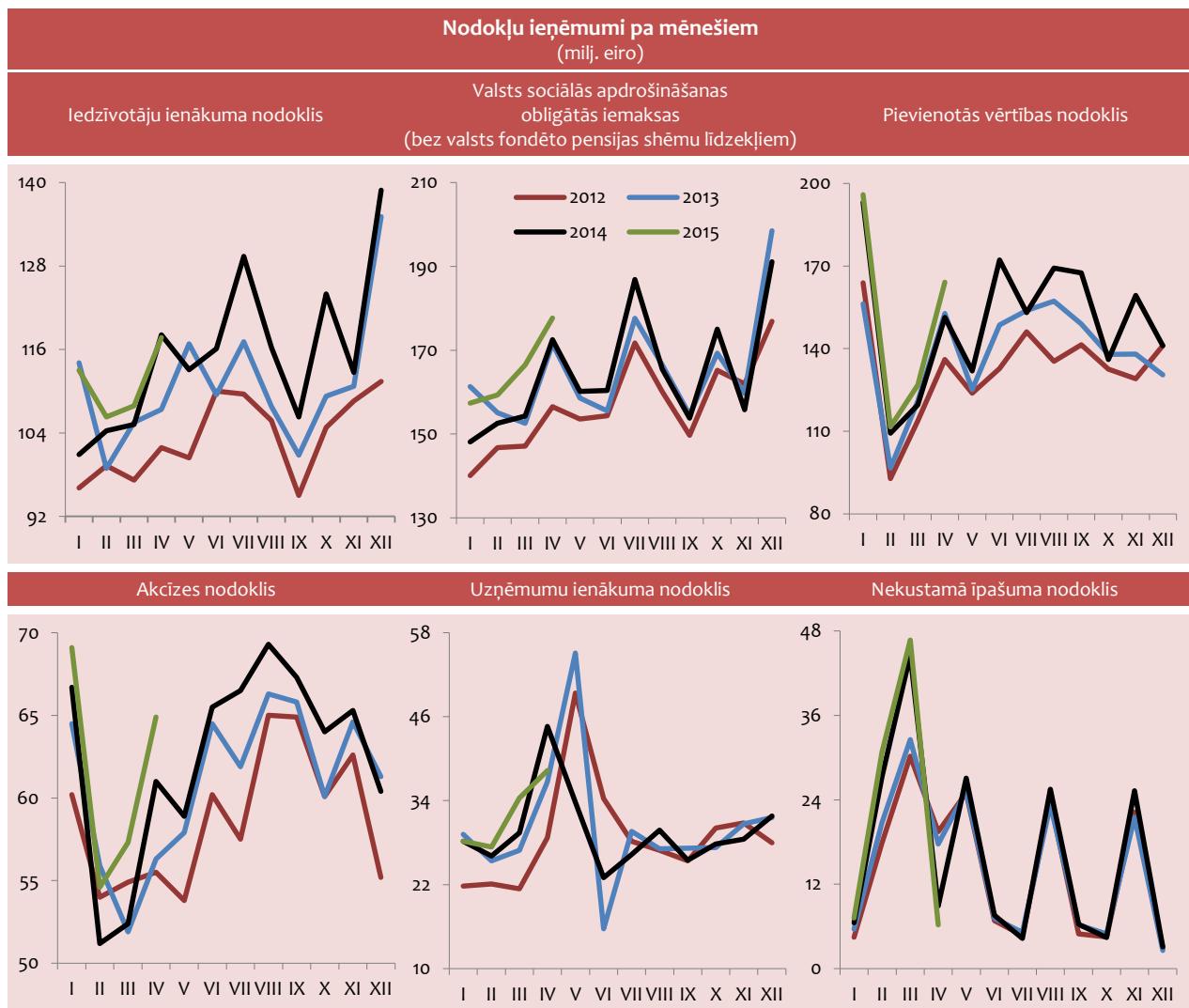

No 2014. gada 1. janvāra iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme samazināta līdz 24%. Tika palielināts arī neapliekamais minimums no 64 eiro līdz 75 eiro un atvieglojums par apgādābā esošajām personām no 100 eiro līdz 165 eiro, kā arī palielināta minimālā darba alga līdz 320 eiro.

No 2015. gada 1. janvāra iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme samazināta līdz 23%, tika novērsta nodokļu nevienlīdzība attiecībā uz personām, kas saņem pensiju, saistībā ar vispārējo neapliekamo minimumu, kā arī mēģināts mazināt administratīvo slogu ģimenēm ar bērniem, motivējot skolas vecuma bērnus vasaras brīvlaikā strādāt u.c. Tika arī palielināta minimālā alga – no 320 eiro līdz 360 eiro.

Darbaspēka nodokļu reformas mērķis ir Baltijas valstu konkurenčē par investīcijām un darba vietām nodrošināt Igaunijai un Lietuvai izmaksu ziņā līdzvērtīgus darbaspēka nodokļus. Samazinot darbaspēka nodokļu kopējo slogu, samazināsies arī nabadzības un strukturālā bezdarba riski, kā arī ēnu ekonomika un motivācija izvairīties no nodokļu nemaksāšanas.

4.7. attēls

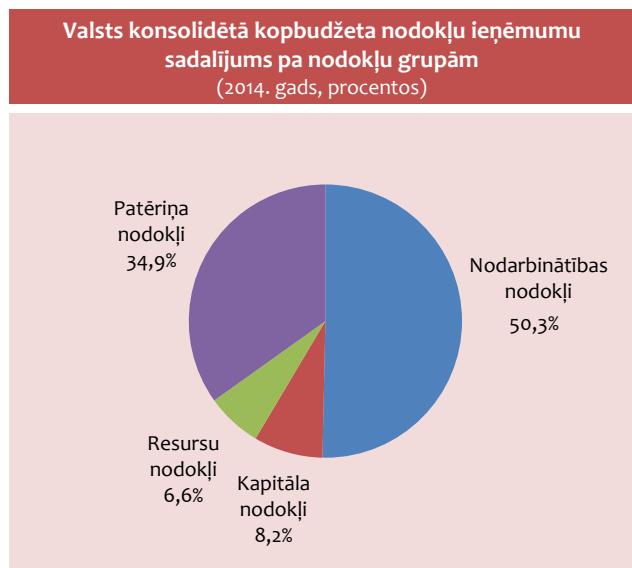

2014. gadā ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām bija 1976,1 milj. eiro jeb par 0,2% mazāki nekā 2013. gadā.

No 2014. gada 1. janvāra valsts sociālās apdrošināšanas likme tika samazināta par 1 procentpunktu un ir 34,09%, no kuriem 23,59% maksā darba devējs un 10,5% – darba ieņēmējs. Tieši nodokļa izmaiņu dēļ valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas 2014. gadā samazinājās.

2015. gada četros mēnešos ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām pieauga un bija 660,9 milj. eiro, kas, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, bija par 5,3% vairāk.

4.8. attēls

Patēriņa nodokļu ieņēmumi veido trešdaļu no visiem nodokļu ieņēmumiem. Privātā patēriņa kāpuma un līdz ar to arī mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma rezultātā 2014. gadā patēriņa nodokļu ieņēmumi valsts budžetā bija par 8,6% lielāki nekā 2013. gadā.

2015. gada četros mēnešos patēriņa nodokļu ieņēmumi bija par 5,7% lielāki nekā 2014. gada atbilstošajā periodā.

Kopš 2014. gada 1. janvāra PVN jomā tika atcelti vairāki PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojumi, veiktas izmaiņas PVN piemērošanā darījumos ar nekustamo īpašumu, ieviesti PVN nodrošinājumi darījumos ar naftas produktiem u.c.

2014. gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 1803,7 milj. eiro un, salīdzinot ar 2013. gadu, pieauga par 8,2 procentiem.

No 2015. gada 1. janvāra tika veiktas izmaiņas pievienotās vērtības nodokļa jomā, piemēram, ieviesti īpaši pievienotās vērtības nodokļa aprēķināšanas maksāšanas režīmi elektrisko sakaru, apraides un elektroniski sniegtajiem pakalpojumiem, veiktas izmaiņas pievienotās vērtības nodokļa likuma piemērošanas kārtībā u.c.

2015. gada četros mēnešos pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 598,4 milj. eiro, kas ir par 4,4% lielāki nekā 2014. gada atbilstošajā periodā.

No 2014. gada 1. janvāra ir ieviestas akcīzes nodokļa patēriņa daļas (alkoholiskie dzērieni, tabaka, u.c. akcīzes preces) izmaiņas tabakas izstrādājumiem, paaugstinot akcīzes nodokli cigaretēm, cigāriem un smēkējamai tabakai. Noteikts, ka akcīzes nodoklis šai preču grupai katrai gadu tiks paaugstināts līdz 2018. gadam.

2014. gadā pieauga akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi. 2014. gadā nodokļa ieņēmumi bija 330 milj. eiro, kas bija par 3,8% vairāk nekā 2013. gadā.

No 2015. gada 1. janvāra ir noteikts akcīzes nodoklis par tabakas lapām ar tādu pašu likmi kā smēkējamai tabakai.

2015. gada četros mēnešos akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi pieauga par 5,4%, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu.

Kapitāla nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos 2014. gadā bija 8,2%. 2014. gadā kapitāla nodokļu ieņēmumi pieauga par 2% salīdzinājumā ar 2013. gadu.

2015. gada četros mēnešos kapitāla nodokļu ieņēmumi, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, pieauga par 1,7 procentiem.

No 2014. gada 1. janvāra uzņēmumu ienākuma nodokļa jomā ir veiktas izmaiņas, kuru mērķis ir veicināt investīcijas un ieguldījumus pētniecībā un attīstībā, piemēram, pagarināta iespēja piemērot nodokļa atvieglojumu jaunajām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām, pagarināti piemērošanas termiņi nodokļa atlaidēm par veiktais ieguldījumiem atbalstāmajos projektos u.c. Veiktas izmaiņas arī mikrouzņēmumu nodokļa jomā.

2014. gadā ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa samazinājās par 2,1%. Tas galvenokārt saistīts ar iemaksu samazināšanos un atmaksātās summas palielināšanos. Atmaksātās summas pieauga par 3 milj. eiro jeb 4,2%, salīdzinot ar 2013. gadu. Savukārt uzņēmumu ienākuma nodokļa iemaksas samazinājusās par 4,7 milj. eiro jeb 1,1 procentu.

No 2015. gada 1. janvāra veiktas izmaiņas mikrouzņēmumu nodokļa jomā, nosakot, ka tiem mikrouzņēmumiem, kuru apgrozījums pārsniedz 7000 eiro tiks piemērota mikrouzņēmuma nodokļa likme 11% apmērā. Tāpat arī plānots, ka mikrouzņēmuma nodokļa likme 2016. gadā būs 13% un 2017. gadā – 15%. Izmaiņas tika veiktas, lai paaugstinātu mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju darbinieku sociālās garantijas. Vienlaikus 2015. gada 13. maijā stājās spēkā grozījumi *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*, kas paredz 2015. gadā un turpmāk saglabāt mikrouzņēmumu nodokļa likmi 9% apmērā mikrouzņēmumiem to pirmajos trīs darbības gados mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusā, bet ar ceturto darbības gadu mikrouzņēmumu nodokļa likme mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem ar apgrozījumu virs 7000 eiro palielināties līdz 12% (skatīt 6.8. nodaļu).

2015. gada četros mēnešos ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa būtībā saglabājās 2014. gada atbilstošā perioda līmenī.

No 2014. gada 1. janvāra ir veiktas izmaiņas nekustamā īpašuma nodokļa jomā, piemēram, atcelti atbrīvojumi no nodokļa valsts aizsargājamiem kultūras pieminekļiem, mainīta nodokļa maksātāja noteikšanas kārtība par valstij vai pašvaldībai piederošu un piekrītošu nekustamo īpašumu u.c.

Nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi 2014. gadā pieauga par 10,5% un bija 190,9 milj. eiro.

No 2015. gada 1. janvāra nekustamā īpašuma nodokļa jomā ir noteikts, ka vairs netiks piemērots atbrīvojums uz 12 mēnešiem kopš ēkas nodošanas ekspluatācijā no nekustamā īpašuma nodokļa saimnieciskās darbības veikšanai paredzētām uzceltām vai rekonstruētām ēkām.

2015. gada četros mēnešos nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi, salīdzinot ar 2013. gada četriem mēnešiem, pieauga par 4,1% un bija 90,9 milj. eiro.

Resursu nodokļu grupa ir mazākā nodokļu grupa, un 2014. gadā tā veidoja 6,6% no visiem nodokļu ieņēmumiem. 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, resursu nodokļu ieņēmumi pieauga par 1,5 procentiem.

2015. gada četros mēnešos resursu nodokļu grupā ieņēmumi ir pieaugaši par 7,2 procentiem.

No 2014. gada 1. janvāra dabas resursu nodokļa jomā ir veiktas vairākas izmaiņas, piemēram, ieviestas jaunu dabas resursu nodokļa objektu un paaugstinātas dabas resursu nodokļa likmes (par dabas resursu ieguvī, par atkritumu apglabāšanu, par gaisa un ūdeņu piesārņošanu, par videi kaitīgām precēm u.tml.).

2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, dabas resursu nodokļu ieņēmumi pieauga par 5 procentiem.

Savukārt 2015. gada četros mēnešos dabas resursu nodokļu ieņēmumi pieauga par 8,7 procentiem.

No 2014. gada 1. janvāra ir samazināta akcīzes nodokļa likme dabasgāzei, ko izmanto rūpnieciskajā ražošanā, un paaugstināts akcīzes nodoklis naftas gāzēm un pārējiem gāzeioglūdeņražiem.

2014. gadā ieņēmumi no akcīzes nodokļa par naftas produktiem un dabas gāzi bija 418,6 milj. eiro – par 1,3% vairāk nekā 2013. gadā.

No 2015. gada 1. janvāra akcīzes nodokļa jomā tika veiktas izmaiņas, ar kurām tika atceltas samazinātā akcīzes nodokļa likmes noteiktais degvielai, precīzētas normas par akcīzes nodokļa atbrīvojuma piemērošanu dabasgāzei, ko izmanto siltumnīcu siltumapgādei, noteiktas izmaiņas attiecībā uz akcīzes nodokļa atvieglojuma piemērošanu dzelzdegvielai lauksaimniecības vajadzībām.

2015. gada četros mēnešos ieņēmumi no akcīzes nodokļa par naftas produktiem un dabas gāzi ir pieaugaši par 7,1%, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošā perioda līmeni.

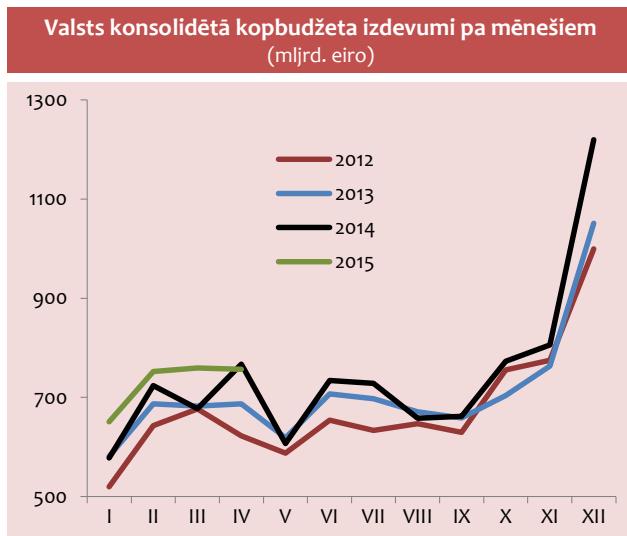
4.1.3. Budžeta izdevumi

Pēc apjomīgas izdevumu samazināšanas ekonomiskās krīzes laikā kopš 2011. gada **valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi** pakāpeniski pieaug.

2014. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi bija 8934,9 milj. eiro, kas bija par 5% vairāk nekā 2013. gadā.

2015. gada četros mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi turpina pieaugt un, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, ir palielinājušies par 6,3% un ir 2919,4 milj. eiro.

4.9. attēls

2014. gadā **izdevumi subsīdijām un dotācijām** pieauga par 7,4%. Straujais pieaugums lielā mērā saistīts ar augstākiem izdevumiem ES fondu projektu apguvei transporta jomā, uzņēmējdarbības un inovāciju jomā, kā arī tiešmaksājumiem zemniekiem. Pieaugumu veicināja arī

dotācijas veselības aprūpei, kā arī atbalsts piena ražotājiem, kuru darbību negatīvi ietekmēja Krievijas sankcijas.

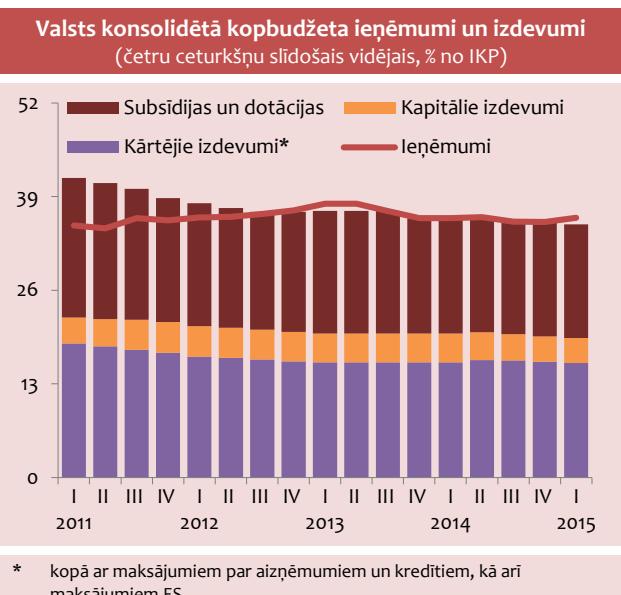
Jāatzīmē, ka izdevumi subsīdijām un dotācijām palielinājās arī ekonomiskās krīzes laikā. Tas lielā mērā bija saistīts ar pieaugošo bezdarbnieku skaitu un izmaksātajiem bezdarbnieku pabalstiem, no sabiedriskā sektora atbrīvoto darbinieku atlaišanas pabalstu izmaksām, kā arī sociālajiem pabalstiem.

Kopumā 2014. gadā izdevumi subsīdijām un dotācijām veidoja 44,7% no visiem budžeta izdevumiem.

2015. gada četros mēnešos, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, izdevumi subsīdijām un dotācijām pieauga par 5,9 procentiem.

Krīzes laikā, īstenojot budžeta izdevumu samazināšanu, vieni no pirmajiem tika ierobežoti **kapitālie izdevumi**. Jau 2008. gadā kapitālie izdevumi bija mazāki nekā gadu iepriekš un būtiski tika samazināti arī 2009. gadā un 2010. gadā. No 2011.-2013. gadam saistībā ar ES fondu aktīvu apguvi kapitālie izdevumi palielinās.

4.10. attēls

2014. gadā kapitālie izdevumi samazinājās par 4%, salīdzinot ar 2013. gadu.

Kapitālo izdevumu īpatsvars kopējos izdevumos būtībā nav mainījies – 2014. gadā tie veidoja gandrīz 10% no visiem valsts budžeta izdevumiem.

2015. gada četros mēnešos, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, kapitālie izdevumi samazinājās par 6,1 procentu.

Visbūtiskāk krīzes laikā tika mazināti **kārtējie izdevumi**. Lai samazinātu valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumus, tika veikta valsts pārvaldes atsevišķu jomu optimizācija – ministriju un valsts iestāžu darbinieku skaita un algu samazināšana, kā arī valsts aģentūru un slimnīcu skaita samazināšana. Tieši šie izdevumi krīzes

laikā tika visvairāk samazināti. 2008. gadā kārtējie izdevumi veidoja vairāk nekā pusē no visiem budžeta izdevumiem, 2014. gadā to īpatsvars veidoja vien 45,4 procentus.

Gan 2011. gadā, gan 2012. gadā kārtējie izdevumi būtībā nepalielinājās, taču kopš 2013. gadā tie pieauga.

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām (procentos)										
	Struktūra					Pret IKP				
	2011	2012	2013	2014	2015 I	2011	2012	2013	2014	2015 I
Izdevumi – pavisam	100	100	100	100	100	38,8	36,9	36,6	37,1	39,2
Vispārējie valdības dienesti	12,1	13,3	12,8	13,2	16,7	4,7	4,9	4,7	4,9	6,5
Aizsardzība	2,3	2,1	2,2	2,1	1,8	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7
Sabiedriskā kārtība un drošība	4,4	4,5	4,8	4,9	4,7	1,7	1,7	1,8	1,8	1,9
Ekonomiskā darbība	19,0	18,6	18,7	18,1	15,0	7,4	6,9	6,9	6,7	5,9
Vides aizsardzība	2,5	2,3	2,4	2,4	1,9	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	3,0	3,0	3,0	2,6	1,9	1,2	1,1	1,1	1,0	0,8
Veselība	7,8	7,8	7,6	7,4	7,2	3,0	2,9	2,8	2,8	2,8
Atpūta, kultūra un reliģija	3,2	3,5	3,6	3,4	2,9	1,3	1,3	1,3	1,3	1,1
Izglītība	17,1	16,6	16,4	16,7	15,9	6,6	6,1	6,0	6,2	6,2
Sociālā aizsardzība	28,5	28,2	28,4	29,1	31,9	11,0	10,4	10,4	10,8	12,5

2014. gadā kārtējie izdevumi pieauga par 8,7%. Tīk strauju pieaugumu lielā mērā noteica minimālās darba algas paaugstināšana un atalgojuma izlīdzināšana sabiedriskajā sektorā strādājošiem.

2015. gada četros mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, kārtējie izdevumi palielinājās par 6,1 procentu.

Atbilstoši budžeta izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām lielākais devums izdevumu pieaugumā bija sociālajai aizsardzībai, izglītībai, vispārējiem valdības dienestiem un ekonomiskajai darbībai. Savukārt izdevumi pašvaldību teritoriju apsaimniekošanai saruka.

Līdzīgas tendences izdevumu dinamikā saglabājas arī 2015. gadā.

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegtos sabiedrisko pakalpojumu apjoms, kā arī valsts investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem.

Krizes laikā sabiedriskais pieprasījums strauji samazinājās. 2011. gadā sabiedriskais pieprasījums pieauga par 5,6%, ko noteica straujš valsts budžeta izdevumu investīcijām kāpums un pašvaldību izdevumu pieaugums.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums (procentos)										
	Pret IKP					Izmaiņas				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Sabiedriskais pieprasījums	22,8	23,2	22,0	20,2	21,5	-8,4	5,6	-0,4	-7,0	3,2
Valsts patēriņš	18,1	18,2	17,2	16,3	17,2	-8,1	3,1	0,4	-4,7	3,4
– centrālā valdība*	10,4	10,2	9,2	8,6	9,3	-1,6	0,4	-3,1	-6,1	5,7
– pašvaldības	7,8	8,1	8,0	7,7	7,9	-15,6	6,7	4,9	-3,1	0,9
Kopējā pamatkapitāla veidošana	4,6	5,0	4,8	4,0	4,3	-9,6	15,5	-3,4	-15,4	2,1
– centrālā valdība*	1,8	2,2	2,3	1,7	2,3	-15,8	34,9	2,6	-23,5	13,9
– pašvaldības	2,9	2,8	2,5	2,3	2,0	-5,3	3,5	-8,2	-8,1	-8,8

* kopā ar sociālās apdrošināšanas fondu

Savukārt 2012. gadā un 2013. gadā sabiedriskais pieprasījums samazinājās, attiecīgi par 0,4% un 7%. Samazinājumu lielā mērā noteica centrālās valdības budžeta izdevumu samazināšanās, kā arī valsts budžeta izdevumu investīcijām apjomu kritums.

2014. gadā sabiedriskais pieprasījums atsāka pieaugt – par 3,2%. To noteica straujāks centrālās valdības budžeta

izdevumu pieaugums – par 5,7%, kā arī centrālās valdības budžeta izdevumu investīcijām apjomu kāpums – par 13,9%. Tajā pašā laikā pašvaldību izdevumi saruka, ko noteica pašvaldību budžeta izdevumu investīcijām apjomu samazināšanās – par 8,8 procentiem.

4.2. Cenas

4.2.1. Patēriņa cenas

Pēc krīzes izraisītās deflācijas, kad 12-mēnešu patēriņa cenu inflācija 2010. gada februārī pazeminājās līdz -4,2%, cenas atkal sāka pieaugt. 2011. gadā 12-mēnešu patēriņa cenu inflācija bija 4%, 2012. gadā – 1,6%, savukārt 2013. gadā patēriņa cenas samazinājās par 0,4%. 2014. gadā bija vērojams mērens cenu pieaugums un tas bija straujāks nekā iepriekšējā gadā, tomēr cenu izmaiņas bija zemākas par tradicionālo sezonālo svārstību līmeni. Cenu izmaiņas 2014. gadā galvenokārt noteica cenu pieaugums pakalpojumiem un tabakai, kā arī izdevumu samazinājums transportam (degvielai) un pārtikai. Lielā ietekme bija pārtikas un naftas cenu dinamikai pasaulei.

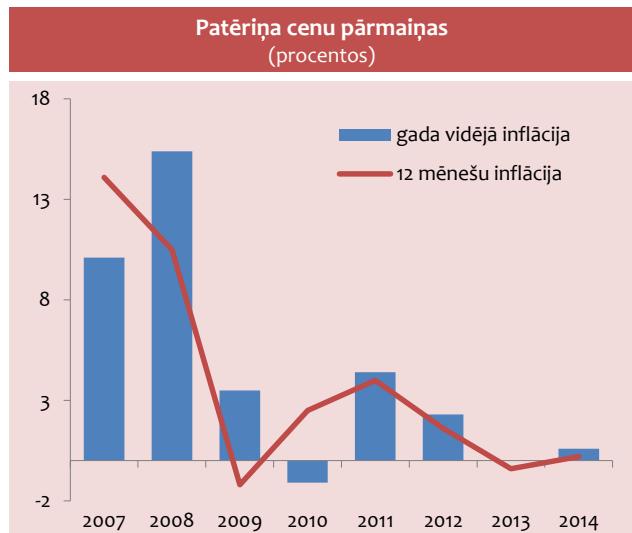
2014. gada decembri patēriņa cenas pieauga par 0,2% (12 mēnešu inflācija), bet gada vidējais cenu līmenis 2014. gadā bija 0,6 procenti.

4.5. tabula

Patēriņa cenu pārmaiņas pa mēnešiem (procentos)			
	Salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi	Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi	Vidēji gada laikā
2014			
Janvāris	0,6	0,4	0,0
Februāris	0,0	0,5	0,0
Marts	0,3	0,3	0,0
Aprilis	0,5	0,7	0,1
Maijs	-0,1	0,6	0,1
Jūnijs	0,3	0,7	0,2
Jūlijjs	-0,4	0,6	0,2
Augusts	-0,6	0,8	0,3
Septembris	0,5	1,0	0,4
Oktobris	0,0	0,7	0,5
Novembris	-0,3	0,9	0,6
Decembris	-0,6	0,2	0,6
2015			
Janvāris	0,1	-0,4	0,6
Februāris	0,3	-0,1	0,5
Marts	0,8	0,4	0,5
Aprilis	0,6	0,5	0,5
Maijs	0,6	1,2	0,6

2015. gada sākumā vērojams straujākais cenu pieaugums šajā periodā pēdējos četros gados. 2015. gada piecos mēnešos patēriņa cenas pieauga par 2,3%. 2015. gada maijā patēriņa cenas pieauga par 1,2% (12 mēnešu inflācija), gada vidējā inflācija bija 0,6 procenti.

4.11. attēls

Galvenie cenu ietekmējošie faktori 2015. gada piecos mēnešos bija:

- lielākā ietekme uz cenu palielinājumu bija elektroenerģijas cenu kāpumam saistībā ar elektroenerģijas tirgus atvēršanu no 2015. gada 1. janvāra. Elektroenerģijai cenas pieauga vidēji par 27,5%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 0,9 procentpunktiem. To nedaudz kompensēja cenu kritums siltumenerģijai par 4,8%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni samazināja par 0,2 procentpunktiem;
- pārtikas cenas 2015. gada piecos mēnešos pieauga par 2,5% un kopējo cenu līmeni paaugstināja par 0,6 procentpunktiem. Jāatzīmē, ka pārtikai gada sākumā ir raksturīgs cenu palielinājums. Lielākā ietekme sezonālu faktoru ietekmē bija cenu kāpumam dārzeniem un augliem. Cenu pieaugums šī gada janvārī-maijā šiem produktiem bija viens no straujākajiem pēdējos gados. Savukārt cenu kritums piena produktiem bija straujākais kopš

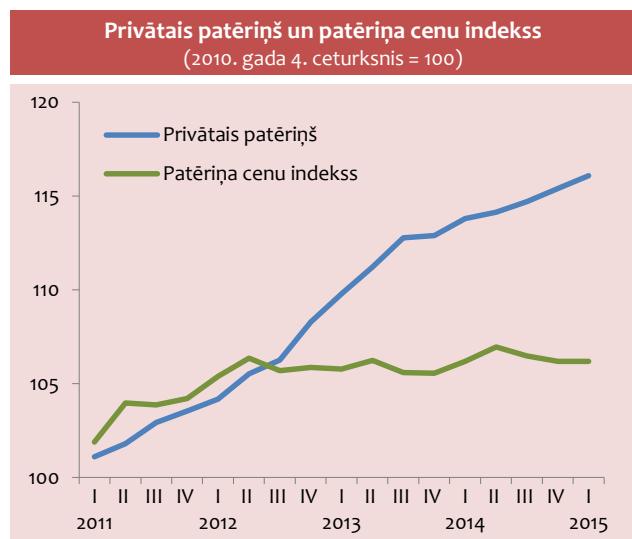
1997. gada (izņemot 2009. gadu), ko turpināja ietekmēt Krievijas noteiktais embargo no 2014. gada augusta. Pārtikas precēm cenu izmaiņas lielā mērā nosaka pasaules cenu svārstības. Pasaules pārtikas cenas šī gada piecos mēnešos turpināja samazināties, sasniedzot zemāko līmeni kopš 2009. gada septembra. 2015. gada maijā, salīdzinot ar decembri, tās samazinājās par 10,2%, ko ietekmēja cenu kritums visās galvenajās pārtikas produktu grupās. Visstraujāk cenas samazinājās cukuram un graudaugiem saistībā ar augstāku ražu nekā gaidīts produktu eksportētājvalstīs. Pasaules pārtikas cenu kritums saistīts arī ar lēnu tirdzniecības aktivitāti un deflācijas gaidām, pircējiem cerot uz vēl zemākām cenām turpmākajos mēnešos. Piena produktu cenas pasaulei februārī un martā pieauga, savukārt aprīļi un maijā bija vērojams straujš kritums, kas saistīts ar Krievijas noteikto embargo, piena kvotu sistēmas atcelšanu ES, kā arī nenoteiktību par Ķīnas 2015. gada piena produktu iepirkumiem;

- sezona raksturīgais apģērbu un apavu cenu pieaugums martā-maijā bija augstākais kopš 1997. gada. 2015. gada piecos mēnešos apģērbu un apavu cenas palielinājās par 6,5%, kas par 0,4 procentpunktiem paaugstināja kopējo cenu līmeni. Cenu kāpumu ietekmēja apavu sadārdzināšanās (par 19,2%), kas lielā mērā skaidrojams gan ar augošo privāto patēriņu, gan izejvielu sadārdzināšanos. Pasaules cenas ādai šī gada janvārī-aprīļi pieauga vidēji par 6% (2014. gada kopumā – par 14%);
- cenu pieaugums transporta grupā par 2,2%, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 0,3 procentpunktiem. Cenu kāpumu ietekmēja

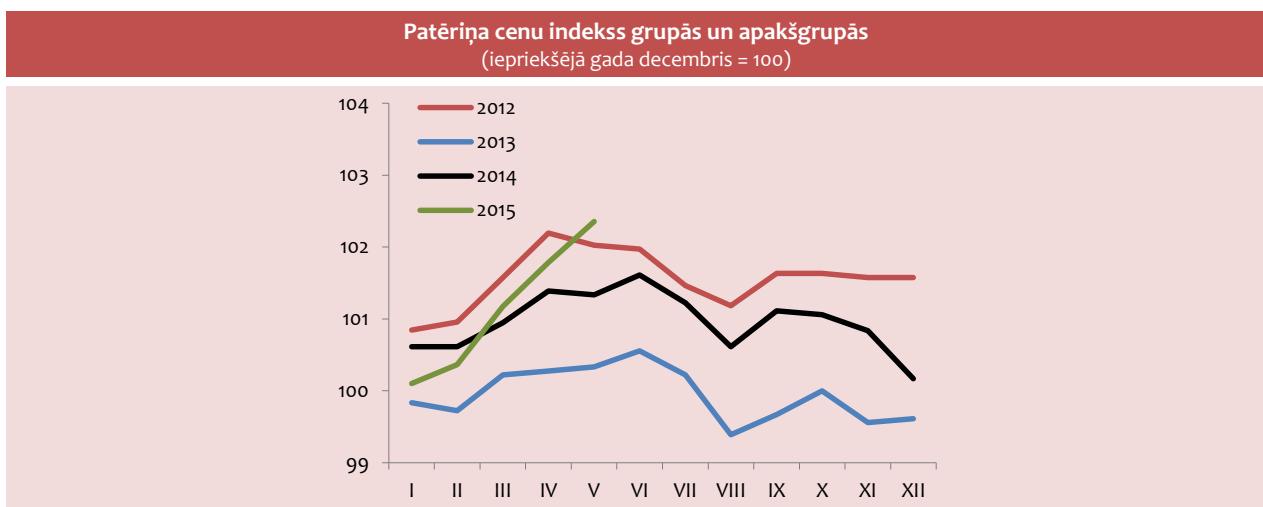
sabiedriskā transporta tarifu kāpums sauszemes un sliežu transporta pakalpojumiem (transporta pakalpojumiem cenas pieauga par 8,2%). Cenas degvielai šī gada piecos mēnešos pieauga par 1,2% un kopējo cenu līmeni palielināja par 0,1 procentpunktu. Arī pasaules naftas cenas janvārī-maijā pieauga vidēji par 3 procentiem un maija otrajā pusē stabilizējās 65 USD par barelu līmenī.

Ekonomikas ministrija prognozē, ka kopumā 2015. gadā vidējā gada inflācija varētu būt nedaudz augstāka nekā iepriekšējā gadā. Inflācija būs saistīta ar ārējiem faktoriem – naftas un pārtikas cenu dinamiku pasaulei.

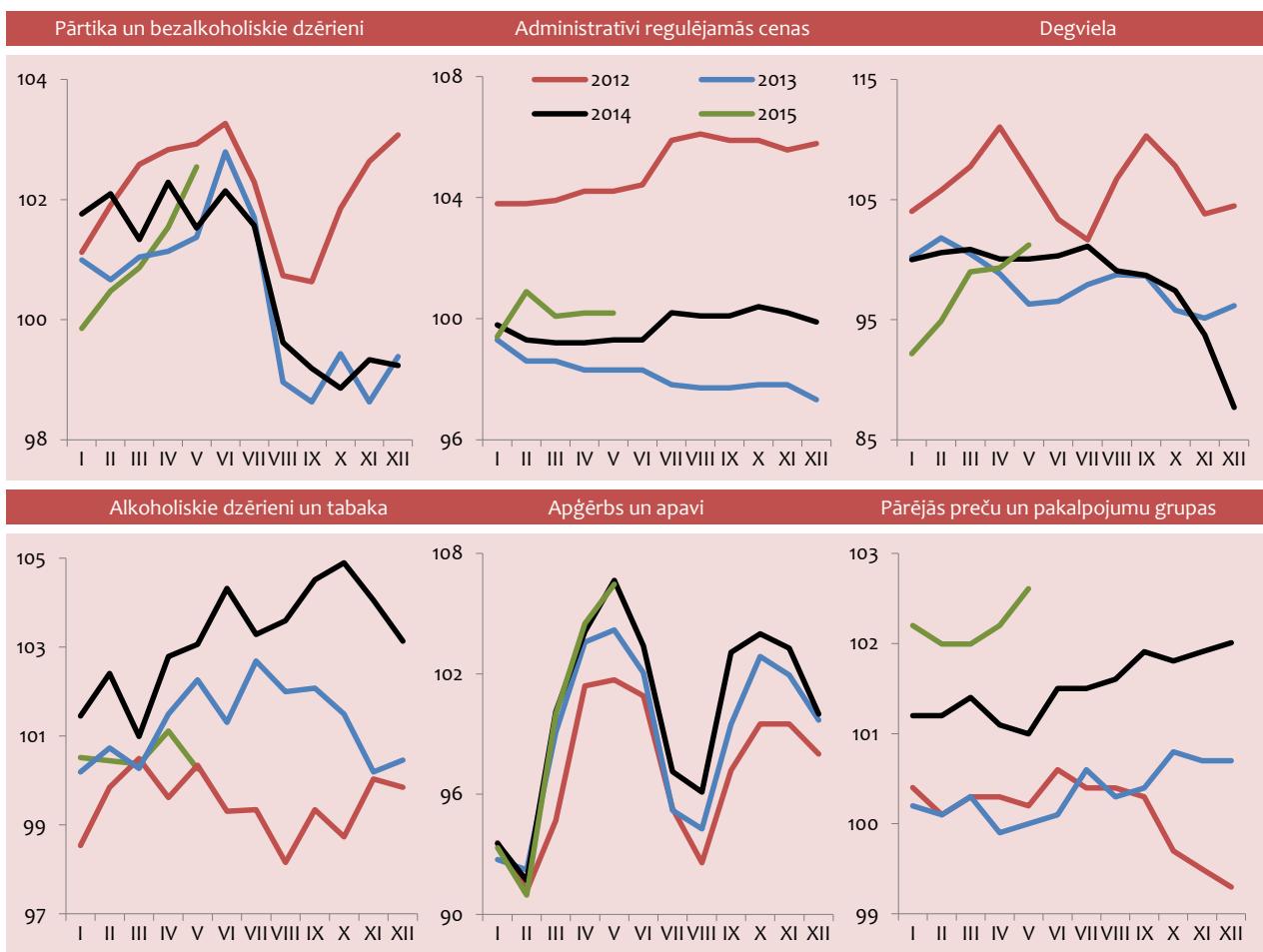
4.12. attēls

4.13. attēls

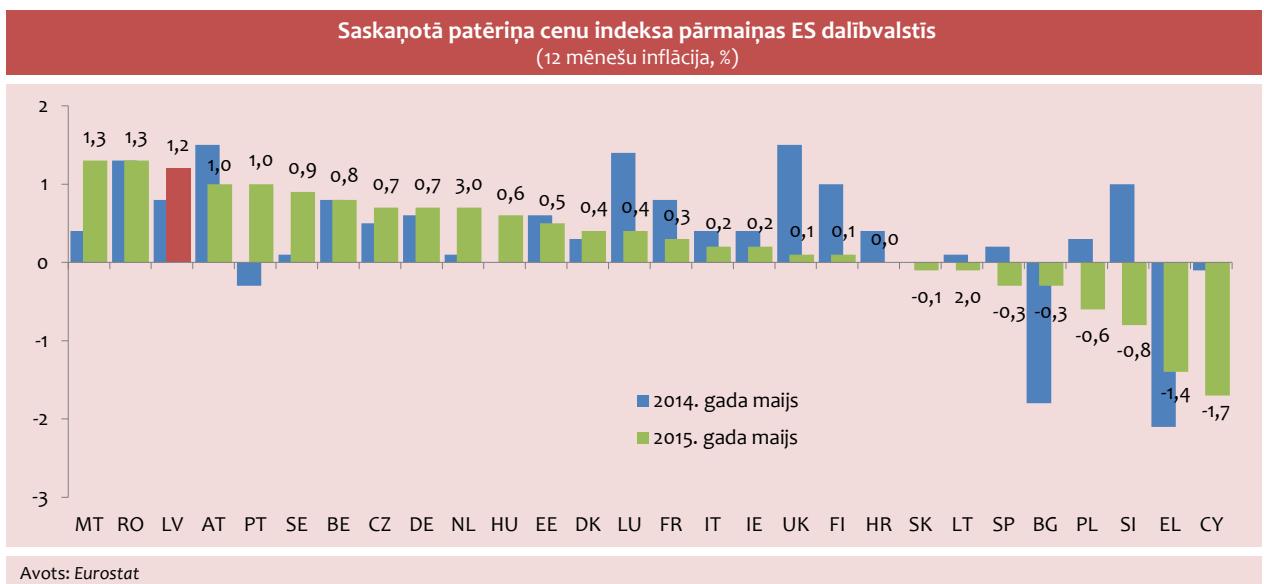

4.13. attēla turpinājums

2014. gadā vidējais cenu līmenis ES pieauga par 0,6%.
To noteica pakalpojumu cenu pieaugums.

4.14. attēls

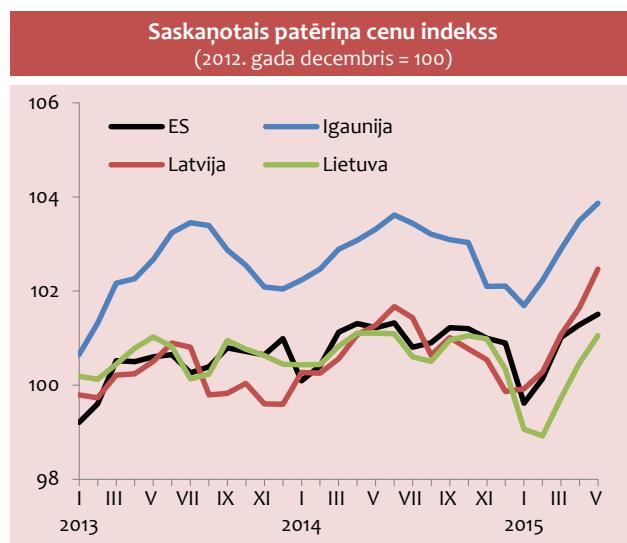

2015. gada maijā, salīdzinot ar 2014. gada maiju, cenu līmenis gan ES valstīs kopumā, gan eirozonā pieauga par 0,3%. 12 mēnešu inflācija visstraujāk pieauga Bulgārijā un Portugālē, bet straujāk cenas samazinājās Slovēnijā, Kiprā un Lielbritānijā. Augstākā inflācija 2015. gada maijā bija Maltā, Rumānijā un Latvijā, bet deflācija – Kiprā un Grieķijā.

Salīdzinot Baltijas valstis, straujākais saskaņotā patēriņa cenu indeksa pieaugums 2015. gada maijā, salīdzinot ar 2014. gada maiju, bija Latvijā (par 1,2%). Igaunijā patēriņa cenas pieauga par 0,5%. Savukārt Lietuvā cenas samazinājās par 0,1%. 2015. gada maijā, salīdzinot ar 2014. gada maiju, patēriņa cenām pārtikas, alkohola un tabakas produktu grupā bija neliels pieaugums visās Baltijas valstīs, cenām galvenokārt pieaugot alkoholam, tabakai un bezalkoholiskajiem dzērieniem, bet enerģijas grupā tās savukārt samazinājās visās valstīs.

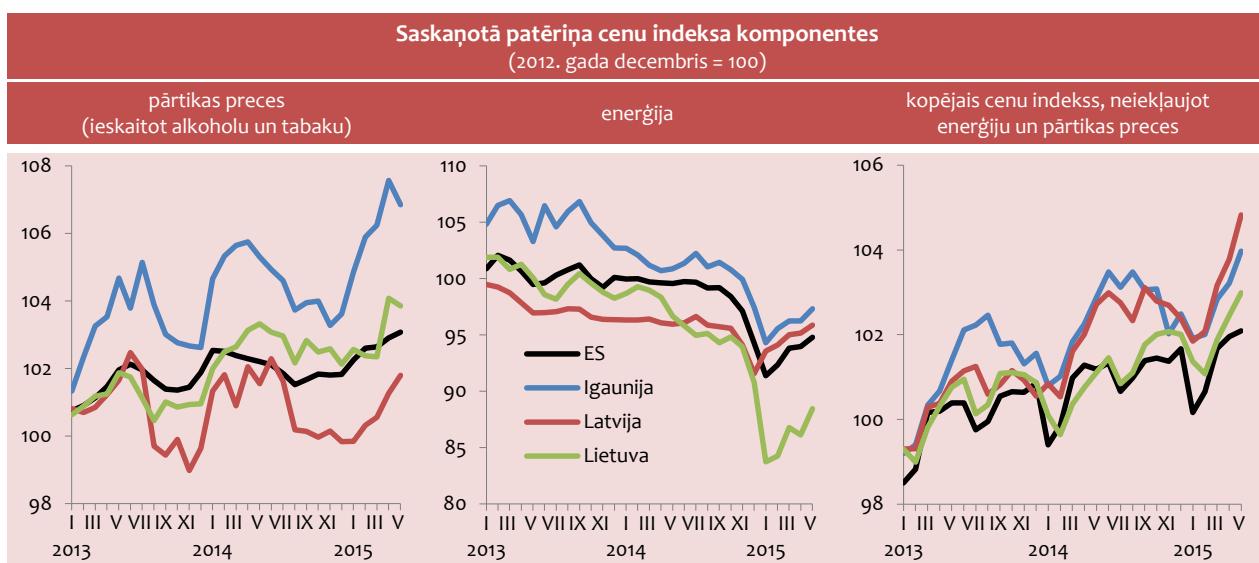
Baltijas valstīs pārtikas, bezalkoholisko dzērienu, alkohola un tabakas produktu grupā Igaunijā cenas pieauga par 1,5%, Lietuvā – par 0,5%, bet Latvijā – par 0,2%. Enerģijas cenas straujāk samazinājās Lietuvā – par 8,5%, Igaunijā – par 3,5%, savukārt Latvijā enerģijas cenām bija vismazākais kritums – par 0,1%. Administratīvi regulējamām cenām Lietuvā un Igaunijā bija vērojams kritums – attiecīgi par 2% un 1%, bet Latvijā tās pieauga par 1,5 procentiem.

4.15. attēls

Jāatzīmē, ka Lietuvā 2015. gada maijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada maiju, straujāk nekā Latvijā un Igaunijā cenas pieauga pakalpojumu grupā – par 3,4% (Latvijā un Igaunijā attiecīgi par 2,9% un 1,8%). 2014. gada maijā Latvijā cenas visvairāk ietekmēja pakalpojumu grupas cenu pieaugums, jo izslēdzot šo grupu, pārējās grupās bija vērojams cenu samazinājums.

4.16. attēls

4.2.2. Ražotāju cenas

Ražotāju cenas pēc straujā ražotāju cenu pieauguma 2010. gadā un 2011. gadā 2012. gadā uzrādīja nelielu, bet stabili pieaugumu. 2013. gadā ražotāju cenas pieauga ļoti māreni – par 0,3%. 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, ražotāju cenas pieauga par 0,4%. Gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas pieauga par 0,2%, bet eksportētajai produkcijai – par 0,6 procentiem.

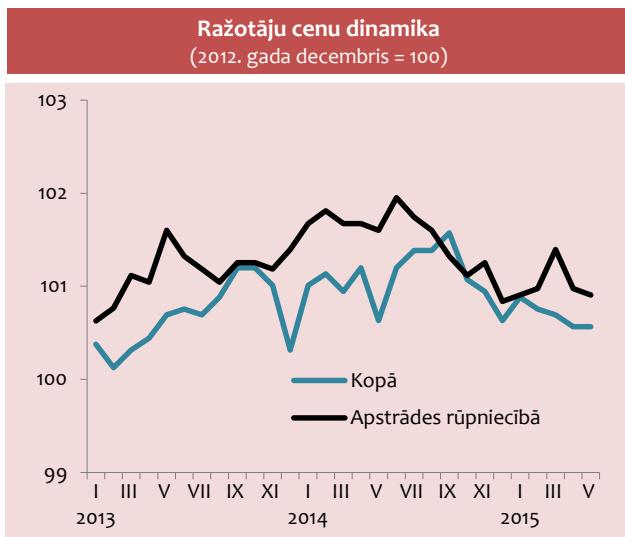
2015. gada maijā, salīdzinot ar 2014. gada maiju, vidējais ražotāju cenu līmenis kopumā rūpniecībā samazinājās par 0,1%. Gada laikā gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai, gan eksportētai produkcijai ražotāju cenas samazinājās par 0,1%. Ražotāju cenas pieauga visās rūpniecības nozarēs, izņemot apstrādes rūpniecībā.

Nedaudz vairāk nekā 60% no apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tiek eksportēti, tāpēc nozares

kopējo ražotāju cenu dinamiku lielākā mērā ietekmē eksportētās produkcijas ražotāju cenu svārstības. Savukārt eksportētās produkcijas cenas pamatā nosaka Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu, metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu dinamika pasaules tirgos. Savukārt vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kāpumu ietekmē iekšzemes pieprasījuma stabilizēšanās.

Kopejais ražotāju cenu līmenis Latvijas apstrādes rūpniecībā 2015. gada maijā samazinājās par 0,7%. Apstrādes rūpniecībā ražotāju cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai gada laikā samazinājās par 1,5%, bet eksportētajai produkcijai – par 0,2%. Ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā ietekmēja Krievijas embargo pārtikas produktiem, kā arī ekonomiskā situācija ES un Krievijā un pasaules izejvielu cenu kritums. Jāatzīmē, ka 2015. gada maijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada maiju, bija vērojams pasaules enerģijas, rūpniecības un lauksaimniecības izejvielu strauš cenu kritums.

4.17. attēls

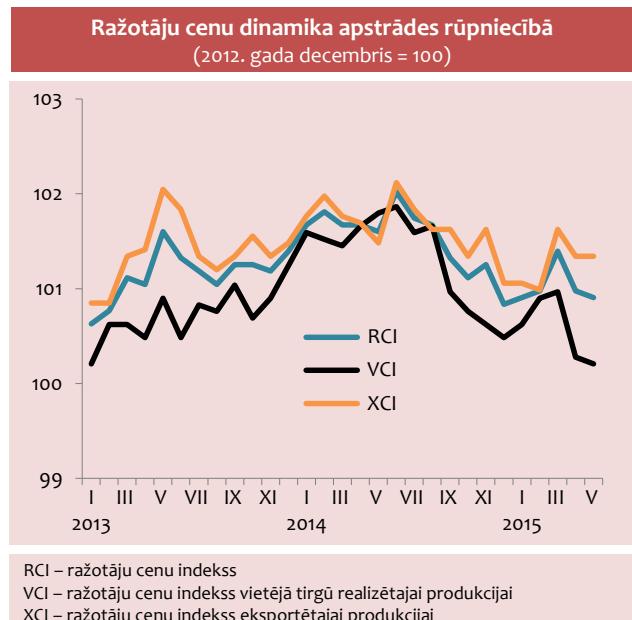

Nozaru griezumā apstrādes rūpniecībā gada laikā straujākais ražotāju cenu pieaugums bija datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā (par 8,9%), apģērbu ražošanā (par 4,7%) un elektrisko iekārtu ražošanā (par 2,5%). Ražotāju cenu pieaugumu šajās nozarēs noteica eksportētās produkcijas cenu pieaugums.

Savukārt apstrādes rūpniecībā ražotāju cenas samazinājās pārtikas produktu ražošanā – par 4,3% un koksnes izstrādājumu ražošanā – par 1,7%. Ražotāju cenu kritumu pārtikas produktu nozarē noteica straujāks cenu

kritums vietējā tirgū realizētajai produkcijai, savukārt koksnes izstrādājumiem cenas straujāk samazinājās eksportētai produkcijai. Jāatzīmē, ka arī pasaulē gada laikā bija būtiski samazinājušās cenas pārtikas produktiem (par 20%).

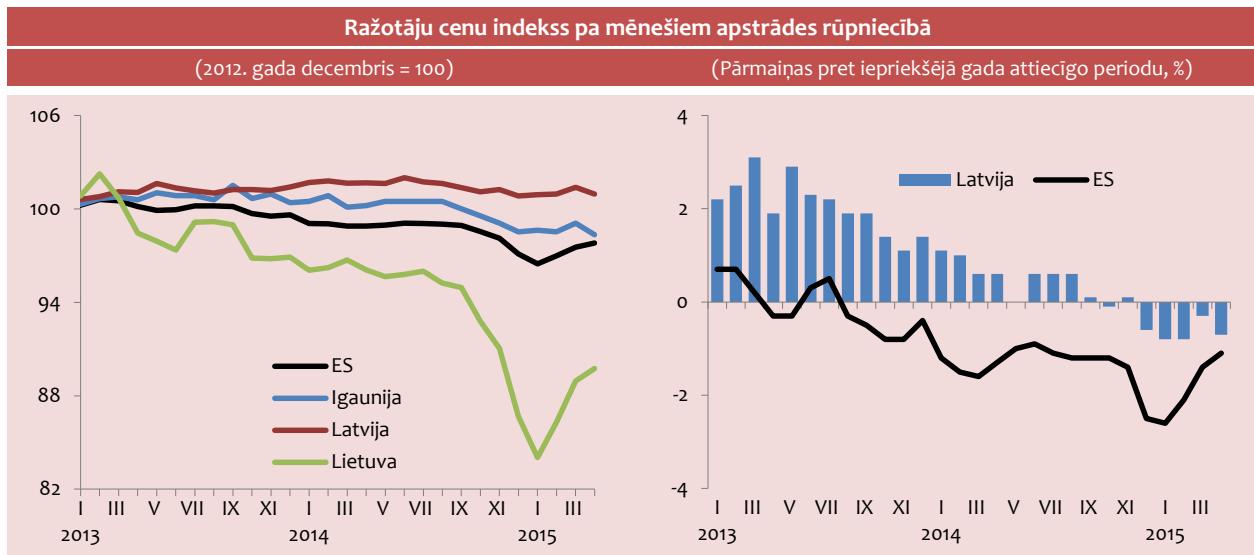
4.18. attēls

Ražotāju cenu pieaugums ES kopš 2011. gada vidus samazinās. To galvenokārt ietekmē pārtikas, kā arī lauksaimniecības un ražošanas izejvielu cenu kritums, ko zināmā mērā nosaka pieprasījuma samazinājums pasaulei saistībā ar parādu krīzes saasināšanos eirozonā, ekonomiskās situācijas paslīktināšanos citās attīstītajās valstīs, kā arī pasaules tirdzniecības pieauguma tempu palēnināšanos un nenoteiktību par gaidāmo fiskālo konsolidāciju vairumā attīstīto valstu. Arī 2014. gadā ES ražotāju cenu pieaugums turpināja samazināties, ko noteica ekonomiskā situācija starp ES un Krieviju Ukrainas krīzes dēļ un pasaules izejvielu cenu kritums.

2015. gada janvāri-aprīļi situācija ES ir uzlabojusies, un ražotāju cenām ir vērojams neliels kāpums. Salīdzinot Baltijas valstis, ražotāju cenas apstrādes rūpniecībā 2015. gada aprīlī, salīdzinot ar 2014. gada aprīli, samazinājās visās Baltijas valstīs. Visstraujāk tās samazinājās Lietuvā saistībā ar kritumu naftas pārstrādes nozarē – par 6,6%, bet Igaunijā un Latvijā ražotāju cenas samazinājās – attiecīgi par 1,9% un 0,7 procentiem.

4.19. attēls

4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi

2013. gada sākumā, ņemot vērā eksporta vienības vērtības straujāku pieaugumu, tirdzniecības nosacījumi uzlabojās, tomēr gada beigās tie paslīktinājās, un 2013. gada decembrī vienības vērtība eksportētajām precēm samazinājās par 0,4%, bet importētajām precēm pieauga par 0,4 procentiem.

2014. gadā tirdzniecības nosacījumi nedaudz paslīktinājās, 2014. gada decembrī vienības vērtība eksportētajām precēm samazinājās par 2,2%, bet importētajām precēm – par 3,1%. Gan eksporta, gan importa vienības vērtības kritumu 2014. gadā visvairāk ietekmēja vienības vērtības samazināšanās koksa un naftas pārstrādes produktiem.

2015. gada aprīlī tirdzniecības nosacījumi strauji uzlabojās, vienības vērtībai eksportētajām precēm pārsniedzot vienības vērtību importētajām precēm par vairāk nekā 3 procentpunktiem. Vienības vērtība eksportētajām precēm 2015.gada aprīlī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, pieauga par 1,9%, bet importētajām precēm samazinājās par 1,4%. Vidējo eksporta vienības vērtības līmeni 2015. gada aprīlī, salīdzinot ar 2014. gada aprīli, visvairāk ietekmēja vienības vērtības pieaugums lauksaimniecības produktiem, datoriem, elektroniskām un optiskām ierīcēm un parastiem metāliem, kā arī kritums koksa un naftas pārstrādes produktiem, pārtikas produktiem un

farmaceitiskiem produktiem. Uz vidējo importa vienības vērtības līmeni lielākā ietekme bija vienības vērtības kritumam koksa un naftas pārstrādes produktiem un lauksaimniecības produktiem, bet palielinoša – vērtības pieaugumam apģērbiem un ādas izstrādājumiem, pārtikas produktiem un ķīmiskām vielām un produktiem.

4.20. attēls

4.3. Maksājumu bilance

4.3.1. Tekošais konts

Kopš krīzes ir būtiski uzlabojusies Latvijas ārējā stabilitāte. Maksājumu bilances tekošā konta deficitis ir samazinājies no 20,8% no IKP 2008. gadā līdz 2,3% 2013. gadā. 2014. gadā tekošā konta deficitis bija 3,1%, t.i. nedaudz augstākā līmenī nekā gadu iepriekš, ko lielā mērā ietekmēja ES fondu plūsmu sarukums pirmajā pusgadā. 2014. gada 4. ceturksnī un 2015. gada 1. ceturksnī tekošā konta deficitis samazinājās un veidoja attiecīgi 1,4% un 0,4% no IKP. Vidēji pēdējos trīs gados tekošā konta negatīvā bilance bija 2,9% no IKP līmenī, kas nepārsniedz ES agrās brīdināšanas mehānismā noteikto indikatīvo slieksni un ir vērtējams kā ilgtspējīgs.

Arī mūsu kaimiņvalstis tekošā konta bilances rādītājs ir tuvu sabalansētās līmenim, un tā ikgadējās svārstības ir visai nenozīmīgas. 2014. gadā tekošā konta bilance Igaunijā bija mērena deficitā līmenī, bet Lietuvā ar nelielu pārpalikumu.

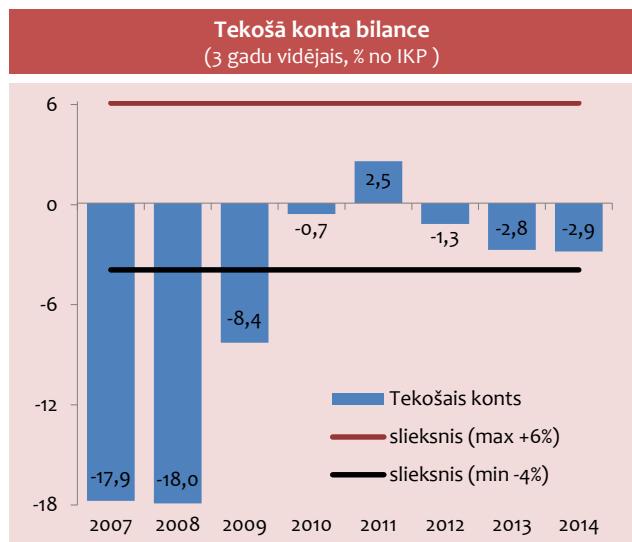
Latvijas tekošā konta stāvokli galvenokārt nosaka izmaiņas ārējās tirdzniecības bilancē. Latvijai ir raksturīgs ārējās tirdzniecības deficitis, kas straujās izaugsmes gados pieauga, bet recessijas gados samazinājās. Tekošā konta cikliskās korekcijas lielā mērā noteica importa apjomu būtisks samazinājums. Ekonomikai stabilizējoties, palielinājās arī importa apjomi. Tomēr preču eksports pieauga straujāk nekā imports, un ārējās tirdzniecības bilance uzlabojās. Pēdējos gados, pasliktinoties situācijai ārējā vidē, gan eksporta, gan importa dinamika kļuvusi lēnāka.

Pēdējos trīs gados ārējās tirdzniecības deficitis saglabājās vidēji gadā 11,5% līmenī no IKP. Lai arī lēni, tomēr kopš 2011. gada ārējās tirdzniecības deficitis ik gadu samazinās, ko galvenokārt noteica eksporta straujāks pieaugums nekā importa. 2014. gadā eksporta apjomi faktiskajās cenās pieauga par 3,1%, ko veicināja lielākoties koksnes un tās izstrādājumu un mašīnbūves produkcijas eksporta pieaugumi. Tomēr saistībā ar AS „Liepājas metalurgs” darbības apturešanu ievērojami samazinājās metālu un to izstrādājumu eksports. Saruka arī lauksaimniecības un pārtikas preču grupas eksports.

Preču importa apjoms faktiskās cenās 2014. gadā pieauga par 0,4%, t.i., ievērojami lēnāk nekā eksports, un ārējās tirdzniecības deficitis bija 11% no IKP, kas bija par gandrīz 1 procentpunktu mazāks nekā pirms gada un krietni zemākā līmenī nekā pirms krīzes 2007. gadā.

2015. gada 1. ceturksnī preču eksporta apjoms bija par 0,9% lielāks nekā gadu iepriekš, bet imports samazinājās par 3,4%, un ārējās tirdzniecības bilance sasniedza 9,5% no IKP līmeni. 2015. gada sākumā eksportu pozitīvi ietekmēja mehānismu un mašīnbūves, koksnes, kā arī ķīmiskās rūpniecības preču eksporta pieaugumi. Savukārt, ievērojami mazinoties cenām, samazinājās lauksaimniecības un pārtikas preču eksporta vērtība. Samazinājās arī transportlīdzekļu un metālizstrādājumu eksports.

4.21. attēls

Pakalpojumu bilance Latvijā ir pozitīva. Pēdējos trīs gados pakalpojumu bilances pārpalikums ir vidēji gadā 7,4% līmenī no IKP. 2014. gadā kā pakalpojumu eksporta, tā arī importa apjoms faktiskajās cenās bija par 1,4% zemākā līmenī nekā gadu iepriekš. Pakalpojumu eksporta apjomu samazinājumu lielā mērā noteica transporda pakalpojumu samazinājums. Kopumā 2014. gadā pakalpojumu bilances pārpalikums saruka līdz 7,4% no IKP (2013. gada – 7,6% no IKP). 2015. gada 1. ceturksnī pakalpojumu eksports bija par 5% un imports – par 6,9% lielākā apjomā nekā pirms gada, un pakalpojumu bilance sasniedza 7,6% no IKP. Pakalpojumu pozitīvā bilance gandrīz par 80% nosedz preču ārējās tirdzniecības deficitu.

4.6. tabula

Latvijas maksājumu bilance (procentos no IKP)						
	2011	2012	2013	2014	2014 I-III	2015 I-III
A. Tekošais konts	-2,8	-3,3	-2,3	-3,1	-3,5	-0,4
Tirdzniecības bilance	-12,0	-11,6	-10,9	-10,1	-10,8	-9,5
Eksports	40,9	43,8	42,2	42,0	44,6	43,7
Imports	-52,9	-55,4	-53,2	-52,2	-55,4	-53,2
Pakalpojumu bilance	7,3	7,4	7,6	7,3	7,6	7,6
Sākotnējie ienākumi	0,0	-0,6	-0,3	-0,8	0,5	1,9
Otrreizējie ienākumi	1,9	1,6	1,3	0,5	-0,8	-0,4
B. Kapitāla konts	2,1	3,0	2,5	3,0	2,4	3,3
C. Finanšu konts*	-4,0	2,9	0,7	-4,5	-5,1	2,0
Tiešās investīcijas	4,9	3,2	1,6	1,0	-1,0	3,2
Ārvalstis	-0,2	-0,7	-1,3	-0,4	-1,2	-0,7
Latvijā	5,2	3,9	2,9	1,5	0,2	3,9
Portfeljieguldījumi**	-1,8	4,7	0,1	-0,5	10,8	-24,3
Aktīvi	-1,0	-1,8	0,0	-6,0	-6,8	-19,0
Pasīvi	-0,8	6,5	0,1	5,5	17,6	-5,3
Citi ieguldījumi	-7,2	-5,1	-1,0	-5,0	-14,9	23,0
Aktīvi	-1,5	-1,2	0,0	-6,1	1,2	20,2
Pasīvi	-5,7	-3,8	-1,0	1,1	-16,1	2,8
D. Novirze	0,3	1,0	0,8	4,1	6,1	-3,4
E. Rezerves aktīvi	4,5	-3,6	-1,7	0,5	0,1	-1,5

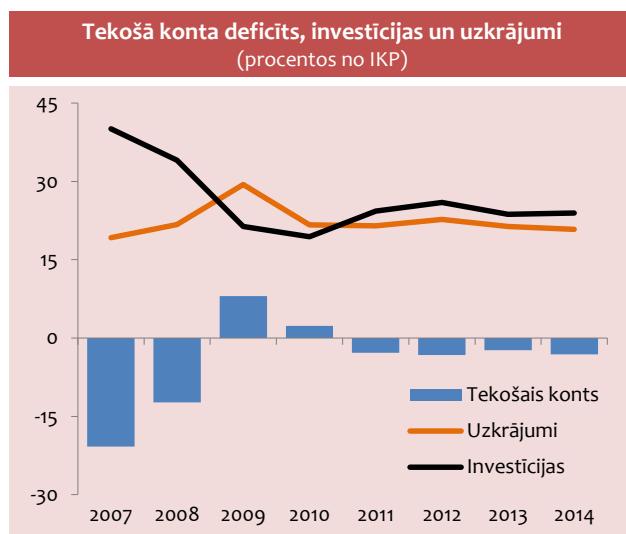
* bez rezerves aktīviem

** portfeljieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Sākotnējo ienākumu bilance pēdējos trīs gados ir negatīva – vidēji gadā 0,7% no IKP līmenī ar relatīvi nelielām svārstībām. Sākotnējo ienākumu bilances svārstības galvenokārt nosaka nerezidentu ieguldījumu ienākumu izmaiņas, kā arī ES fondu līdzekļu ieplūde. 2014. gadā sākotnējo ienākumu deficitis bija 0,8% no IKP, t.i. nedaudz augstākā līmenī nekā gadu iepriekš. To galvenokārt ietekmēja kreditplūsmu, tai skaitā Latvijas saņemto ES fondu subsīdiju, samazinājums. 2015. gada 1. ceturksnī sākotnējo ienākumu bilance bija pozitīva (1,9% no IKP), ko veicināja ES fondu subsīdiju ieplūde.

Otrreizējo ienākumu un kapitāla konta izmaiņas lielā mērā nosaka ES fondu līdzekļu plūsmas, kā arī Latvijas iemaksas ES budžetā. 2014. gadā otrreizējo ienākumu konta bilance bija ar pārpalikumu – 0,5% no IKP. Savukārt 2015. gada 1. ceturksnī sakarā ar ES fondu plūsmu un ienākošo personisko pārvēdumu samazināšanos otrreizējo ienākumu konta bilance bija negatīva – 0,4% no IKP. Kapitāla konta pārpalikums 2014. gadā bija 3% no IKP un 2015. gada 1. ceturksnī tas palielinājās līdz 3,3% no IKP. Kapitāla konta pārpalikuma palielināšanās ir saistīta ar ES fondu līdzekļu apgūšanas aktivitāšu pieaugumu, t.sk. Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Kohēzijas fonda līdzekļu piesaisti.

4.22. attēls

Liels tekošā konta deficitis pirmskrīzes gados atspoguļoja būtisku nesabalansētību starp iekšzemes investīcijām un uzkrājumiem. Kopš 2007. gada nacionālo uzkrājumu līmenis pakāpeniski palielinājās, kamēr

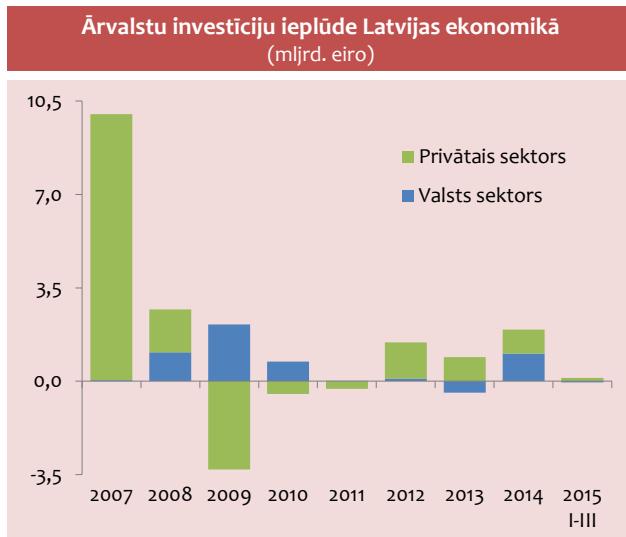
investīciju līmenis Latvijas tautsaimniecībā samazinājās no 40% no IKP 2007. gadā līdz 23,9% no IKP 2014. gadā. Tekošā konta bilances mērens deficitis liecina par uzkrājumu un iekšzemes investīciju sabalansētību.

4.3.2. Finanšu plūsmas

Globālā finanšu krīze spēcīgi ietekmēja pārrobežu finanšu un kapitāla plūsmas, izraisot maksājumu bilances finanšu konta nozīmīgas korekcijas. Kopš 2007. gada beigām finanšu konta (bez rezerves aktīviem) pārpaliikums strauji samazinājās, un 2009. gadā finanšu konta bilance jau bija negatīva – gandrīz 6% no IKP līmeni. Kopš 2010. gada finanšu konta deficitis samazinās. Vienlaikus samazinās arī finanšu plūsmu nepastāvīgums.

Finanšu konta bilances stāvokli pēdējos gados pārsvarā noteica finanšu sektora stabilizācijas pasākumi, kā arī valsts sektora parādu restrukturizācijas un parādsaiņību samazināšanas politika.

4.23. attēls

Kopumā laika periodā no 2009.-2011. gadam finanšu kontā bija deficitis, attiecīgi 6,1%, 2,1% un 4% no IKP. Savukārt 2012. un 2013. gadā finanšu konta bilance bija pozitīva, attiecīgi 2,9% un 0,7% no IKP līmeni.

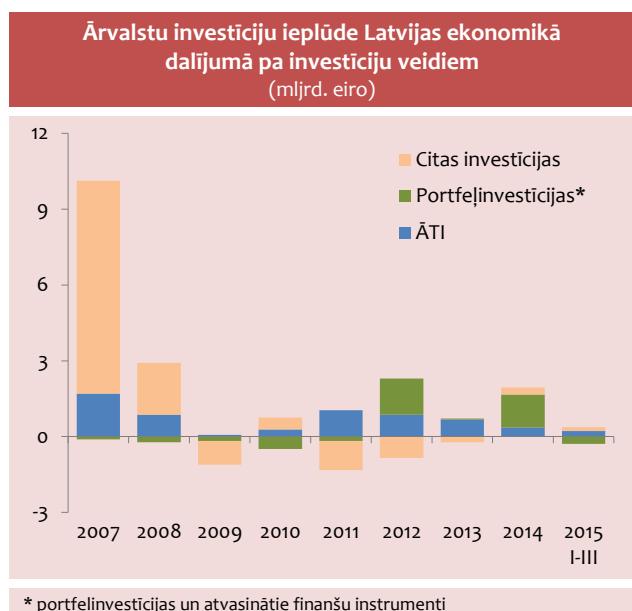
2014. gadā maksājumu bilances finanšu konta (bez rezerves aktīviem) bilance bija negatīva, sasniedzot 4,5% no IKP līmeni. Finanšu konta deficitā palielināšanos galvenokārt noteica kreditiestāžu aktīvu pieaugums parāda vērtspapīru un noguldījumu veidā 2014. gada pirmajā pusē. Gada beigās finanšu konta deficitis samazinājās un 2015. gada 1. ceturksnī jau bija ar pārpaliiku 2% no IKP.

Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs pirmskrīzes gados bija privātais sektors. Nelabvēlgie apstākļi globālajos finanšu tirgos vājināja ārvalstu investīciju plūsmu intensitāti, un privātā kapitāla ieplūdes apjomī kopš 2008. gada strauji samazinājās. Kopš 2007. gada ir

mainījusies arī piesaistītā ārvalstu kapitāla plūsmu struktūra.

Tiešo investīciju bilance ir pozitīva. Tomēr jāatzīmē, ka pēdējos gados piesaistīto ĀTI plūsmu intensitāte klūst arvien mērenāka. Latvijā piesaistīto ĀTI plūsmas samazinājās no 5,1% no IKP 2011. gadā līdz 1,5% 2014.gadā. To lielā mērā ietekmēja vājas ekonomiskās aktivitātes ES dalībvalstis, kā arī nenoteiktība sakarā ar geopolitiskajiem satricinājumiem. 2015.gada sakumā ārvalstu investoru aktivitātes palielinājās un gada 1. ceturksnī piesaistītās ĀTI veidoja 3,9% no IKP.

4.24. attēls

Portfelieguldījumu daļa pēdējos trīs gados nepārtrauktī mainās. Portfelieguldījumu plūsmu svārstības būtiski ietekmē banku sektora bilanču stabilizācijas darījumi, kā arī valsts ārējā parāda restrukturizācija. 2013. gadā portfelieguldījumu bilance bija ar nelielu deficitu (0,8% no IKP), bet 2014. gadā portfelieguldījumu kents bija pozitīvs – 0,4% līmeni no IKP. Sakarā ar kreditiestāžu aktīvu pieaugumu šī gada 1. ceturksnī portfelieguldījumu bilance bija negatīva – gandrīz 20% no IKP līmeni.

Nozīmīgas svārstības ir vērojamas citām investīcijām, kas līdz 2008. gadam veidoja lielu daļu no kopējām ārvalstu investīcijām. Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un noguldījumi un tamlīdzīgi.

Maksājumu bilances citu ieguldījumu kents kopš 2009. gada ir negatīvs ar izteiktām ceturkšņu svārstībām, ko galvenokārt ietekmēja noguldījumu samazinājums banku sektorā.

2014. gadā citu ieguldījumu konta deficitis bija 5% no IKP. Savukārt 2015. gada 1. ceturksnī citu ieguldījumu kents bija pārpaliikumā – 23% no IKP. Tāpat kā portfelieguldījumu, arī citu investīciju bilances svārstības pārsvarā ir saistītas ar finanšu sektora stabilizācijas

pasākumiem un valsts sektora parādu restrukturizācijas politiku.

Kopumā jāatzīmē, ka ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas pakāpeniski stabilizējas, bet ir krieti mazākas nekā pirms krīzes.

Latvijas bruto ārējais parāds saglabājās salīdzinoši augstā līmenī. Kā liecina Latvijas starptautisko investīciju bilances dati, 2015. gada marta beigās bruto ārējais parāds bija 145,7% līmenī no IKP. Tai skaitā valdības bruto ārējais parāds sasniedza 7129,8 milj. eiro (29,5% no IKP).

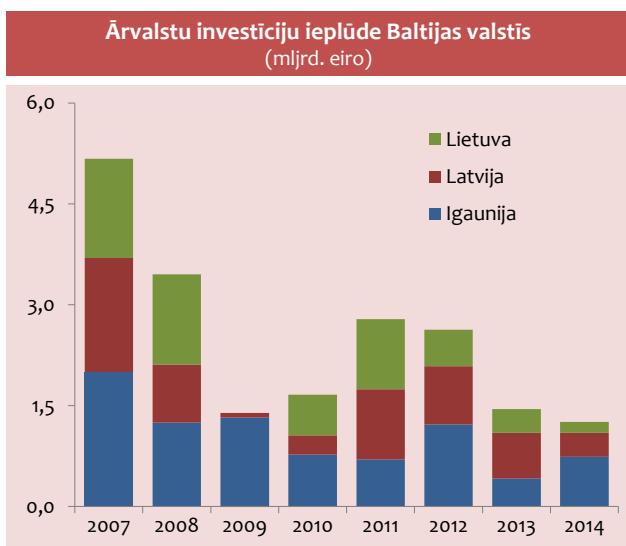
4.3.3. Ārvalstu tiešas investīcijas

ĀTI plūsmu intensitāte joprojām ir visai mērena. Līdzīgas tendences ir vērojamas arī mūsu kaimiņvalstīs.

Vidēji gadā ĀTI neto ieplūde Baltijas valstīs periodā no 2011. līdz 2014. gadam bija gandrīz trīs reizes mazākā apjomā nekā pirmskrīzes gados.

Piesaistīto ĀTI apjoms 2014. gadā Baltijas valstīs kopumā bija 1259,6 milj. eiro, kas par 13% mazāk nekā pirms gada. Latvija piesaistīja apmēram 28% no visām ĀTI Baltijas valstīs, Igaunija – 59% un Lietuva – 13 procentus.

4.25. attēls

Arī Latvijas uzņēmēju investīcijas ārējā pasaulē ir kļuvušas mērenākas. 2014. gadā Latvijas uzņēmēju ieguldījumi tiešo investīciju veidā bija gandrīz uz pusi mazākā apjomā nekā gadu iepriekš un veidoja 0,4% no IKP.

Ienākošo ĀTI struktūra pa ieguldījumu veidiem liecina, ka lielākoties ieguldījumi ir veikti uzņēmumu pašu kapitālā. Tomēr jāatzīmē, ka arī reinvestētās peļņas daļa ir

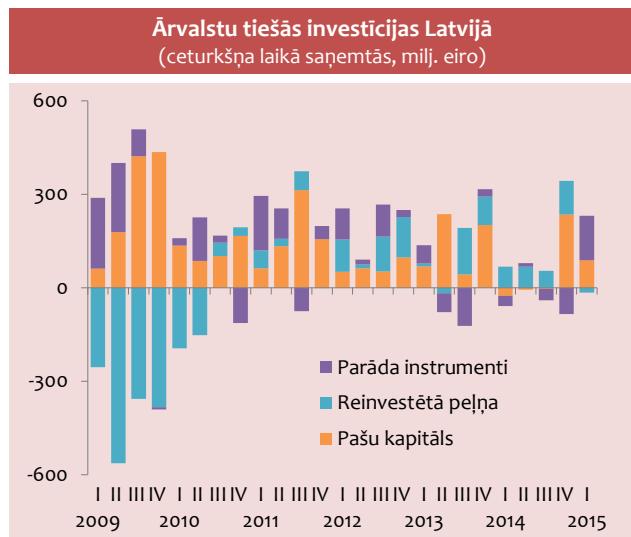
būtiska. Kopš 2011. gada reinvestētās peļņas daļa bija vidēji ik gadu apmēram 40% no piesaistītām ĀTI.

ĀTI ieplūdes dinamika pēdējos gados kļuva arvien mērenāka, kas liecina par ārvalstu investoru piesardzību. 2011. gadā piesaistītā ĀTI bija 5,1% līmenī no IKP, bet 2012. un 2013. gadā to apjoms samazinājās no 3,9% līdz 2,6% no IKP. Savukārt 2014. gadā ārvalstu tiešo investīciju neto ieplūde Latvijā bija visai mērena un sasniedza 1,5% no IKP. Galvenokārt to noteica ieguldījumu samazināšanās uzņēmumu pašu kapitālā, ko daļēji kompensēja reinvestētās peļņas pieaugums. Piesaistīto ĀTI neto plūsmas 2015. gada 1.ceturksnī bija vairāk nekā 20 reizes lielākā apjomā nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā, galvenokārt sakarā ar saistību pieaugumu pret tiešajiem investoriem un ārvalstu investoru ieguldījumiem uzņēmumu pašu kapitālā.

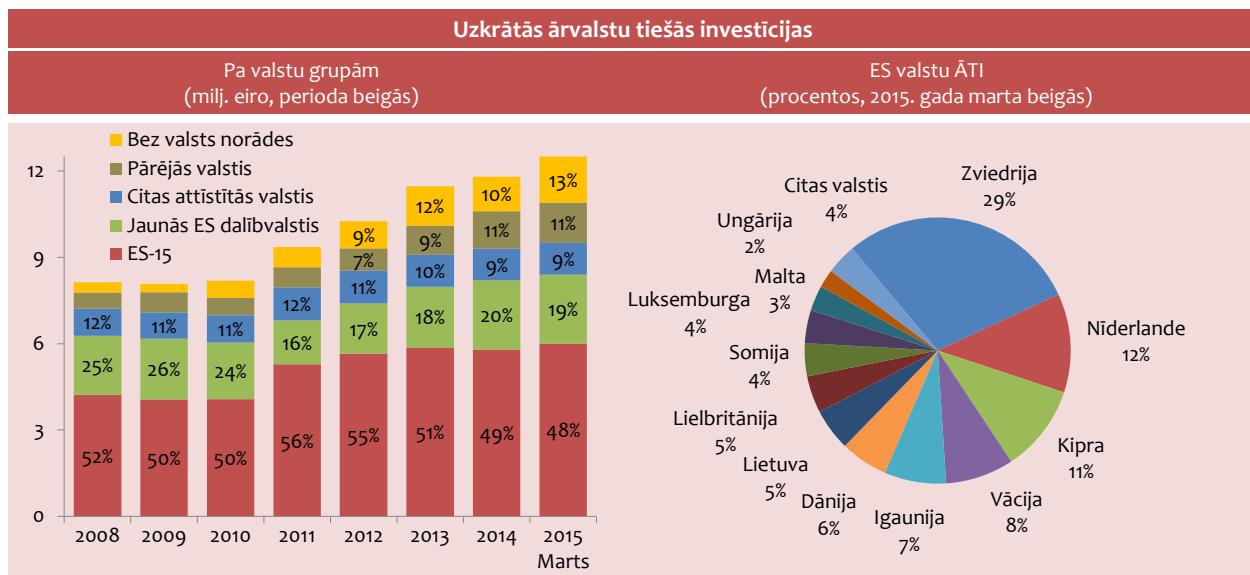
Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2015. gada marta beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 12447,9 milj. eiro, un to daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 28%. Salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, uzkrāto ĀTI līmenis pieauga par 8%, ko ietekmēja Norvēģijas, Luksemburgas, Somijas, Lielbritānijas, Igaunijas un Krievijas uzņēmēju uzkrātā tiešo investīciju apjoma palielināšanās. Nozaru struktūrā lielāks uzkrāto ĀTI īpatsvars ir ieguldījumiem banku starpniecībā, darījumos ar nekustamo īpašumu un apstrādes rūpniecībā.

Kopumā Latvijā uzkrāto ĀTI ģeopolitiskā struktūra nav būtiski mainījusies. Lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2014. gada septembra beigās ES valstu ĀTI veidoja 70% no visām uzkrātajām ĀTI, un gandrīz puse bija eirozonas valstu investīcijas.

4.26. attēls

4.27. attēls

Lielākā ieguldītā valsts Latvijas ekonomikā ir Zviedrija. 2015. gada marta beigās Zviedrijas uzņēmēju investīcijas veidoja gandrīz 20% no kopējām uzkrātajām ĀTI. Pārsvarā tās bija investīcijas finanšu starpniecībā. Kopš 2008. gada beigām Zviedrijas tiešas investīcijas palielinājās 2 reizes, kas galvenokārt bija saistīts ar savstarpējiem darījumiem banku sektorā starp Igauniju un Zviedriju. Saistībā ar to Igaunijas uzņēmēju uzkrātās tiešas investīcijas Latvijā samazinājās gandrīz uz pusi un 2015. gada marta beigās veidoja 5% no kopējām uzkrātām ĀTI (2008. gada beigās – 16,1%). Jāatzīmē, ka Igaunijas uzņēmēju ieguldījumi Latvijas ekonomikā šī gada 1. ceturksnī pieauga par 11,4 procentiem.

Lieli ir arī Nīderlandes, Kipras, Vācijas, Norvēģijas, Krievijas, Igaunijas, Lietuvas, Dānijas un Lielbritānijas

uzņēmēju ieguldījumi. Šo valstu investīciju apjomu 2014. gada septembra beigās veidoja 70% no kopējām uzkrātām ĀTI Latvijas ekonomikā. Jāatzīmē, ka pēdējos gados palielinās Āzijas reģiona investoru aktivitātes Latvijā. 2015. gada marta beigās Āzijas valstu uzkrātās ĀTI veidoja 2,5% no kopējām ĀTI Latvijas ekonomikā un, salīdzinot ar 2008. gada beigām, tās pieauga gandrīz 3 reizes. Savukārt būtiski samazinājās Somijas un Īrijas uzņēmēju investīcijas Latvijas ekonomikā.

Lielākā daļa ĀTI piesaistīta pakalpojumu nozarēs.

Straujās izaugsmes gados ienākošo ĀTI plūsmu struktūrā izteikti dominēja ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē. ĀTI pakalpojumu sfērā vidēji gadā bija gandrīz četras reizes lielākā apjomā nekā ražošanas sfērā.

4.7. tabula

	ĀTI sadalījumā pa nozarēm (perioda beigās)					
	Atlikumi (milj. eiro)			Struktūra (procēntos)		
	2005	2007	2015 III	2005	2007	2015 III
Lauksaimniecība	64,6	130,3	442,5	1,6	1,7	3,6
Apstrādes rūpniecība	490,4	695,5	1474,2	11,8	9,3	11,8
Pārējā rūpniecība	544,7	439,0	625,0	13,1	5,9	5,0
Būvniecība	175,2	513,6	490,1	4,2	6,9	3,9
Tirdzniecība un izmitināšana	577,4	1003,0	1407,2	13,9	13,4	11,3
Transports un uzglabāšana	257,2	282,3	391,5	6,2	3,8	3,1
Finanšu starpniecība	1062,9	2492,3	3310,5	25,6	33,4	26,6
Operācijas ar nekustamo īpašumu	283,9	662,3	1556,3	6,8	8,9	12,5
Citi pakalpojumi	506,1	785,0	725,7	12,2	10,5	5,8
Neklasificēta darbība	196,6	463,1	2024,9	4,7	6,2	16,3
Kopā	4159,1	7466,4	12447,9	100	100	100

Kopš 2010. gada ienākošo ĀTI plūsmu struktūra Latvijā ir kļuvusi vienmērīgāka, bez izteikta finanšu sektora dominances. Tomēr jāatzīmē, ka pēdējo trīs gadu laikā pakalpojumu nozarēs tiek ieguldīts gandrīz piecas reizes vairāk nekā ražošanas nozarēs.

Uzkrātās ĀTI pakalpojumu sfērā 2015. gada marta beigās veidoja 75,6% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2007.gada beigām, tās pieauga par 58%. Gandrīz pusē no uzkrātām ĀTI pakalpojumu sfērā veidoja finanšu starpniecības un nekustamo īpašumu nozares.

Uzkrātās ĀTI preču ražošanas nozarēs 2015. gada marta beigās veidoja 24,4% no kopējām uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, tās pieauga par 70,5 procentiem.

Ir būtiski pieaugušas investīcijas apstrādes rūpniecībā. Laika periodā no 2007. gada beigām līdz 2015. gada marta beigām uzkrāto ĀTI apjoms apstrādes rūpniecības nozarē palielinājās vairāk nekā divas reizes, ko būtiski ietekmēja nozīmīgi ieguldījumi būvmateriālu ražošanā, kokapstrādē un pārtikas rūpniecībā.

Kopumā vērtējot apstrādes rūpniecībā uzkrāto ĀTI struktūras izmaiņas no kvalitatīvā aspekta, ir jāsecina, ka samazinās zemo tehnoloģiju nozaru daļa par labu vidēji zemo un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēm.

Kaut arī ĀTI plūsmas Latvijas apstrādes rūpniecībā ir bijušas visai noturīgas pat straujās lejupslīdes gados, jāatzīmē, ka šajā nozarē uzkrāto ĀTI ziņā Latvija atpaliek no Lietuvas un Igaunijas.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir **Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai** (LIAA). LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus.

2014. gadā ienākošo investīciju projektu apkalpošana bija visai apjomīga – tika apstrādāti 449 investīciju informācijas pieprasījumi, sagatavoti 109 investīciju piedāvājumi. LIAA pārstāvniecībās noorganizētas tikšanās ar 167 potenciāliem investoriem, noorganizētas 114 potenciālo investoru vizītes Latvijā. Kopumā strādāts ar 225 potenciālo investīciju projektiem (2013. gadā ar 176 projektiem), turpinot darbu gan ar iepriekšējos periodos uzsāktajiem investīciju projektiem, gan ar projektiem, kas uzsākti 2014. gadā, gan ar projektiem, kam tika veikta pēcapkalpošana.

2014. gadā 15% no visiem ārvalstu investoru pieteiktām projektiem ir metālapstrādes un mašīnbūves sektorā, bet, nesmot vērā elektronikas sektora projektus, kopumā tie sastāda piekto daļu. Pakalpojumu centri ir nākamais populārākais sektors (13%) starp projektiem, seko dzīvības zinātnes (10%) un informācijas tehnoloģijas (7%). Jāatzīmē, ka informācijas tehnoloģiju nozarē pieteikto projektu skaits, salīdzinot ar 2013. gadu, ir dubultojies. Arī citās pakalpojumu un ražošanas nozarēs pieteiktu projektu skaits pieaug, piemēram, izglītībā, inženiertehniskajos pakalpojumos, derīgo izraktenū izpētē, kūdras pārstrādē, polimēra cauruļu ražošanā, vieglajā rūpniecībā u.c.

Kopumā 58% no potenciālajiem investoriem, ar ko 2014. gadā strādāja LIAA, nāk no Eiropas valstīm. Visvairāk potenciālo investīciju projektu, ar ko tika strādāts 2014.gadā, nāk no valstīm, kurās atrodas LIAA pārstāvniecības (ar izņēmumiem – ASV, Somija un Itālija), līderēm esot Krievijai, Zviedrijai, ASV, Norvēģijai un Vācijai.

2014. gadā 18 investori bija pieņēmuši pozitīvus lēmumus par jaunu investīciju projektu realizāciju un 15 investori – par esošo projektu paplašināšanos. Projektiem pilnībā īstenojoties, investīcijas sagaidāmas 139 milj. eiro apmērā, radot 1120 jaunu darbavietu.

Vērtējot investoru interesī 2015. gada 1. ceturksnī, ir strādāts jau ar 127 potenciāliem investīciju projektiem. Gandrīz piektā daļa no tiem ir metālapstrādes, mašīnbūves sektorā un elektronikas sektorā. Visvairāk potenciālo investīciju projektu, ar kuriem tika strādāts 2015. gada 1. ceturksnī, nāk no Nīderlandes, Ukrainas, Zviedrijas un Vācijas.

2015. gada 1. ceturksnī jau 10 projektos ir pieņemti lēmumi par to īstenošanu Latvijā par kopējo apjomu 6,535 milj. EUR, projektiem pilnībā īstenojoties, tiks radītas 170 jaunas darbavietas. 3 no šiem projektiem ir paplašināšanās projekti. Uzņēmumu skaitā, kas pieņēmuši pozitīvus lēmumus 2014. gadā un 2015. gada 1. ceturksnī, ir Belģijā bāzēts kīnijas uzņēmums Allnex, kas Latvijā atvēris finanšu daļito pakalpojumu centru, Somijas uzņēmums Kaskipuu – otrs lielākais ārdurvju ražotājs Ziemeļeiropā, kas Milzkalnē jau iegādājies ražošanas kompleksu, plāno sākotnēji radīt 13 darbavietas un tuvākā gada laikā ieguldīt 3 milj. EUR ražošanas uzsākšanā, kā arī Krievijas higiēnas preču ražotājs Cotton Club, kas jau ir uzsācis savu produktu ražošanu Liepājā sadarbībā ar partneri Itālijas uzņēmumu Sanitars S.P.A. un šobrīd jau nodarbina 77 darbiniekus.

Latvijai nozīmīgu investīciju piesaistes uzlabošanai LIAA sekਮgi turpina īstenot investīciju piesaistes metodoloģiju POLARIS process, kuras mērķis ir piesaistīt uz eksportu vērstas investīcijas ar augstu pievienoto vērtību. POLARIS process balstās uz koordinētu sadarbību starp publisko, privāto un akadēmisko sektoru. Uzmanība tiek koncertēta uz astoņiem prioritārajiem investīciju piesaistes sektoriem.

POLARIS procesa ietvaros LIAA regulāri veic pēcapkalpošanas vizītes pie esošajiem investoriem, lai apzinātu viņu vajadzības, apgrūtinājumus darbā, apkopo šo informāciju un sagatavo rekomendācijas atbildigajām ministrijām tieši vai ar Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes starpniecību.

Kā viena no LIAA darba prioritātēm POLARIS procesa ietvaros ir darbs ar pašvaldībām. LIAA apzinās un uzsver pašvaldību lomu kvalitatīva darba uzņēmējdarbības vides sakārtošanā un investīciju piesaistes procesā. Lai nodrošinātu ciešāku sadarbību, kopš 2015. gada sākuma noslēgti 4 jauni sadarbības līgumi ar pašvaldībām (Ropažu, Carnikavas, Alūksnes un Preiļu novadi) par aktīvāku sadarbību investīciju piesaistes jomā. Līgumi par sadarbību POLARIS procesa ietvaros ir noslēgti kopumā ar 26 pašvaldībām.

Viens no galvenajiem šķēršļiem investīciju piesaistē, kuru min gan esošie, gan potenciālie investori, ir kvalificēta darbaspēka pieejamības nodrošinājums šobrīd un paredzamā nākotnē. Tas būtiski ierobežo Latvijā jau esošo investīciju projektu iespējamo darbības paplašināšanos. Uzņemoties iniciatīvu šī jautājuma risināšanā, LIAA regulāri uzrunā atbildīgās iestādes, uzsvēr šo problēmu nozaru diskusijās un iesaistās Ekonomikas ministrijas izstrādātā *Reemigrācijas pasākumu plāna 2013.-2016. gadam* īstenošanā, organizējot pasākumus, kā arī dažādos pasākumos uzrunājot aizbraukušos Latvijas iedzīvotājus, aicinot atgriezties, lai ar ārvalstīs iegūtajām zināšanām un pieredzi uzsāktu uzņēmējdarbību un veidotu savu labklājību Latvijā.

Tiek turpināts regulārs darbs ar konstatēto investīciju šķēršļu pārvarešanu Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes ietvaros, kā arī ārpus tās ietvariem, veicot ikdienas darbu POLARIS

procesa ietvaros. 2015.gada aprīlī ir notikusi 14. Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes sēde. Tāpat ārpus Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes 2015. gada sākumā jau tīcis sniegti atbalsts piecu problēmajautājumu virzībā, ar kuriem pie LIAA bija vērsušies ārvalstu investori. Primāri šie jautājumi skāra komunikācijas problēmas ar valsts pārvaldes iestādēm vai valsts kapitāla uzņēmumiem vai skāruši tiesiskā regulējuma vai politikas virzības ierobežojumus, kurus investori uzskatīja par nepamatotiem šķēršļiem uzņēmējdarbībai. Pie visiem jautājumiem LIAA turpina aktīvu darbu.

Novērtējot globālās tendences investīciju piesaistē, 2015. gadā paredzams turpināt akcentēt pēcpalpošanu lomu jaunu investīciju lēmumu pieņemšanā. Tas veicina Latvijā jau investējušu ārvalstu investoru apmierinātības celšanu un tādējādi jaunu investīciju lēmumu pieņemšanas stimulēšanu.

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika

Latvijas Bankas galvenais mērķis ir cenu stabilitāte, kas sekmē ilgtermiņa ekonomisko izaugsmi. Tās galvenie uzdevumi ir:

- līdzdarboties eiro zonas monetārās politikas veidošanā un īstenošanā;
- pārvaldīt finanšu ieguldījumus;
- nodrošināt skaidrās naudas apriti Latvijā un piedalīties skaidrās naudas aprites nodrošināšanā eiro zonā;
- līdzdarboties maksājumu sistēmu raitas darbības veicināšanā *Eirosistemā*;
- sagatavot un publicēt statistisko informāciju atbilstoši Eiropas Savienības tiesību aktu prasībām.

Kopš Latvijas pievienošanās ES Latvijas Banka ir Eiropas Centrālās bankas (ECB) dalībniece. Līdz eiro ieviešanai tika saskaņoti monetārās politikas instrumenti un monetāro operāciju veikšanas procedūras, kā arī ECB prasībām tika pielāgota centrālās bankas ārvalstu rezervu pārvaldišanas sistēma. Latvijas Banka izmanto tādus pašus netiešos, uz brīvā tirgus principiem balstītos monetārās politikas instrumentus kā ECB. Latvijai dalība *Eiropas Monetārajā sistēmā* nozīmē:

- vienotu valūtu līdz ar citām *Eiropas Monetārās sistēmas* dalībvalstīm – eiro;
- vienotu monetāro politiku visā eirozonā, ko īsteno ECB kopā ar eirozonas centrālajām bankām;
- ekonomiskās un fiskālās politikas koordināciju starp dalībvalstīm.

4.1. Ielikums

Eirosistēma

Būdama Eirosistēmas dalībniece, Latvijas Banka attiecībās ar saviem darījuma partneriem (Latvijā reģistrētām kreditiestādēm vai citā valstī reģistrētu kreditiestāžu filiālēm, kas reģistrētas Latvijā) īsteno ECB monetāro politiku. Monetārās politikas lēmumus Eirosistēmā pieņem ECB Padome. ECB Padomes locekļi ir visu eiro zonas valstu centrālo banku vadītāji un seši ECB Valdes locekļi. Latviju šajā Padomē pārstāv Latvijas Banks prezidents. ECB Padomes locekļi ir neatkarīgi savos uzskatos un balsojumā. ECB Padomes mērķis ir rīkoties eiro zonas labā. ECB pienākumi ir:

- apstiprināt pamatnostādnes un pieņemt *Eirosistēmai* uzticēto uzdevumu izpildes nodrošināšanai nepieciešamos lēmumus;
- formulēt eiro zonas monetāro politiku. Tas ietver lēmumus, kas attiecas uz Eirosistēmas monetārajiem mērķiem, svarīgākajām procentu likmēm, rezervu nodrošinājumu un šo lēmumu īstenošanai nepieciešamo pamatnostādņu izstrādi.

Par procentu likmēm tiek lemts reizi mēnesi, tomēr ECB Padome procentu likmju lēmumus var pieņemt jebkurā laikā – arī ārpus regulārajām sanāksmēm.

Eirosistēmas galvenais mērķis ir uzturēt cenu stabilitāti. Tai jāatbalsta ES vispārējā ekonomiskā politika. *Eirosistēmai* jādarbojas saskaņā ar atklātā tirgus ekonomikas principu, kas paredz brīvu konkurenci, veicot efektīvu resursu sadalī. Lai sekmīgi īstenotu noteiktos monetārās politikas mērķus, svarīgs priekšnoteikums ir valstu centrālo banku neatkarība no valdības institūcijām un to lēmumiem. Institucionālā neatkarība nepieciešama, jo monetārās politikas īstenošanu nepieciešams veikt, vadoties pēc vidējā termiņa un ilgtermiņa perspektīvas, un monetārās politikas veicēji nedrīkst pakļauties īstermiņa interesēm. Institucionālā neatkarība nozīmē arī aizliegumu valsts centrālajai bankai finansēt valdības vai tās institūciju jebkāda veida izdevumus.

Kopš 2014. gada 1. janvāra, ieviešot eiro, Latvijas Banka ir kļuvusi par *Eirosistēmas* dalībnieci.

Lai īstenotu *Eirosistēmas* monetāro politiku un nodrošinātu kreditiestāžu likviditāti, Latvijas Banka finanšu tirgus dalībniekiem piedāvā šādas monetārās politikas operācijas:

- atklātās tirgus operācijas;
- aizdevumu iespēja uz nakti;
- noguldījumu iespēja uz nakti;
- *Eirosistēmas* monetārās politikas operācijas atbilstošie tirgojamie aktīvi.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

2015. gada 1. ceturksnā beigās Latvijā darbojās 17 bankas un bija reģistrētas 9 dalībvalstu banku filiāles. Ārvalstīs darbojās 6 Latvijas banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas valstīs reģistrētās kreditiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (FKTK).

2014. gadā un 2015. gada sākumā banku sektorā notikušas vairākas nozīmīgas izmaiņas:

- izbeigta VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” komercdarbība, un, sākot ar 2014. gada 1. janvāri, tā ir pārveidota par attīstības finanšu institūciju ar jaunu nosaukumu VAS „Latvijas Attīstības finanšu institūcija Altum”;
- 2014. gada 5. novembrī ir parakstīts līgums par bankas Citadele 75% akciju pārdošanu divpadsmit starptautisku investoru grupai un "Ripplewood" par 74 miljoniem eiro. Jaunie investori plāno attīstīt banku Citadele par vienu no nozares līderiem Latvijā. ERAB plāno arī turpmāk savā īpašumā saglabāt līdzšinējo 25% bankas akciju daļu;
- neskatoties uz AS „Latvijas Krājbanka” kreditportfelju pārdošanu, bankas bankrota procedūra turpinās. Turpinās arī tiesvedības Latvijā un ārvalstīs, kur notiek cīņa par dažādu aktīvu un naudas līdzekļu atgūšanu, lai varētu norēķināties ar bankas kreditoriem.

Lai visās valstīs īstenotu uzraudzības pieeju un laicīgi novērstu problēmas kādā no valstīm, 2014. gada 4. novembrī stājās spēkā Eiropas banku vienotais uzraudzības mehānisms. Tā mērķis ir virzīties uz integrētu finanšu uzraudzību, lai atjaunotu uzticību bankām un līdz minimumam samazinātu banku bankrotu izmaksas. Vienoto banku uzraudzības mehānismu veido ECB un nacionālās kompetentās iestādes. Latvijas gadījumā ECB ir pārņemusi trīs lielāko banku pēc aktīviem uzraudzību (Swedbank, SEB banka un ABLV Bank). Attiecībā uz pārējām bankām sie uzdevumi paliek FTKT kompetencē. Tāpat FTKT sadarbojas ar ECB,

sniedzot informāciju par būtiskiem uzraudzības lēmumiem arī par pārējām Latvijas kreditiestādēm.¹

2015. gada 1. ceturksnī visu Latvijas banku darbības rādītāji bija atbilstoši normatīvu prasībām. Banku sektora likviditātes rādītājs bija augsts – 63,7%, kas ir vairāk nekā divas reizes augstāks par noteikto minimālo prasību (minimālā normatīvā prasība ir 30%). 2013. gadā FTKT bankām ieviesa individuālas paaugstinātās likviditātes prasības atkarībā no nerezidentu noguldījumu apmēriem banku kopējos aktīvos.

Banku sektora kapitalizācijas līmenis turpina paaugstināties. 2014. gada 4. ceturksnī banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs sasniedza 20,85% (minimālā normatīvā prasība ir 8%), kas ir augstākais rādītājs pēdējo gadu laikā. Banku sektora aktīvu atdevē (ROA)² ir pieaugusi līdz 1,35% un kapitāla atdevē (ROE)³ ir pieaugusi līdz 12,9%, kas ir augstākie rādītāji kopš 2008. gada beigām.

Banku pelnītspēja joprojām ir pozitīva, un 2015. gada trīs mēnešos tās darbojās ar peļnu 104,6 milj. eiro apmērā. Minētajā periodā ar peļnu darbojās 15 Latvijas bankas un sešas ārvalstīs banku filiāles (to tirgus daļa kopējos banku sektora aktīvos – 96,6%).

Apdrošināšanas tirgū turpinās stabila attīstība. Kopš 2013. gada apdrošināšanas sabiedrību skaits ir palicis nemainīgs – 2015. gada 1. ceturksnī Latvijā darbojās 7 apdrošināšanas sabiedrības, no kurām 2 veica dzīvības apdrošināšanu un 5 – nedzīvības apdrošināšanu. Darbojās arī 14 ārvalstīs apdrošināšanas sabiedrību filiāles.

2015. gada 1. ceturksnī, saīdzinot ar 2014. gada attiecīgo periodu, apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs pieauga par 9,1% un sasniedza 112,4 milj. eiro. Visstraujāk 2015. gada 1. ceturksnī pieauga dzīvības apdrošināšanas parakstītās prēmijas. Izmaksāto bruto atlīdzību apmērs pieauga par 8,9%, sasniedzot 55,1 milj. eiro. 2015. gada 1. ceturksnī apdrošināšanas sabiedrības strādāja ar 2 milj. eiro lielu peļnu: nedzīvības apdrošināšanas sabiedrības – ar 163 tūkst. eiro peļnu, dzīvības apdrošināšanas sabiedrības – ar 1,8 milj. eiro lielu peļnu. Kopumā 2015. gada 1. ceturksnī apdrošināšanas sabiedrības nopelnīja par 44,7% mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

No 2011. gada beigām līdz 2013. gadam situācija **Latvijas vērtspapīru tirgū** ievērojami uzlabojās. 2014. gadā situācija nedaudz pasliktinājās, un OMX Baltic Benchmark indeksa vērtība nedaudz kritās. Saruka arī NASDAQ OMX Riga un NASDAQ OMX Tallinn indeksa vērtība, tomēr, skatoties ilgākā periodā (3 gadi), Baltijas tirgus indeksi ir ievērojami pieauguši. Arī 2015. gada sākumā turpināja pieaugt visu indeksu vērtība. Kopš gada sākuma visstraujāk pieauga NASDAQ OMX Tallinn indeksa vērtība, savukārt zemākais pieaugums bija OMX Riga indeksam.

¹ No visām 6000 eirozonas bankām pēc apstiprinātajiem kritērijiem 123 lielākās eirozonas bankas ir pakļautas tiesījai ECB uzraudzībai. Šo banku turējumā ir gandrīz 82% no eiro zonas banku aktīviem.

² ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

³ ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezerviem.

Kreditēšanas apjomu samazinājums ir veicinājis banku ieguldījumu pieaugumu vērtspapīros. 2015. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksnī, ievērojami (par 77,3%) pieaudzis centrālo valdību parāda vērtspapīru apjoms banku aktīvos, ko noteica ārvalstu centrālās valdības vērtspapīru apjoma pieaugums. Ievērojami pieauga arī pārējo vērtspapīru apjoms (par 76,2%). No pārējiem vērtspapīriem visstraujākais gada pieaugums bija vērojams pārējo emitentu obligācijām un ciem parāda vērtspapīriem ar fiksētu ienākumu (par 86,5%).

4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti

Latvijas **banku aktīvu** pieaugums bija vērojams 2013. gada beigās, kas bija saistīts ar gaidāmo eiro ieviešanu – iedzīvotāju skaidras naudas uzkrājumi latos nonāca banku kontos. Līdz ar to ievērojami saruka skaidrā nauda apgrozībā un norēķinos ievērojami pieauga bezskaidras naudas izmantošana. Tomēr, kad eiro valūta nomainīja latus, skaidrā nauda apgrozībā ievērojami pieauga no 667,8 milj. eiro 2013.gada beigās līdz 3593,6 milj. eiro 2015. gada 1. ceturksnī beigās. Kopš eiro ieviešanas skaidrās naudas apgrozībā pieaugums ir mērens un nav vērojamas ievērojamas svārstības.

Lai gan 2014. gada 1. ceturksnī beigās bija vērojams banku aktīvu sarukums, tomēr turpmākajos ceturksnīs banku aktīvi atkal pieauga un 2015. gada 1. ceturksnī tie bija 31,2 miljardi eiro, kas ir par 12% vairāk nekā pirms gada. Nebankām izsniegto kredītu īpatsvars kopējos aktīvos ir sarucis līdz 47,4% (salīdzinājumam – 2011. gada 1. ceturksnī banku kredīti veidoja 65,5% no banku aktīviem), savukārt ievērojami pieaudzis vērtspapīru īpatsvars.

Kopš 2014. gada **noguldījumu** apjomi turpina pieaugt. 2015. gada 1. ceturksnī tie sasniedza 22,3 miljardus eiro, kas ir par 17,2% vairāk, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Tas ir straujākais pieaugums kopš 2007. gada beigām. Nerezidentu noguldījumu apjomi pieauga straujāk – par 31% un pārsniedza vietējo depozītu apmērus, veidojot 55% no kopējā noguldījuma apjoma. Nerezidentu noguldītāju struktūrā 9,1% ir NVS valstu noguldījumi, 18,5% pārējo EEZ valstu noguldījumi un 27,1% citu valstu noguldījumi. Tomēr jāņem vērā, ka tām bankām, kas strādā ar nerezidentu noguldījumiem, tiek izvirzitas augstākas prasības pret likviditāti un kapitāla pietiekamību. Lielākā daļa rezidentu noguldījumu ir eiro (89,6%), savukārt tāpat kā iepriekš lielākā daļa nerezidentu noguldījumu ir ASV dolāros (68,3%).

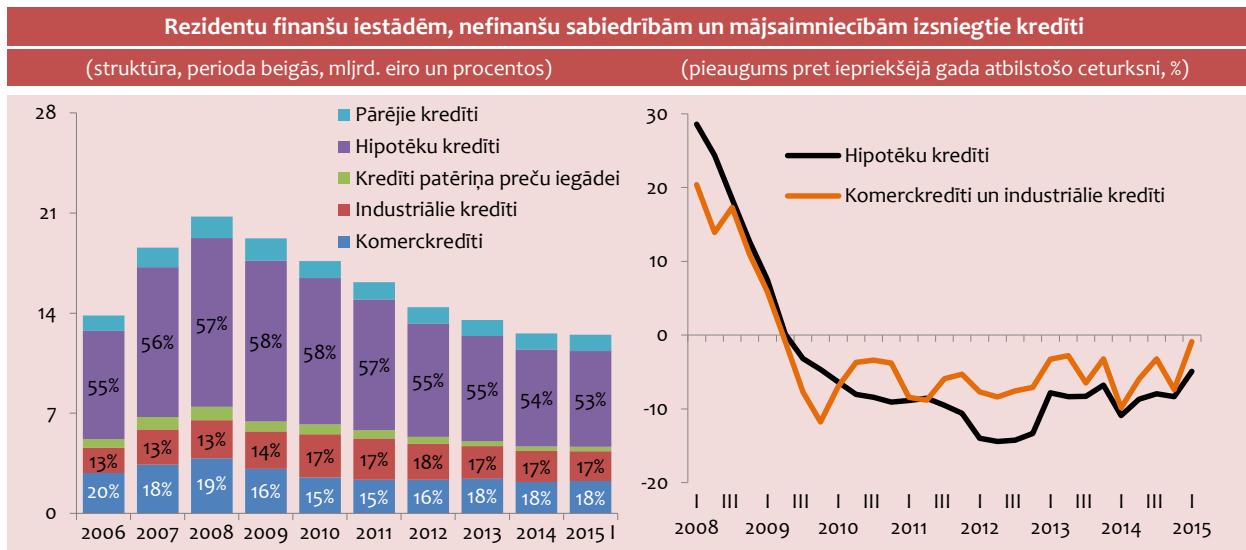
4.8. tabula

Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 I
perioda beigās, mljrd. eiro									
Tirie ārējie aktīvi	-6,4	-8,4	-4,3	-1,7	-0,3	0,9	1,2	-1,8	-1,7
Tirie iekšējie aktīvi	15,2	16,9	12,6	10,8	9,5	8,8	8,6	11,3	11,1
Iekšzemes kredīti	18,5	20,3	17,4	16,0	15,7	13,7	13,5	12,6	13,3
valdībai (neto)	-0,1	-0,5	-2,1	-2,0	-0,9	-1,3	-0,7	-0,5	0,2
uzņēmumiem un privātpersonām	18,6	20,8	19,5	18,0	16,7	14,9	14,1	13,2	13,1
Pārējie aktīvi (neto)	-3,4	-3,5	-4,8	-5,1	-6,2	-4,9	-4,8	-1,3	-2,1
Plašā nauda M2X	8,8	8,4	8,3	9,1	9,2	9,6	9,8	9,4	9,4
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	1,3	1,2	0,9	1,1	1,5	1,5	0,7	3,7	3,6
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi tai skaitā:	7,5	7,2	7,3	7,9	7,7	8,1	9,2	9,5	9,4
noguldījumi uz nakti (rezidentu)	4,1	3,3	3,1	4,0	4,4	5,1	6,6	7,0	7,0
termiņnoguldījumi	3,4	3,9	4,2	4,0	3,3	3,0	2,6	2,5	2,4
izmaiņas % pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu									
Iekšzemes kredīti tai skaitā:	31,8	9,7	-14,5	-8,1	-1,5	-13,1	-1,4	-5,9	-1,7
uzņēmumiem un privātpersonām	34,0	11,8	-6,6	-7,6	-7,4	-10,4	-5,3	-6,8	-3,9
Plašā nauda M2X	12,6	-3,9	-1,9	9,8	1,5	4,5	2,0	-3,6	5,9
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	-7,1	-3,8	-22,9	21,0	28,8	4,1	-56,6	461,0	3,4
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	16,9	-3,9	1,7	8,3	-2,4	4,5	13,2	-3,6	5,9
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	32,3	9,3	-18,7	-2,2	11,7	8,7	5,6	3,6	2,6

2015. gada sākumā turpināja sarukt banku kopējais kredītportfelis, tomēr sarukuma tempi samazinājās. Tas galvenokārt ir saistīts ar iepriekš izsniegtu kredītu

atmaksu un slikto kredītu norakstīšanu. **Kredītu atlikumi** 2015. gada 1. ceturksnā beigās samazinājās par 3,5% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

4.28. attēls

Lai gan 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, ievērojami saruka no jauna izsniegtu kredītu apjoms (par 22%), 2015. gada sākumā situācija uzlabojās, un 2015. gada 1. ceturksnī banku sektorā kopumā no jauna izsniegti kredīti 601,9 milj. eiro apmērā, kas bija par 21% vairāk nekā pirms gada, tomēr jāņem vērā, ka 2014. gada 1. ceturksnī bija ļoti zems izsniegtu kredītu apjoms. Nerezidentiem no jauna izsniegtu kredītu apjoms ir pieaudzis par gandrīz 50%, un to īpatsvars no jauna izsniegtu kredītu apjomā ir gandrīz 60%, kas ir par 10 procentpunktiem vairāk nekā pirms gada. Banku sektora kopējā kredītportfeli nerezidentiem izsniegtu kredītu īpatsvars veido 15,3 procentus.

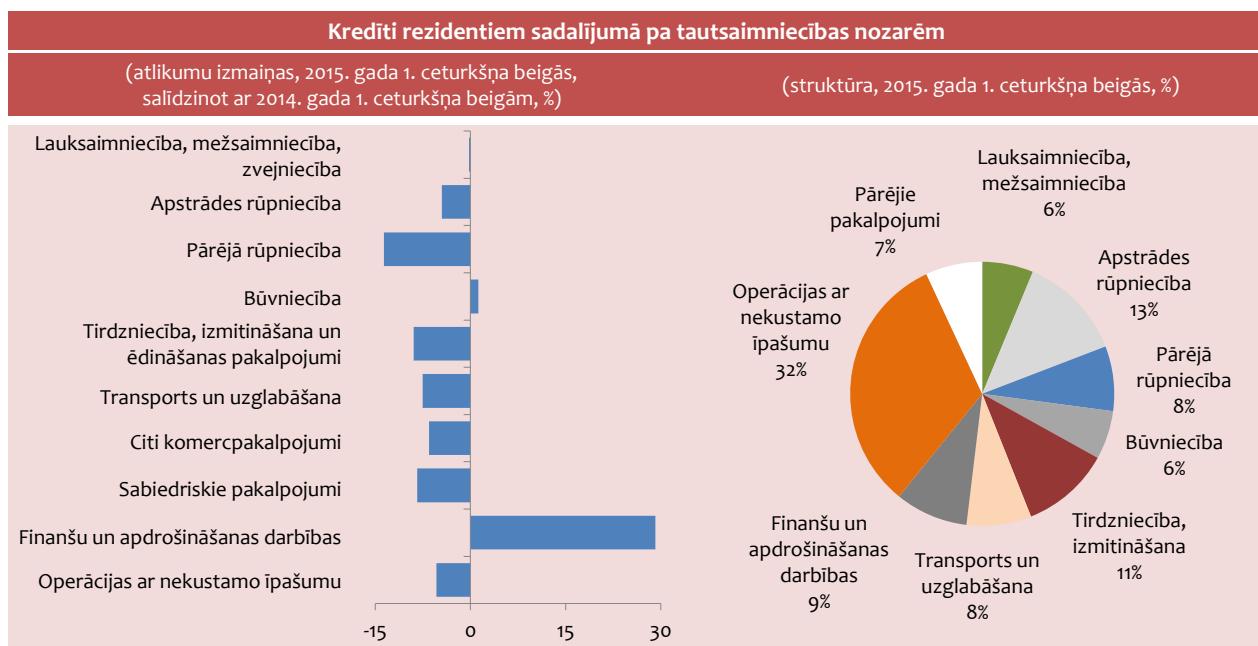
Mājsaimniecību kreditēšana pakāpeniski uzlabojas, un 2015. gada 1. ceturksnī no jauna izsniegtu kredītu apjoms pieauga par 21% un veidoja 14% jeb 83,6 milj. eiro no kopējā no jauna izsniegtu kredītu apjoma, tomēr kopējā mājokļu kredītportfela dinamika joprojām ir negatīva. Apjoma ziņā visvairāk jauno kredītu izsniegti mājokļu iegādei. Mājokļu kreditēšanu joprojām kavē mājsaimniecību ierobežotās iespējas segt pírmu iemaksu, kā arī nepietiekami mājsaimniecību ienākumi.

Arī uzņēmējdarbības kreditēšana joprojām ir vāja, un uzņēmumi vairāk izmanto uzņēmumu iekšējos finanšu līdzekļus. Uzņēmumu gatavība un spēja investēt uzņēmuma attīstībā ir zema. Saskaņā ar SEB bankas veikto pētījumu *Baltijas biznesa pārskaiti*, 2013. gadā 54% Latvijas uzņēmēju bija gatavi ieguldīt uzņēmējdarbībā, 2014. gadā šādi plāni bija tikai 37% respondentu, savukārt

2015. gadā tikai 28% Latvijas uzņēmēju gatavojas īstenot investīciju projektus. Līdzīga lejupejoša tendence parādās arī kreditēšanas datos. Kops 2015. gada sākuma uzņēmumiem no jauna izsniegtu kredītu apjoms nedaudz pieauga, tomēr tas joprojām ir zemā līmenī. 2015. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attilstošo periodu, uzņēmumiem no jauna izsniegtu kredītu apjomi pieauga par 5% un veidoja 26% jeb 154,4 milj. eiro no kopējā no jauna izsniegtu kredītu apjoma, tomēr sarukums bija vērojams gandrīz visās tautsaimniecības pamatnozarēs. Pieaugums (par 19%) bija vērojams apstrādes rūpniecībā. Arī kopējā uzņēmumu kredītportfela dinamika joprojām ir negatīva.

Kredītu struktūrā nav vērojamas būtiskas izmaiņas. Joprojām iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegtu kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars 2015. gada 1. ceturksnī ir sarucis līdz 53,5%. Komerckredītu un industriālo kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir nedaudz pieaudzis un ir 34,8%. Patēriņa kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir 2,6%. 2015. gada 1. ceturksnā beigās salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu visstraujāk saruka hipotekāro kredītu (par 4,9%) un industriālo kredītu atlikumi (par 3,7%), savukārt komerckredītu atlikumi nedaudz pieauga. Apjoma ziņā visvairāk kredītu tika izsniegti operācijās ar nekustamo īpašumu un apstrādes rūpniecībā.

4.29. attēls

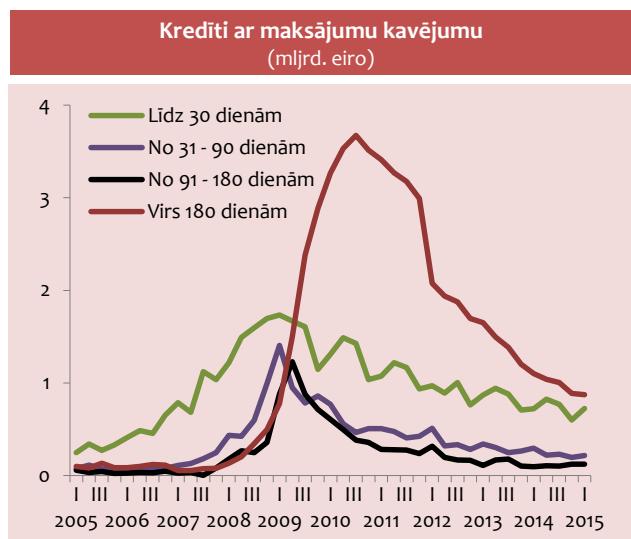

Sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm operācijas ar nekustamo īpašumu veido lielāko kredītu atlīkumu īpatsvaru (32% no kopējiem izsniegtajiem kredītiem). Relatīvi liels izsniegtu kredītu īpatsvars ir arī apstrādes rūpniecības (13%), tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu (11%) un finanšu un apdrošināšanas darbībās (9%).

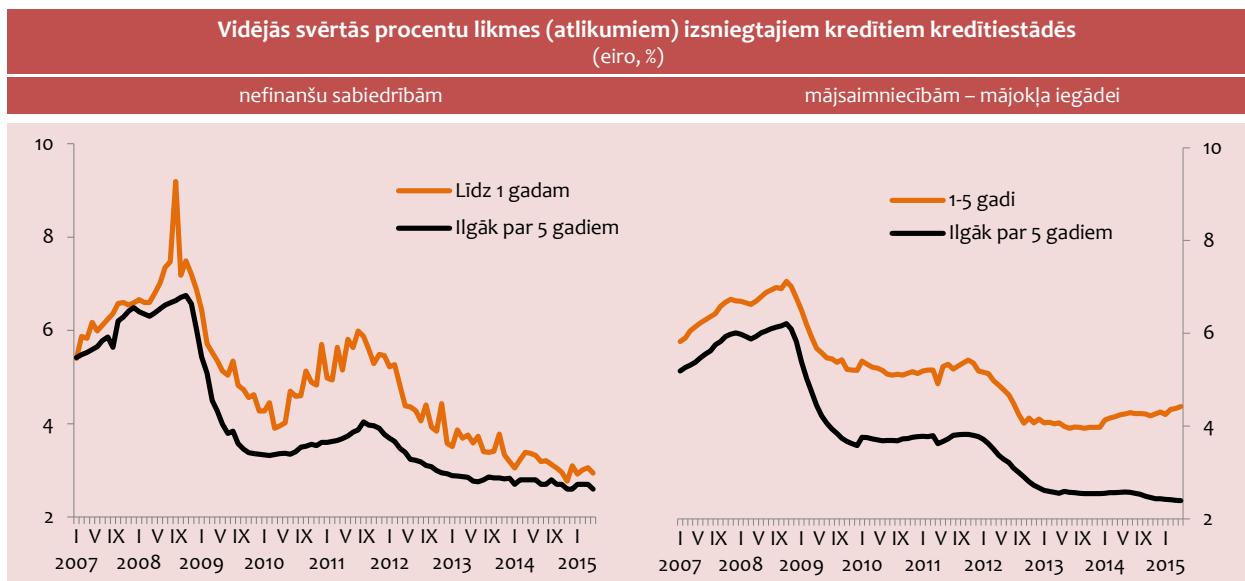
Lai gan kredītu kvalitāte pakāpeniski turpina uzlaboties, 2015. gada 1. ceturksnī kredītu ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā banku kredītportfelī bija 13,1%, kas ir par 0,8 procentpunktiem augstāks nekā iepriekšējā ceturksnī. Banku kredītportfela kvalitātes uzlabošanās lielā mērā ir saistīta ar slikto kredītu norakstīšanu.

Joprojām turpinās banku darbs ar kredītu atmaksas grūtībās nonākušajiem klientiem. Pārstrukturēto un atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars kopējā banku kredītportfelī samazinās. 2015. gada 1. ceturķņa beigās 15% no kopējā kredītportfela bija pārstrukturētie kredīti un atgūšanas procesā esošie kredīti. Pārstrukturēto kredītu īpatsvars kopējā banku kredītportfelī samazinājās līdz 8,9%, savukārt atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars – līdz 6,1 procentam.

4.30. attēls

4.31. attēls

Gan īstermiņa, gan ilgtermiņa procentu likmes (atlīkumiem) nefinanšu sabiedrībām izsniegtajiem kredītiem pēdējos trīs gados sarūk un ir gandrīz vienādas. Arī procentu likmes (atlīkumiem) mājsaimniecībām

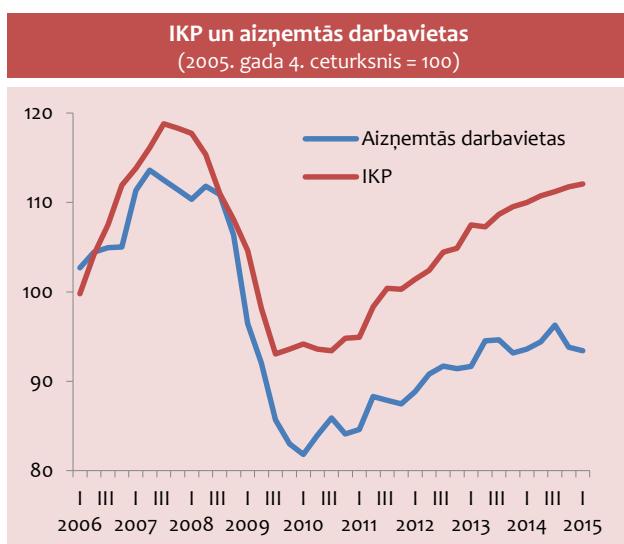
izsniegtajiem kredītiem mājokļa iegādei sarūk kopš 2012. gada, tomēr kopš 2014. gada beigām nedaudz pieauga vidēja termiņa (1-5 gadi) procentu likmes mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem mājokļa iegādei.

5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Līdz ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos vērojamas pozitīvas tendences arī darba tirgū – samazinās bezdarbs un palielinās nodarbinātības līmenis. Vienlaikus uzlabojumi kļūst lēnāki, ko ietekmē bāzes efekta pakāpeniskā samazināšanās darba tirgū, kā arī izaugsmes tempu palēnināšanās saistībā ar tendencēm ārējā vidē.

5.1. attēls

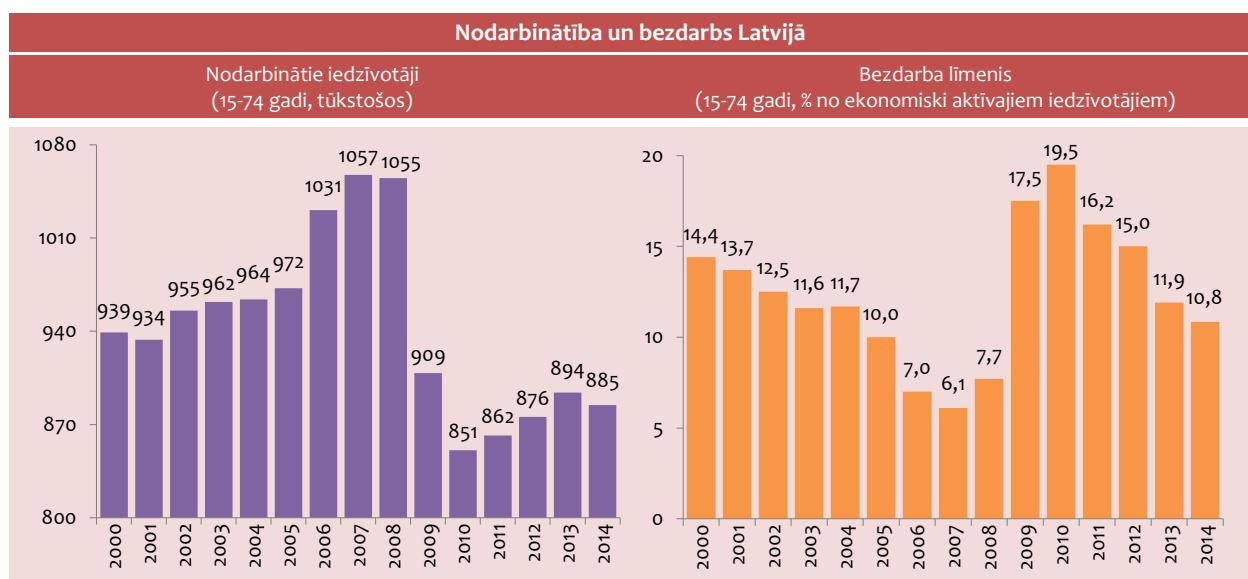
Kopš 2010. gada vidus nodarbināto skaits pakāpeniski palielinās. Saskaņā ar darbaspēka apsekojuma datiem laika posmā no 2011.-2014. gadam nodarbināto skaits ir audzis par 33,9 tūkst. jeb vidēji 8,5 tūkst. gadā. Nodarbinātības pieauguma pamatā ir ekonomikas atlabšana – IKP kopš 2009. gada beigām ir palielinājies par piektaļu. Vienlaikus nodarbinātības pieaugums ir sekmējis bezdarba samazināšanos. Bezdarba līmenis 4 gadu laikā ir samazinājies gandrīz uz pusī.

2013. gadā bija vērojams straujākais nodarbinātības pieaugums kopš 2007. gada – nodarbināto skaits palielinājās līdz 893,9 tūkst., kas ir par 2,1% jeb aptuveni 18,3 tūkst. vairāk nekā 2012. gadā. Savukārt nodarbinātības līmenis palielinājās līdz 58,2% un bija par 2,1 procentpunktu augstāks nekā gadu iepriekš.

2014.gadā situācija darba tirgū turpināja uzlaboties, tomēr lēnāk nekā iepriekš. No vienas puses, to noteica arvien lielāka demogrāfijas tendenču ietekme uz darba tirgu, no otras puses, lēnāki izaugsmes tempi un produktivitātes pieaugums.

Bezdarba līmenis 2014. gadā samazinājās līdz 10,8%, kas bija par 1,1 procentpunktu mazāk nekā 2013. gadā, bet nodarbinātības līmenis pieauga par 0,9 procentpunktiem – līdz 59,1%. Kopumā 2014. gadā nodarbināti bija 884,6 tūkst. iedzīvotāju, bet darba meklējumos bija 107,6 tūkst., kas bija par 12,7 tūkst. mazāk nekā 2013. gadā.

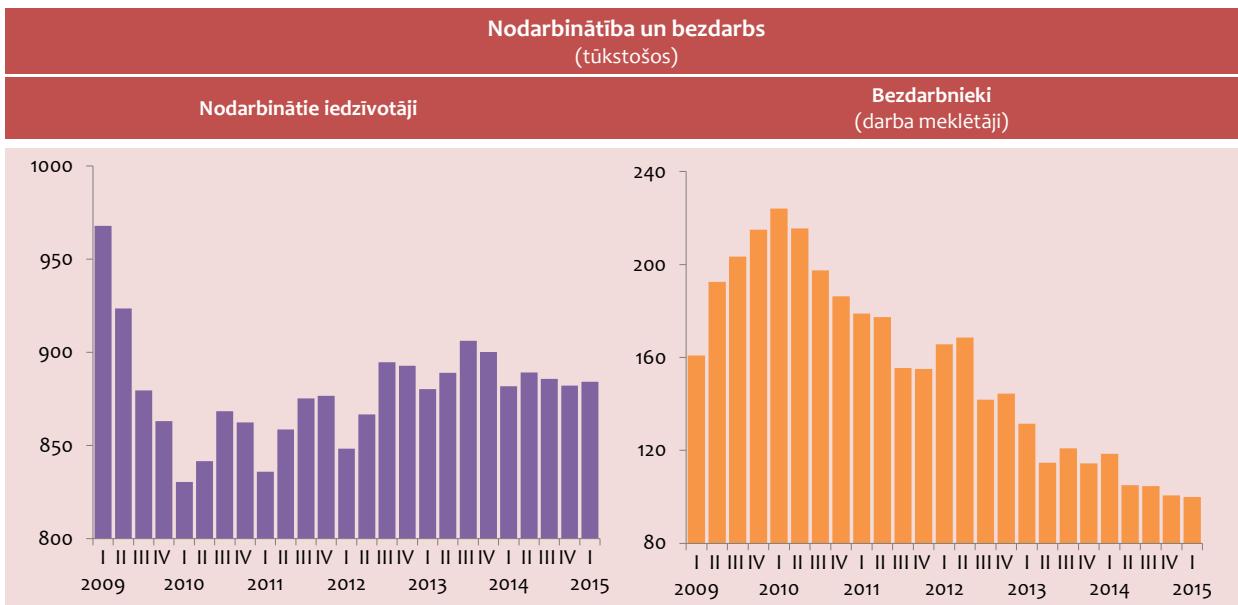
5.2. attēls

2014. gadā turpināja sarukt arī ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits – gada griezumā tas samazinājās par gandrīz 22 tūkstošiem jeb 2,2%, salīdzinot ar 2013. gadu. Jāatzīmē, ka lejupslidoša ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita tendence saglabājās jau kopš 2013. gada sākuma. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanos

galvenokārt ietekmē negatīvās demogrāfijas tendences. Neskatoties uz to, iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis 2014. gadā pieauga par 0,3 procentpunktiem un sasniedza 66,3% starp iedzīvotājiem vecumā no 15-74 gadiem.

5.3. attēls

Pozitīvas tendences darba tirgū bija vērojamas arī 2015. gada sākumā. 2015. gada 1. ceturksnī nodarbināto iedzīvotāju skaits palielinājās par 0,4%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Kopumā gada 1. ceturksnī bija nodarbināti 884,1 tūkstotis iedzīvotāju jeb 59,7% no iedzīvotāju kopskaita vecumā no 15-74 gadiem. Salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksni, nodarbinātības līmenis ir palielinājies par 1,1 procentpunktu.

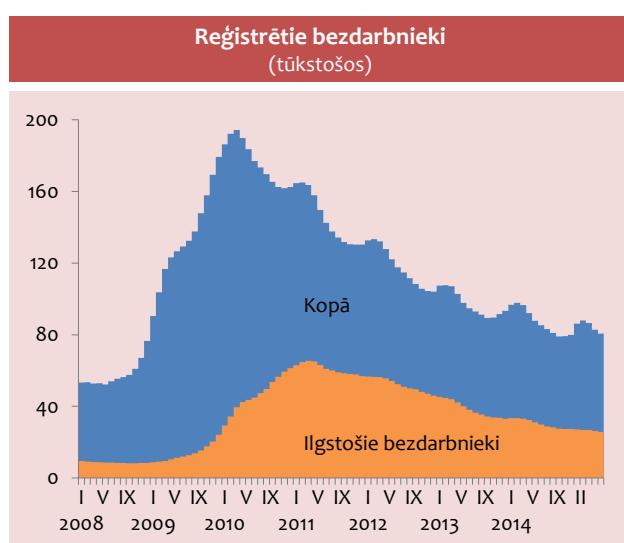
Bezdarba līmenis 2015. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, samazinājās par 1,7 procentpunktiem – līdz 10,2%. Savukārt, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, bezdarba līmenis saglabājās nemainīgs.

Līdz ar kopējā bezdarba samazināšanos samazinās arī reģistrētais bezdarbs. Reģistrētā bezdarba līmenis 2015. gada maija beigās samazinājās līdz 8,6% – reģistrēti bija 81 tūkst. bezdarbnieku, kas bija par 7 tūkst. mazāk nekā 2014. gada maijā. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis saglabājas Latgales reģionā (18,9%), bet zemākais – Rīgā (5%). Gandrīz trēšdaļa no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita bija ilgstošie bezdarbnieki (bez darba ilgāk par gadu).

Pašreizējais bezdarba līmenis galvenokārt ir saistīts ar ciklisko bezdarbu, t.i., ar būtisko ražošanas apjomu un sniegtu pakalpojumu samazinājumu krīzes laikā. Tāpēc visi pasākumi, kas saistīti ar ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības veicināšanu, stimulē pieprasījuma pieaugumu pēc darbaspēka un palielina nodarbinātību. Tajā pašā laikā pastāv risks, ka daļa no esošiem

bezdarbniekiem ilgstoši nevarēs atrast darbu, un nākotnē bezdarbs var klūt par izteiki strukturālu parādību, jo nozares, kas ātrāk atgūstas no krīzes, nav tās pašas, kurās tika zaudētas darbavietas krīzes laikā. Notiek tautsaimniecības struktūras maiņa, un var veidoties neatbilstība starp darbaspēka piedāvājumu un pieprasījumu – darba meklētāju prasmes neatbilst tam, ko pieprasī darba devēji.

5.4. attēls

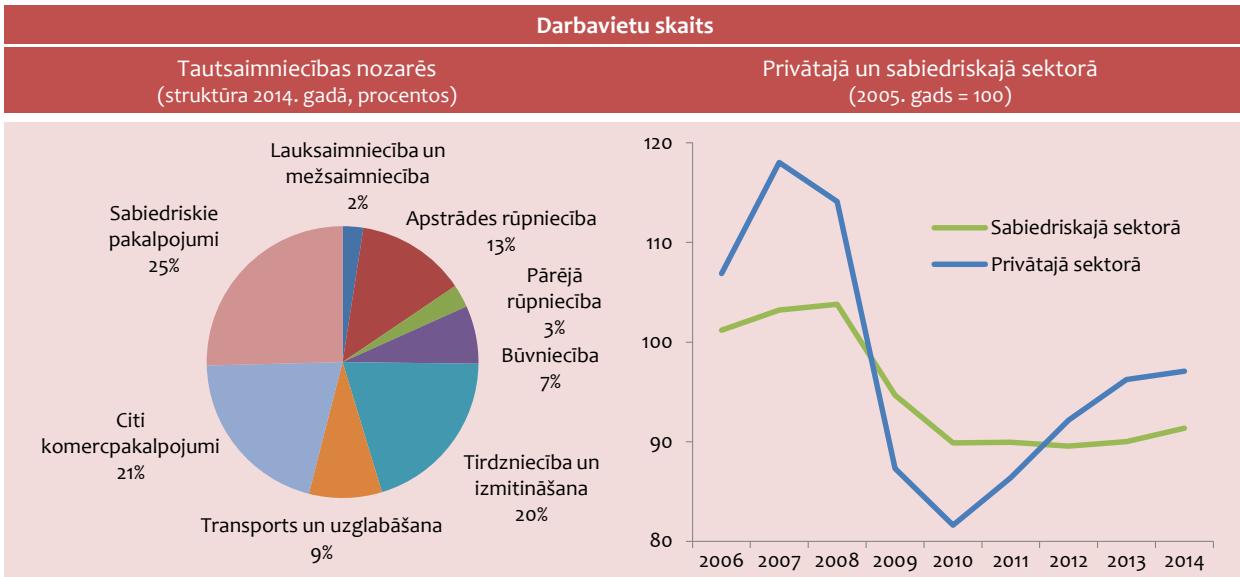

Krīzes laikā līdz ar kopējā bezdarba līmena pieaugumu palielinājās arī ilgstošo bezdarbnieku skaits. Tomēr, augot ekonomiskajām aktivitātēm, kopš 2011. gada sākuma to skaits pakāpeniski sarūk. 2015. gada maija beigās NVA bija reģistrēti 25,8 tūkst. ilgstošo bezdarbnieku, kas bija par 5,4 tūkst. jeb 17% mazāk nekā 2014. gada maija beigās. Lai arī situācija pakāpeniski uzlabojas, tomēr ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars aizvien ir ļoti liels – gandrīz 1/3 no kopējā reģistrēto

bezdarbnieku skaita. Jāņem vērā, ka liels ilgstošais bezdarbs var radīt strukturālā bezdarba pieaugumu, proti, jo ilgāk šie cilvēki ir bez darba, jo lielāks risks zaudēt darba iemajas un prasmes.

Vienlaikus jāņem vērā, ka darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstību ietekmē ne tikai darbaspēka izglītība un prasmes, bet arī atalgojums, tāpēc saglabājas brīvas darbavietas, kaut bezdarba līmenis ir augsts.

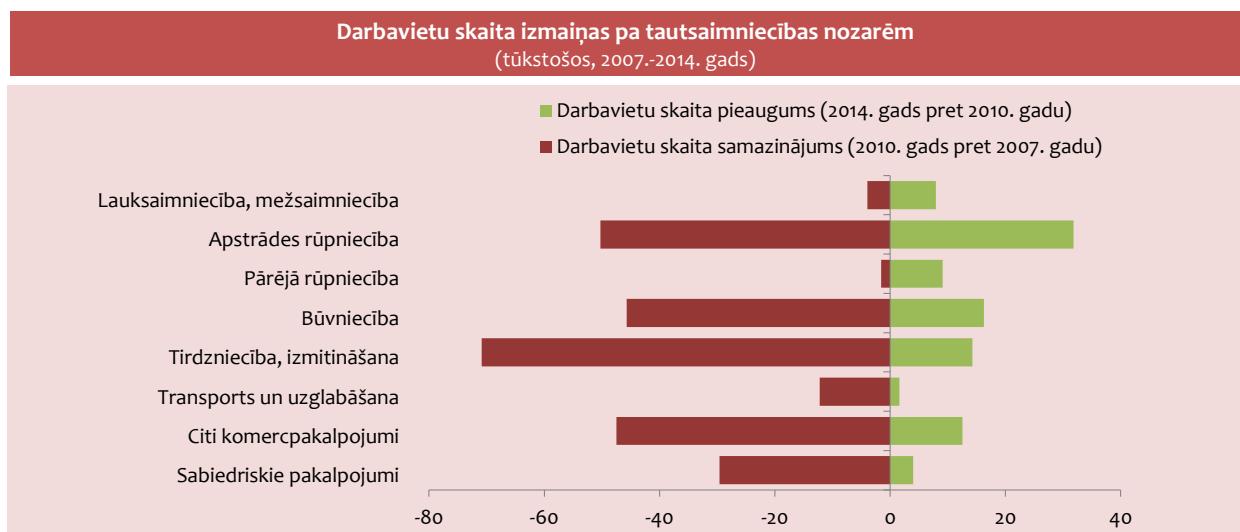
5.5. attēls

Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2010. gada vidus ir vērojams stabils darbavietu pieaugums. Saskaņā ar CSP datiem 2014. gadā aizņemto darbavietu skaits palielinājās par 9,4 tūkst. jeb 1,1%, salīdzinot ar 2013. gadu. Savukārt brīvo darbavietu skaits palielinājās par 5,9% jeb aptuveni 0,2 tūkst. darbavietu.

2014. gadā aizņemto darbavietu skaits galvenokārt pieauga pakalpojumu nozarēs. Visstraujākais darbavietu skaita pieaugums 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, bija informācijas un komunikāciju pakalpojumu nozarē (par 10,2%) un veselības aprūpē (par 6,3%).

5.6. attēls

2014. gadā būtiskākais darba vietu samazinājums bija vērojams apstrādes rūpniecībā – par 2,9 tūkst jeb 2,5%, salīdzinot ar 2013. gadu. Lielākais darbavietu samazinājums apstrādes rūpniecībā bija metālu ražošanā, ko turpināja ietekmē AS „Liepājas Metalurgs” darbības apturēšana 2013. gadā, un apgērbu ražošanā.

Neliels aizņemto darbavietu skaits samazinājums bija vērojams 2015. gada sākumā. 2015. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, aizņemto darbavietu skaits samazinājās par 1,8 tūkst. jeb 0,2%, ko galvenokārt noteica darbavietu samazinājums apstrādes rūpniecībā un būvniecībā.

Vienlaikus straujākais aizņemto darbavietu skaits 2015. gada 1. ceturksnī bija veselības un sociālās aprūpes nozarē, kur darbavietu skaits pieauga par 3 tūkst. jeb 5%, salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksni.

Pēdējos gados darbavietu skaits būtiski pieaudzis privātajā sektorā. Pēc darbavietu skaita krituma krizes laikā par 30% laika posmā no 2010. gada līdz 2014. gadam darbavietu skaits privātajā sektorā pieauga par 19 procentiem.

Vienlaikus salīdzinoši lēns darbavietu pieaugums ir bijis sabiedriskajā sektorā, kur aizņemto darbavietu skaits laika posmā no 2010.-2014. gadam audzis vien par 1,7 procentiem.

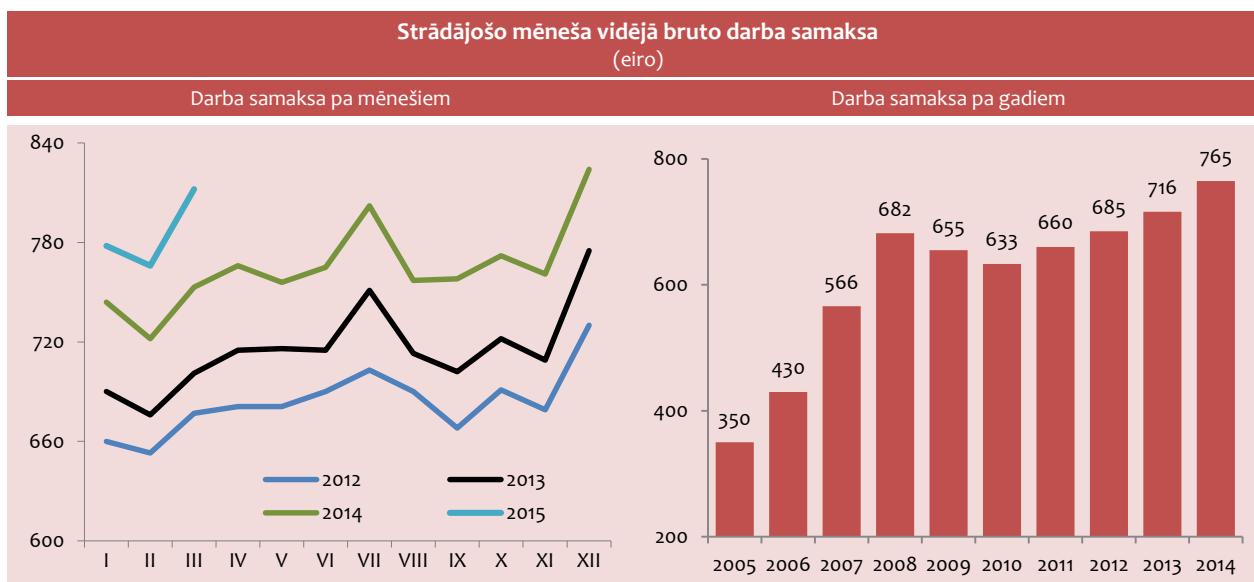
Straujāks aizņemto darbavietu pieaugums sabiedriskajā sektorā bija vērojams 2014. gadā, kad aizņemto darbavietu skaits palielinājās par 1,5%, salīdzinot ar 2013. gadu. Turpretī privātajā sektorā aizņemto darbavietu skaits šajā laikā pieauga vien par 0,9 procentiem.

5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Darbaspēka izmaksu un produktivitātes dinamiku pēdējos gados lielā mērā noteica darba un preču tirgus atšķirīgā pielāgošanās konjunktūras cikliskām svārstībām. Atsākoties ekonomikas izaugsmei, darba samaksas pieaugums klūst arvien straujāks, ko būtiski ietekmē

augošā konkurence ES darba tirgū un Latvijas zemā konkurētspēja tajos. Savukārt produktivitātes kāpums ir daudz mērenāks, un tas nozīmē, ka lētā darbaspēka izmaksu konkurētspējas priekšrocības pakāpeniski tiek zaudētas.

5.7. attēls

Vidējā bruto darba samaksa 2014. gadā bija 765 eiro, kas par 6,8% pārsniedza 2013. gada līmeni. Salīdzinot ar pirmskrīzes periodu – 2008. gadu, 2014. gadā vidējā bruto darba samaksa ir palielinājusies par 12,2 procentiem.

Vidējā bruto darba samaksa sabiedriskajā sektorā 2014. gadā bija par gandrīz 10% lielāka nekā privātajā sektorā (attiecīgi 813 eiro un 741 eiro). Darba samaksa 2014. gadā privātajā sektorā pieauga par 7,5%, savukārt sabiedriskajā sektorā – 6,1%. Sabiedriskajā sektorā 2014. gadā darba samaksa būtībā bija 2008. gada līmenī,

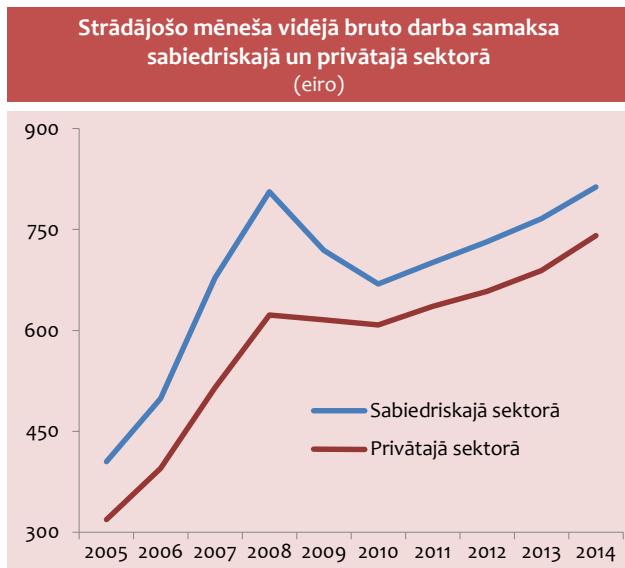
kamēr darba samaksa privātajā sektorā bija par 18,9% lielāka.

2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, vidējā neto darba samaksa pieauga straujāk nekā vidējā bruto darba samaksa – par 8,6%. Tas saistīts ar 2014. gadā veiktajām izmaiņām likumā *Par iedzīvotāju ienakumu nodokli*. Jāatzīmē, ka darba samaksas pieaugumu 2014. gadā veicināja arī minimālās algas izmaiņas – minimālā darba samaksa 2014. gadā tika palielināta līdz 320 eiro.

2015. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, bruto darba samaksa pieauga par

6,1%. Straujāk darba samaksa pieauga privātajā sektorā – par 6,9%, savukārt sabiedriskajā sektorā – par 5,1 procentu.

5.8. attēls

Darba samaksas atšķirība sektورos pēdējos gados ir būtiski samazinājusies. 2008. gadā privātajā sektorā vidējā bruto darba samaksa bija par 22,7% zemākā līmenī nekā

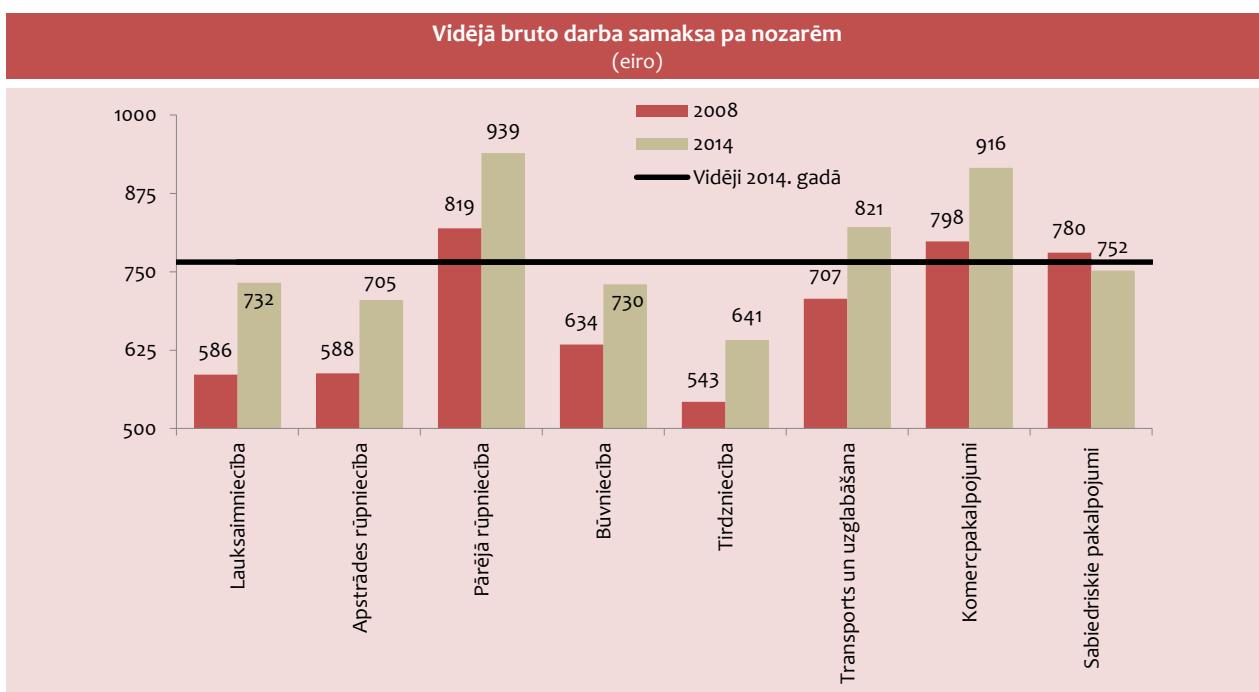
sabiedriskajā sektorā, 2014. gadā šī atšķirība bija vien 8,9 procenti.

Darba samaksas izlīdzināšanos lielā mērā noteica atšķirīgie darba tirgus korekcijas mehānismi sabiedriskajā un privātajā sektorā. Ekonomikas lejupslides gados privātajā sektorā būtiski samazinājās nodarbinātības līmenis, strādājošo darba samaksas samazinājums bija visai mērens. Savukārt nodarbināto skaita samazinājums sabiedriskajā sektorā bija gandrīz uz pusi mazāks nekā privātajā sektorā, būtiski tika samazināta strādājošo darba samaksa, ko noteica nepieciešamība ierobežot valsts budžeta tēriņus. Kopš 2011. gada darba samaksa pakāpeniski pieaug, un tās dinamika privātajā un sabiedriskajā sektorā pašlaik ir salīdzinoši vienmērīga.

Pēdējo sešu gadu laikā vidējā bruto darba samaksa strāujāk ir pieaugusi lauksaimniecībā, apstrādes rūpniecībā un tirdzniecībā, savukārt darba samaksa sabiedrisko pakalpojumu nozarēs gandrīz par 4% atpaliek no pirmskrīzes līmeņa, kas saistīts ar atalgojuma samazinājumu krīzes laikā, lai ierobežotu valsts budžeta tēriņus.

2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, vidējā bruto darba samaksa pieauga visās tautsaimniecības nozarēs, strāujāk tā pieauga lauksaimniecībā, būvniecībā, tirdzniecībā un apstrādes rūpniecībā. Arī 2015. gadā darba samaksa turpina pieaugt visās tautsaimniecības nozarēs.

5.9. attēls

Kopš 2011. gada Latvijas galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā – vidējā bruto darba samaksa pieaug strāujāk nekā vidēji tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2008. gadu, vidējā bruto darba samaksa nozarē ir

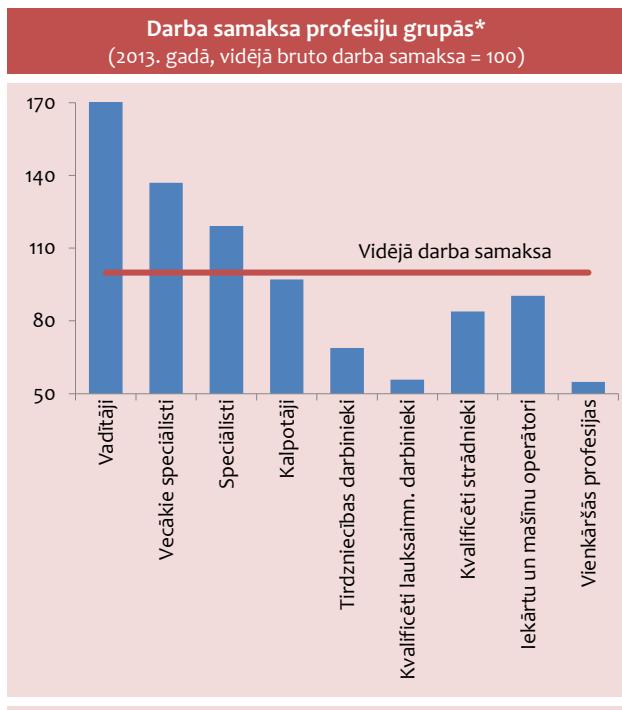
pieaugusi par gandrīz 20%. Darba samaksas kāpumu veicināja nozares produkcijas izlaides tempu pieaugums no 2009.-2012. gadam, kad apstrādes rūpniecība bija galvenais tautsaimniecības izaugsmes virzītājs. Būtiskākais

darba samaksas pieaugums kopš 2008. gada bija tradicionālajās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs – nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā, kokapstrādē, papīra ražošanā un poligrāfijā un pārtikas ražošanā, kā arī augsto tehnoloģiju nozarē – elektrisko un optisko iekārtu ražošanā. Straujāks darba samaksas pieaugums šajās apakšnozarēs lielā mērā ir saistīts ar straujāku ražošanas apjomu un produktivitātes kāpumu.

2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, darba samaksas apstrādes rūpniecībā ir pieaugusi par 7%, savukārt 2015. gada 1. ceturksnī bija par 6% augstākā līmenī nekā pirms gada. Darba samaksas pozitīvā dinamika ir vērojama gandrīz visās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs.

Profesiju griezumā pēdējo piecu gadu laikā darba samaksa palielinās visās profesiju grupās – straujāk augstākās un vidējās kvalifikācijas profesiju grupās, vienkāršajās profesijās – mērenāk.

5.10. attēls

* Ekonomikas ministrijas aprēķins – dati no apsekojuma „Eiropas Savienības statistika par ienākumiem un dzīves apstākļiem” (EU-SILC). Profesijas kods pamatdarbā uz apsekojuma brīdi. Profesiju klasifikatorā iekļautās profesijas 2-zīmu līmeni EU-SILC un CSP.

Neskatoties uz pakāpenisku darba samaksas pieaugumu, saglabājas lielas atšķirības starp darba samaksu dažādās profesiju grupās. Piemēram, vienkāršajās profesijās darba samaksa ir 2,5 reizes mazāka nekā augstākās kvalifikācijas profesiju grupās, – salīdzinot ar vidējās kvalifikācijas profesiju grupu – par 1,5 reizēm, savukārt augstākās kvalifikācijas profesijās darba samaksa ir par 1,7 reizēm lielāka nekā vidējās kvalifikācijas profesijās.

Salīdzinot vidējo darba samaksu profesiju grupās ar vidējo bruto darba samaksu valstī, jāatzīmē, ka vidējā darba samaksa augstākās kvalifikācijas profesijās ir par vairāk nekā trešdaļu lielāka nekā vidējā bruto darba samaksas valstī. Neskatoties uz to, ka vidējās kvalifikācijas profesijās darba samaksa ir tuva vidējai bruto darba samaksai valstī, ņemot vērā atšķirības noteiktu profesiju specifiku, tomēr kopumā darba samaksa vidējās kvalifikācijas profesiju grupā ir par gandrīz piektdaļu mazāka nekā vidējais atalgojums. Vienkāršās profesijās darba samaksa ir gandrīz uz pusi mazāka nekā vidēji valstī.

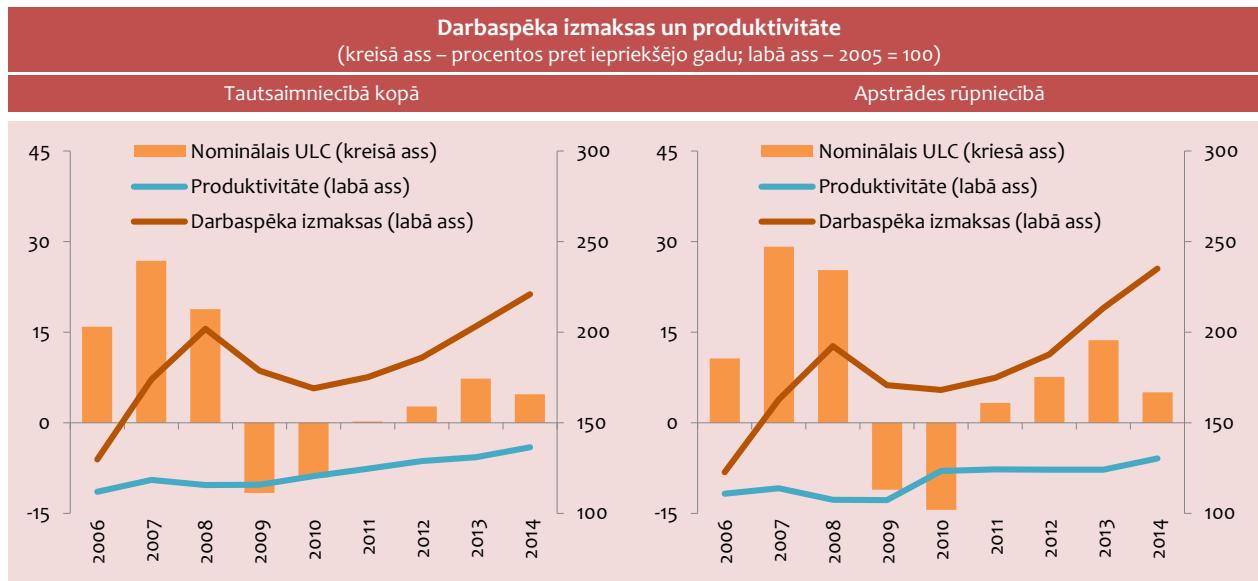
Darba samaksa ir nozīmīgs izmaksu konkurētspējas faktors, tāpēc darba samaksas pieaugumam jābūt līdzsvarotam ar produktivitātes kāpumu. Pretējā gadījumā tiek zaudēta konkurētspēja tirgojamās nozarēs, kas gala rezultātā nenodrošina noturīgu kopējo ienākumu (labklājības) pieaugumu.

Kā liecina produkcijas vienības darbaspēka izmaksu (ULC)¹ dinamika, periodā no 2004. līdz 2007. gadam strādājošo darba samaksa pieauga gandrīz piecas reizes straujāk nekā produktivitāte, negatīvi ietekmējot Latvijas starptautisko konkurencēju. Krīzes radītās korekcijas preču un darba tirgos mazināja plāisu starp produktivitātes un darbaspēka izmaksu dinamiku, kā rezultātā Latvijas konkurētspēja ārējos tirgos pakāpeniski uzlabojās. Tomēr pēdējos gados ir vērojama pozitīva ULC dinamika, kas ir straujāka nekā vidēji ES. To lielā mērā noteica straujāks darbaspēka izmaksu kāpums salīdzinājumā ar produktivitāti.

ULC dinamika kopš 2008. gada lielā mērā ir saistīta ar cikliskā rakstura faktoriem jeb krīzes sekām. Preču tirgi ir jūtīgāki pret konjunktūras cikliskām svārstībām nekā darba tirgi, tāpēc ekonomikas lejupslīdes sākumposmā izlaide samazinās straujāk nekā nodarbināto skaits, un produktivitāte krīt. 2009. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, produktivitāte Latvijas tautsaimniecībā kopumā samazinājās par 7%. Tā kā darbaspēka izmaksas 2008. gadā vēl turpināja pieaugt (galvenokārt sakārā ar darbinieku atlaišanas izdevumu pieaugumu), produkcijas vienības darbaspēka izmaksas (nominālais ULC) arī pieauga. Savukārt darbaspēka izmaksu straujāks samazinājums salīdzinājumā ar produktivitāti 2009. gadā un produktivitātes kāpums 2010. gadā noteica ULC samazināšanos par gandrīz 10%, kas liecināja par Latvijas ražotāju konkurencējas uzlabošanos. Līdzīgas tendences bija vērojamas arī apstrādes rūpniecībā. Kopš 2011. gada produktivitātes dinamika ir mērenāka nekā darbaspēka izmaksu dinamika. 2014. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, produktivitāte vidēji gadā pieauga par 3%, kamēr darbaspēka izmaksas palielinājās par 8%, t.i., gandrīz 2,5 reizes straujāk.

¹ ULC ir attiecība starp darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts izmaksu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

5.11. attēls

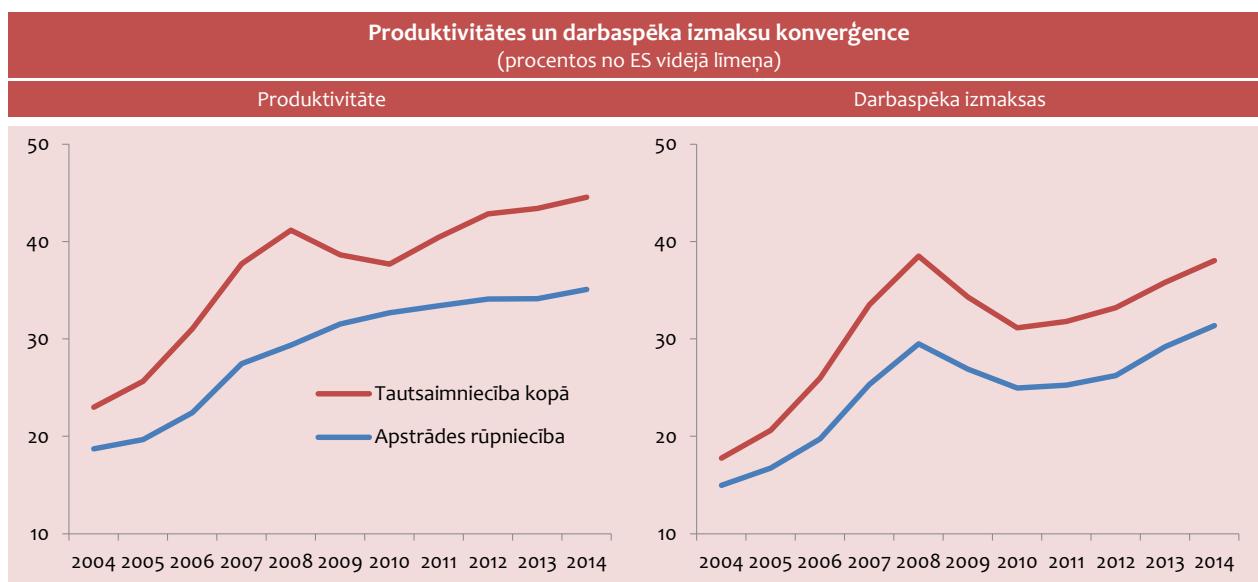

Arī 2015. gada sākumā darbaspēka vienības izmaksas pieauga straujāk nekā produktivitāte. 2015. gada 1. ceturksnī darbaspēka izmaksas uz vienu nodarbināto bija par 5,4% augstākā līmenī nekā pirms gada, bet produktivitāte pieauga par 2%, kā rezultātā nominālā ULC palielinājās par 3,3%. Jāatzīmē, ka kopumā plaida starp darbaspēka izmaksu un produktivitātes pieauguma tempiem, salīdzinot ar pirmskrīzes gadiem, ir mazinājusies, un ULC pieaugums ir salīdzinoši mērens. Tomēr darbaspēka vienības izmaksu un produktivitātes dinamika pēdējos gados rāda, ka, pieaugot ekonomiskām aktivitātēm, produkcijas vienības

darbaspēka izmaksas turpinās pieaugt. Tas nozīmē, ka lētā darbaspēka izmaksu konkurētspējas priekšrocības pakāpeniski tiek zaudētas.

Nominālā ULC dinamiku vidējā termiņā lielā mērā ietekmēs strukturālā rakstura faktori, kamēr ciklisko faktoru ietekme (piemēram, konjunktūras svārstības ārējās tirdzniecības partnerstātīs) būs mazāka. Viens no nozīmīgākajiem ULC palielināšanas faktoriem ir algu palielinājums (algu konvergēncē), ko lielā mērā ietekmē augošā konkurence ES darba tirgos un Latvijas zemā konkurētspēja tajos.

5.12. attēls

Darbaspēka izmaksas Latvijā ir vienas no zemākajām ES dalībvalstīs. 2014. gadā darbaspēka izmaksas uz vienu nodarbināto tautsaimniecībā kopumā Latvijā bija 38% no ES vidējā līmeņa, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – 31,4%. Jāatzīmē, ka laika periodā no 2011. līdz 2014. gadam darbaspēka izmaksu plaisa ir samazinājusies par gandrīz 6 procentpunktiem, kamēr Latvijas atpalicība pēc produktivitātes rādītāja tautsaimniecībā kopumā samazinājās par 4 procentpunktiem, bet rūpniecībā – par 2 procentpunktiem. Algu izlīdzināšanās (konvergēnce) ir

objektīvs process, ar ko nākotnē ir jārēķinās. Algas straujāks pieaugums var būt saistīts arī ar minimālās algas palielināšanu, uzņēmēju vēlēšanos saglabāt augsti kvalificētu darbiniekus, bezdarba līmeņa samazināšanos u.tml. No otras puses, algu pieaugums, radot negatīvu ietekmi uz konkurētspēju, var klūt par nopietnu stimulu inovācijām un investīcijām jaunajās tehnoloģijās, lai samazinātu izmaksas un palielinātu ražošanas resursu produktivitāti.

5.3. Darba tirgus prognozes

Darba tirgus prognozes līdz 2020. gadam izstrādātas atbilstoši tautsaimniecības attīstības scenārijiem (skatīt 3.3. nodalā).

Sagaidāms, ka situācija darba tirgū nākamajos gados turpinās uzlaboties, vienlaikus uzlabojumi kļūs arvien mērenāki, ko ietekmēs augstāks bāzes efekts darba tirgū un lēnāki izaugsmes tempi. Turklat situāciju arvien vairāk ietekmēs negatīvās demogrāfijas tendences, kas ieizīmēsies ne tikai darba tirgus rādītājos, bet arī darbaspēka pieejamībā.

2015. gadā kopumā paredzams lēns nodarbinātības pieaugums – nodarbināto skaits pieauga vien par 0,2% jeb aptuveni 1,9 tūkstošiem, salīdzinot ar 2014. gadu. Vienlaikus nodarbinātības līmenis nedaudz pārsniegs 60%. Kopumā nodarbināto skaits 2015. gadā varētu sasniegt 886,5 tūkstošus.

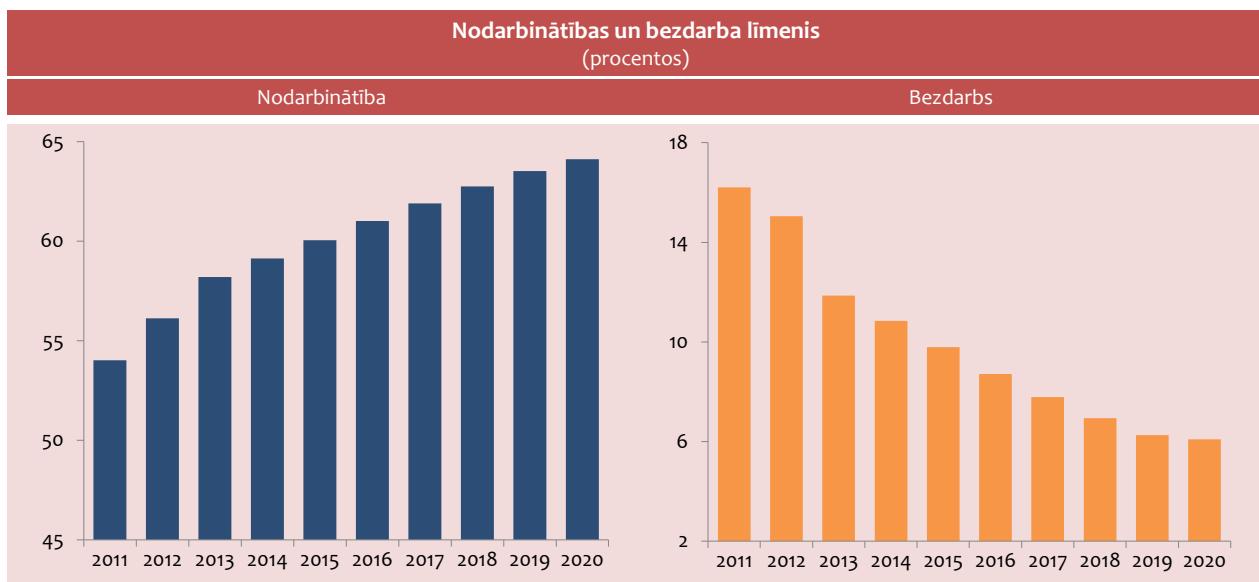
Turpinās samazināties arī bezdarbs – bezdarba līmenis 2015. gadā pietuvosies 9,8%. Savukārt darba

meklētāju skaits, salīdzinot ar 2014. gadu, samazināsies par vairāk nekā 11 tūkstošiem – līdz vidēji 96 tūkstošiem.

Darbaspēka pieprasījums turpinās palielināties arī vidējā termiņā. Vienlaikus nodarbinātības pieaugums būs lēnāks nekā izaugsme, jo izlaide pamatā balstīsies uz produktivitātes kāpumu. Tāpat straujāku nodarbinātības pieaugumu kavēs negatīvās demogrāfijas tendences/darbaspēka novecošanās, darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstības, darba tirgus reģionālās disproportcijas.

Sagaidāms, ka līdz 2020. gadam nodarbināto skaits palielināsies par aptuveni 3,1% jeb aptuveni 28 tūkstošiem, salīdzinot ar 2014. gadu. Tādējādi 2020. gadā nodarbināto iedzīvotāju skaits varētu pārsniegt 912 tūkstošus, savukārt nodarbināto īpatsvars starp iedzīvotājiem vecumā no 15-74 gadiem pieaugt līdz 64 procentiem.

5.13. attēls

Vidējā termiņā turpinās samazināties arī bezdarbs. Līdz 2017. gadam bezdarba līmenis samazināsies līdz 7,8%, un arvien izteiktāka kļūs darbaspēka nepietiekamības problēma. Kopumā līdz 2020. gadam

bezdarba līmenis varētu samazināties līdz aptuveni 6-7 procentiem.

2014. gadā ekonomikas pieauguma tempi vairumā tautsaimniecības nozaru palēninājās, kas attiecīgi

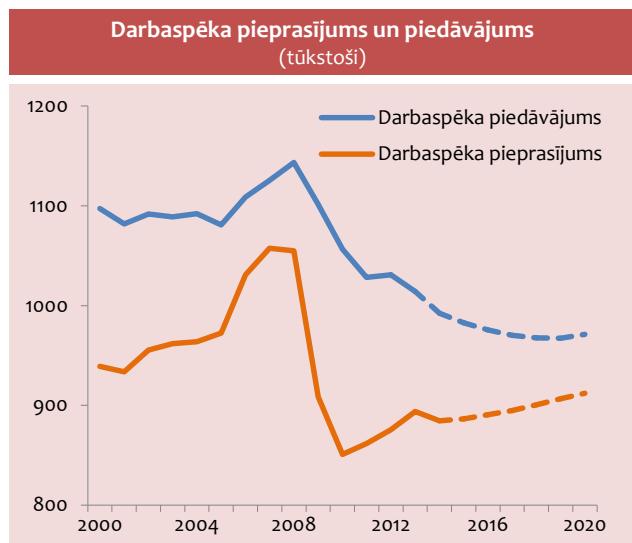
atspoguļojās arī nozaru nodarbinātības pieaugumā. Līdzīgas tendences būs vērojamas arī 2015. gadā – lielākajā daļā tautsaimniecības nozaru būs novērojams vājs nodarbinātības pieaugums.

Nozīmīgākais nodarbināto skaita pieaugums 2015. gadā, salīdzinot ar 2014. gadu, sagaidāms uz iekšzemes pieprasījumu vērstajās nozarēs – komercpakalpojumu nozarēs (par 1,4 tūkst. jeb 0,8%) un būvniecībā (par 0,3 tūkst. jeb 0,5%). Nodarbināto skaits nedaudz palielināsies arī apstrādes rūpniecībā, tomēr lēnākos tempos nekā iepriekš prognozēts, ko galvenokārt nosaka joprojām augstā nenoteiktība saistībā ar AS „KVV Liepājas metalurgs” turpmāko darbību, kā arī Krievijas importa embargo pagarināšana pārtikas precēm, t.sk. importa ierobežojumu noteikšana uz nenoteiktu laiku Latvijas zivrūpniecības produkcijai.

Vienlaikus jāatzīmē, ka uz iekšējo pieprasījumu vērsto nozaru loma darba tirgū nākamajos gados turpinās palielināties. Tirgojamo nozaru izaugsmē galvenokārt būs balstīta uz produktivitātes pieaugumu, kam ir izšķiroša nozīme konkurētspējas nodrošināšanā, tāpēc nodarbinātības pieaugums šajās nozarēs varētu būt relatīvi lēnāks.

Līdz 2020. gadam lielākajā daļā nozaru nodarbināto skaits palielināsies. Būtiskākais nodarbināto skaita pieaugums būs vērojams apstrādes rūpniecībā, komercpakalpojumu sektorā, būvniecībā, kā arī tirdzniecības nozarē.

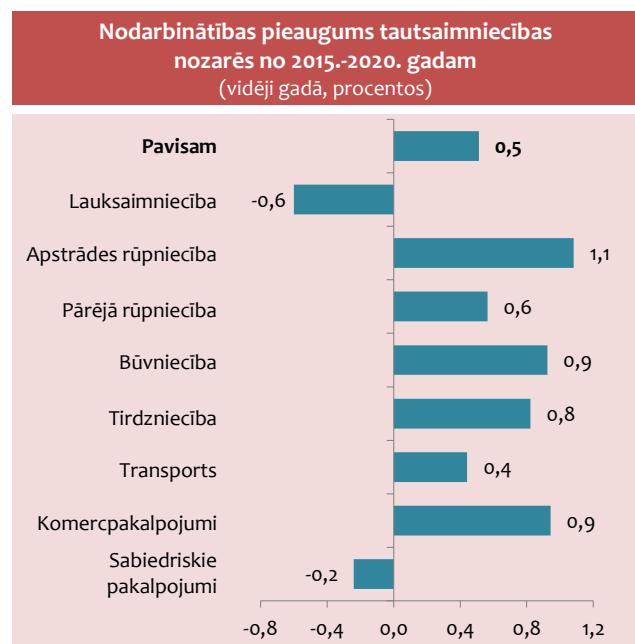
5.14. attēls

Vienlaikus nodarbināto skaita samazinājums paredzams primārajā sektorā – galvenokārt lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē, kā arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs. Darbaspēka pieprasījuma samazinājums lauksaimniecības nozarē galvenokārt saistāms ar nozares efektivizāciju – lauksaimnieku kooperatīvu un lielo saimniecību veidošanos, sistematizētas ražošanas organizācijas

ieviešanu, komplikētāku tehnoloģisko risinājumu ieviešanu ražošanas procesā.

5.15. attēls

Kopumā situāciju darba tirgū vidējā un ilgtermiņā noteiks vairāku būtisku faktoru attīstība. Lielākā nenoteiktība joprojām izriet no ārējās vides attīstības – vājs ārējais pieprasījums var kavēt sekmīgu darba tirgus atlāšanu.

Lai arī ES nākamajos gados tiek prognozēta izaugsmē, tomēr nav sagaidāms, ka izaugsmes tempi tuvāko gadu laikā varētu atgriezties pirmskrīzes līmeni. Turklat ar vien lielāku nenoteiktību saistībā ar ES valstu, īpaši eirozonas valstu, izaugsmes perspektīvām ienes Grieķijas parādu krīzes attīstību.

Tāpat papildu riskus rada ģeopolitiskās situācijas tālākā attīstība saistībā ar notikumiem Ukrainā, kā arī vājāka izaugsmē un protekcionisma pastiprināšanās Krievijā, kas ir otrs lielākais Latvijas produkcijas noleta tirgus tūlīt pēc ES.

Vienlaikus Latvijas iekšējie izaicinājumi galvenokārt saistāmi ar iedzīvotāju skaita pakāpenisku samazināšanos (īpaši darbaspējas vecumā), kā arī vispārējām darbaspēka novēcošanās tendencēm.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm iedzīvotāju skaita darbaspējas vecumā (no 15-62 gadiem) līdz 2030. gadam samazināsies par vairāk nekā 10%, salīdzinot ar 2014. gadu. Vienlaikus demogrāfiskā slodze palielināsies par aptuveni 1/5. Būtiskas izmaiņas sagaidāmas arī iedzīvotāju vecuma struktūrā – nākotnē turpinās palielināties gados vecāku iedzīvotāju īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā.

Kopumā šīs tendences saasinās darbaspēka nepietiekamības problēmu līdz 2030. gadam, kas varētu pastiprināt dažādu disproporciju veidošanos darba tirgū.

5.4. Nodarbinātības politika

Latvijas izvirzītais kvantitatīvais mērķis ES 2020 *strategijas* īstenošanas kontekstā ir līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 20-64 gadu vecuma grupā 73% apmērā (skatīt 6.1. nodaļu). Mērķa sasniegšanai plānoti politikas virzieni gan darbaspēka piedāvājuma, gan darbaspēka pieprasījuma puse.

Latvijas nodarbinātības politikas galvenie elementi:

- darbaspēka pieprasījuma puses veicināšana – ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības stimulēšana, t.sk. darbaspēka nodokļu samazināšana, cīņa ar nedeklarēto nodarbinātību, valsts sniegtie netiešie un tiešie atbalsta pasākumi uzņēmējiem, pasākumi administratīvo šķēršlu mazināšanai, mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu īstenošana, biznesa inkubatori u.c. (skatīt 6.7. un 6.8. nodaļu);
- darbaspēka piedāvājuma puses stiprināšana – bezdarbnieku un bezdarba riskam pakļauto personu konkurētspējas palielināšana darba tirgū, t.sk. prasmju pilnveidošana atbilstoši darba tirgus vajadzībām, mūžizglītības pasākumi, konsultācijas uzņēmējdarbības uzsākšanai u.tml.;
- darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma pielāgošanas procesa veicināšana, t.sk. izglītības sistēmas pilnveidošana, darba devēju organizāciju iesaiste izglītības kvalitātes pilnveidošanā, darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības prognozēšana, darba tirgus dalībnieku, t.sk. skolēnu un studentu izglītošana darba tirgus un karjeras jautājumos.

Demogrāfijas tendences liecina, ka Latvijā samazinās iedzīvotāju skaits darbspējas vecumā, tāpēc turpmākajos gados **darbaspēka pieejamības jautājumi** (skatīt 5.3. nodaļu), attīstoties ekonomikai un mainoties tās struktūrai, Latvijā kļūs arvien aktuālāki. Līdz ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos Latvijā pakāpeniski palielinās pieprasījums pēc darbaspēka, un jau šobrīd atsevišķas jomās ir jūtams speciālistu trūkums. Darbaspēka trūkums nākotnē var kļūt par izaugsmi kavējošu faktoru. Tas var rāsīt nepieciešamību piesaistīt papildu darbaspēku no ārzemēm. Latvijas mērķis ir panākt, lai brīvās darbavietas tiktu aizpildītas ar emigrējušajiem Latvijas valsts piederīgajiem, nevis imigrantiem no citām valstīm. Tāpēc migrācijas politikai jābūt veicinošai attiecībā pret iedzīvotājiem, kas agrāk dažādu apsvērumu dēļ ir pārcēlušies uz dzīvi ārpus Latvijas, bet labprāt vēlētos atgriezties dzimtenē, lai dzīvotu un strādātu Latvijā vai attīstītu biznesa saiknes ar Latviju, piemēram, dibinātu savu uzņēmumu, kā arī viņu ģimenes loceklkiem (reemigrācijas politika).

Galvenie faktori, kas dod stimulu atgriezties Latvijā - iespējas atrast darbu un atalgojuma lielums. Taču ne mazāk būtiski ir arī citi ar sociālo aizsardzību, sadzīvi, bērnu izglītošanu saistītie apstākļi u.c. Stabilas ekonomikas izaugsmes nodrošināšana, jaunu darba vietu

veidošanās un atalgojuma pieaugums ir galvenais priekšnosacījums emigrācijas plūsmu mazināšanai un ārvalstīs dzīvojošo tautiešu atgriešanās sekmēšanai.

Jāatzīmē, ka pēc Ekonomikas ministrijas iniciatīvas izstrādāts *Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.-2016. gadam*, kas paredz sniegt atbalstu tiem valstspiederīgajiem, kuri vēlas vai jau pieņēmuši lēmumu atgriezties Latvijā (skatīt 5.1. ielikumu). Plānā iekļautie atbalsta pasākumi galvenokārt paredz:

- nodrošināt informāciju un sniegt konsultācijas cilvēkiem, kuri apsver iespēju atgriezties Latvijā, stiprināt saiknes ar ārvalstīs dzīvojošajiem tautiešiem;
- sniegt praktisku atbalstu un mazināt grūtības, ar kurām saskaras Latvijas piederīgie un viņu ģimenes, atgriežoties un iekārtojot dzīvi Latvijā.

Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā ietvertie pasākumi aptver dažādas jomas, un tāpēc to īstenošanā ir iesaistīts plāss institūciju loks. Ekonomikas ministrija koordinē plāna īstenošanas gaitu - regulāri apkopo atbildīgo institūciju sniegtu informāciju par to kompetencē esošo pasākumu izpildi, kā arī organizē tikšanās ar iesaistīto institūciju un NVO pārstāvjiem, lai pārrunātu identificētās problēmas un mēģinātu rast tām risinājumus. Jāatzīmē, ka būtiskākais šķērslis plāna sekmīgai ieviešanai ir pasākumiem nepieciešamā finansējuma trūkums. Kopumā pasākumu īstenošanai 2014.-2016. gadam papildus no valsts budžeta dažādu pasākumu īstenošanai ir piešķirti 1,6 milj. eiro. Tomēr tas ir gandrīz trīs reizes mazāk par plānoto. Tādēļ saskaņā ar institūciju sniegtu informāciju virkne pasākumi tiek īstenoti daļēji vai netiek īstenoti vispār.¹ Galvenie risināmie problēmātiskumi saistībā ar reemigrācijas atbalsta pasākumu ieviešanu:

- vienas institūcijas noteikšana, kas vienuviet sniegtu konsultācijas un informāciju cilvēkiem, kas plāno atgriezties Latvijā, kā arī palīdzētu reemigrantiem iekļauties Latvijas sabiedrībā;
- portāla www.latvija.lv pilnveidošana, lai ārvalstīs dzīvojošajiem tautiešiem būtu ērti pieejama un atrodama informācija par dzīves, darba, uzņēmējdarbības iespējām Latvijā, kā arī par valsts un pašvaldību sniegtajiem pakalpojumiem – regulāra informācijas atjaunošana, pašvaldību sniegtu pakalpojumu pievienošana u.tml.;
- atbalsta pasākumu nodrošināšana skolēniem Latvijas izglītības iestādēs, t.sk. individuālās nodarbības, pedagogu profesionālās kompetences pilnveide, informācijas pieejamība skolēnu vecākiem u.c.;

¹ 2015. gada maija *Parskats par reemigrācijas atbalsta pasākumu īstenošanas gaitu*. Pieejams: https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/reemigracijas_atbalsta_pasakumi/

- atbalsta (materiālā palīdzība saistībā ar pārcelšanos uz Latviju) sniegšana repatriantiem, kas ārpus Latvijas dzīvojoši 10 vai vairāk gadus, un viņu ģimenes locekļiem. Tā kā finansējums netika piešķirts, Iekšlietu ministrijas izstrādātais likumprojekts *Repatriācijas likums* (2015. gada 11. martā iesniegts Saeimā) neparedz izmaiņas attiecībā uz materiālās palīdzības saņēmēju loku.

Bez tam kopumā risināms jautājums saistībā ar diasporas politikas pilnveidošanu, kā arī abu politiku (diasporas un reemigrācijas) pārraudzības un koordinēšanas uzlabošanu.

Latvijas Universitātes pētnieku grupa 2014. gada sākumā uzsāka īstenot ESF projektu *Latvijas emigrantu kopienas: nacionāla identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika*. Projekta mērķis ir analizēt migrācijas procesu daudzveidību un sniegt pamatotu informāciju politikas veidotājiem, lai stiprinātu latviešu diasporu, kā arī sniegtu atbalstu tautiešiem, kuri vēlas atgriezties Latvija.¹ Projekta noslēgumā (2015. gada augustā) rezultāti tiks atspoguļoti ziņojumā, ar kuru tiks iepazīstinātas atbildīgas institūcijas. Balstoties uz pētījuma rezultātiem, paredzēts izvērtēt diasporas un reemigrācijas politikas un īstenotos pasākumus un sagatavot priekšlikumus tālākai rīcībai.

5.1. Ielikums

Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.-2016.gadam

2012. gada augustā pēc ekonomikas ministra iniciatīvas tika izveidota reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna izstrādes darba grupa, kuras mērķis bija aptvert plašo reemigrācijas jautājumu loku un veicināt šajā procesā iesaistīto institūciju sadarbību, kā arī apzināt esošos un mērķtiecīgi izstrādāt jaunus pasākumus labvēlu reemigrācijas apstākļu radīšanai. Darba grupas darbā iesaistījās valsts un pašvaldību institūciju, arodbiedrību, uzņēmēju un ārzemju latviešu organizāciju pārstāvji.

Darba grupas izstrādātie priekšlikumi reemigrācijas atbalsta pasākumiem tika nodoti sabiedriskajai apspriešanai, kas notika 2012. gada novembrī sabiedrības diskusiju platformā www.musuvalsts.lv.

Pēc visu saņemto priekšlikumu izvērtēšanas darba grupā Ekonomikas ministrija sagatavoja Informatīvo ziņojumu par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem (MK apstiprināja 2013. gada 29. janvārī), kurā atspoguļoti darba grupas piedāvātie reemigrācijas atbalsta pasākumu virzieni labvēlu reemigrācijas apstākļu veidošanai.

2013. gada Ekonomikas ministrija sadarbībā ar iesaistītajām institūcijām turpināja konkrētu reemigrācijas atbalsta pasākumu izstrādi, kuri iekļauja Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā 2013.-2016. gadam. Plāns tika apstiprināts MK 2013. gada 30. jūlijā sēdē.

Plāna mērķis ir atbalstīt un palīdzēt tiem ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas piederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri apsver iespēju vai ir jau izlēmuši atgriezties un strādāt Latvijā vai vēlas dibināt savu uzņēmumu vai attīstīt biznesa saiknes ar Latviju. Plāna mērķis nav aicināt visus emigrācijā dzīvojošos nekavējoties braukt atpakaļ, rūpīgi neizvērtējot darbavietu un atalgojuma situāciju Latvijā. Plāna mērķis arī nav piedāvāt risinājumus visām gadiem ielaistām problēmām Latvijas ekonomikā, sabiedrībā un valstī kopumā.

Plānā ietverti 33 pasākumi atbilstoši astoņiem rīcības virzieniem:

- vienas pieturas principa nodrošināšana – sniegt informāciju un konsultācijas, tostarp attālināti, jautājumos par pārcelšanos un uzturēšanos Latvijā, palīdzība orientēties nepieciešamajās darbibās ar dažādājām valsts iestādēm ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas valsts piederīgajiem vai viņu ģimenes locekļiem;
- darba tirgus informācijas pieejamība – Nodarbinātības valsts aģentūras CV/vakanču datu bāzes pilnveide un popularizēšana; CV/vakanču datubāzē pieejama iespējami pilnīga aktuāla informācija par Latvijā nepieciešamajiem speciālistiem/vakancēm u.html.;
- augsti kvalificēta darbaspēka piesaiste – atbalsts augstas kvalificācijas speciālistu (ārvalstīs dzīvojošo zinātnieku un akadēmiskā personāla) piesaistē, t.sk., lai veicinātu augsti kvalificētu jauniešu atgriešanos ar ārvalstīs iegūtu izglītību, jāpārskata prasības un profesiju saraksts, kurās, strādājot Latvijā, valsts dzēš studiju kreditus u.c.;
- latviešu valodas apmācības – atbalsts latviešu valodas apmācībām pēc ierašanās Latvijā visiem Latvijas valsts piederīgā ģimenes locekļiem, izstrādāti latviešu valodas apguves materiāli, t.sk. elektroniskie mācību līdzekļi;
- sadarbības ar diasporu paplašināšana (biznesa saiknes veidošana un uzturēšana) – pasākumi diasporas pārstāvju informēšanai par aktualitātēm Latvijā un atbalsts uzņēmējiem, konsultācijas par iespējām uzsākt uzņēmējdarbību u.html.; apzināti Latvijas diasporas uzņēmēji un profesionāļi pasaulei un veicināta to iesaistīt Latvijas tautsaimniecības attīstībā; pieredzes stāstu par atgriešanos un sadarbību ar diasporu apzināšana un izplatīšana u.c.;
- atbalsts skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, kā arī šo skolēnu vecākiem – pastāvošā atbalsta mehānisma pilnveide un paplašināšana skolniekiem, kas atgriežas no ārzemēm, izglītības iestādēs skolēniem nodrošināti adaptācijas pasākumi;
- valsts pārvaldes un pašvaldību institūciju un valsts uzņēmumu atvērtības sekmēšana – sekmētas caurspīdīgas personāla atlases procedūras, t.sk. izvērtējot amatu pretendentiem izvirzito prasību (piemēram, svešvalodu) pamatošību un atbilstību darba pienākumu veikšanai, kā arī ārvalstīs dzīvojošajiem nodrošinot iespējas piedalīties darba intervijās (valsts pārvaldes institūcijās, izmantojot web saziņas iespējas;
- personu loka paplašināšana, kuriem iespējams pretendēt uz repatrianta statusu, lai repatrianta statusu varētu saņemt arī personas, kas izbraukušas pēc 1990. gada 4. maija un ārvalstīs nodzīvojušas vismaz 10 gadus (Saeimā iesniegts likumprojekts *Repatriācijas likums*).

Plānā arī norādīts pasākumu īstenošanai nepieciešamais finansējums, tā avoti, sagaidāmie rezultatīvie rādītāji, pasākumu īstenošanas termiņi, kā arī atbildīgas un iesaistītās institūcijas.

¹ Informācija par projektu un tā starprezultātiem pieejama: <http://migracija.lv/>

Valsts nodarbinātības politika ir vērsta uz iekļaujoša darba tirgus veidošanu. 2015. gada maijā MK apstiprināja ***Iekļaujošas nodarbinātības pamatnostādnes 2015.-2020. gadam.*** Pamatnostādņu mērķis ir sekmēt iekļaujoša darba tirgus veidošanos, pilnvērtīgi izmantojot Latvijas iedzīvotāju cilvēkresursu potenciālu, tajā skaitā mazinot bezdarba sociālās sekas, atbalstot bez darba palikušo cilvēku atgriešanos darba tirgū un sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu pārstāvju pēc iespējas ilgu noturēšanos darba tirgū, kā arī uzlabojot darbavietu kvalitāti.

Akcentējot ilgstošā bezdarba samazināšanas nepieciešamību, tajās ir izvirzīts mērķis ilgstošā bezdarba līmeni līdz 2020. gadam un ilgtermiņā samazināt līdz 15% no visiem bezdarbniekiem un 2,5% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

Pasākumi tiek plānoti trīs galveno rīcības virzienu ietvaros.

Lai sekmētu iekļaujošu darba tirgu, tiek plānots:

- paplašināt pakalpojumu nodrošināšanu reģistrētajiem bezdarbniekiem atbilstoši profilēšanas rezultātā identificētajām individuālajām vajadzībām;
- paaugstināt karjeras pakalpojumu izmantošanas intensitāti karjeras plānošanas procesā;
- palielināt riska grupu bezdarbnieku iesaisti darba tirgū, risinot būtiskākos bezdarba iemeslus;
- attīstīt sociālo uzņēmējdarbību;
- palielināt reģionālās mobilitātes iespējas ekonomiskās aktivitātes veicināšanai.

Lai veicinātu līdzsvarotu darba tirgu, tiek plānots:

- paplašināt informācijas pieejamību par darba tirgus aktualitātēm;
- uzlabot darba tirgus situācijas analīzes efektivitāti;
- pilnveidot sadarbības mehānismu labāku darba tirgus rezultātu nodrošināšanai;
- paaugstināt bezdarbnieku un darba meklētāju konkurētspēju, pilnveidojot darba tirgum nepieciešamās zināšanas un prasmes;
- palielināt pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības iespējas reģistrētajiem bezdarbniekiem;
- veicināt darbavietu kvalitātes uzlabošanos.

Savukārt nodarbinātību sekmējošas vides nodrošināšanu plānots veikt ar iekļaujošai nodarbinātībai draudzīgākas darba nodokļu un pabalstu sistēmas attīstību.

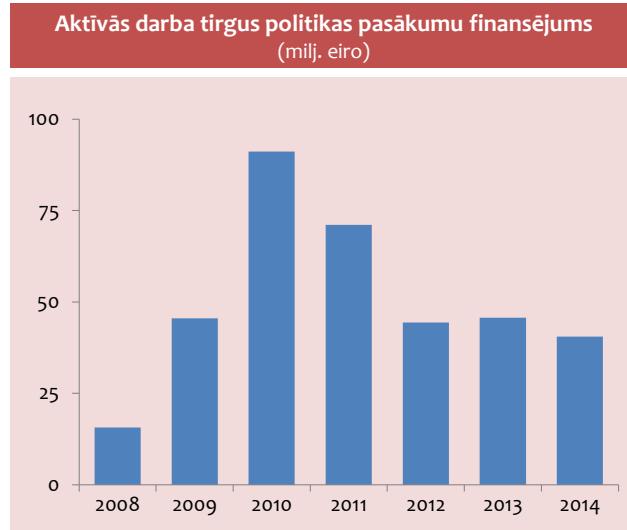
Valsts politiku bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku atbalsta jomā īsteno **Nodarbinātības valsts aģentūra** (NVA). Darba tirgus ietekmēšanai izmanto aktīvos un preventīvos darba tirgus pasākumus, sekmējot pasākumu mērķgrupas konkurētspēju darba tirgū.

NVA īstenoto nodarbinātības pasākumu galvenā mērķauditorija ir NVA reģistrētie bezdarbnieki. Lai arī atsevišķiem pasākumiem ir arī cita mērķauditorija, kopumā darbība ir orientēta uz bezdarbnieku apkalošanu.

Reģistrētā bezdarba rādītāju dinamika ir atbilstoša valsts ekonomiskās attīstības rādītājiem. Pēdējos gados NVA reģistrēto bezdarbnieku skaits un reģistrētā bezdarba līmenis stabili samazinās (skatīt 5.1. nodaļu).

Aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem piešķirtā finansējuma apmērs ir saistīts ar bezdarba situāciju. Sākot samazināties bezdarbnieku skaitam, līdzīga tendence ir darba tirgus pasākumiem piešķirtajam finansējumam.

5.16. attēls

No kopējā finansējuma vairāk nekā 2/3 veido Eiropas Sociālā fonda finansējums.

Visvairāk finansējuma 2014. gadā tika izlietots pasākumiem ar apmācību ievirzi (profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana un neformālās izglītības ieguve, mūžizglītības pasākumi nodarbinātām personām).

Analizējot finansējuma struktūru, var redzēt, ka 44% no tā izlietots bezdarbnieku kvalifikācijas paaugstināšanai un pilnveidei, 29% – visnelabvēlīgākajā situācijā esošo bezdarbnieku atbalstam un subsidēto darbavietu izveidei, tajā skaitā jauniešu iniciatīvām un Jauniešu garantijas īstenošanai. Algotiem pagaidu sabiedriskiem darbiem izlietotā finansējuma īpatsvars ir 21%, nodarbināto personu kvalifikācijas paaugstināšanai un uzņēmējdarbības iniciatīvām izlietoti 6% no kopējā finansējuma.

Pašlaik NVA īsteno šādus aktīvos nodarbinātības pasākumus:

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, neformālās izglītības ieguve;
- konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi;
- algoti pagaidu sabiedriskie darbi (2010. gadā un 2011. gadā šo pasākumu pilnībā aizvietoja pasākums *Darba praktizēšana ar stipendiju*);
- pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai;
- pasākumi noteiktām personu grupām;
- kompleksie atbalsta pasākumi;
- komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana;
- apmācība pie darba devēja (pasākuma īstenošana tiks atsākta 2015. gadā).

Ekonomiskās izaugsmes gados pieprasījums pēc aktīviem nodarbinātības pasākumiem bija mazinājies, bet 2009. gadā sakarā ar būtisko bezdarba pieaugumu tas ievērojami pieauga. Arī nākamajos gados tas saglabājās augstā līmenī, lai gan ir sācis samazināties.

5.17. attēls

Apmācību pasākumu ietvaros bezdarbniekiem piedāvātās apmācību programmas tiek izvēlētas atbilstoši Apmācības komisijas priekšlikumiem vai pēc darba devēja rakstiska pieprasījuma.

Darba tirgus disproporciju mazināšanai profesiju griezumā darba tirgus pasākumi ir izmantojami ierobežotā apmērā. No īstenotajiem apmācību pasākumiem disproporciju mazināšanai darba tirgū tiešā veidā izmantojams pasākums *Profesionāla apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana*. Tā ietvaros bezdarbniekiem tiek dota iespēja apgūt jaunas profesionālās zināšanas, iegūstot vai pilnveidojot profesionālo kvalifikāciju. Šobrīd tiek piedāvāts apgūt tikai vidējās kvalifikācijas profesijām atbilstošas zināšanas.

Pārējie apmācību pasākumi uztverami kā atbalsts papildu zināšanu iegūšanai konkurētspējas paaugstināšanai darba tirgū. Neformālās izglītības programmu mērķauditorija ir gan bezdarbnieki, gan darba meklētāji. Savukārt mūžizglītības pasākumu nodarbinātām personām mērķauditorija ir nodarbinātie iedzīvotāji vecumā virs 45 gadiem (pie noteiktiem nosacījumiem vecumā no 25 gadiem līdz 44 gadiem), izņemot valsts civildienestā nodarbinātos.

NVA īsteno preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus:

- karjeras konsultācijas;
- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā.

Karjeras konsultācijas apkalpoto klientu skaita ziņā ir nozīmīgākais preventīvais bezdarba samazināšanas pasākums. Karjeras konsultāciju pakalpojumi 2014. gadā sniegti 45,6 tūkst. personu, no tiem 39,7 tūkst. bezdarbnieku un darba meklētāju, 2015. gada 1. ceturksnī – 12 tūkst., no tiem 10,4 tūkst. bezdarbnieku un darba meklētāju.

Pasākums ar apmācību ievirzi *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* tika uzsākts 2010. gadā. Mērķgrupa ir nodarbinātās un pašnodarbinātās personas (izņemot valsts civildienestā nodarbinātos), kuras sasniegūšas 45 gadu vecumu un nav sasniegūšas valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu (pie noteiktiem nosacījumiem arī vecumā no 25 gadiem līdz 44 gadiem). 2014. gadā mācības uzsāka 8474 personas (t.sk. 5405 pārejošas no 2013. gada).

Pielāgojoties darba tirgus situācijas izmaiņām, 2014. gadā ir notikušas izmaiņas aktīvo darba tirgus politikas pasākumu īstenošanā.

Pilnībā darbību uzsākusi iepriekšējā gadā izveidotā bezdarbnieku profilēšanas sistēma darbam ar bezdarbniekiem, lai katram bezdarbniekam tiktu sniegti tieši viņam atbilstoši pakalpojumi. Profilēšana veicina efektīvu un mērķtiecīgu NVA piedāvāto pakalpojumu piemērošanu, lai saīsinātu atrašanās ilgumu bezdarba situācijā un novērstu potenciālos riskus, kas varētu kavēt veiksmīgu atgriešanos darba tirgū. 2014.gada beigās bija profilēti gandrīz visi reģistrētie bezdarbnieki - 97 procenti.

Pasākums *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* ir noslēdzies 2014.gadā. No uzsākšanas 2010.gadā kopumā pasākumā tika iesaistītas 28 tūkst. nodarbināto personu.

Īpaša uzmanība tiek pievērsta jauniešu nodarbinātības veicināšanai. Pēc piecu gadu pārtraukuma tika atjaunots skolēnu vasaras nodarbinātības pasākums. Tādējādi skolēniem ir iespēja apgūt pirmās profesionālās darba iemājas, kā arī gūt priekšstatu par turpmāko profesionālo izvēli.

Izmantojot valsts atbalstu, skolēni vecumā no 15 līdz 20 gadiem, kuri mācās vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs, var vasaras brīvlaikā strādāt. Pasākuma ietvaros no valsts līdzekļiem sedz skolēna darba algu 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas.

2014. gadā iespēju strādāt vasarā izmantoja 4,3 tūkst. skolēnu. 2015. gadā šajā pasākumā plānots iesaistīt 3,5 tūkst. skolēnu.

Jauniešu bezdarba mazināšanai Latvija aktīvi iesaistās EK iniciatīvas *Jauniešu garantija* īstenošanā. Pasākumi *Jauniešu garantijas* īstenošanai Latvijā tiek īstenoti laika posmā no 2014. gada līdz 2018. gadam. Kopējais finansējums *Jauniešu garantijas* pasākumu īstenošanai ir 66,7 milj. eiro.

Jau kopš 2014. gada sākuma jaunieši 15-24 gadu vecumā, kuri nemācās vai nestrādā, var saņemt nepieciešamo atbalstu nodarbinātības, apmācību vai izglītības pasākumu veidā. Atsevišķus pasākumus piedāvā jauniešiem vecumā 13-15 gadi un 25-29 gadi. Noteikts, ka mērķgrupas jaunietis garantijas ietvaros ne vēlāk kā pēc četriem mēnešiem kopš mācību pārtraukšanas vai bezdarbnieka statusa iegūšanas varēs saņemt atbalstu iesaistei darba tirgū.

Iniciatīvā *Jauniešu garantija* 2014. gadā iesaistījušies 24445 jaunieši, 2015. gada 1. ceturksnī – 7021 jaunietis.

Kopumā *Jauniešu garantijas* pasākumiem izlietotais finansējums 2014. gadā bija 4,7 milj. eiro, no kuriem ES fondu līdzfinansējums veidoja 4 milj. eiro.

Lai veicinātu sadarbību un sniegtu priekšlikumus pasākumu efektīvai īstenošanai un pilnveidei, 2014. gada jūlijā ir izveidota *Jauniešu garantijas programmas* īstenošanas konsultatīvā padome.

Sociālais dialogs ir nozīmīgs elements nodarbinātības politikas ieviešanā. Latvijas Darba devēju konfederācija un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība ir iesaistīta sociālā dialoga uzlabošanā kā valsts, tā reģionālā un sektoru līmenī. Nodarbinātības partnerībā iekļaujas arī citi partneri, tostarp Latvijas pašvaldības un Latvijas Pašvaldību savienība.

Būtisks darba attiecību aspekts ir **drošība darbā**, veicinot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi.

Darba apstākļu uzlabošanai un nelaimes gadījumu darbā un arodslimību skaita samazināšanai ir izstrādāta ES stratēģija drošai un veselības aizsardzībai darbā no 2014. līdz 2020. gadam. Jauno stratēģiju EK publicēja 2014. gada jūnijā. Galvenie uzdevumi ES līmenī ir:

- uzlabot pašreizējo drošības un veselības aizsardzības darbā prasību īstenošanu dalībvalstīs, it īpaši veicinot mikrouzņēmumu un mazo uzņēmumu spēju ieviest lietderīgus un efektīvus riska novēršanas pasākumus,
- uzlabot ar darbu saistītu slimību profilaksi, īpašu uzmanību pievēršot esošajiem, jaunajiem un potenciālajiem riskiem,
- ņemt vērā ES darbaspēka novecošanos.

Saskaņā ar tām tiek plānots izstrādāt *Latvijas Darba aizsardzības politikas pamatnostādnes 2015.-2020. gadam*.

Latvijā darba drošības jomā tiek turpināta administratīvā sloga samazināšana.

2014. gadā pilnveidotas prasības darbam augstumā un darba aprīkojumam. Nodarbinātājiem, kas veiks darbu augstumā, uzlabosies darba apstākļi un būs nodrošināta lielāka drošība, tādējādi samazinot arī nelaimes gadījumu iespējamību. Jaunās prasības stājās spēkā 2014. gada 1. septembrī.

2014. gada jūlijā MK apstiprināja pilnveidotās darba aizsardzības prasības, veicot būvdarbus.

Latvijā atsevišķas nozarēs ir relatīvi augsts **nedeklarētās nodarbinātības** līmenis, vairojot negodīgu konkurenci un mazinot darbinieku sociālo drošību.

Līdz šim izstrādātajos politikas plānošanas dokumentos nereģistrētās nodarbinātības samazināšanas pasākumi tika īstenoti tādos galvenajos virzienos kā nereģistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektivizēšana, negodīgas konkurences mazināšana, sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz nereģistrēto nodarbinātību, sabiedrības informēšana un izglītošana par nereģistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

Savukārt ēnu ekonomikas apjoma samazināšanas un godīgas konkurences nodrošināšanas jomā galvenie darbības virzieni bija nodokļu politika, administratīvā sloga mazināšana, atbalsts godīgajiem uzņēmējiem un pārejas uz legālo ekonomiku veicināšana, kontrolējošo iestāžu kapacitātes celšana, normatīvo aktu izstrāde, sodu politika, darbs ar sabiedrību, ēnu ekonomikas apjoma samazināšana riska nozarēs.

Apzinoties šo jautājumu risināšanas turpināšanas nepieciešamību, valdība 2014. gada rudenī izveidoja augsta līmena ēnu ekonomikas apkarošanas padomi, kuru vada Ministru prezidents. Padomes sastāvā ir iekļauti ministri, iesaistīti institūciju vadītāji un sociālie partnieri. Padomes funkcijas ir koordinēt ēnu ekonomikas apkarošanas politikas plānošanas dokumentu projektu izstrādi un koordinēt un pilnveidot sadarbību ēnu ekonomikas apkarošanā, lai nodrošinātu minēto darbību efektivitāti.

Darba tirgus attīstības kontekstā svarīga loma ir izglītības sistēmai, īpaši akcentējot **mūžizglītības** nozīmi. Mūžizglītības principa ieviešana ir akcentēta arī Latvijas nacionālajā reformu programmā *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai.

Latvija ir apņēmusies veicināt iedzīvotāju zināšanu, prasmju un kompetences nepārtrauktu pilnveidošanu un attīstību, nodrošinot mūžizglītības pieejamību, lai 2020. gadā 15% no iedzīvotājiem (25-64 gadu vecumā) būtu nepārtraukti iesaistīti mācīšanās procesā.

Mūžizglītības rādītāju dinamika pēdējo gadu periodā liecina, ka ir nepieciešams mērķtiecīgāk īstenot pieaugušo izglītības aktivitātēs.

Pieaugušo iedzīvotāju piedalīšanās mūžizglītībā¹ rādītāji pēdējos gados pasliktinās. 2014. gadā mūžizglītībā bija iesaistīti 5,5% no iedzīvotājiem vecumā no 25 līdz 64 gadiem.

¹ Datu avots ir CSP Darbaspēka apskojums. Rādītājs ir iekļauts ES strukturālajos indikatoros un tas parāda pieaugušo iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 64 gadiem dalību mūžizglītības aktivitātēs.

Mūžizglītības principa ieviešana tiek īstenota vairākos virzienos:

- sadarbības sekmēšana un koordinācijas nodrošināšana starp pieaugušo izglītībā iesaistītajiem partneriem;
 - nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras izstrāde un tās līmeņu pielidzināšana Eiropas kvalifikāciju struktūrai;
- ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto zināšanu, prasmju un profesionālās kompetences novērtēšanas nodrošināšana;
 - otrs iespējas izglītības piedāvājums kā kompensējošs mehānisms izglītību priekšlaicīgi pametušo skaita samazināšanai;
 - atbalsts darbinieku kvalifikācijas pilnveidošanai atbilstoši darba devēju prasībām, kas nepieciešams nodarbināto apmācībām nozaru ietvaros.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. Eiropa 2020 stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma

6.1.1. „Eiropa 2020” stratēģija un tās virzība

2010. gada 3. martā EK publicēja komunikāciju *Eiropa 2020: stratēģija gadrai, ilgtspējai un iekļaujošai izaugsmei*, kurā tika izklāstīts EK redzējums par „Eiropa 2020” stratēģiju.

2010. gada 17. jūnija Eiropadome formāli apstiprināja „Eiropa 2020” stratēģiju un tās galvenos elementus: ES līmeņa kvantitatīvos mērķus 2020. gadam, *Integretas vadlinijas* (tieki izstrādātas saskaņā ar *Liguma par ES darbību* 121. un 148. pantu, satur galvenos ekonomiskās un nodarbinātības politikas virzienus, kā arī kalpo par pamatu ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu izstrādei) un vienojās, ka ES dalībvalstīm sadarbībā ar EK ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas un jāiesniedz tās EK līdz 2011. gada aprīla beigām vienlaicīgi ar *Stabilitātes* vai *Konvergences programmām* (tieki izstrādātas un īstenotas *Stabilitātes un izaugsmes pakta* prasību izpildei).

„Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanas uzraudzība sastāv no diviem pilnāriem (skatīt 6.1. attēlu) – makroekonomiskās un tematiskās uzraudzības (tieki vērtētas ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai un to atbilstība *Integretajām vadlinijām*), kā arī fiskālās uzraudzības (tieki vērtētas ES dalībvalstu *Stabilitātes* vai *Konvergences programmās* un to atbilstība *Stabilitātes un izaugsmes paktam*).

6.1. attēls

ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu un *Stabilitātes* vai *Konvergences programmā* uzraudzības mehānisms

„Eiropa 2020” stratēģijas kvantitatīvie mērķi		
„Eiropa 2020” stratēģijas Integrētās vadlinijas		<i>Stabilitātes un izaugsmes paks</i>
Makroekonomiskā uzraudzība	Tematisko jomu koordinācija	Fiskālā uzraudzība
Nacionālais līmenis	Nacionālās reformu programmas	<i>Stabilitātes</i> vai <i>Konvergences programmās</i>
ES līmenis	EK Ikgadējais ziņojums par izaugsmi Ikgadējās rekomendācijas ES vadošās iniciatīvas un atbalsta pilnīgi (t.i., iekšējais tirgus, tirdzniecība un ārējā politika, ES finansiālais atbalsts)	

2014. gada 5. martā EK publicēja Pazīnojumu „*Eiropa 2020*” stratēģijas *gudrai, ilgtspējai un iekļaujošai izaugsmei novērtējums*. Pazīnojuma mērķis ir novērtēt pirmos rezultātus un mācības, kas gūtas „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanas pirmajos četros gados, un paust viedokli par to, kādai jābūt „Eiropa 2020” stratēģijai nākotnē. Lai apzinātu un apkopotu visu ieinteresēto pušu viedoklus, laikā no 2014. gada 5. maija līdz 31. oktobrim notika EK iniciēta minētā Pazīnojuma sabiedriska apsprešana. Plānots, ka 2015. gada beigās EK nāks klajā ar „Eiropa 2020” stratēģijas vidusposma pārskatu.

Eiropas semestris kopš 2011. gada 1. janvāra notiek katru gadu, lai izvērtētu ekonomisko situāciju ES kopumā un ES dalībvalstīs, kā arī piedāvātu rekomendācijas ES dalībvalstīm to ekonomiskās politikas īstenošanai un stiprināšanai.

„Eiropa 2020” stratēģija un ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas un *Stabilitātes* vai *Konvergences programmās* ir galvenais elements ES dalībvalstu ekonomiskās politikas koordinācijā un uzraudzībā ES līmenī Eiropas semestra ietvaros (skatīt 6.2. attēlu). ES līmenī tiek veikta abu programmu daudzpusējā uzraudzība (*multilateral surveillance*), uz kuru balstoties EK ir tiesības izteikt brūdinājumu (*policy warning*), ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst ES *Integretajām vadlinijām* un ES līmenī nospraustajiem mērķiem. Nacionālajām reformu programmām ir arī saikne ar ES budžetu, jo daļa no to pasākumiem tiek līdzfinansēta no ES budžeta.

2015. gadā Eiropas semestra procesā tika ieviesti vairāki jauninājumi, lai padarītu to efektīvāku un paredzētu vairāk laika diskusijām starp visām iesaistītājām pusēm. Pirmais jauninājums attiecas uz ātrāku EK *Vienotā analitiska dokumenta* (*Commission Staff Working Document*) publicēšanu, kas ietver *Ziņojumu par ES dalībvalsti* (*Country Report*), un gadījumā, ja tai ir konstatēta makroekonomiskā nesabalansētība, arī valsts padziļināto pārskatu (*In-Depth Review On The Prevention And Correction Of Macroeconomic Imbalances*). Šajos EK dokumentos tiek izvērtēts ES dalībvalstu sasniegtais progress ES Padomes valstu specifisko rekomendāciju izpildē un makroekonomisko nesabalansētību novēšanā. 2015. gada EK Vienotie analitiskie dokumenti par ES dalībvalstīm tika publicēti 26.februārī. Otrais jauninājums saistīs ar ātrāku EK priekšlikuma ES Padomes valstu specifiskajām rekomendācijām publicēšanu. 2015. gada EK priekšlikums ES Padomes valstu specifiskajām rekomendācijām tika publicēts 13. maijā. Trešais

jauninājums attiecas uz laiku un termiņu, kādā ES dalībvalstis var gatavot un iesniegt EK komentārus par ES Padomes valstu specifisko rekomendāciju projektu.

2015. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, ES dalībvalstīm tika dotas desmit dienas.

6.2. attēls

Eiropas semestrīs: ES un dalībvalstu partnerība							
	Novembris-Februāris	Marts	Aprīlis	Maijs	Jūnijs	Jūlijs	Septembris-Oktobris
Eiropas Komisija	Ikgadējais izaugsmes ziņojums un agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums	Vienots analītisks dokuments par katru dalībvalsti (reformu programma un nesabalansētība)		Rekomendāciju publicēšana			Pārskats ES līmenī
Eiropadome / Padome	Diskusijas			Rekomendāciju apspriešana	Rekomendāciju apstiprināšana		
Eiropas Parlaments	Diskusijas						
Dalībvalstis		Nacionālo reformu programmu un <i>Stabilitātes</i> vai <i>Konvergences</i> programmu apstiprināšana un iesniegšana Eiropas Komisijai					Lēnumi nacionālajā līmenī

EK *Ikgadējais ziņojums par izaugsmi* (*Annual Growth Survey*) ir svarīgs elements Eiropas semestra procesā, jo ar tā publicēšanu tiek uzsāktas diskusijas dažādos ES Padomes formātos Eiropas semestra sākumā (skatīt 6.1. ielikumu). Šo diskusiju rezultātā ES dalībvalstis

vienojas par galvenajām ekonomiskās politikas prioritātēm, kuras tām jāņem vērā, atjaunojot nacionālās reformu programmas, *Stabilitātes* vai *Konvergences* programmas.

6.1. ielikums

2015. gada Ikgadējais ziņojums par izaugsmi

EK publicēja 2015. gada Ikgadējoziņojumu par izaugsmi 2014. gada 28. novembrī vienlaicīgi ar citiem svarīgiem dokumentiem, proti, Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumu (*Alert Mechanism Report*), Vienotu nodarbinātības ziņojumu (*Joint Employment Report*), kā arī *Stabilitātes un izaugsmes pakta juridiskā ietvara* („sešpaka” un „divpaka”) ziņojumu.

2015. gada Ikgadējais ziņojumā par izaugsmi tiek apskatīta ekonomikas un sociālā situācija Eiropā un noteiktas politikas prioritātes ES kopumā. Ar to tiek uzsākts jauns Eiropas ekonomikas politikas koordinēšanas semestrīs, kas nodrošina ES dalībvalstu ekonomikas politiku koordināciju, lai veicinātu izaugsmi un darbavietu izveidi.

Lai palīdzētu dalībvalstīm atgriezties pie augstāka izaugsmes līmeņa un virzītos uz ilgtspējīgu attīstību, pēc EK domām, ir jāapvieno strukturālā, fiskālā un monetārā politika integrētā, izaugsmi veicinošā pieejā, kas ietver rīcību gan no valstu ekonomikas piedāvājuma, gan pieprasījuma puses. Tāpēc ir vajadzīga rīcība visos valdības līmeņos, sākot no globālā līmeņa un beidzot ar ES, valsts, reģionālo un vietējo līmeni. Līdz ar to ES ekonomikas un sociālajā politikā 2015. gadā EK iesaka trīs galvenos pīlārus:

- **saskaņota investīciju veicināšana.** EK ierosina Investīciju plānu Eiropai, ar kura palīdzību no 2015.-2017. gadam vajadzētu mobilizēt papildu publiskās un privātās investīcijas vismaz 315 miljardu eiro apmērā un kopumā ievērojami uzlabot investīciju vidi;
- **atjaunota apņēmšanās veikt strukturālās reformas.** EK atzīmē, ka progress valstu un ES līmenī tādās jomās kā pakalpojumi, enerģētika, telekomunikācijas un digitālā ekonomika, kā arī nosacījumu uzlabošana uzņēmumiem paver jaunas iespējas nodarbinātībai un izaugsmei. Līdz ar to ir svarīgi samazināt birokrātiju Eiropas un valstu līmenī labāka regulējuma programmas ietvaros, lai izveidotu piemērotu normatīvo vidi un veicinātu uzņēmēdarbības un darbvieta radīšanas gaisotni;
- **fiskālās atbildības īstenošana.** EK atzīmē, ka dalībvalstīm vēl joprojām ir nepieciešams ilgtermiņā nodrošināt kontroli pār budžeta deficitu un parāda līmeni. Fiskālā politika būtu jādiferencē atkarībā no situācijas katrā valstī. Dalībvalstīm ar lielākām fiskālajām iespējām būtu jāveic pasākumi, lai veicinātu iekšzemes pieprasījumu, išķēršot koncentrējoties uz investīcijām. Turklat būtu jāceļ valsts finanšu kvalitāte, uzlabojot izdevumu efektivitāti un nosakot par prioritāti produktīvas investīcijas valdības izdevumos, padarot efektīvāku un investīcijām labvēlgāku nodokļu sistēmu. Tāpat tiek atzīmēts, ka svarīgi cīnīties pret krāpšanu nodokļu jomā un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, lai nodrošinātu taisnīgumu un dalībvalstis varētu iekasēt nodokļu ieņēmumus, kas tām pienākas.

2011. gada 13. decembrī spēkā stājās jauni ekonomiskās un fiskālās politikas uzraudzības noteikumi (tā saucamā „sešpaka”), kas sastāv no piecām regulām un vienas direktīvas. Ar šo jauno noteikumu pieņemšanu ES līdzās pārmērīgā budžeta deficitā procedūrai (*excessive deficit procedure*) tika izveidota arī makroekonomiskās nesabalansētības procedūra (*macroeconomic imbalances procedure*), kuras mērķis ir laicīgi identificēt (ar agrās

brīdināšanas mehānisma (*alert mechanism*) izveidotā rādītāju saraksta (*scoreboard*) palīdzību) un koriģēt makroekonomiskās nesabalansētības (piemēram, augstu tekošā konta deficitu u.c.) – skatīt 6.2. ielikumu. Tā kā ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas ir vērstas uz galveno strukturālo reformu īstenošanu, tās palīdz jau laicīgi novērst pārmērīgo budžeta deficitu un makroekonomisko nesabalansētību.

6.2. ielikums

Agrās brīdināšanas mehānisms (alert mechanism) un rādītāju saraksts (scoreboard)

EK katru gadu publicē Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumu, kurā tiek analizēta ES dalībvalstu situācija pēc noteiktiem rādītājiem un to sliekšņiem:

- trīs gadu tekošā konta bilances slidošais vidējais % no IKP ar slieksni +6% no IKP un -4% no IKP;
- neto starptautiskās investīcijas % no IKP ar slieksni -35% no IKP;
- piecu gadu procentuālās izmaiņas valsts eksporta tirgus daļā pasaulē ar slieksni -6%;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas vienās vienības darbaspēka izmaksās ar slieksni +9% eirozonas valstīm un +12% ne-eirozonas valstīm;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas reālajā efektīvajā valūtas kursā pret citām 35 industrializētām valstīm, kas ir koriģēts pēc patēriņa cenu indeksa ar slieksni +/-5% eirozonas valstīm un +/-11% ne-eirozonas valstīm;
- privātā sektora parāds ar slieksni 160% no IKP;
- privātajam sektoram izsniegtie kredīti ar slieksni 15% no IKP;
- ik gadējās izmaiņas mājokļu cenās pret Eurostat patēriņa deflatoru ar slieksni 6%;
- valdības parāds ar slieksni 60% no IKP;
- trīs gadu bezdarba līmeņa slidošais vidējais ar slieksni 10%;
- ik gadējās izmaiņas kopējās finanšu sektora saistībās ar slieksni 16,5 procenti.

Ja kādas ES dalībvalsts situācija kādā no rādītājiem pārsniedz noteikto slieksni, EK veic padziļināto analīzi, publicējot par to *Padziļinātā pārskata ziņojumu (In-depth review)*.

2015. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā EK ir identificējusi kopumā 16 ES dalībvalstis, kurām nepieciešams veikt padziļināto analīzi. Savukārt ES dalībvalstīm, kas saņem finansiālo palīdzību (piemēram, Grieķiju un Kipru), nesabalansētības uzraudzība un korektīvo pasākumu pārraudzība notiek saistībā ar šo valstu programmām.

Attiecībā uz pārējām ES dalībvalstīm EK šajā posmā neveica papildu analīzi saistībā ar makroekonomikas nesabalansētības novēršanas procedūru. Pēc EK vērtējuma makroekonomikas izaicinājumi Čehijā, Dānijā, Igaunijā, Latvijā, Lietuvā, Luksemburgā, Maltā, Austrijā, Polijā un Slovākijā netiek uzskatīti par makroekonomikas nesabalansētību izraisošajiem. Vienlaikus EK norāda, ka rūpīga uzraudzība un politikas koordinācija pastāvīgi ir vajadzīga visās ES dalībvalstīs, lai varētu identificēt jaunus riskus un ierosināt politikas, kas sekmē izaugsmi un nodarbinātību.

6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai

Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai (Latvijas NRP) tika apstiprināta 2011. gada 26. aprīlī MK vienlaicīgi ar *Latvijas Konverģences programmu 2011.-2014. gadam*. Abas minētās programmas tika iesniegtas EK 2011. gada 29. aprīlī.

Latvijas NRP ir aprakstīts vidēja termiņa makroekonomikais scenārijs, atspoguļoti galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un galvenie pasākumi to novēršanai, kā arī Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā un galvenie pasākumi to sasniegšanai.

Latvijas mērķis ir veicināt izaugsmi un nodarbinātību, nodrošinot vidējā termiņā IKP pieauguma tempus 4-5% apmērā un augstu nodarbinātības līmeni 73% apmērā līdz 2020. gadam.

Latvijas NRP ir atspoguļoti Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā (Latvijas kvantitatīvie mērķi). Tie ir noteikti, nemot vērā

Latvijas tautsaimniecības attīstības scenāriju vidēja termiņa periodam, kā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas *Latvija 2030* mērķus, un atspoguļoti arī Latvijas *Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam* (NAP2020), ko apstiprināja Saeima 2012. gada 20. decembrī.

Saskaņā ar Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem ir paredzēts līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 73% apmērā iedzīvotājū grupai vecumā 20-64 gadi, palielināt ieguldījumus pētniecībā un attīstībā (R&D) līdz 1,5% no IKP, palielināt augstākās izglītības ieguvušo personu īpatsvaru līdz 34-36%, samazināt skolu nepabeigušo jauniešu īpatsvaru līdz 10%, samazināt nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvaru līdz 21%, palielināt atjaunojamās enerģijas īpatsvaru bruto enerģijas patēriņā līdz 40% u.c.

Kā tika atzīmēts 6.1.1. nodaļā, viens no Eiropas semestra jauninājumiem 2015. gadā bija saistīts ar *EK Vienotā analītiskā dokumenta* par ES dalībvalstīm publicēšanu, kurā tiek atspoguļots EK vērtējums par progresu ES Padomes valstu specifisko rekomendāciju izpildē. Vērtējot Latvijas panākto progresu ES Padomes rekomendāciju izpildē, EK ir atzinusi, ka tas ir bijis neliels (skatīt 6.3. ielikumu), taču salīdzinājumā ar pārējām ES

dalībvalstīm Latvija nedaudz pārsniedz ES vidējo rekomendāciju ieviešanas progresu rādītāju.

6.3. ielikums

2015. gada EK Vienotais analītiskais dokuments – Ziņojums par Latviju

2015. gada 26. februārī EK pirmo reizi līdzšinējā Eiropas semestra praksē par katru ES dalībvalsti publicēja Vienoto analītisko dokumentu (Commission Staff Working Document), kas ietver Ziņojumu par valsti (Country Report), un gadījumā, ja valstij ir konstatēta makroekonomiskā nesabalansētība, arī Valsts padziļināto pārskatu (In-Depth Review On The Prevention And Correction Of Macroeconomic Imbalances).

Vienotajā analītiskajā dokumentā „Ziņojums par Latviju” (Ziņojums par Latviju) ir izvērtēta Latvijas tautsaimniecības attīstība, ķemot vērā EK 2014. gada novembrī publicēto Ikgadējo ziņojumu par izaugsmi, ar kuru tika uzsākts 2015. gada Eiropas semestrīs. Saskaņā ar Investīciju plānu Eiropai (Investment Plan for Europe) Ziņojumā par Latviju arī ir izskatīti veidi, kā palielināt publisko resursu ietekmi un piesaistīt privātos ieguldījumus. Tāpat arī Ziņojumā par Latviju apskatīta rīcība dažādās politikas jomās kopš 2014. gada vidus, sevišķi saistībā ar valsts sasniegto 2014. gada ES Padomes rekomendāciju izpildē.

Saskaņā ar EK vērtējumu Ziņojumā par Latviju tiek pausts, ka kopumā Latvijā rekomendāciju izpildē ir vērojams neliels progress, kas pēc EK ieviestā vērtējuma skalas nozīmē, ka ES dalībvalsts ir paziņojusi par aktivitātēm vai uzsākusi aktivitātes rekomendāciju ieviešanā.

Ziņojumā par Latviju konstatētas arī problēmas un izaicinājumi:

- darbaspēka nodokļu reformas nav pietiekami mērķtiecīgas, lai samazinātu lielo nodokļu slogu iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem. Novirzot nodokļu slogu no darbaspēka uz ipašuma un vides nodokļiem, būs potenciāls veicināt izaugsmei labvēlīgas pārmaiņas;
- vidēja termiņa budžeta plānu uzticamību apdraud tas, ka nav izklāstīti ienākumu un izdevumu pasākumi. Skaidrības trūkums par ieņēmumu plāniem neļauj savlaicīgi pieņemt lēmumus par izdevumu prioritātēm un strukturālo reformu norisi;
- ir iespējams uzlabot prasmju piedāvājumu, lai palielinātu darba rāzīgumu. Augstāko izglītību negatīvi ietekmē nepietiekams publiskais finansējums un objektīvas studiju jomu akreditācijas trūkums. Profesionālajai izglītībai un mācekļa darbam trūkst pievilcības. Neadekvāti koncentrēts valsts finansējums starptautiski konkurētspējām iestādēm negatīvi ietekmē pētniecības un inovāciju sistēmas rezultātus;
- nopietni izaicinājumi ir sociālās drošības tīkla kapacitāte, neaizsargāto sabiedrības grupu piekļuve veselības aprūpei un pietiekams darbaspēka piedāvājums. Sociālās drošības tīkls nav pietiekami spēcīgs, riskam ir pakļauts pensiju adekvātums un nav pietiekams aktīvu darba tirgus pasākumu tvērumis. Veselības aprūpes jomā ir ilgs gaidīšanas laiks diagnozes noteikšanai, trūkst slimību profilakses un veselības veicināšanas pasākumu un vēl nav ištenota veselības aprūpes nozares darbaspēka stratēģija;
- lai nodrošinātu paredzamību un netraucētu pāreju, turpmākajos mēnešos būtu jāatrisina regulatīvi un ar ipašumtiesibām saistīti jautājumi attiecībā uz gāzes tirgus pilnīgu atvēršanu no 2017. gada aprīļa. ES energoefektivitātes shēmas išstenošana ir atkarīga no plaša mēroga energoefektivitātes projektu ieviešanas ēkās, apkures sistēmās un zemas oglekļa emisijas transportā;
- ir nepieciešams pārāk ilgs laiks, lai izskatītu un pabeigtu administratīvās lietas, civillietas un komerclietas. Tieslietu padomes loma tiesu varas reformu išstenošanā nav pietiekami liela. Nav pabeigta valsts uzņēmumu pārvaldības reforma, valsts pārvaldes reforma netiek plānota un Konkurences padomes kapacitāte ir nepietiekama.

Atbilstoši Eiropas semestra virzības procesam 2015. gada 13. aprīlī MK apstiprināja ceturto **Progresu ziņojumu par Latvijas NRP išstenošanu** un *Latvijas Stabilitates programmu 2015.-2018. gadam*. Abi dokumenti tika ieviešti EK.

Progresu ziņojumā par Latvijas NRP išstenošanu ir atjaunots Latvijas NRP aprakstītais vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, izvērtēts Latvijas progress 2014. gada ES Padomes rekomendāciju izpildē, dots detalizētāks Latvijas NRP politikas virzienu apraksts, t.sk. progress Latvijas kvantitatīvo mērķu „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā sasniegšanā, kā arī atspogulota informācija par ES fondu izmantošanu.

Jāatzīmē, ka *Latvijas nacionālās reformu programmas* un *Latvijas Stabilitates programmas* išstenošana notiek ciešā sadarbībā ar EK. Abu programmu išstenošanas progress tiek apspriests regulāri **divpusējās sarunās**. Piemēram, 2015. gada 24. aprīlī notika divpusējās sarunas starp Latvijas un Eiropas Komisijas pārstāvjiem Briselē. Divpusējo sarunu laikā tika apspriesti turpmākie Latvijas plāni attiecībā uz nodokļu sloga pārēšanu no darbaspēka uz patēriņa, ipašuma un vides nodokļiem, veselības aprūpes sistēmas finansēšanu un veselības aprūpes pieejamību, karjeras attīstības atbalsta sistēmu, Konkurences padomes institucionālo un finansiālo

neatkarību. Tāpat Eiropas Komisija ar Latviju pārrunāja turpmākos soļus 2015. gada Eiropas semestra ieviešanā.

Balstoties uz *2015.gada EK publicētajiem Vienotajiem analītiskajiem dokumentiem* par ES dalībvalstīm, novērtējot ES dalībvalstu ievieštās atjaunotās *Nacionālās reformu programmas*, *Stabilitates vai Konvergēnces programmas*, kā arī progresu to išstenošanā, 2015. gada 13. maijā EK prezentēja priekšlikumu **ES Padomes rekomendācijām ES dalībvalstīm**, tostarp arī Latvijai. Šīs rekomendācijas pēc diskusijām dažādos ES Padomes formātos tiks apstiprinātas ES Padomē 2015. gada jūlijā.

Saskaņā ar EK priekšlikumu Latvijai tiek rekomendēts 2015.-2016. gada:

- nodrošināt, ka 2015. un 2016. gadā novirze no vidēja termiņa budžeta mērķa ir pieļaujama tikai saistībā ar finansējumu sistēmiskajai pensiju reformai;
- uzlabot profesionālo izglītību un apmācību, paātrināt izglītības programmu reformu un palielināt darba vide balstīto mācību piedāvājumu. Nodrošināt, ka jaunais augstākās izglītības sistēmas finansēšanas modelis veicina kvalitāti. Balstoties uz *Viedas specializācijas ietvaru*, mērķtiecīgāk virzīt pētniecības finansējumu un stimulēt privātā sektora investīcijas inovācijās;

- īstenot konkrētus pasākumus sociālās palīdzības reformēšanai, nodrošinot pabalstu adekvātumu, un veikt pasākumus nodarbinātības palielināšanai. Zemu ienākumu saņēmējiem samazināt augsto nodokļu slogu, to novirzot uz citiem izaugsmi mazāk ietekmējošiem avotiem. Rīkoties, lai uzlabotu veselības sistēmas pieejamību, izmaksu efektivitāti un kvalitāti, un slimnīcu finansēšanu sasaistīt ar darbības mehānismiem;
- uzlabot tieslietu sistēmas efektivitāti, palielinot visu pušu atbildību (tajā skaitā maksātnespējas administratoru), nodrošinot adekvātus līdzekļus cīņai pret izvairīšanos no nodokļu nomaksas un stiprinot Tieslietu padomes lomu. Uzlabot valsts civildienesta tiesību aktus, lai stiprinātu interešu konflikta režīmu un sasaisti starp atalgojumu un darba pienākumiem.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

Latvijai kā ES dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (SF) un Kohēzijas fonda (KF) finansiālais atbalsts, kuri ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instrumenti.

2007.-2013. gada plānošanas periods

2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri paredzēts iedzīvotāju izglītībai, uzņēmumu tehnoloģiskajai izcilībai un elastībai, kā arī zinātnes un pētniecības attīstībai, lai veicinātu zināšanu ietilpīgās ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātu citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai ekonomiskajai attīstībai un cilvēku dzīvei Latvijā kopumā.

SF un KF līdzekļu programmēšana tiek īstenota trīs līmeņos: ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskas vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģisks ietvarodokuments* (NSID) un dalībvalstu *Darbības programmas* (DP).

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, MK apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. Savukārt tā paša gada 20. septembrī to apstiprināja arī EK.

Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2007.-2013. gada plānošanas periodam Latvija ir saņēmusi 4,53 miljardus eiro kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu (Eiropas Reģionālās attīstības fonds – ERAF; Eiropas Sociālais fonds – ESF) un KF starpniecību.

ES Padomes rekomendācijas Latvijai ir būtisks elements nacionālo prioritāšu noteikšanā, nepieciešamo reformu un politikas pasākumu formulēšanā, kā arī *Latvijas nacionālās reformu programmas* un *Latvijas Stabilitātes programmas* veiksmīgā īstenošanā. Nemot vērā atsevišķu rekomendāciju (piemēram, attiecībā uz reformām izglītībā, pētniecībā, veselības aprūpē) mērogū, ietekmi, ieviešanas izmaksas un nepieciešamību apspriest tās ar sociālo partneru, nevalstisko organizāciju un sabiedrības pārstāvjiem, tās, visticamāk, nebūs iespējams ieviest viena gada laikā.

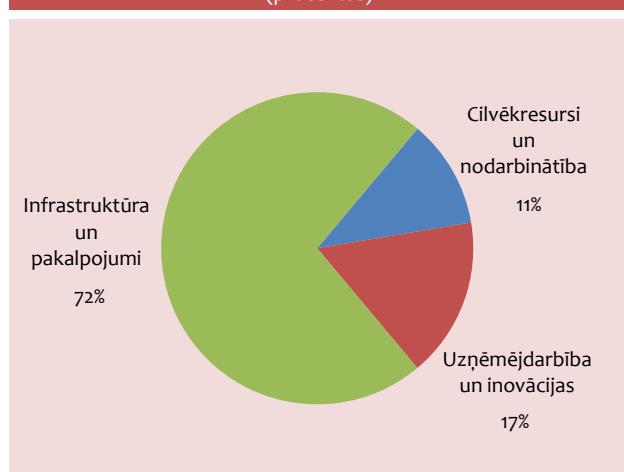
Ekonomikas ministrija turpinās Latvijas NRP un ES Padomes rekomendāciju izpildei paredzēto pasākumu īstenošanas uzraudzību, un informācija par pasākumu īstenošanas progresu tiks iekļauta 2016. gada *Progresa ziņojumā par Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā īstenošanu*.

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 miljardu eiro apmērā 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

- 1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* (ESF) – 583 milj. eiro. Kopā ar virssaišību apjomu 653 milj. eiro;
- 2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (ERAF) – 696 milj. eiro. Kopā ar virssaišību apjomu 833 milj. eiro;
- 3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (ERAF+KF) – 3,2 miljardi eiro. Kopā ar virssaišību apjomu 3,4 miljardi eiro.

6.3. attēls

Finansējuma sadalījums starp Darbības programmām 2007.-2013. gada plānošanas periodā (procentos)

6.1. tabula

2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress līdz 2015. gada 31. martam							
	ES fonda finansējums	Noslēgtie līgumi		Izmaksāts finansējuma saņēmējiem		Saņemtās atmaksas no EK (ieskaitot avansus)	
		milj. eiro	milj. eiro	%	milj. eiro	%	milj. eiro
ESF	583,1	644,3	111	607,1	104	553,9	95
ERAF	2407,6	2576,0	107	2108,3	88	2006,6	83
KF	1539,8	1521,1	99	1276,3	83	1238,1	80
Kopā	4530,5	4741,4	105	3991,7	88	3798,6	84

Līdz 2015. gada 31. martam ir apstiprināti 105% projektu no visa šajā plānošanas periodā Latvijai pieejamā ES fondu finansējuma, noslēgti līgumi kopumā par 4741 milj. eiro. Līdz 2015. gada 31. martam finansējuma saņēmējiem izmaksāti 3991,7 milj. eiro.

6.4. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes 2007.-2013. gada plānošanas periodā

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 741,4 milj. eiro ES līdzekļu, kas sadalās šādi:

1. DP Cilvēkresursi un nodarbinātība – 50,9 milj. eiro;
2. DP Uzņēmējdarbība un inovācijas – 474,4 milj. eiro;
3. DP Infrastruktūra un pakalpojumi – 216,1 milj. eiro.

Līdz 2015. gada 31. martam Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi:

- Aktivitātē Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai – atbalsts partnerībās organizētām apmācībām ir noslēgti 30 līgumi par kopējo līgumsummu 31,6 milj. eiro.
- Aktivitātē Atbalsts komersantu individuāli organizētām apmācībām ir pabeigti 84 līgumi par kopējo līgumsummu 2,7 milj. eiro.
- Aktivitātē Atbalsts darba vietu radišanai ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 6,4 milj. eiro.
- Aktivitātē Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste ir pabeigti 3 līgumi par kopējo līgumsummu 143,6 tūkst. eiro.
- Aktivitātē Kompetences centri ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 53,17 milj. eiro.
- Aktivitātē Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 2,2 milj. eiro.
- Aktivitātē Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde noslēgti 80 līgumi par kopējo līgumsummu 7,1 milj. eiro.
- Aktivitātē Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana rāzošānā ir noslēgti 116 līgumi par kopējo līgumsummu 37,8 milj. eiro.
- Aktivitātē Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai ir noslēgti 3 līgumi par kopējo līgumsummu 0,07 milj. eiro.
- Aktivitātē Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programma ir noslēgts 21 līgums par kopējo līgumsummu 0,2 milj. eiro.
- Aktivitātē Augstas pievienotās vērtības investīcijas ir noslēgti 215 līgumi par kopējo līgumsummu 210,1 milj. eiro.
- Aktivitātē Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketingis ir noslēgti 2615 līgumi par kopējo līgumsummu 14,53 milj. eiro.
- Aktivitātē Ārējo tirgu apgūšana – nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšana ir noslēgti 2 līgumi par kopējo līgumsummu 18 milj. eiro.
- Aktivitātē Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbibas uzsākšanai ir atbalstīti 1298 uzsācēju projekti par vairāk nekā 24,7 milj. eiro.
- Aktivitātē leguldījumu fonds ietvaros īstenotajos finanšu instrumentos sasniegti šādi rezultāti:
 - 1) riska kapitāls – 2010. gada 22. janvāri ar BaltCap Management Latvia tika noslēgts līgums par riska kapitāla fonda izveidi. Papildus leguldījumu fonda ieguldītajiem 20 milj. eiro BaltCap Management Latvia ieguldīja fondā vēl 10 milj. eiro privāto investoru līdzfinansējumu. Līdz 2015. gada 31. martam BaltCap Management Latvia noslēdzis 12 riska kapitāla investīciju līgumus 15,2 milj. eiro apmērā;
 - 2) sagatavošanas un sākuma kapitāls – 2010. gada 16. jūnijā ar Imprimatur Capital Baltics tika noslēgts līgums par sagatavošanas un sākuma kapitāla fondu izveidi. Kopā pieejamais finansējums sagatavošanas un sākuma kapitāla investīcijām ir 9,5 milj. eiro (2013. gada 10. maijā tika parakstīts līgums ar Imprimatur Capital Baltics par sagatavošanas kapitāla investīciju palielināšanu līdz 6,4 milj. eiro). Līdz 2015. gada 31. martam Imprimatur Capital Baltics ir noslēdzis 54 sagatavošanas kapitāla investīciju līgumus 5,2 milj. eiro apmērā un 9 sākuma kapitāla investīciju līgumus 4,1 milj. eiro apmērā;
 - 3) augsta riska aizdevumi – 2010. gada 26. martā tika noslēgti līgumi ar AS „Swedbank” un AS „SEB Banka”. Programmas ieviešana norisinājās līdz 2012. gada 26. septembrim. Programmas ietvaros ir noslēgti 18 aizdevuma līgumi 6,8 milj. eiro apmērā;
 - 4) mikroaizdevumi – 2014. gada augustā darbību ir sākuši divi mikroaizdevumu fondi: Capitalia un Grand Credit. Programmas ietvaros ir noslēgti 33 līgumi 0,5 milj. eiro apmērā;
 - 5) izaugsmes kapitāla instrumenti – 2013. gadā darbību ir sākuši trīs jauni izaugsmes kapitāla instrumenti: ZGI Capital, EXPANSION Capital, FLyCap. Programmas ietvaros ir noslēgti 33 līgumi 10,3 milj. eiro apmērā.
- Aktivitātē Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai ir noslēgti 274 kredīta garantiju līgumi par kopējo summu 104 milj. eiro un 159 eksporta garantiju līgumi par kopējo summu 14,8 milj. eiro. 2013. gada 30. maijā LGA uzsāka garantiju sniegšanu mājokļu siltināšanas projektiem. Līdz 2015. gada 31. martam mājokļu siltināšanas projektiem izsniegtas 45 garantijas par kopējo garantiju apjomu 6,1 milj. eiro.

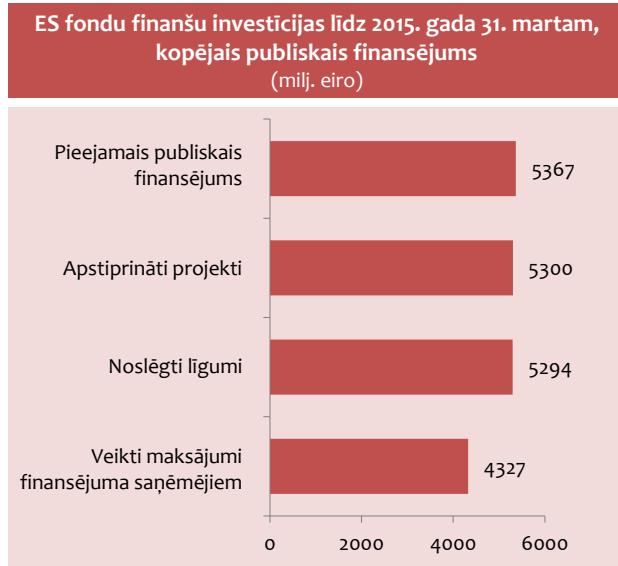
6.4. ielikuma turpinājums

- Aktivitātē *Mezanīna aizdevumi* ir izsniegti 122 mezanīna aizdevumi par 28,7 milj. eiro.
- Aktivitātē *Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai* programmas ERAF daļā piešķirti 158 aizdevumi 78,6 milj. eiro apmērā.
- Aktivitātē *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir noslēgts 1 līgums par kopējo summu 2,85 milj. eiro. Aktivitātes ietvaros rikotajos pasākumos, semināros un konkursos iesaistītas 40 929 personas.
- Aktivitātē *Biznesa inkubatori* ir noslēgti 15 līgumi par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu Latvijas reģionos un 2 līgumi par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu radošās industrijas komersantiem Rīgā. Aktivitātes ietvaros atbalstu biznesa inkubatoriem saņēmuši 603 komersanti.
- Aktivitātē *Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās* ir noslēgts 101 līgums par kopējo summu 7,4 milj. eiro.
- Aktivitātē *Klausteru programma* ir noslēgti 11 līgumi par kopējo summu 4,6 milj. eiro.
- Apakšaktivitātē *Valsts nozīmes pilsētbūvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai* ir noslēgts 21 līgums par kopējo summu 9,8 milj. eiro (ERAFA).
- Apakšaktivitātē *Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība* ir noslēgti 7 līgumi par kopējo summu 5,2 milj. eiro (ERAFA).
- Aktivitātē *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 859 līgumi par kopējo summu 75,5 milj. eiro (ERAFA).
- Aktivitātē *Sociālo dzīvojamā māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 55 līgumi par kopējo summu 5,2 milj. eiro (ERAFA).
- Aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* noslēgti 134 līgumi par kopējo ligumsummu 57 milj. eiro (KF).
- Aktivitātē *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība* noslēgti 10 līgumi par kopējo summu 28,8 milj. eiro (KF).

ES fondu finanšu apguve DP Cilvēkressursi un nodarbinātība, Uzņēmējdarbība un inovācijas un Infrastruktūra un pakalpojumi

Kopā no ES fondu projektu īstenošanai pieejamiem 5 mljrd. eiro publiskā finansējuma, kas ietver gan ES fondu finansējumu, gan arī valsts budžeta un pašvaldību budžeta līdzfinansējumu (neskaitot piešķirtā valsts budžeta virssaistību finansējumu 404,5 milj. eiro), ir noslēgti 7,4 tūkst. līgumu par projektu īstenošanu 5,3 mljrd. apmērā, t.i., 106,8%. Savukārt finansējuma saņēmējiem ir izmaksāti 4,3 mljrd. eiro jeb 87,2 procenti.

6.4. attēls

Izdalot atsevišķi tikai ES fondu finansējumu, kopumā noslēgto līgumu apjoms ir 4750,7 milj. eiro jeb 104,9% no pieejamā ES fondu finansējuma. Tas nozīmē, ka līgumi tiek slēgti jau par piešķirto virssaistību apjomu.

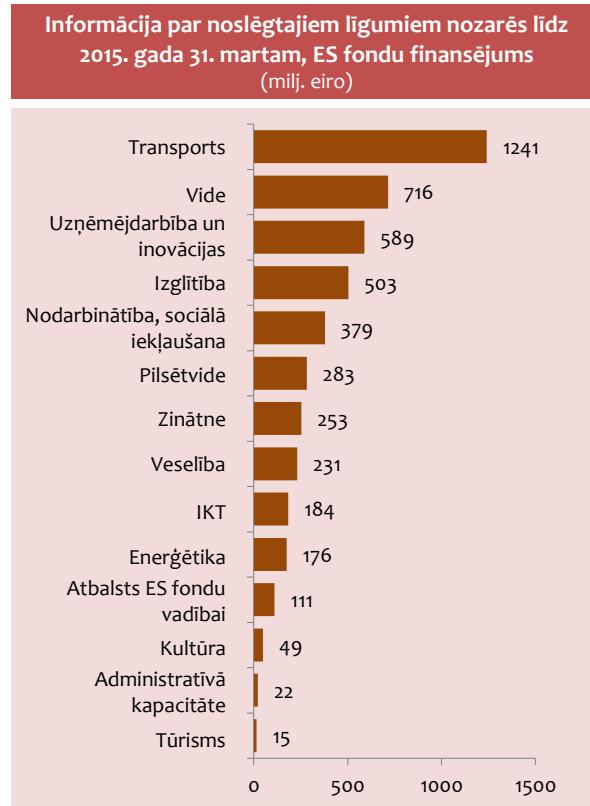
Uzņēmējdarbības un inovāciju jomā ir veikta projektu pārcelšana no DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (pilsētvides

joma) uz DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (uzņēmējdarbības un inovāciju joma).

Izglītības jomā aktivitātēs *Mācību aprikojuma modernizācija un infrastruktūras uzlabošana profesionālas izglītības programmu īstenošanai* un *Atbalsts vispārejās izglītības iestāžu tukla optimizācijai* precizēts finansējuma apjoms atbilstoši faktiskajām izmaksām pabeigtais projektos.

Zinātnes jomā aktivitātē *Atbalsts zinātnei un pētniecībai* precizēts finansējuma apjoms atbilstoši faktiskajām izmaksām pabeigto projektu ietvaros.

6.5. attēls

Vides jomā aktivitātē *Infrastruktūras izveide Natura 2000 teritorijas* 2. atlases kārtas projektiem ir precīzēta finansējuma summa. Dabas aizsardzības pārvalde, veicot būvdarbu izmaksu precīzēšanu un konstatējot būtisku būvdarbu izmaksu neatbilstību projekta iesniegumā aprēķinātajam, atsaucā vienīgo 3. atlases kārtā iesniegto projekta iesniegumu sakarā ar projekta sadārdzinājumu.

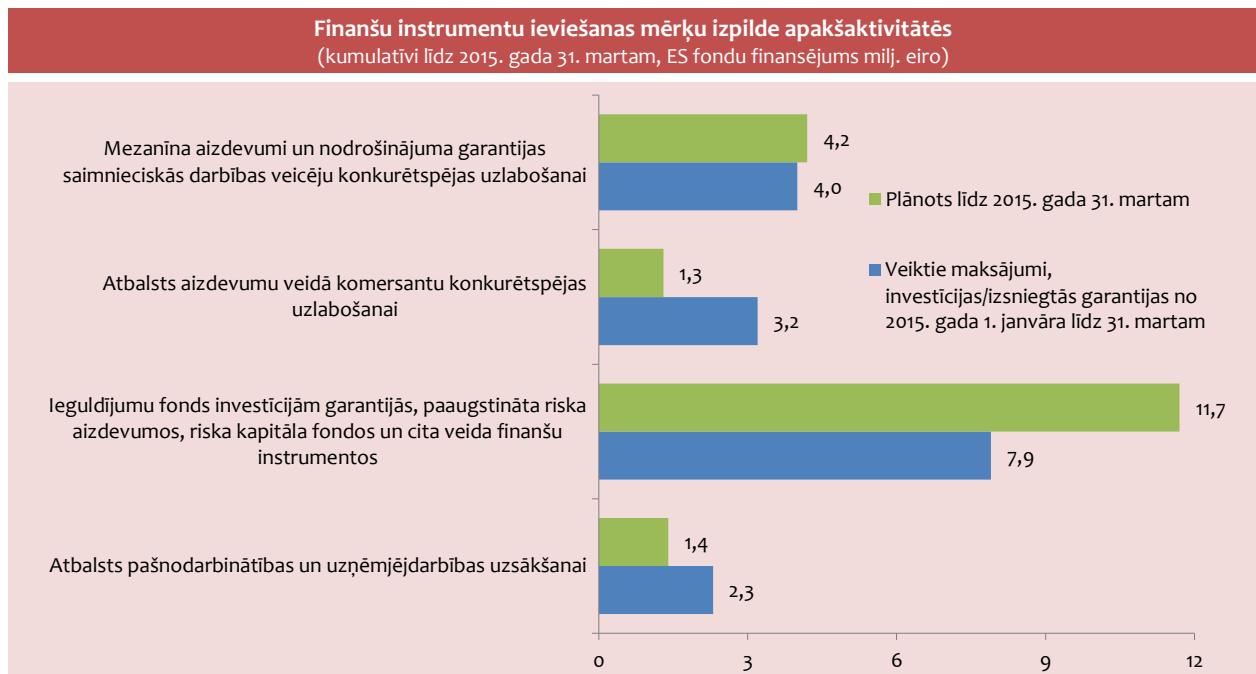
Nodarbinātības un sociālo pakalpojumu jomā apakšaktivitātē *Bezdarbnieku un darba meklētāju apmācība* veikti apjomīgi līguma grozījumi, nemot vērā ietaupījumus, kas radušies projekta ieviešanas gaitā.

Enerģētikas jomā apakšaktivitātē *Pasākumi centralizētas siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* līdz 2014. gada beigām pārtraukti 14 projekti.

IKT jomā paredzams noslēgto līgumu apjoma samazinājums, nemot vērā, ka CFLA, izvērtējot projekta *Portala www.skolas.lv attīstība (2. karta)* lietderību un izmaksu pamatotību, konstatēja, ka projekta mērķis nav sasniegts, un pieņēma lēmumu par finanšu korekcijas piemērošanu 100% apmērā no projekta attiecīnāmajām izmaksām.

Kopumā **finanšu instrumentu** ieviešana nesasniedz vēlamos rādītājus. Līdz 2015. gada 31. martam DP *Uzņemējdarbība un inovacijas* ietvaros komersantiem veiktas investīcijas, faktiski izmaksāti aizdevumi un izsniegtas garantijas par 106,3 milj. eiro jeb 72,1% no pieejamā ES fondu finansējuma. DP *Cilvekresursi un nodarbinātība* finansējums apgūts 10,4 milj. eiro apmērā jeb viss pieejamais ES fondu finansējums.

6.6. attēls

Vislielākās mērķa neizpildes ir vērojamas aktivitātēs *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paugstinātā riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos* ietvaros – riska kapitāla fondos ZGI-3 mērķis uz 2015. gada 31. martu sasniegts par 37,9%, *BALTCAP* mērķis sasniegts par 36,5%. Sēklas kapitāla instrumentā *Imprimatur* un uzsākšanas kapitāla instrumentā *Imprimatur* mērķis ir pārpildīts.

Kopumā finanšu instrumentu ieviešanā vērojams progress, taču joprojām jaunajiem izaugsmes riska kapitāla fondiem jāveic ievērojams investīciju apjoms salīdzinoši šā laika periodā. Būtiski uzsvērt, ka pēdējā ceturksnī ir ievērojami uzlabojies izvērtēšanā esošo darījumu skaits un biznesa projektu kvalitāte, kas pozitīvi ietekmēs ES fondu finansējuma apguvi.

2014.-2020. gada plānošanas periods

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda DP *Izangsmē un nodarbinātība* EK oficiāli apstiprināja 2014. gada 11. novembrī.

2014.gada 6.novembrī MK tika iesniegts rīkojuma projekts par ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda Uzraudzības komitejas (UK) sastāvu, kas stājās spēkā 2014. gada 21. novembrī, līdz ar to ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda UK ir oficiāli uzsākusi pildīt savus darbu pienākumus, tai skaitā uzraudzīt ES fondu finansējuma izlietošanas efektivitāti, projektu ieviešanas gaitu un atbilstību apstiprinātajiem plānošanas dokumentiem, kā arī pieņemt lēmumus, kas saistīti ar ES fondu ieviešanu un uzraudzību.

DP tika sagatavotas, balstoties uz tādiem principiem kā sasaiste ar ES 2020 un citiem plānošanas dokumentiem, stratēģiskais redzējums, kas balstās uz trūkumu un vajadzību analīzi, uz efektīvu, ilgtspējīgu attīstību un rezultātiem vērsti risinājumi. Plānošanas dokumentos definētie prioritārie virzieni un specifiskie atbalsta mērķi koncentrēti uz konkrētu rezultātu sasniegšanu, kas dos vislielāko atdevi ekonomikas attīstībai, kā arī veicinās Kohēzijas politikas mērķu sasniegšanu.

Jaunais 2014.-2020. gada ES fondu plānošanas periods sniegs mūsu valstij iespēju nākamo septiņu gadu laikā saņemt un ieguldīt 4,4 miljardus eiro Latvijas un tās iedzīvotāju attīstībā un izaugsmē. Latvija būs ceturtā lielākā neto saņēmēja starp visām dalībvalstīm, un uz katu iedzīvotāju 2014.-2020. gada periodā no ES budžeta tiks saņemts aptuveni 3000 eiro. Latvijas mērķis nākamā plānošanas perioda ietvaros ir arvien tuvoties vidējam ES labklājības līmenim, gudri un atbildīgi izmantojot mums sniegtās ES fondu iespējas.

Lai detalizētu DP, 2015. gada 30. aprīlī ir pabeigta DP *Izaugsme un nodarbinātība* papildinājuma izstrāde.

Ir veikti vairāki nozīmīgi soli ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda plānošanas dokumentu izstrādē. 2014. gada 11. jūlijā stājās spēkā *ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.-2020. gada plānošanas perioda vadības likums*, kā arī turpinās ātrāk uzsākamo specifisko atbalsta mērķu nosacījumu izstrāde.

Ir noslēgtas starpresoru vienošanās ar Satiksmes ministriju par sadarbību ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda 6.1.5.SAM *Valsts galveno autoceļu segu pārbūve, nestspējas palielināšana*, 6.1.3.SAM *Nodrošināt*

nepieciešamo infrastruktūru uz Rīgas magistralajiem pārvadiem un novērst magistrālo ielu fragmentāro raksturu un 6.3.1.SAM Palielināt reģionālo mobilitati, uzlabojot valsts reģionālo autoceļu kvalitati ietvaros. Uzsākta minēto SAM projektu uzraudzība (izvērtēti iepirkumu plāni, veiktas iepirkumu pirmspārbaudes, veiktas pirmās pārbaudes projektu išteinošanas vietās, notikusi komunikācija ar atbildīgo iestādi un projektu īstenotāju par konstatētajiem trūkumiem un riskiem izmaksu attiecīnāmībai).

2014. gada augustā sniegtajās prognozēs atbildīgās iestādes bija plānojušas izdevumus kopumā 53,2 milj. eiro apjomā. Lielāko daļu no plānotā finansējuma bija paredzēts izmantot Satiksmes ministrijas pārziņā esošajiem SAM, kas vērsti uz valsts un reģionālo autoceļu uzlabošanas pasākumiem – 47,1 milj. eiro. No šī apjoma kopumā līdz gada beigām izlietoti 8,5 milj. eiro jeb 18,1%. Lai gan jau 2014. gada janvārī tika uzsākta ātrāk uzsākamā 6.1.5.SAM *Valsts galveno autoceļu segu pārbūve, nestspējas palielināšana* un 6.3.1.SAM *Palielināt reģionālo mobilitati, uzlabojot valsts reģionālo autoceļu kvalitati* ieviešanas regulējuma saskaņošana, budžeta neizpilde skaidrojama ar ilgstošu minēto regulējumu saskaņošanu, nēmot vērā, ka paralēli turpinājās DP *Izaugsme un nodarbinātība* saskaņošana ar EK un ka starp valsts pārvaldes institūcijām noritēja diskusijas par formu, kādā reglamentējama ātrāk uzsākamo SAM ieviešana. Tāpat 5,5 milj. eiro jauniešu garantijām un 0,5 milj. eiro veselības vadlīniju izstrādei bija plānojušas izlietot attiecīgi Labklājības ministrija un Veselības ministrija. Labklājības ministrija izmantoja 4,7 milj. eiro jeb 85,5%, bet Veselības ministrija – 0,2 milj. eiro jeb 40 procentus.

6.2. tabula

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda finansējuma un kopējo investīciju sadalījums DP <i>Izaugsme un nodarbinātība</i> (Eiropas Komisija oficiāli apstiprināja 2014. gada 11. novembrī)			
	ES finansējuma apjoms milj. eiro	ES finansējuma struktūra procentos	Kopējais finansējuma apjoms milj. eiro
Nostiprināt pētniecību, tehnoloģiju attīstību un inovāciju	467,5	10,8	550,0
Uzlabot informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pieejamību, izmantošanu un kvalitāti	172,8	4,0	203,3
Uzlabot mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēju	314,3	7,3	369,7
Atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni visās nozarēs	480,6	11,1	565,4
Aizsargāt vidi un veicināt resursu efektivitāti	623,1	14,4	733,0
Veicināt ilgtspējīgu transportu un novērst trūkumus galvenajās tīkla infrastruktūrās	1159,8	26,9	1364,4
Veicināt nodarbinātību, atbalstīt darbaspēka mobilitāti un sociālo iekļaušanos	164,4	3,8	188,3
Ieguldīt izglītībā, prasmēs un mūžizglītībā	934,5	21,6	1099,4
Kopā	4316,9	100	5073,6

Turpinās darbs pie 2014.-2020. gada plānošanas perioda vadības un kontroles sistēmas jautājumiem:

- izstrādāts vadības un kontroles sistēmas apraksta projekts, kurš nosūtīts priekšlikumu sniegšanai un komentēšanai ES fondu vadībā iesaistītajām iestādēm;
 - tika izstrādāta *Eiropas Sociała fonda, Eiropas Reģionāla attīstības fonda un Kohēzijas fonda vadībā iesaistīto iestāžu Risku pārvaldības stratēģija 2014.-2020. gada plānošanas perioda*;
 - turpinās darbs pie informatīvā ziņojuma sagatavošanas par nepieciešamajiem cilvēkresursiem ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā noteikto funkciju nodrošināšanai un atbildīgo iestāžu SAM uzraudzības mehānismiem, kurš saskaņā ar MK pieņemto lēmumu ir jāsniedz MK trīs mēnešu laikā pēc DP *Izangsmes un nodarbinātības apstiprināšanas EK*;
 - turpinās darbs kohēzijas politikas *Vienotas informacijas sistēmas* (KP VIS) izveidē, t.sk. izveidota KP VIS ekspertu darba grupa, uzsākta projektu iesnieguma veidlapas testēšana e-vidē, organizētas tikšanās ar valsts reģistru turētājiem (Uzņēmumu reģistrs, Valsts zemes dienests, Valsts reģionālās attīstības aģentūra) par sadarbību informācijas apmaiņā ar šo iestāžu reģistros pieejamo informāciju.
- ES Fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda nozīmīgākās ES investīcijas paredzēts novirzīt šādiem mērķiem:
- nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaita samazināšana, sniedzot atbilstošas apmācības, uzlabojot veselības stāvokli un integrējot darba tirgū;
 - nodarbinātības veicināšana, integrējot ilgtermiņa bezdarbniekus un jauniešus darba tirgū;
 - primārās enerģijas patēriņa samazināšana, uzlabojot energoefektivitāti privātajā un publiskajā ēku fondā, uzlabojot energoefektivitāti industriālajā ražošanā un atbalstot energoefektivitātes palielināšanu sabiedriskajā transportā;
 - investīciju palielināšana pētniecībā un attīstībā, veicinot privāto investīciju piesaisti, kā arī sadarbību starp pētniecības institūcijām un uzņēmējiem;
 - IKT un transporta infrastruktūras uzlabojumi, kas tieši ietekmē ekonomikas produktivitāti, kalpo par pamatu inovācijām un palielina iekšējo un ārējo mobilitāti cilvēkiem un precēm.

6.5. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes 2014.-2020. gada plānošanas periodā

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2014.-2020. gada plānošanas periodā ir pieejami 764,15 milj. eiro ES līdzekļu, kas sadalās šādi:

1. Inovācijas – 193,5 milj. eiro;
2. Mazo un vidējo komersantu konkurētspējas veicināšana – 237,1 milj. eiro;
3. Energoefektivitāte un enerģētika – 333,6 milj. eiro.

Inovācijas:

- Inovāciju vaučeri – 7 milj. eiro.
 Tehnoloģiju pārnese – 49,5 milj. eiro.
 Kompetences centri – 102,3 milj. eiro.
 Inovāciju motivācija – 4,8 milj. eiro.
 Nodarbināto apmācības – 29,9 milj. eiro.

Mazo un vidējo komersantu konkurētspējas veicināšana:

- Finanšu pieejamiņa – 61,4 milj. eiro.
 Latvijas kā tūrisma galamērķa atpazīstamības veicināšana un pasākuma piesaiste – 20 milj. eiro.
 Ārējo tirgu apgūšana – 31,8 milj. eiro.
 Riska kapitāls – 45 milj. eiro.
 Biznesa inkubatori – 31 milj. eiro.
 Industriālo zonu attīstība – 21,7 milj. eiro.
 Klasteri programma – 6,2 milj. eiro.
 Tehnoloģiju akseleratori – 20 milj. eiro.

Energoefektivitāte un enerģētika:

- Energoefektivitāte dzīvojamajās ēkās – 150 milj. eiro.
 Energoefektivitāte valsts ēkās – 97,8 milj. eiro.
 Energoefektivitāte industriālajos objektos – 32,55 milj. eiro.
 Centralizētās siltumapgādes sistēmas – 53,2 milj. eiro.

6.2.2. Ārējā ekonomiskā politika

Dīvpusējā ekonomiskā sadarbība

Lai veicinātu un padziļinātu dīvpusējo ekonomisko sadarbību ar nozīmīgākajiem tirdzniecības partneriem, Latvija ir noslēgusi dīvpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krieviju, Ķīnu, Baltkrieviju, Ukrainu, Kazahstānu, Azerbaidžānu, Gruziju, Moldovu, Uzbekistānu, Kirgizstānu, Turkmenistānu, Tadžikistānu

un Armēniju. To ietvaros ir izveidotas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos (SVK) un Apvienotās komitejas (AK), kuru mērķis ir aktivizēt valstu dīvpusējo sadarbību dažādās jomās un meklēt iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai. Tāpat Latvija ir noslēgusi Deklarāciju par Apvienotās ekonomikas un tirdzniecības komisijas izveidošanu ar Turciju.

6.6. ielikums

Latvijas dīvpusējā ekonomiskā sadarbība 2015. gada pirmajā pusē

Latvija-Gruzija

2015. gada 8.-9. janvārī notika Gruzijas Ministru prezidenta oficiālā vizite Latvijā. Vizites ietvaros ekonomikas ministre piedalījās Ministru prezidentes tikšanās ar Gruzijas delegāciju, kurā no Gruzijas puses piedalījās arī vicepremiers, ekonomikas un ilgtspējīgas attīstības ministrs, ārlieņu ministrs, kā arī Eiropas un eiroatlantiskās integrācijas valsts ministrs. Tikšanās laikā tika pārrunāta esošā ekonomiskā sadarbība un tās paplašināšanas iespējas.

2015. gada 15.-17. aprīlī notika Gruzijas Valsts prezidenta oficiālā vizite Latvijā. Gruzijas presidentu vizitē pavadija vairāki ministri un viceministri, kā arī neliela uzņēmēju delegācija. Vizites ietvaros tika organizēta arī Latvijas-Gruzijas biznesa tikšanās, kurā piedalījās Latvijas uzņēmumu pārstāvji no tādām nozarēm kā izglītība, veselības aprūpe, farmācija, tūrisms, loģistika, teritoriju labiekārtošana, mārketinga, muničijas ražošana, transporta sistēmu ražošana u.c.

Latvija-Somija

2015. gada 28.-29. janvārī notika ekonomikas ministres vizite Somijā Latvijas Valsts prezidenta vizites ietvaros. Vizites ietvaros notika Latvijas-Somijas biznesa forums, kurā no Latvijas puses piedalījās vairāk nekā 80 uzņēmēji, pārstāvot tādas nozares kā transports un loģistika, metālapstrāde, ķīmija un farmācija, pārtikas pārstrāde, būvniecība, kokrūpniecība, izglītība, tūrisms u.c. Vizites ietvaros notika arī izglītības un tūrisma nozaru ekspertu diskusiju paneli, lai pārrunātu perspektīvas turpmākai sadarbībai izglītības jomā un ceļojumu un tūrisma industrijas nākotni un konkurētspēju.

Tāpat vizites ietvaros ekonomikas ministre tikās ar Somijas ekonomikas ministru, lai pārrunātu Latvijas un Somijas dīvpusējo ekonomisko sadarbību, sadarbību enerģētikas jomā, Latvijas prezentūras ES Padomē aktualitātes, kā arī tikās ar Somijas premjerministra kabineta īpašumtiesību vadības departamenta vadītāju, Somijas Starptautiskās attīstības ministri, lai pārrunātu kapitālsabiedrību pārvaldības jautājumus.

Paralēli vizitei no 15. janvāra līdz 15. februārim Somijā pirmo reizi notika *Latvijas dienas*, kuru mērķis bija sekmēt Somijas tirgū jau esošo Latvijas produktu atpazīstamību, pavērt plašākus celus jaunajiem ražotājiem, kā arī iepazīstināt Somijas iedzīvotājus ar Latvijas bagāto kultūru un mākslu. *Latvijas dienu* laikā Somijas iedzīvotāji varēja iepazīties ar Latvijas interjera un modes dizaineru produktiem, norisinājās karikatūru izstāde, dokumentālo filmu demonstrācija, Latvijas literatūras darbu prezentācijas, Latvijas pavāru meistarklase u.c.

Latvija-Norvēģija

2015. gada 18.-19. martā notika ekonomikas ministres vizite Norvēģijā Latvijas Valsts prezidenta vizites ietvaros, kurā piedalījās arī plaša uzņēmēju delegācija. Vizites ietvaros notika seminārs Latvijas uzņēmēju delegācijai par Norvēģijas ekonomiku un uzņēmējdarbības kultūru. Tāpat notika arī Latvijas-Norvēģijas biznesa forums, kurā no Latvijas puses piedalījās 57 uzņēmēji, pārstāvot tādas nozares kā kokrūpniecība, transports un loģistika, pārtikas pārstrāde, ķīmija un farmācija, metālapstrāde, būvniecība, izglītība, IT, lauksaimniecība u.c., kuram sekoja Latvijas un Norvēģijas uzņēmēju dīvpusējās tikšanās.

Vizites ietvaros ekonomikas ministre tikās ar Norvēģijas naftas un enerģētikas ministru, lai pārrunātu sadarbību enerģētikas sektorā, likumdošanas izstrādi zemes dzīļu apguves jomā, kā arī Norvēģijas valsts kapitāla daļu pārvaldības jautājumus. Tāpat ministre tikās ar Norvēģijas tirdzniecības un rūpniecības ministri, lai pārrunātu Latvijas un Norvēģijas dīvpusējo ekonomisko sadarbību un perspektīvas.

Latvija-Austrija

2015. gada 8.-9. aprīlī notika ekonomikas ministres vizite Austrijā Latvijas Valsts prezidenta vizites ietvaros, kurā piedalījās arī plaša uzņēmēju delegācija.

Vizites ietvaros tika rīkots *Latvijas-Austrijas Biznesa forums*, kurā no Latvijas puses piedalījās 33 Latvijas uzņēmumu pārstāvji no transporta un loģistikas, metālapstrādes un mašīnbūves, finansiālo un juridisko pakalpojumu, pārtikas un dzērienu, būvniecības, kokapstrādes, tekstila un dizaina, izglītības, tūrisma un citām nozarēm. Vizites laikā ekonomikas ministre tikās ar Austrijas Federālo zinātnes, pētniecības un ekonomikas ministru, ar kuru tika pārrunāti Latvijas-Austrijas dīvpusējo ekonomisko attiecību jautājumi, Latvijas prezentūras ES Padomē aktualitātes un duālās izglītības jautājumi. Tāpat ekonomikas ministre kopā ar Latvijas uzņēmējiem apmeklēja Austrijas duālās izglītības skolu, lai iepazītos ar Austrijas pieredzi, kā labāk savienot profesionālās izglītības iestāžu piedāvājumu ar darba tirgu.

Latvija-Itālija

2015. gada 10.-12. jūnijā notika ekonomikas ministres darba vizite Itālijā.

Vizites ietvaros ministre piedalījās Latvijas dienu atklāšanā Milānā, kuru mērķis ir veicināt Latvijas un Itālijas dīvpusējās ekonomiskās attiecības, kā arī informēt par investīciju un biznesa iespējām Latvijā. Tāpat ministre piedalījās biznesa semināros Neapolē un Milānā, tikās ar Itālijas amatpersonām un uzņēmējiem. Vizitē piedalījās vairāk nekā 10 Latvijas uzņēmēju delegācija, kas pārstāvēja tādas nozares kā transports un loģistika, IT, finanšu un juridiskie pakalpojumi, tekstils, dizains, metālapstrāde un mašīnbūve.

Lai veicinātu ekonomiskās sadarbības paplašināšanos, 2015. gada pirmajā pusē ir notikušas ekonomikas ministres un uzņēmēju vizītes uz Somiju, Norvēģiju, Austriju, Itāliju, kā arī Ekonomikas ministrijas augstāko

amatpersonu tikšanās ar citu valstu augstākajām amatpersonām no Baltkrievijas, Vācijas, Ķīnas, Lielbritānijas, Gruzijas, Armēnijas, Zviedrijas, Tadžikistānas, Japānas, Austrumu partnerības valstīm u.c.

6.7.ielikums

Latvija virzībā uz OECD

Latvijai ir svarīgi iestāties OECD, jo Latvija varēs piedalīties OECD jauno rekomendāciju un standartu izstrādāšanas procesā, Latvijas eksperti dalīsies ar pierdzi ar OECD dalībvalstīm, OECD notiekošās diskusijas, zinātniskie pētījumi un ekonomisko politiku analīze palīdzēs Latvijai apzināt ekonomiskās prioritātes, iespējamās problēmas un labākās metodes to risināšanai.

Pievienojoties OECD, Latvija tiks iekļauta OECD statistikas datu bāzēs un tautsaimniecības nozaru politikas pārskatos, kuriem ir ārvalstu investoru un uzņēmēju lielāka uzticības pakāpe. Latvijai tiktu piešķirts augstākās kategorijas OECD kreditreitings, kas savukārt padarītu Latviju vēl pievilcīgāku investīcijām, kā arī atvieglotu pieeju kreditu tirgiem tautsaimniecībai nozīmīgu projektu finansēšanai. Latvijas kā OECD dalībvalsts labāka atpazīstamība palīdzēs arī pašmāju uzņēmējiem iekarot tirgu ārpus ES.

Svarīgi aktīvi piedalīties organizācijas darbā kompetentu ekspertu līmeni, nodrošinot maksimālu aktīvu un kvalitatīvu līdzdalību OECD komitejās, darba grupās un programmās.

Šobrīd vairākas OECD dalībvalstis atzīst, ka, pateicoties Latvijas aktīvam darbam OECD, Latvija ir starp redzamākajām kandidātvalstīm.

Latvijas iestāšanās process saskaņā ar OECD apstiprināto individuālo ceļa karti tika uzsākts 2013. gada beigās. Pēc Latvijas iestāšanās sarunu OECD ceļa kartes apstiprināšanas ir sagatavots un 2014. gada 14. februārī OECD iesniegta Latvijas iestāšanās sarunu Sākotnējais memorands, saskaņā ar kuru ir uzsākts padziļināts izvērtējums par Latvijas gatavību pievienoties OECD. Tajā aprakstīts un pamatots, cik lielā mērā Latvija atbilst OECD standartiem un labākajai praksei saskaņā ar katu (250) OECD instrumentu.

Iestāšanās sarunas paredz OECD komiteju (kopumā 21 komiteja) izvērtējumu par Latvijas spēkā esošo tiesību aktu un to piemērošanas atbilstību OECD juridiskajiem instrumentiem, kā arī OECD dalībvalstu labākajai praksei. Sarunu noslēgumā katrā komiteja sniegs savu formālo viedokli, kas veidos pamatu OECD dalībvalstu lēmumam par Latvijas uzaicināšanu kļūt par organizācijas dalībvalsti. Šobrīd lielākajā daļā komitejām ir noslēdzies darbs pie informācijas nodrošināšanas par situāciju konkrētajā jomā Latvijā. Balstoties uz šo informāciju, OECD sekretariāts ir uzsācis vai atsevišķas komitejās jau ir sagatavojis ziņojumu projektus par Latvijas atbilstību OECD standartiem un dalībvalstu labākajai praksei, kā arī rekomendācijas uzlabojumiem konkrētās politikas jomā.

Ekonomikas ministrijas kompetences jautājumos 2014. gada beigās Rīgā ir notikušas OECD izpētes misijas ekonomikas un attīstības, valsts kapitāla un privatizācijas prakses, patēriņtāju aizsardzības politikas, konkurencēs politikas un statistikas jomās.

2014. gada decembrī OECD izplatīja padziļināto ziņojumu par Latvijas atbilstību OECD vadlinijām par valsts kapitāla pārvaldību. Ziņojums tiks iekļauts OECD Korporatīvās pārvaldības komitejas gala ziņojumā, kuru apspriedīs 2015. gada oktobrī.

2015. gada februārī OECD publicēja Latvijas ekonomikas pārskatu.

2015. gada aprīlī Parīzē notika Patēriņtāju politikas komitejas sanāksme, kurā ietvaros OECD prezentēja Patēriņtāju politikas ziņojumu par Latviju. Ekonomikas ministrijas un Patēriņtāju tiesību aizsardzības centra pārstāvji ziņoja par OECD Pārskatīto 1999. gada e-komercijas rekomendācijas projektu (*Draft revised 1999 e-commerce recommendation*).

2015. gada aprīlī Rīgā Latvijas prezidentūras ES Padomē ietvaros notika starptautiska Eiropas Patēriņtāju tiesību aizsardzības konference, kurā ietvaros OECD pārstāvji prezentēja Patēriņtāju politikas instrumentu kopumu īstenošanu prioritāšu noteikšanai.

2015. gada pirmajā pusē Ekonomikas ministrijas un tās padotības iestāžu eksperti piedalījās OECD Eksporta kreditu darba grupas, OECD Darba grupas par valsts kapitāla pārvaldišanas un privatizācijas praksi, OECD Tūrisma komitejas, Patēriņtāju politikas komitejas, Ekonomikas politikas komitejas sanāksmēs.

Šobrīd tiek prognozēts, ka tehniskās sarunas varētu tikt pabeigtas līdz 2015. gada beigām, 2016. gadā Latvija varētu kļūt par pilntiesīgu OECD dalībvalsti.

Latvijas prezidentūra ES Padomē

Katra ES dalībvalsts rotācijas kārtībā kļūst par prezidējošo valsti un vada ES Padomes darba norisi sešus mēnesus. 2015. gada pirmajā pusē Latvija pildīja prezidējošās valsts funkcijas ES Padomē.

Prezidentūra tika īstenota, sadarbojoties ar trim dalībvalstīm. Trio prezidentūru 2014. gada 1. jūlijā ievadīja Itālija, 2015. gada pirmajā pusē tai sekoja Latvija, un 2015. gada otrajā pusē to noslēgs Luksemburga. 2014. gadā Latvija kopā ar trio partnervalstīm Itāliju un Luksemburgu ir izstrādājusi un apstiprinājusi kopīgu darba programmu. Savukārt Latvijas sešu mēnešu darba programma tika publiskota 2015. gada 22. janvārī.

Prezidentūras laikā Latvija noorganizēja un vadīja apmēram 1500 sanāksmes Briselē un Luksemburgā. Latvijas prezidentūras sagatavošanā un īstenošanā bija iesaistīti gan ministriju un to padotības iestāžu, gan Latvijas Pastāvīgās pārstāvniecības ES pārstāvji.

Prezidentūras uzdevums bija būt godīgam un neitrālam sarunu starpniekam. Latvija kā prezidējošā valsts sadarbojās ar citām ES dalībvalstīm, ES Padomes Generālsekreteriātu, EK, Eiropas Parlamentu un Eiropadomes priekšsēdētāju. Latvija kā Prezidentūra reprezentēja ES Padomi attiecībās ar EK, kā arī pārstāvēja ES Padomi ārpus ES.

Lai veicinātu sadarbību un sekmētu lēmumu pieņemšanu, neoficiālā gaisotnē apmēram 200 sanāksmes tika rīkotas Latvijā. Latvijā galvenā sanāksmu mītne bija Latvijas Nacionālā bibliotēka. Latviju apmeklēja aptuveni 25 tūkst. ierēdu no citām ES dalībvalstīm.

Latvijas prezidentūra izvirzīja šādas vērtības jeb *3i – Iesaistīšanās, Izangsmē un Ilgtspēja*.

Latvijas prezidentūrai ES Padomē tika noteikti trīs prioritārie darba virzieni:

- **konkurētspējīga ES kā pamats izaugsmei un cilvēku dzīves kvalitātes uzlabošanai**

Latvija aktīvi iesaistījās ES izaugsmes un nodarbinātības stratēģijas īstenošanā, veicot pasākumus ES konkurētspējas celšanai, kā arī izstrādājot ceļa karti Eiropas semestra koordinācijai. Latvijas prioritāte bija uzņēmējdarbības vides uzlabošana, t.sk. atbalsts mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kvalitatīvu darbavietu izveidei, pakalpojumu un izglītības pieejamībai, kā arī ārējās konkurētspējas sekmēšana. Latvijā notika ES-Āzijas valstu izglītības ministru konference. (Ekonomikas ministrijas paveikto skatīt 6.7 ielikumā);

- **informācijas sabiedrības stiprināšana**

Latvijas prioritāte bija ES rīcība digitālās plaisas mazināšanā un informētas sabiedrības veidošanā. Latvija ir apsteigusi daudzas ES dalībvalstis informācijas tehnoloģiju un digitālo risinājumu jomā. 2015. gada pirmajā pusē aktīvi norisinājās ES dalībvalstu diskusija par digitālās ekonomikas potenciāla izmantošanu, lai celtu ES konkurētspēju iepretim Ziemeļamerikai un Āzijas valstīm.

Latvija piedalījās ES politiku izstrādē, aktualizējot ES vienotā digitālā tirgus izveidi, e-pārvaldību un iedzīvotāju e-prasmju uzlabošanu, kā arī informācijas drošību digitālajā vidē un interneta brīvības jautājumus. Prezidentūras laikā Latvija izmantoja iespēju dažādos formātos prezentē savus sasniegumus, tostarp e-pārvaldes risinājumus un e-platformas pilsoniskās līdzdalības veicināšanai;

- **ES lomas stiprināšana globālajā mērogā, labklājības un drošības telpas veidošana Eiropas Savienības kaimiņu reģionos**

Latvijas prezidentūras laikā šī virziena ietvaros īpaša uzmanība tika pievērsta Eiropas kaimiņattiecībām, jau 2014. gadā aktīvi īstenojot līdzšinējās politikas un iniciatīvas Austrumu partnerības un Centrālāzijas valstīs gan attiecībā uz ekonomisko dimensiju, gan stiprinot demokrātiskos un drošības procesus. Latvija turpināja iestāties par transatlantisko saīšu stiprināšanu, īpaši uzsverot ES un ASV Tirdzniecības un investīciju partnerības līguma sagatavošanu, kā arī ES stratēģisko partnerību ietvaros, veicinot sadarbību ar Brazīliju, Japānu, Krieviju, Indiju un Ķīnu.

6.8. ielikums

Paveiktais Latvijas Prezidentūras laikā Ekonomikas ministrijas kompetences jomās:

Enerģētika:

- Enerģētikas savienības izveides procesa uzsākšana – 2015. gada 6. februārī Rīgā augsta līmeņa konferencē tika panākta vienošanās par ES Enerģētikas savienības izveidi. 25. februārī EK nāca klajā ar *Pamata stratēģiju* spēcīgai Enerģētikas savienībai. 5. martā notika pirmā ES Enerģētikas ministru diskusija, kas deva savu ieguldījumu 19. marta Eiropadomes secinājumos. 8. jūnijā ES enerģētikas ministri apstiprināja Padomes secinājumus *Par Enerģētikas savienības ieviešanu – patērētāju iesaiste un investīciju piesaiste enerģētikas sektorā*.
- 15.-16. aprīlī Rīgā notika ES Vides un Enerģētikas ministru neformālā sanāksme, kurā tika diskutēts par vienu no Enerģētikas savienības aspektiem – siltumapgādes un kondicionēšanas tirgus barjeras, centralizētā siltumapgāde, finansēšanas pieejamība un esošās reģionālās sadarbības ietvars, labākā prakse, šķēršļi, turpmākās sadarbības potenciāls.
- 29. maijā notika augsta līmeņa darba grupas sanāksme par *Baltijas enerģētikas tirgus starpsavienojuma plānu – plāna reforma, jauns saprašanās Memorands un Rīcības plāns 2015.-2020. gadam*.

Konkurētspēja:

- 2. martā ES Konkurētspējas ministru padomē tika pieņemti Padomes secinājumi *Par ES Vienotā tirgus politiku*.
- Iai dotu ieguldījumu *ES Digitālajā vienotajā tirgus stratēģijā*, kas tika publicēta 6. maijā, 3. martā ES Konkurētspējas ministru padomē ministri pārrunāja iespējas, kā izveidot istenu digitālo vienoto tirgu, un to, kādus ieguvumus tāds tirgus sniegs klientiem un uzņēmumiem visā ES. 25.-25. martā notika ES Konkurētspējas ministru neformālā tikšanās, kurā notika diskusijas un viedokļu apmaiņa trīs diskusiju paneļos: *ES Vienotā tirgus loma digitālajā ekonomikā, Rūpniecības digitālā pārveidošana un Digitālā uzņēmējdarbība*. Savukārt 28. maijā ES Konkurētspējas ministru padomē ministri diskutēja par jauno *ES stratēģiju digitālajam vienotajam tirgum*. Viedokļu apkopojums tika iestrādāts 25.-26. jūnija Eiropadomes Secinājumos.
- 28. maija ES konkurētspējas ministru padomē tika panākta politiskā vienošanās par jauno kompleksu ceļojumu un atbalstīto ceļojumu pakalpojumu direktīvu, kura ievērojami stiprinās patērētāju tiesību aizsardzību saistībā ar tūrisma pakalpojumu iegādi;
- 28. maija ES konkurētspējas ministru padomē tika pieņemti Padomes secinājumi *Par Eiropas rūpniecības digitālo transformāciju*.
- 23.-24. aprīlī notika Ekonomikas ministrijas sadarbībā ar Patērētāju tiesību aizsardzības centru organizēta Patērētāju tiesību aizsardzības konference. Patērētāju tiesību aizsardzības jomas aktualitātēm veltītā starptautiskā konference kā viedokļu un labāko prakšu apmaiņas platforma pulcināja jomas augsta līmeņa politikas veidotājus un patērētāju uzraudzības institūcijas gan no ES, gan EFTA dalībvalstīm, EK, OECD pārstāvju, kā arī Eiropas mēroga patērētāju un biznesa organizāciju pārstāvju. Konference deva iespēju augstākajā līmenī apspriest patērētāju politikas attīstību, diskutējot par nākamā perioda prioritātēm, uzsklausot konferences dalībnieku viedokļus un labās prakses piemērus.
- 7. maijā notika Eiropas Konkurences dienas konference. Plašākas iespējas efektīvākai konkurences aizsardzībai bija platforma diskusijām par konkurences politikas jautājumiem, kas ir būtiski visām ES dalībvalstīm. Konferences dalībnieki – EK pārstāvji, nacionālo konkurences uzraudzības iestāžu vadītāji un eksperti, tiesneši, akadēmiskie mācībspēki, nevalstisko organizāciju un uzņēmumu pārstāvji tīkls, lai dalītos pieredzē un apmainītos viedokļiem, kopīgi veidojot tādu konkurences politiku, kas vislabāk aizsargā ES iedzīvotāju intereses.

6.8. ielikuma turpinājums

- 3.-5. jūnijā Rīgā notika Eiropas Standartizācijas samits, kas pulcēja augsta līmeņa pārstāvju no 33 Eiropas standartizācijas organizācijām (CEN/CENELEC), starptautiskām standartizācijas organizācijām (ISO, IEC), 50 valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām, EK un starptautiskās biznesa vides. Samits sniedza lielisku iespēju akcentēt Latvijas prioritātes un atbildēt uz jautājumu, kā standartizācija var veicināt pāreju uz tūraku un gudrāku ekonomiku. Samitā galvenā uzmanība tika pievērsta būvniecības nozarei, kurai visā ES ir augsta ekonomiskā vērtība un kas šobrīd īpaši svarīga ir Latvijas sabiedribai.
- 15.-17. jūnijā notika pirmā Inovatīvas uzņēmējdarbības nedēļas konference Finanšu instrumenti inovācijai un uzņēmējdarbībai 2015, kas veicināja izpratni par ES atbalsta fondu finanšu instrumentu potenciālu un to pieejamību saskaņā ar ES zinātnes un izpētes programmu Horizon 2020 un šīs programmas piedāvātajām iespējām, lai veicinātu finansējuma pieejamību pētniecībai, inovācijām un mazo un vidējo uzņēmumu attīstībai. Īpaša uzmanība tika veltīta finanšu instrumentu – Horizon 2020, COSME, Eiropas struktūrfondu un ieguldījumu fondu (ESIF) un nacionālo un vietējā līmeni. Pasākums pulcēja finanšu politikas veidotājus, finanšu starpniekus, kā arī zinātnes, inovācijas un uzņēmējdarbības pārstāvju.

6.2.3. Eiropas Savienības vienotais tirgus

ES vienotais tirgus aptver 31 valsti (28 ES dalībvalstis un 3 Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) valstis – Norvēģiju, Islandi un Lichtenšteini) ar vairāk nekā 500 milj. patēriņu. ES vienotais tirgus nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, pakalpojumu un kapitāla brīva aprite, kā arī personu brīva kustība. Pēc ilgstoša un koordinēta darba ES ietvaros ir izstrādāti vienoti principi un noteikumi saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgā komercdarbības vide, patēriņu nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt un mācīties citā dalībvalstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, kā arī nodrošināti daudzi citi ieguvumi.

Tomēr ES vienotā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabilu attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijas ES tiesību aktu ES vienotā tirgus jomā pārņemšanas deficīts līdz 2015. gada maijam bija 0,7% (7 no 1115 Direktīvām), paliekot dalībvalstu grupā ar deficītu ES vidējā rādītāja 0,7% robežās.

Liguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 34.-36. un 49.-62. pantā noteikto preču un pakalpojumu sniegšanas brīvību un tiesības veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Eiropas ministrija, pastāvīgi identificējot tiesību normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt ES vienotā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Pamatojoties uz Eiropas 2012. gada 8. jūnija paziņojumā Eiropas Parlamentam, Eiropas Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai *Par Vienotā tirgus labāku pārvaldību* minēto, izveidots elektronisks **Vienotā tirgus centrs** Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē (https://www.em.gov.lv/h/eiropas_savieniba/es_vienota_tirgus_centr/), kurā vienkopus ir pieejama informācija par ES informācijas un palīdzības dienestiem. ES Vienotā tirgus centra galvenais mērķis ir palīdzēt uzņēmējiem izmantot visas ar ES Vienoto tirgu saistītās priekšrocības, kā arī

sniegt praktisku palīdzību saistībā ar preču un pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumiem.

Ekonominas ministrija arī izveidojusi tiešsaistes anketu, ar kuras palīdzību iespējams ziņot par šķēršļiem uzņēmējdarbības veikšanā 24h diennaktī (https://www.em.gov.lv/h/eiropas_savieniba/zino_par_skersliem).

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču, kā arī informācijas sabiedrības pakalpojumu apritei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, tajā var iesaistīties ikviens komersants, kā sniegt savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama **Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas (TRIS)** datu bāzē <http://ec.europa.eu/enterprise/tris/lv/>, kurā tehnisko noteikumu projektu var aplūkot latviešu valodā. Ja komersantam ir radušies iebildumi par citu valstu tehniskajiem noteikumi projektiem, kuri potenciāli vai faktiski var ietekmēt viņa produkta noīetu attiecīgās ES valsts tirgū, komersants ir tiesīgs iesniegt savus iebildumus atbildīgajā ministrijā, kuras kompetencē ir attiecīgas politikas jomas koordinēšana Latvijā.

Savstarpējās atzīšanas princips ir tiesisks mehānisms brīvas preču aprites nodrošināšanai Eiropas Savienībā. Šis princips būtībā paredz, ka galamērķa dalībvalstis nedrīkst liegt tirgot to teritorijā preces, kuras jau likumīgi tirgo citā dalībvalstī, pat tad, ja tās ir ražotas saskaņā ar tādām prasībām, kas atšķiras no galamērķa dalībvalsts prasībām. Šo principu piemēro precēm, uz kurām neatkarīgas saskaņoti ES tiesību akti (brīva preču aprite neharmonizētā sfērā).

Lai uzlabotu savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu, 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā *Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko*

atceļ Lēmumu Nr. 3052/95/EK, kuras mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzīšanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, kā arī veicot komunikāciju ar komersantiem. Regula 764/2008 arī nosaka pienākumu valstij izveidot **Produktu informācijas punktus** (PCP). PCP uzņēmumiem un dalībvalstu atbildīgajām iestādēm sniedz informāciju par noteikumiem, kurus piemēro konkrētam produkta veidam, un informāciju par to, vai kādam produkta veidam ir nepieciešams saņemt atļaujas pirms tā laišanas tirgū. Latvijā PCP funkcijas pilda Ekonomikas ministrija (e-pasts: pcp@em.gov.lv). No 2015. gada janvāra līdz maijam PCP ir atbildējis uz 9 komersantu informācijas pieprasījumiem.

Lai nodrošinātu EEZ valsts pārvaldes iestāžu administratīvo sadarbību, EK ir izveidojusi **Iekšējā tirgus informācijas sistēmu** (IMI). IMI sistēma ļauj ātri un efektīvi sazināties Eiropas Ekonomikas zonas valstu atbildīgajām iestādēm valsts, reģionālā un vietējā līmenī. Dalībvalstu iestādes, izmantojot IMI sistēmu, var pārbaudīt juridisko un fizisko personu iesniegumos norādīto informāciju, citās dalībvalstīs izdoto dokumentu autentiskumu, kā arī noskaidrot citus jautājumus saskaņā ar attiecīgajos ES tiesību aktos noteikto. Tādējādi dokumentu iesniedzējs tiek atbrīvots no birokrātiskiem šķēršļiem dažādu pārrobežu jautājumu risināšanā ES vienotajā tirgū. Nacionālais IMI sistēmas koordinators Latvijā ir Ekonomikas ministrija. Šobrīd Latvijā IMI sistēma darbojas *Pakalpojumu direktīvas* (2006/123/EK), *Profesionālās kvalifikācijas direktīvas* (2005/36/EK), *Darbinieku norīkošanas direktīvas* (96/71/EK), *Pacientu tiesību direktīvas* (2011/24/ES), *Komisijas ietenošanas lēmuma par vilcienu vadītāju aplieciem* (2014/89/ES) un *Regulas par euro skaidras naudas pārrobežu autopārvadājumiem* (1214/2011) jomās, pilotprojekta veidā – *Direktīvas par nelikumiģi izvestu kultūras priekšmetu atgriešanu* (2014/60/ES), *E-komerčas direktīvas* (2000/31/EK) un *Publisko iepirkumu direktīvu* (2014/24/ES un 2014/25/ES) jomās. *Pakalpojumu direktīva* dalībvalstīm noteikts pienākums informēt par pakalpojumiem, kas var radīt būtisku kaitējumu cilvēku veselībai, dzīvībai un videi, tāpēc IMI sistēmā ir izveidots *Bridinājuma mehānisms*, kas nodrošina uzraudzības iestāžu sadarbību risku novēršanā. IMI sistēmā ir reģistrētas 77 Latvijas atbildīgās iestādes, pakalpojumu jomai piesaistīta 61 iestāde, profesionālās kvalifikācijas jomai – 19, darbinieku norīkošanas jomai – 6, pacientu tiesību jomai – 4, e-komerčas jomai – 2, vilcienu vadītāju aplieciem jomai – 2, publisko iepirkumu jomai – 2 (viena iestāde var tikt piesaistīta vairākām jomām). Līdz 2016. gada 18. janvārim jāpabeidz *Direktīvas Nr. 2013/55/ES* ieviešana nacionālajos tiesību aktos. Tās ietvaros notiek *Eiropas profesionālās kartes* izveide IMI sistēmā, kura būs elektroniska formāta un tiks izdota tiem reglamentētās profesijas pārstāvjiem, kuri vēlēsies strādāt citā ES vai Eiropas Brīvās Ekonomikās zonas dalībvalstī tajā pašā profesijā. Tāpat arī paredzēts jauns instruments – *bridināšanas mehānisms* ātrai visu dalībvalstu informēšanai par personām ar profesionālo kvalifikāciju, kurām pilnībā vai daļēji ierobežotas vai aizliegtas tiesības veikt profesionālo darbību tajās profesijās, kurās profesionālā

darbība ir saistīta ar veselības aprūpi vai bērnu aprūpi vai izglītību.

2015. gada piecos mēnešos Latvija citām dalībvalstīm ir nosūtījusi 8 informācijas pieprasījumus IMI sistēmā: profesionālās kvalifikācijas jomā – 4 un darbinieku norīkošanas jomā – 4; Latvijā ir saņemti 57 informācijas pieprasījumi: pakalpojumu jomā – 1, profesionālās kvalifikācijas jomā – 43, darbinieku norīkošanas jomā – 7, pacientu tiesību jomā – 6.

Kopš 2004. gada Latvijā darbojas EK un dalībvalstu izveidots alternatīvs ES vienotā tirgus problēmu risināšanas tīkls – **SOLVIT centrs**. To uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu ES vienotā tirgus problēmām, kuras ir izraisījusi valsts iestāžu darbība, nepareizi piemērojot ES tiesību normas. Situācijās, kad iedzīvotājs vai uzņēmējs cieš no citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu prettiesiski pieņemtajiem lēmumiem, SOLVIT centrs darbojas kā bezmaksas problēmu risināšanas instruments. SOLVIT centri atrodas katrā ES dalībvalstī (arī Islandē, Norvēģijā, Lihtenšteinā). No 2015. gada janvāra līdz maijam Latvijas SOLVIT centrs ir saņēmis 7 sūdzības. Lai iesniegtu sūdzību SOLVIT centrā, lietai jāatlībst šādiem kritērijiem: 1) lēmumu ir pieņēmuši valsts iestāde; 2) valsts iestāde atrodas citā ES dalībvalstī (pārrobežu elements); 3) ir pārkāptas ES tiesību normas (regulas, direktīvas u.tml.). Visbiežāk Latvijas SOLVIT centra risinātās iedzīvotāju lietas ir saistītas ar sociālajiem pabalstiemiem un uzturēšanās atļauju izsniegšanu citās dalībvalstīs, uzņēmējiem – ar preču un pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumiem, pievienotās vērtības nodokļu atmaksu un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu.

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir **pakalpojumu sniegšanas brīvības veicināšana**. Pakalpojumu jomā sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām un valsts pārvaldes iestādēm tiek regulāri veikta normatīvo aktu prasību analīze un gatavoti priekšlikumi nepieciešamajām izmaiņām, lai mazinātu administratīvo slogu komersantiem. Tieka pārskatītas administratīvās barjerās un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nepieciešamās procedūras veikt elektroniski. Papildus turpinās vienas pieturas aģentūras principa ieviešana, uzlabojot publiskās pārvaldes sniegtā pakalpojumu pieejamību Vienotajā kontaktpunktā – vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv.

Viens no publiskās pārvaldes modernizāciju veicinošiem instrumentiem, lai samazinātu iestāžu kavēšanos lēmumu pieņemšanā, izmaksas un nelabvēlīgas sekas, kas rodas maziem un vidējiem komersantiem, ir „*klusēšanas-piekrišanas*” princips. Tas nosaka, ka gadījumā, ja noteiktais termins nav saņemta atbildīgās iestādes atbilde uz atļaujas pieteikumu, uzskatāms, ka atļauja pakalpojumu sniedzējam ir piesķirta un pakalpojumu sniedzējs ir tiesīgs uzsākt pakalpojumu sniegšanu. 2012. gada 12. jūnijā tika apstiprināts *Pasākumu*

plāns „klusēšanas-piekrišanas” principa ieviešanai un piemērošanai atbildīgo institūciju administratīvajā prakse, kurā tika paredzēts sākotnēji „klusēšanas-piekrišanas” principu ieviest 15 pakalpojumiem. Darbs pie principa ieviešanas turpinājās, un 2015. gadā tika izstrādāti un maijā pieņemti grozījumi *Uzņēmējdarbibas vides uzlabošanas pasākumu plānā 2014.-2015. gadam*, kuros paredzēts, ka līdz 2016. gada beigām “klusēšanas-piekrišanas” princips tiks ieviests vēl 17 pakalpojumiem.

Latvija arī piedalās **Līdzīgi domājošo dalībvalstu (frontrunners) iniciatīvā**. Šo iniciatīvu uzsāka Lielbritānijas, Dānijas, Zviedrijas un Nīderlandes valsts pārvaldes iestādes, un šobrīd tajā piedalās jau 16 ES dalībvalstis. *Frontrunner* iniciatīvas mērķis ir, dalībvalstīm sadarbojoties un apmainoties ar labo praksi, risināt problēmas, ar kurām sastopas uzņēmēji un patērētāji ES vienotajā tirgū. Dalībvalstis sadarbojas tādās svarīgās jomās kā:

- *Vienotā tirgus centra izveide, lai uzņēmējiem vienuviet būtu pieejama informācija par ES*

vienotā tirgus palīdzības un informācijas dienestiem;

- vienoto kontaktpunktu attīstīšana pakalpojumu jomā, kuros uzņēmēji var veikt visas nepieciešamās formalitātes, lai darbotos pakalpojumu jomā, t.sk. citā dalībvalstī;
- profesionālo kvalifikāciju atzīšana, lai mazinātu reglamentēto profesiju skaitu un novērstu šķēršļus profesionālās kvalifikācijas atzīšanas procesā citās dalībvalstīs;
- noteikumu attiecībā uz elektronisko tirdzniecību pārskatišana, identificējot potenciālās barjerās uzņēmējdarbibas veikšanai e-komercijas jomā, kā arī veicot izpēti par šķēršļiem augstākā līmeņa domēnu vārdu reģistrēšanas procesā.

Augstāk minēto projektu rezultāti tika apkopoti un prezentēti 2015. gada 2. marta Konkurētspējas ministru padomes sanāksmē. Šobrīd tiek identificētas papildu jomas, kurās dalībvalstīm šīs iniciatīvas ietvaros sadarboties.

6.3. Industriālā politika

Latvijas industriālās politikas (NIP) plānošanas dokumentu ietvaru veido vairāku dokumentu kopums, no kuriem nozīmīgākie ir *Nacionalais attīstības plāns, Viedas specializācijas stratēģija*, kura ir ietverta *Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnēs, Nacionalās industriālās politikas pamatnostādnēs, Izglītības attīstības pamatnostādnēs u.c.* nozaru politikas plānošanas dokumenti.

Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnēs

Latvijas Nacionalās industriālās politikas pamatnostādnēs tika apstiprinātās MK 2013. gada 28. maijā, un to mērķis ir veicināt ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, t.sk. rūpniecības lomas palielināšanai, rūpniecības un pakalpojumu modernizācijai un eksporta komplikētībai.

Lai sasniegtu pamatnostādnēs definēto mērķi, ir noteikti šādi sasniedzamie rezultatīvie rādītāji:

- apstrādes rūpniecības īpatsvars iekšzemes kopprodukta 2020. gadā – 20%;
- apstrādes rūpniecības produktivitātes pieaugums 2020. gadā pret 2011. gadu – 40%;
- apstrādes rūpniecības pieaugums 2020. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, – 60%;
- ieguldījumi pētniecībā un attīstībā – 1,5% no IKP.

Lai identificētu tirgus nepilnības, tika veikta eksportspejīgāko nišu un produktu un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību potenciāla noteikšana un padziļināta ražotāju analīze, kuras rezultātā tika secināts, ka svarīgākie NIP izaicinājumi, uz kuriem vēršama valsts aktīva rīcība, ir:

- finansējuma ierobežojumi;
- darbaspēka izmaksas un cenu konkurētspēja;

- zema produktivitāte un vājš inovācijas sniegums;
- starptautiskā biznesa transformācija;
- demogrāfiskā situācija (darbaspēka novecošanās).

Nemot vērā Latvijas uzņēmumu priekšrocības un galvenos izaicinājumus, NIP noteiktie rīcības virzieni ir vērsti uz:

- **darbaspēka pieejamības un prasmes** jautājumiem, tādiem kā profesionālās izglītības sistēmas un augstākās izglītības sistēmas tālāku reformu īstenošana, koncentrējot un piemērojot darba tirgus prasībām atbilstošas profesionālās izglītības programmas, kā arī palielinot praktiskās programmas daļas īpatsvaru; valsts atbalsta instrumentu turpināšana, kuri ir vērsti uz uzņēmumā nodarbināto speciālistu kvalifikācijas un prasmju paaugstināšanu, pārkvalificēšanās iespējām uz tirgū pieprasītām specialitātēm; vispārējo vidējo izglītību apgūstošo izglītojamo skaita mazināšana par labu profesionālās izglītības sistēmai;
- **industriālo zonu attīstības** jautājumiem, tādiem kā esošu industriālo zonu pielāgošana, celu un inženierkomunikāciju (elektrība, ūdensvads, kanalizācija, gāze, apgaismojums u.c.) sakārtošana līdz ražošanas objektiem, jaunu industriālo zonu izveide starptautiskas, nacionālās un reģionālās nozīmes centros;
- **finanšu pieejamības** jautājumiem, tādiem kā jaundibināto, mikro un mazo uzņēmumu nodrošināšana ar nepieciešamo finansējumu, atbalsta sniegšana apgrozāmo līdzekļu nodrošināšanai vai sākotnējo investīciju veikšanai,

- aizdevumu garantiju izsniegšanas turpināšana, UIN atvieglojuma ražošanas veicināšanai, iegādājoties jaunas ražošanas iekārtas, turpināšana, riska kapitāla veida instrumentu radīšana, kas stimulētu investīcijas uzņēmumu attīstībā un darbības paplašināšanā;
- **inovācijas veicināšanas** jautājumiem, tādiem kā komersantu pētniecības un inovācijas kapacitātes paaugstināšana, UIN nodokļa atlaides pētniecības un attīstības izmaksām aizstāšana ar jaunu atvieglojumu, nosakot noteiktu pētniecības un attīstības izmaksu norakstīšanu trīskāršā apmērā, pētniecības bāzes un izcilības attīstību;
 - **eksporta veicināšanas** jautājumiem, tādiem kā klasteru iniciatīvas atbalstīšana, eksporta darījuma risku minimizēšana, ārējo tirgu apgūšana un sertifikācijas izmaksu kompensācija;
 - **energoressursu izmaksas** jautājumiem, tādiem kā atbalsta programmas energoefektivitātes paaugstināšanas un emisiju samazināšanas risinājumu rūpniecības sektorā izstrāde.

Atbilstoši piedāvātajiem rīcības virzieniem ir izstrādāts aktivitāšu plāns līdz 2017. gadam, paredzot katram rīcības virzienam noteiktu aktivitāšu kopumu, nosakot par aktivitāšu īstenošanu atbildīgās institūcijas, kā arī definējot sasniedzamos darbības rezultatīvos rādītājus.

Rīcības plāna izpildes ietvaros Ekonomikas ministrija ir uzsākusi ES plānošanas perioda 2014.-2020. gadam ietvaros plānoto atbalsta pasākumu izstrādi.

Viedās specializācijas stratēģija

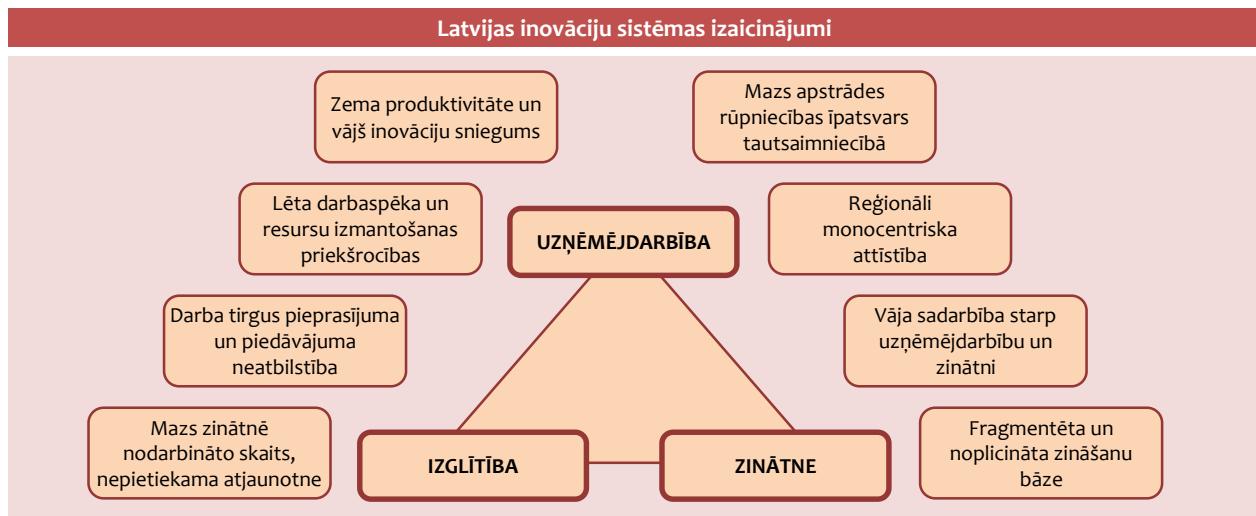
Viedās specializācijas stratēģija (VSS) paredz vīzijas izstrādi, konkurētspējas priekšrocību atrašanu, stratēģisku prioritāšu izvēli un tādas politikas izvēli, kas maksimāli atraisa reģiona uz zināšanām balstīto attīstības potenciālu un tādējādi nodrošina tautsaimniecības izaugsmei.

Stratēģija ir ietverta un apstiprināta MK 2013. gada 28. decembrī ar *Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādņu 2014.-2020. gadam* pieņemšanu.

Veidojot viedās specializācijas stratēģiju, ir svarīgi apzināties, kāds ir valsts tautsaimniecības izaugsmes scenārijs. Analizējot Latvijas tautsaimniecības attīstību, ir secināts, ka tās ilgtspējīgai attīstībai nepieciešams veicināt ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, t.sk. rūpniecības lomas palielināšanai, rūpniecības un pakalpojumu modernizācijai un eksporta sarežģītības attīstībai. Tas ir būtisks priekšnosacījums Latvijas tautsaimniecības konvergēncei ar attīstītajām ES valstīm un iedzīvotāju labklājības pieaugumam, ko var panākt, palielinot Latvijas ekonomikas konkurētspēju, kas balstīta uz inovāciju.

Vienlaikus, izstrādājot viedās specializācijas stratēģiju, ir nepieciešams identificēt pastāvošās problēmas inovāciju sistēmā (skatīt 6.9. nodaļu). Latvijas un EK eksporta skatījumā Latvijas inovāciju sistēmā pastāv astoņi būtiskākie izaicinājumi, kuri shematiiski ir aprakstīti 6.7. attēlā.

6.7. attēls

Atbilstoši veiktajai analīzei ir identificēts, ka izaicinājumi ir sastopami visos svarīgākajos inovācijas sistēmas pilāros.

Balstoties uz izvirzītajiem secinājumiem un analīzi, ir izstrādāts *Viedās specializācijas stratēģijas* ietvars, kurā ir

definēti tautsaimniecības transformācijas virzieni, tautsaimniecības izaugsmes virzieni un viedās specializācijas jomas (skatīt 6.3. tabulu).

6.3. tabula

Viedās specializācijas stratēģijas ietvars		
Tautsaimniecības transformācijas virzieni	Izaugsmes prioritātes	Viedās specializācijas jomas
1. Ražošanas un eksporta struktūras maiņa tradicionālajās tautsaimniecības nozarēs	1.prioritāte: Efektīvāka pirmapstrādes produktu izmantošana augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanai, jaunu materiālu un tehnoloģiju radišana un pielietošanas dažādošana. Netehnoloģisko inovāciju un Latvijas radošās industrijas potenciāla plašāka izmantošana tautsaimniecības nozaru augstākas pievienotās vērtības produktu un pakalpojumu ražošanai.	1.Zināšanu ietilpīga bioekonomika
2. Nākotnes izaugsmes nozares, kurās eksistē vai var rasties produkti un pakalpojumi ar augstu pievienoto vērtību	2.prioritāte: Tādas inovācijas sistēmas izveide, kas nodrošina atbalstu jaunu produktu un tehnoloģiju radišanai esošo nozaru un starpnozaru ietvaros, kā arī jaunām nozarēm ar augstu izaugsmes potenciālu, kas balstītas uz izaugsmi noteicošajām atslēgtehnoloģijām un nodrošina efektīvu jaunu produktu/ pakalpojumu identifikāciju sistēmu, spēj atrast un sniegt atbalstu jaunu produktu radišanai gan esošo nozaru un starpnozaru ietvaros, gan arī veidot jaunas nozares ar augstu izaugsmes potenciālu.	2.Biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas
3. Nozares ar nozīmīgu horizontālo ietekmi un ieguldījumu tautsaimniecības transformācijā	3.prioritāte: Energoefektivitātes paaugstināšana, kas ietver jaunu materiālu radišanu, ražošanas procesu optimizāciju, tehnoloģisko jauninājumu ieviešanu, alternatīvo energoresursu izmantošanu u.c. risinājumus. 4.prioritāte: Modernas un mūsdienu prasībām atbilstošas IKT sistēmas attīstība privātajā un valsts sektorā.	3.Viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas
	5.prioritāte: Moderna un nākotnes darba tirgus prasībām atbilstoša izglītības sistēma, kas veicina tautsaimniecības transformāciju un VSS prioritāšu īstenošanai nepieciešamo kompetenču, uzņēmējspējas un radošuma attīstību visos izglītības līmeņos. 6.prioritāte: Attīstīta zināšanu bāze (fundamentālā zinātnē un zinātnes infrastruktūra) un cilvēkkapitāls zināšanu jomās, kurās Latvijai ir salīdzinošas priekšrocības un kas ir nozīmīgas tautsaimniecības transformācijas procesā: zināšanu jomās, kas saistītas ar viedās specializācijas jomām, tādās kā (1) zināšanu ietilpīga bioekonomika, (2) biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas, (3) viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas, (4) viedās enerģētikas un (5) IKT, kā arī EK identificētajās atslēgtehnoloģijās (nanotehnoloģijas, mikro un nano-elektronika, fotonika, advancētie materiāli un ražošanas sistēmas, biotehnoloģijas).	4.Viedā enerģētika
	7.prioritāte: Teritoriju esošo resursu apzināšana un specializācija, izvirzot perspektīvās ekonomiskās attīstības iespējas un virzienus, t.sk. vadošos un perspektīvos uzņēmējdarbības virzienus pašvaldības teritorijās.	5.Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas

Lai precizētu *Viedas specializācijas stratēģiju* definēto politikas mērķu sasniegšanas rezultātu rādītājus un specializācijas jomas, Ekonomikas ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija un Zemkopības ministrija organizēja 14 publiskās diskusijas, kurās piedalījās vairāk nekā 500 zinātnisko institūciju, izglītības iestāžu, nozaru asociāciju pārstāvju. Galvenais secinājums – Latvijas industrijai ir raksturīga augsta relatīvā specializācija, tāpēc industrijas specializācija kopumā nav Latvijas tautsaimniecības problēma. Tīka atzīts, ka *Viedas specializācijas stratēģijas* īstenošanā jāizvairās no vienpusīgas ekonomikas izaugsmes atbalsta – jāveido ekonomisko aktivitāti veicinoša tautsaimniecības vide un cilvēkresursu attīstība.

Vairākās diskusijās kā pamata uzdevums tika minēta produktivitātes uzlabošana. Iespējas tās paaugstināšanai industriju pārstāvji redz gan jaunos produktos, gan esošo

produktu ražošanas metožu un tehnoloģiju uzlabošanā. Latvijas uzņēmumiem ir salīdzinoši zema produktivitāte, it īpaši darbaspēka produktivitāte – Latvijā gan ražošanas, gan pakalpojumu jomā notiek specializācija nozarēs ar zemu pievienoto vērtību, savukārt tajās nozarēs, kurās kopumā pievienotā vērtība ir virs vidējā, Latvijas uzņēmumi bieži ir iesaistīti ražošanas posmos, kuros pievienotā vērtība ir salīdzinoši zema, un pamatā zemo un vidējo tehnoloģiju nozarēs viens no ceļiem produktivitātes paaugstināšanai ir arī pakāpeniska pāreja uz augsto tehnoloģiju nozarēm un produktiem. Tāpat tika uzsvērts, ka zinātnē ir nepieciešama zināšanu daudzveidība. Specializāciju industrijas vajadzībām var nodrošināt ar darbības fokusu uz konkrētu problēmu risināšanu, iesaistot industriju pārstāvju pētniecības grantu un projektu apstiprināšanā.

6.4. Enerģētikas politika

Latvijas efektīvas, sabalansētas, uz tirgus principiem balstītās enerģētikas politikas galvenie virzieni, kas noteikti MK 2013. gada 28. maija sēdē apstiprinātajā informatīvajā ziņojumā *Enerģētikas ilgtspējīga strategija 2030 – konkurentspejīga enerģētika sabiedrībai (Enerģētikas strategija 2030)*, ir vērsti uz valsts ekonomikas konkurētspējas attīstību, sekmējot sabiedrības labklājību.

Enerģētikas strategijas 2030 galvenais uzdevums ir nodrošināt enerģētikas sektora pozitīvu ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību, vienlaikus tiecoties uz energoapgādes drošumu un ilgtspēju:

- energoapgādes drošums – enerģijas lietotājiem pieejamas stabilas enerģijas piegādes un attīstīta infrastruktūra;

- ilgtspējīga enerģija – mazināta atkarība no energoresursu importa, veicinātas jaunas efektīvas atjaunojamā energoresursu izmantošanas tehnoloģijas, veikti energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi.

Balstoties uz *Enerģētikas strategiju 2030* noteiktajiem enerģētikas politikas attīstības virzieniem, Ekonomikas ministrija izstrādā jaunas *Enerģētikas politikas pamatnostādnes laika periodam no 2014.-2020. gadam*, kas aizstās ar MK 2006. gada 27. jūnija rīkojumu apstiprinātās *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam*. Pamatnostādnes ietvers pasākumus, kas īstenojami līdz 2020. gadam, Latvijas enerģētikas nozares attīstības mērķu sasniegšanai.

6.9. ielikums

Enerģētika Latvijā

Latvijā izmanto importētos (dabasgāze, elektroenerģija, naftas produkti, oglekļi, kokss u.c.) un vietējos (hidroenerģija, vēja enerģija, kurināmā koksne, kokogles, salmi, citā biomasa, biogāze, bioetanol, biodizeļdegviela, kūdra, nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo lietotāju un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju. Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES, TEC, biomassas, biogāzes un vēja elektrostacijas, daļa tiek importēta. Elektroenerģijas izstrādes daudzums Latvijā ir atkarīgs no Daugavas un citu upju caurteces. Siltumenerģijas ražošanā galvenokārt izmanto vietējo kurināmo – kurināmo koksni un importēto kurināmo – dabasgāzi.

2013. gadā kopējā elektroenerģijas piegāde bija 7564 GWh, kas ir par 3,7% mazāk nekā 2012. gadā. AS „Latvenergo” savās stacijās saražoja 64,2% no kopējās elektroenerģijas piegādes, 17,9% – iepirkja no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem un arī 17,9% – veidoja elektroenerģijas neto imports.

2013. gadā Latvijā saražotie energoresursi un otrreizēji pārstrādātie produkti sasniedza 89,8 PJ apjomu, bet energoresursu imports bija 169,9 PJ, no tā dabasgāzes imports – 58,4 PJ. Latvijas kopējais primāro energoresursu patēriņš sasniedza 187,1 PJ, kas ir par 1,8% mazāk nekā 2012. gadā (skat. 6.5. tabulu). No 2013. gada kopējā elektroenerģijas galapatēriņa pakalpojumiem realizēti 41,2%, rūpniecībai un būvniecībai – 27,5%, mājsaimniecībām – 27,1%, lauksaimniecībai – 2,2 %, transportam – 1,9 procenti.

6.4. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā (GWh)							
	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Kopējā elektroenerģijas piegāde	5922	7053	7223	7500	7340	7859	7564
Elektroenerģijas bruto izstrāde tai skaitā:	4136	4905	5569	6627	6094	6167	6209
no atjaunojamiem energoresursiem:	2824	3414	3555	3635	3078	4109	3534
lielās HES*	2794	3263	3391	3445	2823	3627	2852
mazās HES	25	62	66	75	64	80	60
biomasas elektrostacijas	–	6	4	9	13	65	215
biogāzes elektrostacijas	–	36	44	57	107	223	287
vēja elektrostacijas	5	47	50	49	71	114	120
no fosiliem energoresursiem:	1312	1492	2014	2992	3017	2059	2675
lielās TEC**	1163	1278	1476	2402	2425	1409	1957
citas TEC	149	214	538	590	592	650	718
Elektroenerģijas neto imports	1786	2148	1654	873	1245	1691	1355

* Daugavas kaskāde – Rīgas HES, Ķeguma HES un Pļaviņu HES

** Rīgas TEC-1 un Rīgas TEC-2, avots: AS „Latvenergo”

6.5. tabula

Primāro energoresursu patēriņš Latvijā (PJ)							
	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Kopējais patēriņš* tai skaitā:	163,9	192,1	189,0	194,8	184,2	190,5	187,1
ogles un kokss	3,1	3,3	3,5	4,5	4,6	3,8	3,0
kūdra	2,5	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
naftas produkti	56,4	61,9	62,4	64,6	59,5	58,4	59,3
dabasgāze	45,6	56,9	51,4	61,3	54,0	50,8	50,3
kurināmā koksne	39,7	49,4	52,6	45,6	46,9	52,5	53,1
elektroenerģija**	16,6	19,9	18,6	16,0	15,1	19,8	15,8
citi energoresursi***	-	0,6	0,5	2,7	4,1	5,2	5,6

* Visi energoresursi rēķinati pēc zemākās siltumspējas
** Hidroenerģija, vēja enerģija un elektroenerģijas neto imports
*** Nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, kokogles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanol, biodizeļdegviela

Elektroenerģijas tirgus

Latvijas elektroenerģijas tirgus ir pilnībā liberalizēts no 2015. gada 1. janvāra. Saskaņā ar 2014. gada 18. septembra grozījumiem *Elektroenerģijas tirgus likumā* mājsaimniecības, tāpat kā juridiskie lietotāji brīvi izvēlas tirgotāju, vienojoties par elektroenerģijas cenu. 2014. gada

18. septembra grozījumi *Elektroenerģijas tirgus likumā* paredz speciālu tarifu aizsargātajiem lietotājiem.

Līdz ar elektroenerģijas tirgus pilnīgu atvēršanu, sākot no 2015. gada 1. janvāra tika ieviests atbalsta instruments aizsargātajiem lietotājiem (skatīt 6.10. ielikumu).

6.10. ielikums

Sociālā atbalsta instruments

Aizsargātais lietotājs ir trūcīga vai maznodrošināta ģimene (persona) vai daudzbērnu ģimene, kura izlieto elektroenerģiju savā mājsaimniecībā pašas vajadzībām (galapatēriņam).

2015. gadā, kas ir pārejas posms, atbalstu aizsargātajiem lietotājiem sniedz AS „Latvenergo”:

- trūcīgai vai maznodrošinātai ģimenei (personai) tiek nodrošinātas līdz 100 kilovatstundu mēnesī par cenu 0,0131 eiro par vienu kilovatstundu;
- daudzbērnu ģimenei tiek nodrošinātas līdz 300 kilovatstundu mēnesī par cenu 0,0131 eiro par vienu kilovatstundu.

2015. gadā kopējā elektroenerģijas cena (ieskaitot elektroenerģijas cenu, tirdzniecības pakalpojumus, obligāto iepirkuma komponenti, pievienotās vērtības nodokli un tīkla pakalpojumus) ir vienāda ar 2014. gada Starta tarifu – 11,64 eiro par vienu kilovatstundu.

Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma sniegšanas nosacījumus, finansēšanas apjomus un kārtību, sākot no 2016. gada, noteiks MK noteikumi, kuri jāsagatavo un jāpiļejem 2015. gadā. Aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojumu nodrošinās tirgotājs, kuru konkursa kārtībā izraudzīsies Ekonomikas ministrija, kā primāro vērtējot aizsargātā lietotāja tirdzniecības pakalpojuma sniegšanu ar viszemāko valsts budžeta līdzfinansējumu.

Saskaņā ar ES trešajā enerģijas iekšējā tirgus liberalizācijas tiesību aktu paketē noteikto viens no faktoriem, kas nodrošina elektroenerģijas tirgus optimālu funkcionēšanu, ir tīklu pakalpojumu nodalīšana no rāzošanas un tirdzniecības darbībām.

AS „Latvenergo” – vertikāli integrēta energoapgādes komersanta, kura akciju turētāja ir Ekonomikas ministrija, restrukturizācijas gaitā tika juridiski nodalīti elektroenerģijas pārvades un sadales sistēmas operatori.

Saskaņā ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas elektroenerģijas tirdzniecības reģistru 2015. gada 29. aprīlī elektroenerģijas tirdzniecībai ir reģistrēti 68 tirgotāji, bet 24 no tiem ir noslēguši sistēmas lietošanas līgumu ar AS „Sadales tīkls”. 2012. gada 1. janvārī darbību ārpus „Latvenergo” koncerna uzsāka

AS „Augstsprieguma tīkls” – neatkarīgs pārvades sistēmas operators. AS „Augstsprieguma tīkls” ir atbildīgs par pārvades tīkla attīstību, elektroenerģijas pārvades drošumu, energosistēmas stabilitāti un elektroenerģijas kvalitāti un nodrošina to atbilstoši tehniski ekonomiskajām prasībām un mūsdienu tehnoloģijām. AS „Augstsprieguma tīkls” akciju turētāja ir Finanšu ministrija. Savukārt pārvades sistēmas aktīvu īpašniece ir AS „Latvenergo” meitassabiedrība AS „Latvijas elektriskie tīkli”, kas darbu sāka 2011. gada 1. aprīlī. Sākot ar 2015. gada 1. janvāri, visi augstspriegumu tīklu apkalpojošie darbinieki strādā AS „Augstsprieguma tīkls”.

Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” neatkarīga meitassabiedrība AS „Sadales tīkls”.

AS „Sadales tīkls” nodrošina elektroenerģijas piegādi vairāk nekā vienam miljonam elektroenerģijas lietotāju objektu, aptverot ar savu pakalpojumu 99% no valsts teritorijas. Kopumā Latvijā darbojas 11 sadales sistēmas operatori. Galvenās prasības attiecībā uz sadales pakalpojuma kvalitāti ir noteiktas MK 2011. gada 4. oktobra *Noteikumos par publisko elektroapgades tīklu sprieguma prasībām*, kas nosaka par obligāti piemērojamu Latvijā pārņemto ES standartu *LVS EN 50160: 2010 Publisko elektroapgades tīklu sprieguma raksturielumi*.

Attiecīgi tiek izvērtētas iespējas pilnveidot sadales pakalpojuma tarifu struktūru. Sobreīd sadales sistēmas pakalpojumu tarifi mājsaimniecībām ir balstīti tikai uz elektroenerģijas patēriņu. Plānots esošo tarifu sadalīt divās daļās – fiksētajā un mainīgajā. Fiksētā daļa būtu noteikta kā ampērmaksa, kurās apjoms būs atkarīgs no pieslēgumā piemērotā ievadaizsardzības aparāta strāvas lieluma (ampēriem) un kura raksturos attiecīgās izmaksas. Savukārt mainīgā daļa varētu būt noteikta atbilstoši patēriņajai elektroenerģijai. Šāda tarifu struktūra precīzāk atspoguļotu tīkla izmaksas, jo tās nav saistītas tikai ar sadalītās izmaksas apjomu, nodrošinātu tīkla efektīvāku izmantošanu, kas ilgtermiņā nosaka zemāku investīciju līmeni, stimulētu lietotāju saprātīgi noteikt nepieciešamās jaudas, t.i., ievadaizsardzības aparāta lielumu, izmantot tīklu ekonomiski atbildīgāk, līdz ar to nodrošinot tīkla jaudu efektīvu izmantošanu un mainoties elektroenerģijas patēriņam.

Papildus tam, lai veicinātu uzņēmējdarbības attīstību, pašlaik elektroenerģijas sadales sistēmas operators izvērtē iespēju optimizēt pieslēgumu nosacījumus, kas papildu elektroenerģijas lietotāju tiesībām atgūt sākotnējo samaksāto pieslēguma maksu, izpildot efektīvas slodzes izmantošanas nosacījumos noteiktos kritērijus, paredzēs arī elektroenerģijas lietotāju tiesības nemaksāt sākotnējo pieslēguma maksu, ja lietotājs apņemas izpildīt efektīvas slodzes izmantošanas nosacījumos noteiktos kritērijus.

Latvijas, kā arī Lietuvas un Igaunijas elektroenerģijas tirgu pilnīga integrācija ES kopējā tirgū, gan pievienojoties Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgum, gan nodrošinot pietiekamus starpsavienojumus, ir svarīgs mērķis ne tikai Baltijas valstīm, bet arī ES līmenī.

Vēsturiski Igaunijas, Lietuvas un Latvijas elektroenerģijas pārvades tīkli ir cieši integrēti Baltkrievijas un Krievijas pārvades tīklīs un darbojas paralēlā, sinhronā režīmā ar tiem. Energosistēmu operatīvo darbību nosaka starp Baltkrievijas, Krievijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas pārvades sistēmām noslēgtais BRELL līgums. Krievijas un Baltkrievijas, kā arī citu Neatkarīgo Valstu Sadraudzības valstu elektroenerģijas iekšējā tīrdzniecība, to energosistēmu režīmu svārstības un avārijas tehniski ietekmē un noslogo Baltijas valstu elektrotīklu, ierobežojot Baltijas valstu iespējas pilnībā ieviest ES tiesisko regulējumu elektroenerģijas tirgū, īpaši attiecībā uz jaudu rēķināšanu un plānošanu, pārslodzes vadību, tīklu balansēšanu.

Elektroenerģijas biržas Nord Pool Spot (NPS) Latvijas tīrdzniecības apgabals darbu uzsāka 2013. gadā 3. jūnijā. Sobreīd NPS tīrdzniecības apgabali ir atvērti visās

trīs Baltijas valstīs – Igaunijā, Lietuvā un Latvijā, un elektroenerģijas tīrdzniecība notiek vienoti un saskaņoti visā Baltijas jūras reģionā.

Atvērtais NPS Latvijas elektroenerģijas tīrdzniecības apgabals un ieviestais nākošās dienas elektroenerģijas tirgus ELSOT dod iespēju tirgus dalībniekiem iesniegt savus cenu piedāvājumus darījumiem, kuri notiks nākošajā dienā. Nākamais solis elektroenerģijas tirgus attīstībai Latvijā bija tās pašas dienas tirgus – ELBAS izveidošana. ELBAS tirgus Latvijā tika veiksmīgi atvērts 2013. gada 10. decembrī. Atšķirībā tās pašas dienas elektroenerģijas tirgum no nākamās dienas tirgus ir tāda, ka cenu piedāvājumi tiek iesniegti darījumiem, kuri notiks esošajā dienā pēc tam, kad būs publicēti ELSOT tīrdzniecības sesijas rezultāti. Abu tirgu esamība nodrošina ne tikai lielāku Latvijas elektroenerģijas tirgus likviditāti, bet arī efektīvāku caurlaides spēju izmantošanu, tirgus dalībniekiem uzticamu un caurspīdīgu elektroenerģijas cenu.

Latvijas elektroenerģijas tirgus, tāpat kā visas Baltijas enerģētikas tirgus, pašlaik ir savienots ar kopējo Eiropas enerģētikas tirgu tikai ar diviem Igaunijas un Somijas energosistēmas savienojošiem jūras kabeļiem *Estlink I*, kura pārvades jauda – 350 MW, un *Estlink II*, kura pārvades jauda ir 650 MW. Abu starpsavienojuma sašu pārvades jauda ir pietiekama, lai tiktu izlīdzinātas elektroenerģijas cenas NPS Igaunijas un Somijas tīrdzniecības apgabaloši. Lai gan šāda projekta realizēšana potenciāli uzlabo situāciju Igaunijas un Somijas energosistēmu integrācijas un Igaunijas un Somijas tīrdzniecības apgabalu likviditātes nodrošinājumā, tā nemazina pārslodzes rašanās risku Latvijas-Igaunijas šķērsgriezumā, kam, lai arī ir izteikti sezonāls raksturs, tomēr raksturīga negatīva ietekme uz elektroenerģijas cenu dinamiku NPS Latvijas un Lietuvas tīrdzniecības apgabaloši. Turklāt *Estlink II* noslodze virzienā no Somijas uz Igauniju varētu radīt papildu noslodzi Latvijas-Igaunijas šķērsgriezumā, tādējādi vairojot pārslodzes vai līniju atslēguma risku.

Latvijas-Igaunijas šķērsgriezuma šī brīža caurlaides spēja nav pietiekama, lai nodrošinātu visu pieprasīto elektroenerģijas tīrdzniecības apjomu Baltijas reģionā: starp Igauniju, kurā gada griezumā ir saražotās elektroenerģijas pārpalikums, un Latviju un Lietuvu, kur vērojams izteikts elektroenerģijas deficitis. Īpaši būtiski elektroenerģijas tīrdzniecību Baltijas valstīs šīs apstāklis ietekmē vasaras sezonā. Minētais caurlaides spēju ierobežojums būtiski apgrūtina Latvijas un Lietuvas, kā arī atsevišķos gadījumos Kaliningradas reģiona iespējas importēt elektroenerģiju no lētākiem elektroenerģijas cenu apgabaliem – Igaunijas un Skandināvijas valstīm, kā rezultātā Latvijā un Lietuvā vidējā elektroenerģijas cena ir augstāka par Igaunijas un Skandināvijas elektroenerģijas cenām.

Lai uzlabotu starpsavienojumu kapacitāti, 2016. gadā plānots pabeigt Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojumu „NordBalt” ar 700 MW pārvades jaudu. Šī projekta ietvaros tiek īstenots arī projekts *Kurzemes loks*, kas paredz izbūvēt 330 kV gaisvadu augstsprieguma elektrolīniju

Latvijas rietumu daļā, lai novērstu līdz šim iztrūkstošo palielinātās jaudas pieslēgumu iespējamību, nodrošinātu vēja parku attīstību un palielinātu elektroapgādes drošumu Kurzemē. *Kurzemes loka* pirmais posms ietver 330 kV augstsrieguma līnijas izbūvi, savienojot Rīgas pilsētas 330 kV apakšstacijas „Rīgas TEC-1” ar apakšstaciju „Imanta”; līnijas izbūves darbi, t.sk. pārbaudes, pabeigt 2013. gada 25. septembrī. *Kurzemes loka* otrs posms ietver 330 kV augstsrieguma līnijas Grobiņa-Ventspils izbūvi, projektēšanas fāze uzsākta 2010. gadā, un darbi pabeigt 2014. gadā. *Kurzemes loka* pirmā un otrā posma izbūves izmaksas ir 98,5 milj. eiro, no tiem 38,5 milj. eiro sedza no Eiropas Enerģētikas atjaunošanas programmas līdzekļiem. Līdz šim jau pirmā un otrā posmā ir ieguldīti 66 milj. eiro. *Kurzemes loka* trešā posma izmaksas ir 127,4 milj. eiro, un to plānots pabeigt 2018. gada beigās.

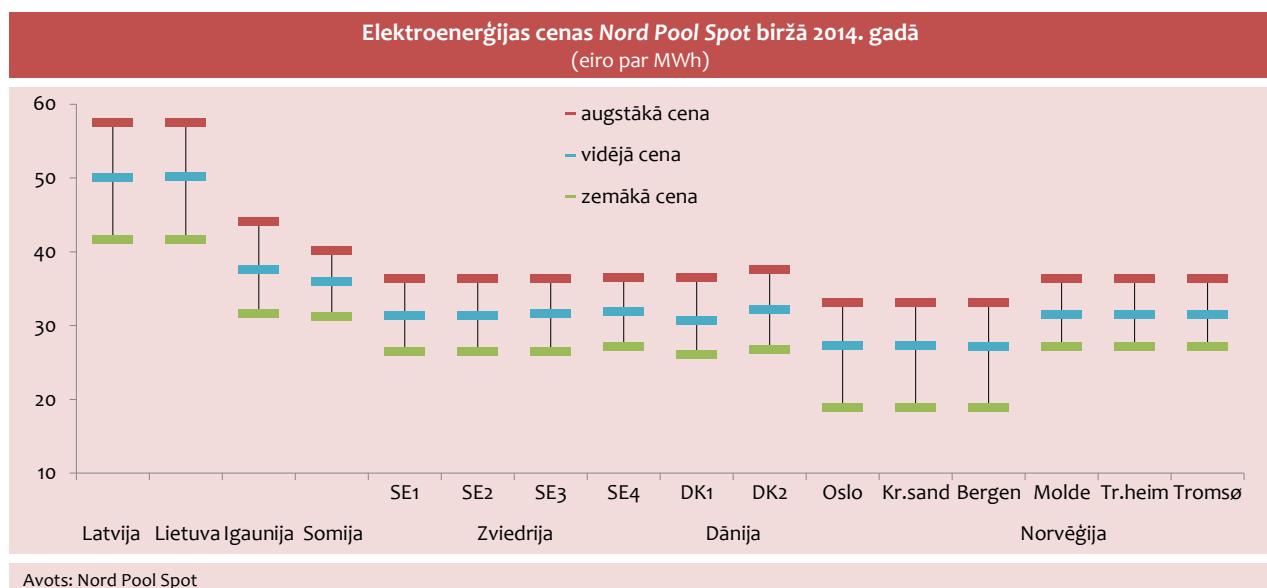
Strateģiski svarīga ir jauna – trešā Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma būvniecība, kas ļaus novērst esošās pārvades tīkla pārslodzes un palielināt pieejamo Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma pārvades kapacitāti. Trešais Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma projekts būtiski uzlabos energoapgādes drošumu šķērsgriezumā starp Igauniju un Latviju, kā arī abu valstu energosistēmās, nodrošinot efektīvu jaudas pārvades koridoru starp Baltijas un Ziemeļvalstu elektroenerģijas sistēmām.

Latvijas-Igaunijas trešais starpsavienojums veicinās arī Latvijas, Igaunijas un Lietuvas infrastruktūras attīstību, jo pārvades tīkla modernizācijas un rekonstrukcijas projekta *Kurzemes loks* trešā posma realizācija ļaus izveidot Latvijas-Igaunijas trešā starpsavienojuma pieslēguma punktu. Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma kopējās izmaksas ir aptuveni 112 milj. eiro. Atkarībā no izbūvējamās līnijas garuma Latvijas pusei būs jāsedz 102,3 milj. eiro, bet Igaunijai ~9 milj. eiro, un projektam plānots piesaistīt ES līdzfinansējumu. Pašlaik tiek īstenots projekta ietekmes uz vidi novērtējums un trases izpēte. Starpsavienojuma pieslēgumu plānots nodot ekspluatācijā līdz 2020. gadam.

Abi projekti – Kurzemes loka trešais posms un Latvijas-Igaunijas trešais starpsavienojums tika iekļauti Eiropas Kopējās intereses projektu (KIP) 1. sarakstā, kas var pieteikties *Finansējumam no Eiropas Savienojumu instrumenta (CEF)*.

Novērtējot pieteikto projektu būtisko ietekmi uz elektroenerģijas tirgus attīstību Latvijā un Baltijas valstīs, CEF ietvaros projektam Kurzemes loka trešais posms piešķirts 55,1 milj. eiro un projektam Latvijas - Igaunijas trešais starpsavienojums – 112,3 milj. eiro liels finansējums. Tā kā KIP sarakstu atjauno reizi divos gados, tad 2015.gada oktobra beigās/novembra sākumā plānots apstiprināt otro KIP sarakstu.

6.8. attēls

Avots: Nord Pool Spot

Latvijas un Baltijas valstu elektroenerģētikas sektora attīstībai un tirgus integrācijai ilgtermiņā nozīmīgs ir jautājums par Baltijas elektroenerģijas pārvades sistēmas sinchronizāciju ar kontinentālo Eiropu. 2013. gada oktobrī EK publicēja paziņojumu *Ilgtermiņa redzējums infrastruktūras jomā Eiropai un ārpus tās*, kurā uzsvērts, ka elektroenerģijas jomā viens no nākotnes izaicinājumiem ir Baltijas elektroenerģijas sistēmu sinchronizācija ar kontinentālās Eiropas energosistēmām, izbeidzot to faktisko izolāciju no citām ES valstīm.

2009. gada 17. jūlijā starp EK un 8 Baltijas valstīm, tostarp Latviju, tika noslēgts Saprašanās memorands par *Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plānu* (BEMIP). Nemot vērā, ka virkne sākotnējo BEMIP mērķu kopš 2009. gada ir sasniegti, 2015. gada sākumā notika darbs pie jauna Saprašanās memoranda un Rīcības plāna sagatavošanas. 2015. gada 8. jūnijā EK, Vācijas, Igaunija, Latvija, Lietuva, Polija, Somija, Zviedrija, klātesot Norvēģijai novērotāja statusā, parakstīja jauno *Saprašanās memorandu*. Dānija parakstīs dokumentu vēlākā laika

posmā, jo tuvākajā laikā sagaida vēlēšanas un jaunu valdību.

Rīcības plāns definē sešas galvenās darbības jomas, tādās kā elektroenerģijas tirgus, piegāžu drošība, enerģētikas infrastruktūra, atomenerģija, atjaunojamā energētika un energoefektivitāte, kurās turpmāk nepieciešams izstrādāt konkrētus projektus, lai sasniegūtu Rīcības plānā noteiktos mērķus un rādītājus.

Baltijas reģionā starp nozīmīgākajiem jautājumiem ir šādi:

- iekšējā tirgus prasību pilnīga ieviešana Baltijas jūras valstīs, ieskaitot tirgus atvēršanu mājsaimniecībām;
- uz tirgus principiem balstīta pārslodzes vadība, elektroenerģijas biržas Nord Pool Spot (NPS)

organizētas netiesīs jaudas izsoles starp Baltijas valstīm (noderīgas pārslodzes vadībai Latvijas-Igaunijas šķērsgriezumā);

- kopēja rezervju un balansēšanas tirgus izveide;
- finanšu produktu tirgus izveide Latvijā un Lietuvā, darbu uzsākot biržai Nasdaq OMX Commodities;
- Baltijas valstu infrastruktūras projektu, kas iekļauti KIP sarakstā, īstenošana;
- Paneiropas elektroenerģētikas tirgus modeļu reģionālās dimensijas izstrādē esošo elementu pilnveide;
- ilgtermiņā Baltijas valstu energosistēmu desinhronizācija no Krievijas energosistēmas.

6.11. ielikums

Elektroenerģijas obligātā iepirkuma komponente

Nemot vērā Ekonomikas ministrijas 2012. un 2013. gadā veiktos risku novērtējumus attiecībā uz elektroenerģijas kopējās cenas pieaugumu, kā arī lai gūtu pārliecību par atbalsta elektroenerģijas obligātā iepirkuma un garantētās maksas par uzstādīto elektrisko jaudu intensitātes pamatotību, 2014. gadā tika īstenoši kompleksi pasākumi, kas vērsti uz obligātā iepirkuma komponentes (turpmāk - OIK) noturēšanu 2,69 eiro centu apmērā par kilovatstundu, tai skaitā pasākumi, kas vērsti uz EK lēmuma par atbalsta saderību ar iekšējo tirgu saņemšanu.

Arī 2015. gadā tāpat kā 2014. gadā elektroenerģijas lietotāju atbalstam paredzēti papildu līdzekļi no valsts budžeta, kas pamatā tiek nodrošināti no 2014. gada 1. janvāra ieviestā subsidētās elektroenerģijas nodokļa (SEN) un kas tieši mazina OIK izmaksu ietekmi visiem elektroenerģijas galalietotājiem. Atbilstoši likuma *Par valsts budžetu 2015. gadam* 4. pielikumam apakšprogrammā 29.02.00 *Elektroenerģijas lietotāju atbalsts 2015.* gadā ir paredzēti līdzekļi 28 milj. eiro apmērā. OIK apjoms elektroenerģijas lietotājiem Latvijā no 2014. gada 1. aprīļa nav pieaudzis. Elektroenerģijas lietotāju atbalsta īstenošana no valsts budžeta līdzekļiem paredzēta periodā līdz 2017. gadam.

Obligātā iepirkuma komponentes un attiecīgi elektroenerģijas kopējās cenas pieaugums atstāj negatīvu ietekmi uz Latvijas tautsaimniecības konkurētspēju, tajā skaitā pievienotās vērtības radīšanu un, lai to novērstu, nepieciešams ieviest tādu politiku, kas nodrošina ekonomikas attīstību un novērš iedzīvotāju dzīves līmena pasliktnāšanos.

Ekonomikas ministrija Valsts sekretāru 2015.gada 7.maija sanāksmē ir uzsaukusī Ministru kabineta noteikumu projektu „Kārtība, kādā energoīetilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi iegūst tiesības uz samazinātu līdzdalību obligātā elektroenerģijas iepirkuma un garantētās maksas ietvaros radīto izdevumu publiskajam tirgotājam kompensešanai” (VSS-500), tā pielikumus un anotāciju.

Ministru kabineta noteikumu projekta mērķis ir palīelināt Latvijas energoīetilpīgo apstrādes rūpniecības uzņēmumu starptautisko konkurētspēju, radīt izmaksu signālus investīciju apjoma un labi apmaksātu darbavietu skaita palīelinājumam, veicināt tautsaimniecībasizaugsni, pakāpeniski palīelinot apstrādes rūpniecības daļu iekšzemes kopprodukta.

Atbalsta mehānisma ieviešanas priekšnoteikums ir ne tikai atbalsta mehānisma atbilstības nodrošināšana jaunajām EK Pamatnostādnēm par valsts atbalstu vides aizsardzībai un enerģētikai 2014.-2020. gadam, pirms atbalsta uzsākšanas saņemot saskaņojumu no EK par tā atbilstību Eiropas Savienības iekšējam tirgum, bet arī OIK izmaksu sloga nepieaugšana pārējiem elektroenerģijas lietotājiem minētā atbalsta mehānisma rezultātā.

Ekonomikas ministrijai liels izaicinājums saistīts ar tālāku atjaunojamās energētikas attīstību un jauna atbalsta mehānisma izveidošanas iespējām. Līdz tam 2015. gadā ir jāpiņem lēmums par moratorija turpināšanas nepieciešamību attiecībā uz esošo atbalsta mehānismu elektroenerģijas obligātajam iepirkumam un garantētajai maksai par uzstādīto jaudu (MK 2009. gada 10. marta noteikumi Nr. 221 un 2010. gada 16. marta noteikumi Nr. 262), tai skaitā apzinoties, ka turpmāks atbalsts fosilajiem energoresursiem nebūs atbilstošs jaunajām EK Pamatnostādnēm par valsts atbalstu vides aizsardzībai un enerģētikai 2014.-2020. gadam.

Dabasgāzes tirgus

Latvijas dabasgāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo dabasgāzes apgādes sistēmu. Latvija dabasgāzi saņem tikai no Krievijas, taču līdz ar Klaipēdas sašķidrinātās dabasgāzes termināla darbības uzsākšanu 2015. gada sākumā Latvijai ir iespējamas ierobežota apjoma gāzes piegādes no Lietuvas. Latvijā atrodas vienīgā dabasgāzes krātuve Baltijas reģionā – Inčukalna pazemes gāzes krātuve (PGK), kuras kopējais apjoms ir 4,3 miljardi m³, tajā skaitā aktīvās dabasgāzes apjoms 2,3 miljardi m³. Dabasgāzes kopējais patēriņš 2013. gadā bija 1461 milj. m³, kas ir par 3,1% mazāk nekā 2012. gadā. Lielākie dabasgāzes lietotāji 2013. gadā bija

AS „Latvenergo” TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 68,9%, rūpniecība un būvniecība – 11,9%, pārējie lietotāji – 16,8%, bet pārējo daļu veidoja dabasgāzes patēriņš enerģētikas sektorā un zudumi. Rīgas reģionā tiek patērieti aptuveni 65% no Latvijā izmantotās dabasgāzes.

Vairumtirdzniecības cenas gāzei Baltijas valstīs ir augstākas nekā vidēji ES. Vienlaikus jāatzīmē, ka mazumtirdzniecības cenas mājsaimniecībām un rūpniecīkaijiem patēriņājiem Baltijas valstīs ir tuvas ES vidējam līmenim. To nosaka vairāki faktori, piemēram, infrastruktūras izmaksas, t.sk. uzglabāšanas iespējas un pārvades tarifi, kā arī nodokļu politika.

6.9. attēls

* krāsu kods katrai valstij ir noteikts saskaņā ar visu pieejamo veidu (dabasgāzes tirdzniecības platforma, ilgtermiņa līgums, sašķidrinātā dabasgāze) vidējām aritmētiskām cenām attiecīgajā valstī

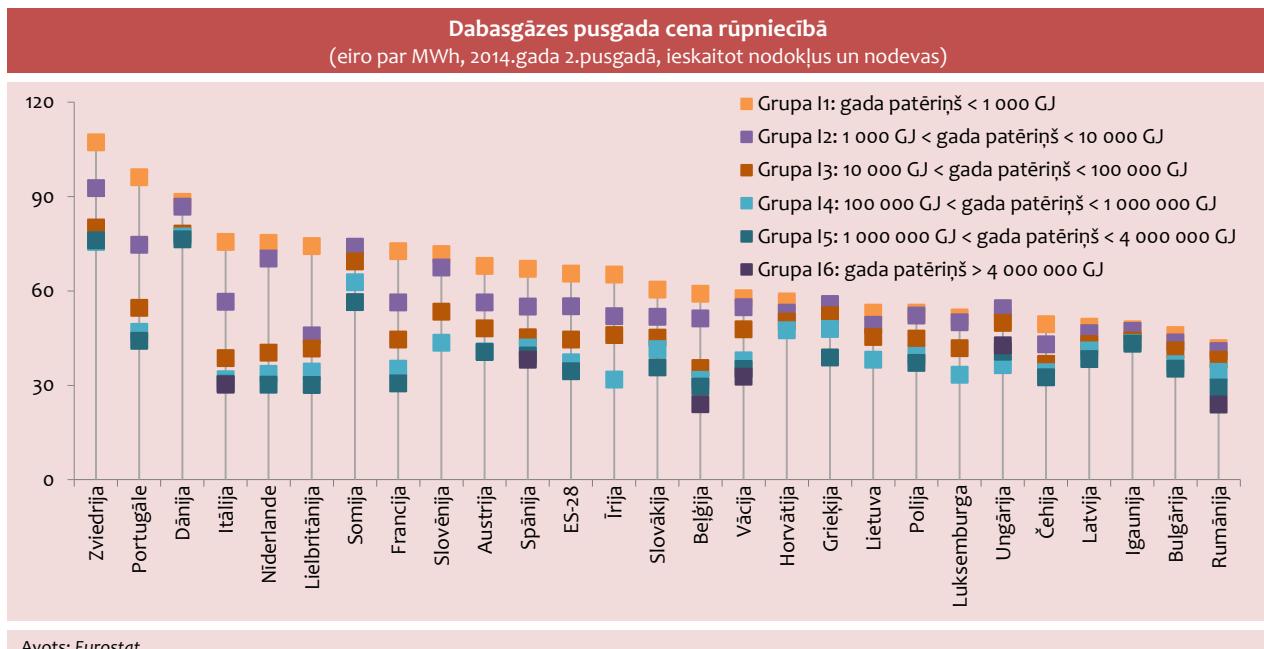
Avots: Quarterly Report on European Gas Markets. Market Observatory for Energy, DG Energy. Volume 7 (issue 4; 4th quarter, 2014)

Pašreiz Latvijas dabasgāzes tirgū darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kuram saskaņā ar 1997. gadā noslēgtu *Privatizācijas līgumu* ir ekskluzīvas tiesības veikt dabasgāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību līdz 2017. gadam.

ES mērogā dabasgāzes tirgus darbības principus nosaka Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlija *Direktīva 2009/73/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par

Direktīvas 2003/55/EK atcelšanu (Direktīva 2009/73/EK).

6.10. attēls

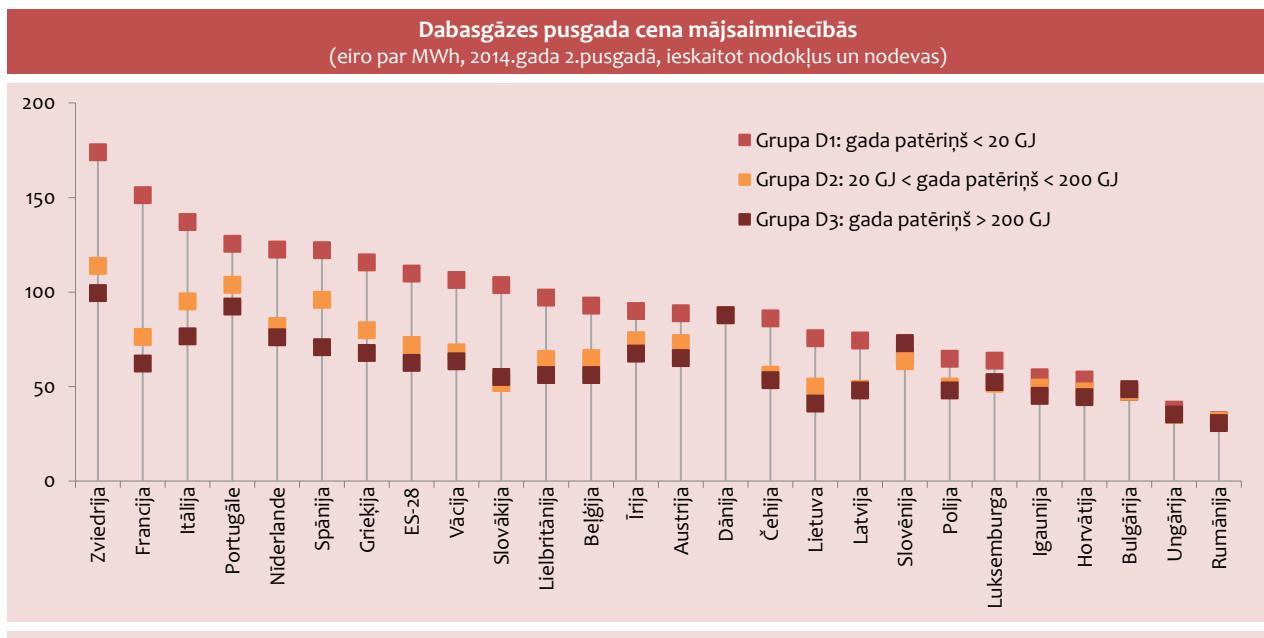
Avots: Eurostat

Nemot vērā, ka Latvijas dabasgāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo dabasgāzes apgādes sistēmu, Latvija līdz 2017. gadam ir piemērojusi „izolēta tirgus” atkāpi no Direktīvas 2009/73/EK. 2014. gada 20. martā Saeimā apstiprinātais likumprojekts *Grozījumi Enerģētikas likumā*, kas paredz pakāpenisku tirgus liberalizāciju, nosaka, ka visiem dabasgāzes lietotājiem būs tiesības brīvi izvēlēties dabasgāzes tirgotāju no 2017. gada 3. aprīla, līdz tam brīdim ir jābūt pabeigtai sadales sistēmas operatora

nodalīšanai. Pārvades sistēmas operatora nodalīšanai ir jābūt pabeigtai līdz 2017. gada 3. aprīlim, ja ātrāk nav iestājies viens no šādiem apstākļiem:

- Latvijas dabasgāzes sistēma ir tieši savienota ar jebkuras ES dalībvalsts starpsavienoto dabasgāzes sistēmu, izņemot Igauniju, Lietuvu un Somiju;
- dominējošā piegādātāja daļa kopējā Latvijas dabasgāzes patēriņa nodrošināšanā ir mazāka par 75 procentiem.

6.11. attēls

Avots: Eurostat

Vienlaikus grozījumi paredz, ka, sākot ar 2014. gada 4. aprīli, dabasgāzes pārvades, sadales, uzglabāšanas un sašķidrinātās dabasgāzes sistēmas operatoriem ir jānodrošina visiem sistēmas lietotājiem un pretendentiem, kuri to pieprasā, vienlīdzīga un atklāta pieeja attiecīgajai sistēmai, sniedzot tiem dabasgāzes pārvades, sadales, uzglabāšanas vai sašķidrinātās dabasgāzes pakalpojumus. Nēmot vērā, ka pirmās komerciālās dabasgāzes piegādes saskaņā ar pirmo ilgtermiņa līgumu Latvijā notika 2004. gada 3. aprīli, līdz 2014. gada 4. aprīlim Latvija piemēroja atkāpi no *Direktivas 2009/73/EK* prasībām attiecībā uz trešās puses pieeju dabasgāzes apgādes sistēmai.

Saistībā ar trešo pušu pieeju dabasgāzes apgādes sistēmai atbilstoši *Enerģētikas likumam* Sabiedrisko pakalpojumu regulators apstiprina dabasgāzes pārvades, sadales un uzglabāšanas, kā arī sašķidrinātās dabasgāzes sistēmas operatora izstrādātos sistēmas lietošanas noteikumus vai dabasgāzes krātuves lietošanas noteikumus, kuriem jābūt objektīvi pamatokiem, ekonomiski attaisnotiem, taisnīgiem, vienlīdzīgiem, atklātiem un pieejamiem visiem sistēmas lietotājiem un pretendentiem, kuri pieprasā pieeju attiecīgajai sistēmai. Vienlaikus atbilstoši likumam Regulators apstiprina sistēmas operatora izstrādātos balansēšanas aprēķinu noteikumus, kuriem jābūt pārskatāmiem un nediskriminējošiem attiecībā uz visiem balansēšanas pakalpojuma saņēmējiem, un garantiju pieprasīšanas kritērijus un kārtību, lai nodrošinātu maksājumus par balansēšanas pakalpojumu.

2014. gada septembrī AS „Latvijas Gāze” iesniedza Sabiedrisko pakalpojumu regulatoram AS „Latvijas Gāze” dabasgāzes pārvades sistēmas lietošanas noteikumu projektu un AS „Latvijas Gāze” Inčukalna pazemes gāzes krātuves lietošanas noteikumu projektu.

6.12. ielikums

Dabasgāzes piegāžu diversifikācijas projekti

GIPL savienos Rembelčiznas (Rembelszczyzna) gāzes kompresoru staciju Polijā un Jauniunai (Jauniunai) gāzes kompresoru staciju Lietuvā. Projekta mērķis ir ne tikai integrēt Baltijas valstu izolēto dabasgāzes tirgu ES, bet arī nodrošināt pieeju ES gāzes tirdzniecības platformām (piemēram, Centrāleiropas gāzes tirdzniecības platformai CEGH) un pasaules sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) tirgum. 2011. gadā tika veikta prieksīzpēte, savukārt 2013. gadā tika sagatavots projekta tehniski ekonomiskais pamatojums. GIPL būvniecība paredzēta 2016.-2019. gadā, bet, nēmot vērā projekta mērogu un raksturu, tā realizācijas termini var būt mainīti. Projekta investori ir Lietuvas kompānija „Amber Grid” un Polijas dabasgāzes pārvades operators GazSystem S.A. Projekta tehniski ekonomiskā pamatojuma veikšanai tika sniegti ES finansiālais atbalsts 50% apmērā. GIPL ir ieķauts ES prioritāro projektu sarakstā, un 2014. gada novembrī projektam CEF ietvaros tika piešķirts 306 milj. eiro liels finansējums. GIPL izbūve izmaksas apmēram 558 milj. eiro. GIPL būvniecība nodrošinās Latvijai pieeju citiem dabasgāzes piegādes avotiem, ne tikai Krievijai, un integrēs Baltijas valstu izolēto dabasgāzes tirgu ES dabasgāzes tirgū.

EK izpētē, piesaistot neatkarīgu ekspertu, secina, ka optimālā vieta reģionālam SDG terminālim būtu Somu līci. Jāpiezīmē, ka jebkurā no variantiem nozīmīga loma Baltijas reģiona dabasgāzes tirgus funkcionešanā ir Inčukalna PKG.

Tā kā Inčukalna PKG ir būtiska Baltijas reģiona dabasgāzes apgādes sistēmas sastāvdaļa, kas nodrošina dabasgāzes piegādi ne tikai Latvijai, bet arī Igaunijai un Krievijai, kā arī kalpo kā drošības rezerves elements Lietuvai, ir paredzēts īstenot projektu *Inčukalna PKG modernizacija un paplašināšana*.

Projekta mērķis ir paaugstināt enerģētikas piegādes drošības līmeni Baltijas jūras reģionā, kā arī pēc GIPL un Igaunijas-Somijas starpsavienojumu pabeigšanas veicināt

Dabasgāzes pārvades sistēmas lietošanas noteikumu projekts nosaka kārtību, kādā lietotāji var pieteikties uz AS „Latvijas Gāze” piederošās pārrobežu pārvades sistēmas brīvajām jaudām, pārvades sistēmas operatora un lietotāju tiesības un pienākumus, norēķinu kārtību par pārvades sistēmas lietošanu un līdzsvarošanu, termiņus un kārtību, kādā pārvades sistēmas operators publisko iekšējo informāciju. Inčukalna pazemes gāzes krātuves lietošanas noteikumu projekts nosaka kārtību, kādā lietotāji var rezervēt pazemes gāzes krātuves brīvās jaudas, krātuves operatora un lietotāju tiesības un pienākumus, norēķinu kārtību par krātuves lietošanu, termiņus un kārtību, kādā krātuves operators publisko iekšējo informāciju. Tika organizētas vaīrakas minēto noteikumu projektu publiskās apspriešanas, un pašlaik noteikumu projekti tiek precīzēti, nodrošinot tajos ietverto nosacījumu atbilstību esošajai situācijai un normatīvajiem aktiem.

Turpinot pakāpenisku gāzes tirgus liberalizāciju, 2015. gada 3. martā MK apstiprināja tālāko ceļa karti dabasgāzes tirgus reformām, kā arī pieņēma lēmumu par pārvades sistēmas operatora nodalīšanas modeli – pilnīgu īpašumtiesību nodalīšanu, sākot ar 2017. gada 3. aprīli.

Dabasgāzes piegāžu diversifikācijai Latvijā un visā Baltijas reģionā ir nepieciešams iesaistīt alternatīvus dabasgāzes piegādātājus tirgū. To iespējams panākt (skatīt 6.12. ielikumu):

- izbūvējot Lietuvas-Polijas dabasgāzes apgādes sistēmu starpsavienojumu GIPL;
- realizējot reģionālā SDG termināla projektu;
- nodrošinot trešo pušu dabasgāzes piegādes reģionam ar esošās dabasgāzes apgādes infrastruktūras starpniecību (t.i., diversificējot dabasgāzes piegādes avotus, nevis ceļus).

nekā ierasti, piemēram, klimatisko apstākļu dēļ vai dabasgāzes piegāžu no trešajām valstīm traucējumu dēļ,

Inčukalna PGK spēs nodrošināt pieprasītos apjomus ne tikai Latvijā, bet arī Lietuvā un Igaunijā.

6.13. ielikums

Centralizētā siltumenerģija Latvijā

2013. gadā centralizēto siltumenerģiju pārdošanai ražoja 638 katlumājās un 166 koģenerācijas stacijās, kuras pārdošanai kopā saražoja 7,3 TWh centralizētās siltumenerģijas. Centralizētās siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanā pārsvarā tika izmantota dabasgāze. Saražotās centralizētās siltumenerģijas īpatsvars, par kurināmo izmantojot dabasgāzi, bija 69,8%, kurināmo šķeldu – 20,1%, malku – 2,8%, mazutu – 0,2%, pārējos kurināmā veidus – 4,1 procenti.

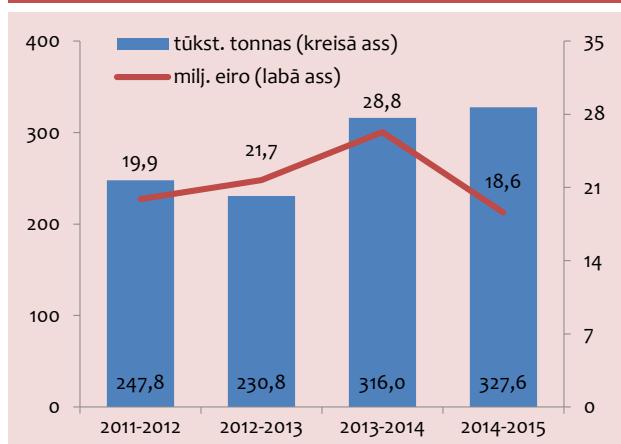
Centralizētās siltumapgādes lietotāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījusies, un centrālā apkure tajā ir 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No 2013. gada kopējā centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa mājsaimniecībām realizēti 71,1%, pakalpojumiem – 25,6%, rūpniecībai un būvniecībai – 2,2%, lauksaimniecībai – 1,1%. Savukārt centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa sadalījums pa reģioniem ir šāds: Rīgas reģions – 55,8%, Pierīgas reģions – 10,6%, Vidzeme – 6,6%, Kurzeme – 9,8%, Zemgale – 7,4% un Latgale – 9,8 procenti.

Naftas produktu drošības rezerves

Sākot ar 2013. gada 1. janvāri, ir mainīta naftas produktu drošības rezervu aprēķinu metode, un ES dalībvalstij kopienas teritorijā ir jānodrošina naftas krājumu apjoms, kas ir lielāks no diviem piedāvātajiem EK aprēķinu variantiem: vai nu 90 dienām tīrā importa dienas vidējam daudzumam vai 61 dienai dienas vidējam iekšzemes patēriņam. Tā kā Latvija ir naftas produktu importētāja valsts, naftas produktu drošības rezerves tiek veidotas 90 dienām tīrā importa dienas vidējam daudzumam.

6.12. attēls

Naftas produktu drošības rezervu apjoms un līgumos samaksātās summas*

* 2011-2012. gadā līgumi par I kategorijas naftas produktiem tika noslēgti, sākot ar 2012. gada janvāri.

Atjaunojamie energoresursi

Latvija tāpat kā citas ES dalībvalstis ir apņēmusies sasniegta Direktīva 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu, ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK, un Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas ietenošanai minēto Latvijas kvantitatīvo mērķi – panākt 2020. gadā atjaunojamās enerģijas 40% īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā, kā arī 10% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā. Ekonomiski pamatota vietējo energoresursu izmantošana un droša energoapgāde ir viens no galvenajiem valsts ekonomiskās neatkarības un energoapgādes drošības nosacījumiem. Līdz ar to aizvien ir būtiska esošo siltumapgādes sistēmu efektivitātes uzlabošana, energoresursu efektīvāka izmantošana, kas sniedz arī būtisku ieguldījumu siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisiju samazināšanā.

Palielinot elektroenerģijas biržas NordPoolSpot Latvijas tirdzniecības apgabala likviditāti un caurskatāmību, veicinot elektroenerģijas tirdzniecības cenas atbilstību faktiskajai tirgus situācijai, kas ilgtermiņā atstās pozitīvu ietekmi uz Latvijas nākotnes tautsaimniecības attīstību, veikti grozījumi MK 2007. gada 12. jūnija noteikumos Nr. 382 Elektroenerģijas nodokļa atbrivojumu piemērošanas kartība.

Lai rastu risinājumu energointensīvo Latvijas uzņēmumu atbalstam, mazinot elektroenerģijas izmaksu pieauguma negatīvo efektu uz šo uzņēmumu konkurētspēju, Ekonomikas ministrija Valsts sekretāru 2015. gada 7. maija sanāksmē ir uzsaukusī Ministru kabineta noteikumu projektu Kartība, kādā energoietilpīgi apstrādes rūpniecības uzņēmumi iegūst tiesības uz samazinātu līdzdalību obligāta elektroenerģijas iepirkuma un garantētas maksas ietvaros radito izdevumu publiskajam tirgotajam kompensešanai, tā pielikumus un anotāciju.

6.6. tabula

No atjaunojamiem energoresursiem ražotas enerģijas īpatsvars (procentos, saskaņā ar Direktivas 2009/28/EK metodoloģiju)							
	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Enerģijas bruto galapatēriņā	33,0	32,3	34,3	30,4	33,5	35,8	37,1
Elektroenerģijas sektorā	50,5	43,0	41,9	42,1	44,7	44,9	48,8
Apsildē un dzesēšanā	39,7	42,7	47,9	40,7	44,8	47,4	49,7
Transporta sektorā	1,5	1,4	1,1	3,3	3,2	3,1	3,1

Periodā līdz 2020. gadam ne tikai esošo instrumentu devums, bet arī tuvākajos gados izvēlētie atbalsta pasākumi no atjaunojamiem energoresursiem ražotai enerģijai būs izšķiroši, lai Latvija sniegtu savu devumu klimata pārmaiņu novēršanā un samazinātu fosilo

energoresursu importu, īpašu uzsvaru liekot uz siltumapgādes sektoru. Ieviešot jaunus atbalsta pasākumus elektroenerģijai, kas saražota, izmantojot atjaunojamos energoresursus, ir jāierobežo ekonomiski neizdevīgu projektu attīstība.

6.14. ielikums

Atjaunojamā enerģija Latvijā

Nemot vērā Latvijas no Direktivas 2009/28/EK un *Latvijas nacionālās reformu programmas „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* izrietošo mērķi sasniegta 40% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru 2020. gadā, 2013. gadā sasniegtais īpatsvara rādītājs – 37,1 procenti.

2013. gadā bruto elektroenerģijas ražošanas apjoms sasniedza 6209 GWh, kas ir par 0,7% vairāk nekā 2012. gadā. No kopējā saražotā bruto elektroenerģijas daudzuma 56,9% (3534 GWh) tika saražoti no AER (HES, vēja, biogāzes, biomassas u.c.).

2014.gadā kopējā uzstādītā jauda elektroenerģijas ražošanai no AER, salīdzinot ar 2013. gadu, pieauga par 16 MW, kopā veidojot 1780 MW. 2014. gadā vēja elektrostaciju uzstādītā jauda bija 69 MW (67 MW 2013. gadā), savukārt biomasas un biogāzes staciju uzstādītā elektriskā jauda – 121 MW (108 MW 2013. gadā), palielinot arī saražotās elektroenerģijas apjomu.

Latvijā 2012. gadā transportā patēriņas kopumā 24,5 tūkst. tonnu biodegvielas (tūrā veidā vai fosilās degvielas un biodegvielas sajaukumos). 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, biodegvielu patēriņš enerģijas galapatēriņā transportā samazinājās, sasniedzot bioetanolu patēriņu 264 TJ (2012. gadā – 279 TJ) un biodīzeldegvielas patēriņu 521 TJ (2012. gadā – 526 TJ).

Jāņem arī vērā Eiropadomes 2014. gada 23.-24. oktobra sēdē pieņemtais lēmums attiecībā uz ES klimata un enerģētikas politiku satvaru laika posmam līdz 2030. gadam un no tā izrietošie politiku mērķi.

Lai būtiski palielinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas

pašnodrošinājumu, tiek īstenota darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.2. aktivitātē **Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība**. Projektu iesniegumu atlases ietvaros ir noslēgti līgumi par 10 projektu īstenošanu ar Kohēzijas fonda (KF) finansējumu 28,8 milj. eiro.

6.7. tabula

Enerģijas galapatēriņš transporta sektorā							
	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
TJ							
Enerģijas galapatēriņš	32239	45746	48401	50855	45984	44713	45315
Fosilā degviela	31692	45106	47792	49265	44603	43444	44084
Biodegviela, tai skaitā:	–	107	173	1137	935	705	785
Bioetanolš	–	–	108	350	318	279	264
Biodīzeldegviela	–	107	65	787	617	526	521
Elektroenerģija	547	533	436	453	446	464	446
procentos							
Fosilā degviela	98,3	98,6	98,7	96,8	96,9	97,1	97,2
Biodegviela	–	0,2	0,4	2,3	2,1	1,8	1,8
Elektroenerģija	1,7	1,2	0,9	0,9	1,0	1,1	1,0

Lai sasniegtu noteikto mērķi attiecībā uz enerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem, īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā, būtu jāveicinā biodegvielu patēriņš dažados enerģijas galapatēriņa sektoros, videi draudzīgāka gan privātā, gan sabiedriskā transporta izmantošana, kā arī papildus jāīsteno pasākumi publiskās un privātās elektrotransporta infrastruktūras, piemēram, dzelzceļa elektroinfrastruktūras, privāto elektrisko transportlīdzekļu uzlādes infrastruktūras attīstīšanai.

Energoefektivitāte

Īstenojot energoefektivitātes pasākumus enerģijas galapatēriņa un enerģijas pārveidošanas sektorā, Latvija virzās uz noteikto mērķi 2020. gadā panākt enerģijas ietaupījumu 0,67 Mtoe apmērā. Līdzās šim mērķim Latvijai līdz 2020. gadam jāsasniedz arī valsts obligātais uzkrātais gala enerģijas ietaupījums 0,85 Mtoe, kā arī katru gadu jārenovē 3% no centrālās valdības īpašumā un izmantošanā esošo ēku platības.

Turpinās Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra *Direktīvas 2012/27/ES* par energoefektivitāti, ar ko groza *Direktīvas 2009/125/EK* un *2010/30/ES* un atceļ *Direktīvas 2004/8/EK* un *2006/32/EK*, prasību pārņemšana normatīvajos aktos. Likumprojekts *Energoefektivitātes likums* ir atbalstīts MK 2015.gada 19.maijā. Likumprojekta mērķis ir nodrošināt izmaksu efektivitāti enerģijas ražošanā, sadalē un gala patēriņā, nosakot pienākumus valsts sektoram, pašvaldībām un privātajam sektoram.

Papildus iepriekš minētajam ir un tiks izstrādāti grozījumi esošajos vai jauni normatīvie akti.

Lai standartizētu veikto enerģijas ietaupījumu uzskaiti, Ekonomikas ministrija kopā ar nozari pārstāvošajām asociācijām un uzņēmumiem ir izstrādājuši *Enerģijas ietaupījumu katalogu*, kas ir pieejams ministrijas mājas lapā.

Lielākie izaicinājumi Ekonomikas ministrijai tuvākajā laikā būs saistīti ne tikai ar atbalsta programmu izstrādi energoefektivitātes celšanai daudzdzīvokļu ēku, valsts sektorā un siltumapgādē, bet arī saistībā ar papildus alternatīvo pasākumu identificēšanu, lai samazinātu valsts energoefektivitātes pienākumu shēmas apjomu un visaptveroša centralizētās siltumapgādes un augstas efektivitātes koģenerācijas izvērtējuma īstenošanu.

Lai paaugstinātu siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazinātu siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmētu fosilo kurināmā veidu aizvietošanu ar atjaunojamiem kurināmajiem, KF ietvaros tiek īstenoti vairāki projekti. Līdz 2015.gada 21.maijam darbības programmas *Infrastruktura un pakalpojumi papildinājuma 3.5.2.1.1. apakšaktivitātes Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* ietvaros noslēgti 135 līgumi par projektu īstenošanu par KF finansējumu 75,87 milj. eiro, no tiem pabeigti 67 projekti par KF finansējumu 48,04 milj. eiro. Papildus vēl nav noslēgti līgumi par 5 apstiprināto projektu īstenošanu (KF finansējums – 3,15 milj. eiro). Kopumā projektu īstenošanas rezultātā plānots uzstādīt 349 MW siltuma jaudas, kā arī rekonstruēt 180 km siltumtīklu.

Enerģiju patēriņošo preču energoefektivitāte

EK turpinās darbs enerģiju patēriņošu preču energoefektivitātes (ekodizaina) uzlabošanai, lai mazinātu šo preču negatīvo ietekmi uz vidi un panāktu lielākus energoītaupījumus to ekspluatācijas laikā, kā arī energomarķējuma izstrādāšanai dažādu preču grupām, lai paplašinātu patēriņtāju informētību par energoefektivitāti.

Kopš 2008. gada ir pieņemtas vairāk nekā 30 EK ekodizaina un energomarķējuma regulas, kuras nosaka noteiktas energoefektivitātes un marķēšanas prasības enerģiju patēriņošajām precēm un ir saistošas Latvijas ražotājiem, importētājiem un izplatītājiem. Ekodizaina un energomarķējuma regulas attiecas uz tādām preču grupām kā mājsaimniecības un biroja iekārtas, apgaismojums, sadzīves tehnika (t.sk. televizori, velas mazgājamās mašīnas, kondicionieri, putekļsūcēji), sildierīces un dzesēšanas iekārtas u.c. (pilns pieņemto ekodizaina regulu saraksts ir pieejams EK Uzņēmējdarbības un Rūpniecības un Enerģētikas ģenerāldirektorātu tīmekļā vietnēs (ekodizains – http://ec.europa.eu/energy/efficiency/ecodesign/doc/overview_legislation_eco-design.pdf, energomarķējums – http://ec.europa.eu/energy/efficiency/labelling/doc/overview_legislation_energy_labelling_household_appliances.pdf). Tuvāko divu gadu laikā plānots izstrādāt regulējumu vēl vismaz 15 preču grupām, ieskaitot tādas preces kā kompresori, logi, noteikūdeņu sūkņi un dušu uzgali.

6.5. Būvniecības un mājokļu politika

Viens no galvenajiem mērķiem valsts **būvniecības politika** ir uzņēmējdarbības vides uzlabošana, valsts uzraudzības sistēmas pilnveidošana, kā arī administratīvā sloga samazināšana. Svarīgs instruments šo mērķu sasniegšanā ir būvniecību reglamentējošo normatīvo aktu sistēmas pilnveidošana un nozares institucionālās sistēmas uzlabošana un optimizēšana.

2014. gadā stājies spēkā jauns *Būvniecības likums*, kurš tika sagatavots, lai radītu mūsdienīgu un modernu būvniecības procesa tiesisko regulējumu, kas harmonizētu nacionālo likumdošanu ar ES tiesību aktiem un veicinātu

būvniecības nozares attīstību, kā arī sekmētu sabiedrības iespējas līdzdarboties lēmumu pieņemšanā, nodrošinot maksimālu būvniecības ierosinātāja un sabiedrības interešu aizsardzību. Lai nodrošinātu būvniecības procesa pilnīgu sakārtošanu, ir izstrādāti ar likumu saistītie MK noteikumi un tiek pārstrādāti un precizēti būvnormatīvi atbilstoši *Būvniecības likumam*. Saistītie būvnormatīvi ir jāpārstrādā līdz 2015. gada 1. jūlijam.

Lai nodrošinātu *Eirokodeksa standartu* pilnīgu adaptāciju būvniecību regulējošo normatīvo aktu sistēmā un pilnveidotu būvniecības nacionālo standartizācijas

sistēmu Latvijā, Ekonomikas ministrija sadarbībā ar Latvijas būvkonstrukciju projektētāju asociāciju un Standartizācijas tehnisko komiteju LVS/STK 30 nodrošinājusi 17 *Eirokodeksa pamatstandartu*, 31 standarta labojumu un 5 standartu papildinājumu tulkošanu latviešu valodā un pārņemšanu nacionālajā standartizācijas sistēmā, kā arī izstrādāti 26 *Eirokodeksa standartu nacionālie pielikumi*.

2014. gada 23. decembrī MK apstiprināja divus Latvijas būvnormatīvus – LBN 204-14 „*Terauda būvkonstrukciju projektešana*” un LBN 206-14 „*Koka būvkonstrukciju projektešana*”, kas nosaka prasības tērauda un koka būvkonstrukciju projektešanai ēkās un inženierbūvēs.

2015. gada 26. maija MK sēdē tika apstiprināti pieci Latvijas būvnormatīvi – LBN 203-15 „*Betona būvkonstrukciju projektešana*”, LBN 212-15 „*Terauda un betona kompozīto būvkonstrukciju projektešana*”, LBN 205-15 „*Mūra būvkonstrukciju projektešana*”, LBN 215-15 „*Seismiski izturīgu būvkonstrukciju projektešana*”, LBN 213-15 „*Aluminija būvkonstrukciju projektešana*”, kas nosaka prasības betona, mūra, alumīnija, tērauda un betona kompozīto būvkonstrukciju, kā arī seismiski izturīgu būvkonstrukciju projektešanai ēkās un inženierbūvēs.

2015. gada 2. jūnijā MK apstiprināja Latvijas būvnormatīvu LBN 207-15 „*Geotehniskā projektešana*”, kas nosaka prasības geotehniskai projektešanai.

Saskaņā ar būvnormatīvos noteikto regulējumu sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas,

akreditācijas un metroloģijas centrs” publicē Standartizācijas biroja tīmekļa vietnē www.hs.lv to Latvijas nacionālo standartu sarakstu un attiecīgo standartu nacionālos pielikumus, kurus piemēro būvkonstrukciju būvnormatīvu izpildei.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 9. marta Regula Nr. 305/2011, ar ko nosaka saskaņotus būvizstrādājumu tirdzniecības nosacījumus un atceļ Padomes Direktīvu 89/106/EEK, paredz vairākus pasākumus, kas vienkāršo CE markējuma iegūšanu, tādējādi samazinot administratīvo slogu uzņēmumiem, it īpaši mikrouzņēmumiem, kuriem būs vienkāršota iespēja savas produkcijas CE markēšanai, ja to tirgū laistic būvizstrādājumi nerada bažas par drošumu.

2015. gada 10. februārī MK tika apstiprināti grozījumi MK *Būvizstrādājumu tirgus uzraudzības kārtība*, kas nosaka būvizstrādājumu atbilstības novērtēšanas kārtību būvizstrādājumiem, uz kuriem neattiecas saskaņotās tehniskās specifikācijas un noteikumu 1. pielikuma Latvijas valsts standarti – noteikumos tika iekļautas minimālās prasības dokumentācijai, kuru nepieciešams pievienot katrai saražotai būvizstrādājumu partijai, piedāvājot būvizstrādājumu Latvijas tirgū. Ar minētiem grozījumiem tika precīzēta būvizstrādājumu tirgus uzraudzības kārtība, kas nodrošina informācijas pieejamību par visiem būvizstrādājumiem, kas tiek piedāvāti Latvijas tirgū.

6.15. ielikums

Normatīvās bāzes pilnveidošana

Būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanai inženierizpētē, projektešanā, būvdarbu vadīšanā un būvuzraudzībā saskaņā ar Būvniecības likumu un MK 2014. gada 7. oktobra noteikumiem Nr. 610 „Būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības noteikumi” izdoti šādi MK rīkojumi un noteikumi:

- MK 14.04.2015. rīkojums Nr. 181 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu biedrībai „Latvijas Siltuma, gāzes un ūdens tehnoloģijas inženieru savienība”;
- MK 14.04.2015. rīkojums Nr. 182 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu biedrībai „Latvijas Elektroenerģētiķu un Energobūvnieku asociācija”;
- MK 14.04.2015. rīkojums Nr. 183 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu biedrībai „Latvijas Arhitektu savienība”;
- MK 14.04.2015. rīkojums Nr. 184 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu biedrībai „Latvijas Būvinženieru savienība”;
- MK 14.04.2015. rīkojums Nr. 185 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu biedrībai „Latvijas Elektriku brālība”;
- MK 14.04.2015. rīkojums Nr. 186 Par būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības deleģēšanu Latvijas Dzelceļnieku biedrībai;
- MK 07.04.2015. noteikumi Nr. 176 Biedrības „Latvijas Siltuma, gāzes un ūdens tehnoloģijas inženieru savienība” valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegtos maksas pakalpojumu cenrādis;
- MK 07.04.2015. noteikumi Nr. 177 Biedrības „Latvijas Arhitektu savienība” valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegtos maksas pakalpojumu cenrādis;
- MK 07.04.2015. noteikumi Nr. 178 Latvijas Dzelceļnieku biedrības valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegtos maksas pakalpojumu cenrādis;
- MK 07.04.2015. noteikumi Nr. 179 Biedrības „Latvijas Būvinženieru savienība” valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegtos maksas pakalpojumu cenrādis;
- MK 07.04.2015. noteikumi Nr. 180 Biedrības „Latvijas Elektriku brālība” valsts pārvaldes uzdevuma ietvaros sniegtos maksas pakalpojumu cenrādis;
- MK 07.04.2015. noteikumi Nr. 181 Biedrības „Latvijas Elektroenerģētiķu un Energobūvnieku asociācija” valsts pārvaldes uzdevumu ietvaros sniegtos maksas pakalpojumu cenrādis.

2015. gada 15. aprīlī ar būvspeciālistu kompetences pārbaudes iestādēm noslēgti deleģēšanas līgumi.

Būvspeciālistu kompetences novērtēšanu un patstāvīgās prakses uzraudzību būvekspertīzē, sākot no 2016. gada, veiks Būvniecības valsts kontroles birojs.

Lai nodrošinātu būvniecības kvalitāti un drošību, kā arī pilnveidotu valsts uzraudzības sistēmu būvniecības nozarē, no 2015. gada 1. janvāra Būvniecības valsts kontroles birojs nodrošina publisko ēku ekspluatācijas uzraudzību, bet no 2015. gada 1. jūlija biroja pārraudzībā būs jaunu publisku ēku un ekspluatācijā pieņemtu publisku ēku būvdarbu valsts kontrole.

Lai veicinātu sabiedrības līdzdalību būvniecības politikas izstrādē un īstenošanā, 2015. gadā darbojas Latvijas Būvniecības padome – konsultatīva koordinējoša institūcija, kuras darbības mērķis ir atbilstoši sabiedrības interesēm sniegt Ekonomikas ministrijai un citām nozaru ministrijām priekšlikumus par normatīvo aktu projektiem un politikas plānošanas dokumentu projektiem, kā arī ES starptautisko tiesību aktu projektiem, kas skar būvniecības nozari, kā arī informēt sabiedrību par aktualitātēm būvniecības jomā.

Ekonomikas ministrijas uzturētajā **būvkomersantu reģistrā**, kas izveidots 2005. gada 1. jūlijā un no 2014. gada pieejams Būvniecības informācijas sistēmā (https://bis.gov.lv/bisp/lv/construction_merchants), līdz 2015. gada 20. maijam reģistrēti 5286 komersanti (aktīvo būvkomersantu skaits), t.sk. 2015. gadā – 392 būvkomersanti.

Reģistrācija būvkomersantu reģistrā dod tiesības komersantiem veikt komercdarbību vienā vai vairākās būvniecības jomās, kā arī arhitektūras vai elektroenerģētikas jomā. Būvkomersantu reģistrā iekļauj ziņas par komersantu un viņa nodarbinātajiem būvspecialistiem (arhitektu, inženierizpētes veicēju, projektētāju, būvekspertu, būvdarbu vadītāju vai būvuzraugu), ziņas par būvkomersanta pašu spēkiem un ar apakšuzņēmējiem sniegtu būvniecības pakalpojumu apjomu, ziņas par vidējo būvniecībā nodarbināto skaitu un būvkomersanta būvniecībā konstatētajiem pārkāpumiem, kas ir fiksēti normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un paziņoti reģistra iestādei, kā arī atzīmi par izslēgšanu no Valsts ieņēmumu dienesta PVN maksātāju reģistra par konstatētajiem normatīvo aktu pārkāpumiem.

Būvspecialistu reģistrā (<https://bis.gov.lv/bisp/h/certificates>) reģistrēti 8580 būvspecialisti (aktīvo būvspecialistu skaits), kuriem izsniegs 10691 sertifikāts, t.sk. 2015. gadā – 668 sertifikāti (ieskaitot pārreģistrētos sertifikātus).

Būvspecialistu reģistrā reģistrē personas, kuras ieguvušas patstāvīgās prakses tiesības inženierizpētē, projektēšanā, būvdarbu vadīšanā un būvuzraudzībā un būvekspertīzē jeb būvspecialista sertifikātu. Būvspecialistu reģistrā iekļauj informāciju par būvspecialista iegūto izglītību, patstāvīgo praksi (darbu sarakstu, kuru izpildē būvspecialists piedalījies), informāciju par personai piešķirto būvspecialista sertifikātu (jomu, specialitāti un darbības sfēru), informāciju par kompetences pārbaudes iestādes pieņemtajiem lēmumiem un ar tiem saistītajiem dokumentiem attiecībā uz būvspecialistu, būvspecialista profesionālās pilnveides informāciju.

Ekonomikas ministrijas uzturētajā **būvinspektoru reģistrā**, kas izveidots 2010. gada 4. novembrī un no

2014. gada pieejams Būvniecības informācijas sistēmā (https://bis.gov.lv/bisp/h/building_inspectors), līdz 2015. gada 20. maijam reģistrētas 233 personas (aktīvo būvinspektoru skaits), kurām piešķirtas būvniecības kontroles tiesības, t.sk. 2015. gadā – 15 būvinspektori.

Būvinspektoru reģistrā:

- **būvdarbu un būvju ekspluatācijas valsts kontroles tiesību iegūšanai** tiek reģistrētas personas, kuras ieguvušas otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību arhitektūras jomā arhitekta studiju programmā vai būvniecības jomā būvinženiera studiju programmā, būvspecialista sertifikātu un vismaz piecus gadus ilgu patstāvīgo praksi arhitektūras vai būvniecības jomā;
- **būvdarbu un būvju ekspluatācijas pašvaldības kontroles tiesību iegūšanai** tiek reģistrētas personas, kuras ieguvušas otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību arhitektūras jomā arhitekta studiju programmā vai vismaz pirmā līmeņa profesionālo augstāko izglītību būvniecības jomā būvinženiera studiju programmā, būvspecialista sertifikātu un vismaz piecus gadus ilgu patstāvīgo praksi arhitektūras vai būvniecības jomā;
- **dzelzceļa inženierbūvju būvdarbu kontroles tiesību iegūšanai** tiek reģistrētas personas, kuras ieguvušas otrā līmeņa profesionālo augstāko izglītību dzelzceļa jomā inženiera studiju programmā un vismaz piecus gadus ilgu praktiskā darba pieredzi dzelzceļa inženierbūvju būvniecībā.

Būvniecības informācijas sistēmas izstrādes procesā izveidots e-pakalpojums būvspecialistu izglītības, patstāvīgās prakses un profesionālās pilnveides informācijas sniegšanai kompetences pārbaudes iestādēm būvspecialistu kompetences novērtēšanai un patstāvīgās prakses uzraudzībai.

Tālāk projekta izstrādes gaitā Būvniecības informācijas sistēmā papildus jau izveidotajam būvkomersantu, būvspecialistu, būvinspektoru un pārvaldnieku reģistrām tiek veidots Neatkarīgu ekspertu ēku energoefektivitātes jomā reģistrs, Ēku energosertifikātu reģistrs, kā arī tiek veidoti e-pakalpojumi – būvniecības ieceres izskatīšana, būvatlaujas izsniegšana, vienkāršotas rekonstrukcijas vai renovācijas saskaņošana un būves nodošana ekspluatācijā, kā arī elektroniskas pieteikšanās formas reģistros.

Līdz ar sistēmas pilnīgu ieviešanu sabiedrība iegūs ērtu un operatīvu mehānismu, kā sekot līdzīgi procesiem būvniecības nozarē, un būvniecības publiskas kontroles iespēju, kas mazinās nelikumīgas būvniecības uzsākšanu, kā arī samazinās korupcijas iespējamību.

Mājokļu politikas jomā tiek izstrādāts MK noteikumu projekts Noteikumi par dzīvojamās mājas ipašnieka maksajamās daļas noteikšanu, aprekinašanu un uzskaņišanu, kas paredz visu Dzīvojamā māju parvaldišanas likuma 6. panta otrs daļas 1. punkta „b” apakšpunktā ietverto dzīvojamās mājas uzturēšanai nepieciešamo

pakalpojumu – siltumenerģijas, arī dabasgāzes, ūdensapgādes un kanalizācijas, sadzīves atkritumu izvešanas pakalpojumu – sadales kritērijus vai metodiku.

2014. gada 5. augustā stājās spēkā MK *Noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai*. Minētie noteikumi paredz, ka akciju sabiedrība „Latvijas attīstības finanšu institūcija” izsniedz galvojumu personai, ar kuru kopā dzīvo un kuras apgādībā ir vismaz viens nepilngadīgs bērns. No atbalsta programmas sākuma līdz 2015. gada 31. martam ir piešķirti 78 galvojumi par kopējo galvojumu summu 448,2 tūkst. eiro.

Ekonomikas ministrijas uzturētajā **dzīvojamā māju pārvaldniku reģistrā**, kas izveidots 2012. gada 1. janvārī un no 2014. gada ir pieejams Būvniecības informācijas sistēmā (https://bis.gov.lv/bisp/lv/house_managers), līdz 2015. gada 20. maijam reģistrēti

618 pārvaldnieki (aktīvo pārvaldniku skaits), t.sk. 2015. gadā – 17 pārvaldnieki.

Dzīvojamo māju pārvaldniku reģistra galvenais uzdevums ir nodrošināt aktuālu informāciju par personām, kas nodarbojas vai vēlas nodarboties ar dzīvojamo māju pārvaldišanu un atbilst likuma prasībām. Sajā reģistrā iekļauj informāciju par pārvaldnieka pakalpojumiem atbilstoši NACE klasifikatoram, pakalpojumu sniegšanas teritoriju, pārvaldnieka vai tā darbinieku kvalifikāciju, kā arī reģistrs satur atzīmi par pārvaldnieka tiesībām piedāvāt pārvaldišanas pakalpojumus tirgū atkarībā no iegūtās profesionālās kvalifikācijas. Reģistra ziņas par pārvaldnieka pārvaldišanā esošajām dzīvojamām mājām ir pieejamas autorizētiem sistēmas lietotājiem.

6.6. Tūrisma politika

Latvijā tūrisma politika tiek veidota tā, lai sekmētu vietējā un starptautiskā tūrisma attīstību, panākot tūrisma nozares konkurētspējas palielināšanos un tūrisma pakalpojumu eksporta pieaugumu.

2010. gadā tika izstrādāta un apstiprināta *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģija 2010.-2015. gadam*, kurā definēta Latvijas tūrisma attīstības vīzija un mērķi tās sasniegšanai, kā arī noteikti prioritārie Latvijas tūrisma produkti, to attīstības pamatprincipi un mērķa tirgi. Saskaņā ar stratēģijā izvirzītajām prioritātēm un iesaistot tūrisma nozares pārstāvju, tika izstrādāts jauns Latvijas tūrisma tēls, kas tagad ir vienojoša ideja un kopīgs elements publiskā un privātā sektora produktu un mārketinga veidošanas aktivitātēm.

2014. gada 1. jūlijā tika pieņemts vidēja termiņa tūrisma politikas plānošanas dokuments *Latvijas Tūrisma attīstības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam*, kur kā

stratēģiskie tūrisma veidi noteikti MICE (darījumu un pasākumu) tūrisms, labsajūtas tūrisms, dabas tūrisms, kultūras tūrisms un radošās industrijas. Par tūrisma politikas mērķi ir noteikta ilgtspējīga Latvijas tūrisma attīstība, veicinot tūrisma pakalpojumu konkurētspējas palielināšanos ārvalstu tirgos. Sasniedzamie politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji:

- ārvalstu vairākdienu ceļotāju skaita pieaugums;
- vidējās noslodzes (gultas vietu noslogojums) palielināšanās izmitināšanas mītnēs ārpus noslogotākās vasaras sezonas (izņemot jūniju-augustu);
- viena ārvalstu vairākdienu ceļotāja vidējo izdevumu pieaugums diennaktī;
- ārvalstu vairākdienu ceļotāju kopējo izdevumu pieaugums gadā.

6.16. ielikums

Tūrisma attīstības rādītāji

Saskaņā ar ANO Pasaules Tūrisma organizācijas sniegtajiem datiem starptautisko tūristu skaits 2014. gadā sasniedzis 1,138 miljardus, kas salīdzinājumā ar 2013. gadu ir par 4,7% jeb 51 milj. ceļotāju vairāk. Reģionu vērtējumā vislabākos rezultātus uzrādījusi Amerika (+7%), pārējiem reģioniem pieaugums ir mērenāks: Āzijā un Okeānijā +5%, Tuvajos Austrumos +4% un Āfrikā +2%. Eiropā pieaugums ir 4%, ko lielā mērā sekmējis ceļotāju skaita pieaugums Vidusjūras valstīs un Ziemeļeiropā (+7%).

Robežķēršotāju apsekojuma dati liecina, ka Latvijā 2014. gadā ārvalstu vairākdienu ceļotāju braucieni skaits (1,8 milj.), salīdzinot ar 2013. gadu, palielinājās par 20%. Naktsmītnu pakalpojumus Latvijā 2014. gadā izmantoja 1,4 milj. ārvalstu ceļotāju, kas ir par 14,5% vairāk nekā iepriekšējā gadā. Tūrisma operatori Latvijā apkalpoja 175,1 tūkst. ārvalstu ceļotāju, kas iegādājās kompleksos ceļojumus pa Latviju vai uz citu valsti. Vērtējot ienākošā tūrisma struktūru sadalījumā pa valstīm, 2014. gadā Latviju par sava vairākdienu ceļojuma galamērķi visvairāk izvēlējās tūristi no Krievijas (19%), Lietuvas (14%), Igaunijas (10%), Zviedrijas (9%) un Vācijas (9%), kas, kopsummā veidojot 61% no visiem ārvalstu ceļotājiem, saskan ar *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģiju 2010.-2015. gadam* definētajiem augsti prioritārajiem tirgiem.

Savukārt, vērtējot ienākošo un vietējo tūrismu, 2014. gadā Latvijas viesnīcas un citās tūristu mītnēs apkalpoti 2,1 milj. ārvalstu un Latvijas viesu, kuri naktsmītnēs pavadijuši 4,2 milj. nakšu. Salīdzinot ar 2013. gadu, apkalpoto cilvēku skaits pieauga par 14,1%, bet pavadīto nakšu skaits – par 10,1%. Aplūkojot gultas vietu noslogojuma datus, kas raksturo viesnīcu pieprasījumu, redzama mērena viesnīcu noslogojuma palielināšanās. Tomēr projojām vērojama augstas sezonalitātes svārstības. Visaugstākais viesnīcu numuru noslogojums 2014. gadā bija jūlijā gan Latvijas viesnīcas kopumā – 69%, gan Rīgā – 78,9 procenti.

Tūrisma pakalpojumu eksports Latvijā 2014. gadā pieauga par 4,4%. Par 14,7% palielinājās ārvalstu ceļotāju izdevumi atpūtas un citiem personiskajiem braucieniem Latvijā, turpretī darījumu braucieni izdevumi samazinājās par 3,1%. 2014. gadā ceļotāju bilance saglabājās pozitīva, un tās saldo bija 182,5 milj. eiro. Ceļotāju bilance Latvijā ir pozitīva kopš 2011. gada, kad bilances saldo bija tikai 3,6 milj. eiro.

Galvenie rīcības virzieni:

- nodrošināt Latvijas tūrisma piedāvājuma atpazīstamību mērķa tirgos, īpaši izmantojot mūsdienīgus saziņas līdzekļus;
- veicināt tūrisma produktu kvalitātes uzlabošanos, t.sk. nodrošinot labāku nozares tiesisko regulējumu un atbalstu gan tūrisma komersantiem, gan produktu patēriņtājiem;
- veicināt konkurētspējīgu tūrisma produktu attīstību, atbalstot jaunu, inovatīvu tūrisma produktu ar augstāku pievienoto vērtību izstrādi, t.sk. attīstot infrastruktūru tūrisma izaugsmei, veicinot reģionālo tūrisma puduru veidošanos un Latvijas tūrisma produkta iekļaušanu kopējā Baltijas jūras reģiona valstu tūrisma piedāvājumā.

Turpmāk tūrisma produktu attīstībai ir jābalstās uz tādām pamatlīdzībām kā kvalitāte, ilgtspēja (t.sk. videi draudzīgo tehnoloģiju un pieeju ieviešana), individualizācija, augsta pievienotā vērtība, sadarbība, tūristu iesaiste/pieredzes gūšana un sadarbība konkurētspējas nodrošināšanai.

Lai nodrošinātu konsekventu nozares partneru iesaisti tūrisma politikas īstenošanā, aktīvi darbojas Tūrisma attīstības valsts aģentūras (TAVA) konsultatīvā padome, kas apvieno pilnvarotos pārstāvju no profesionālajām un reģionālajām tūrisma asociācijām, reklāmas nozares, kā arī no Ārlietu ministrijas un Rīgas Tūrisma attīstības biroja.

Atbalsta pasākumi

2015. gadā Ekonomikas ministrijas padotības iestādes TAVA galvenās prioritātes saistītas ar vienotas tūrisma informācijas sistēmas sekmēšanu, Latvijas tūrisma tēla atpazīstamības veicināšanu un Latvijas kā tūrisma galamērķa popularizēšanu, mārketinga pētījumu veikšanu vietējā un starptautiskajā tūrisma tirgū, tūrisma pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu, kā arī vietējā tūrisma attīstību un starptautiskās sadarbības īstenošanu.

Tūrisma attīstības veicināšanai paredzētais ikgadējais valsts budžeta līdzfinansējums ERAF darbības programmas *Arējo tirgu apgūšana – nozaru starptautiskas konkurētspējas stiprinašana* ietvaros tiek novirzīts šādām darbībām:

- nacionālo stendu organizēšana starptautiskajās izstādēs ārvalstīs;
- reklāmas kampaņu organizēšana ārvalstīs.

6.17. ielikums

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2013. gada 19. novembrī MK sēdē tika atbalstīts Ekonomikas ministrijas sagatavotais rīkojuma projekts, ar kuru visai Jūrmalas pilsētas administratīvajai teritorijai, izņemot Vārnukroga, Priedaines un Bražciema teritorijas, tiek piešķirts kūrorta statuss. MK noteikumi Kūrorta statusa piešķiršanas un anulēšanas kārtība, kas regulē kūrorta statusa piešķiršanu, tika pieņemti 2012. gada 18. decembrī, bet Jūrmalas pilsēta šim statusam tika pieteikta 2013. gada februāri.

Lai nodrošinātu „klusēšanas-piekrišanas” principa (atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīvai 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū) ietveršanu tūrisma aģēntu un operatoru darbības reģistrācijā Tūrisma aģēntu un tūrisma operatoru (TATO) datubāzē, 2013. gada 8. februāri spēkā stājās grozījumi 2010. gada 13. aprīla noteikumos Noteikumi par tūrisma operatora, tūrisma aģenta un klienta tiesībām un pienākumiem, kompleksa tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un īstenošanas kārtību, klientam sniedzamo informāciju un naudas drošības garantijas iemaksas kārtību.

Lai nodrošinātu efektīvu Eiropas Padomes 13.06.1990. direktīvas par kompleksiem ceļojumiem, kompleksām brīvdienām un kompleksām ekskursijām izpildi, informējot gan patēriņtājus, gan arī citus interesentus par nozarē strādājošo komersantu darbību, kā arī veicinot krāpniecības gadījumu novēršanu nozarē, Ekonomikas ministrija 2010. gadā ir izveidojusi TATO datubāzi (<http://tato.em.gov.lv>). 2015. gada 18. maijā datubāzē reģistrēti kopumā 660 komersanti, no kuriem 53 ir reģistrējuši savu darbību kā tūrisma operatori, 186 – kā tūrisma aģenti un operatori, bet 421 – kā tūrisma aģenti. Datubāzē iekļautā informācija ir publiski pieejama ikvienam interesentam, un Ekonomikas ministrija aicina Latvijas celotājus pārliecināties par pakalpojumu sniedzēju darbības atbilstību normatīvo aktu prasībām, īpaši – par tūristu iemaksātās naudas drošības garantijas nodrošinājumu.

2015. gada pirmajā pusē TAVA ir nodrošinājusi Latvijas nacionālā stenda dalību 9 starptautiskās tūrisma izstādēs, organizējusi Latvijas tūrisma prezentācijas pasākumus, preses konferences un darbseminārus prioritārajos tūrisma tirgos, īstenojusi Latvijas kultūras tūrisma kampaņu 8 valstīs, nodrošinājusi ārvalstu mediju un tūroperatoru vizītes Latvijā, izdevusi tūrisma informatīvos materiālus, regulāri publicējusi informāciju oficiālajā tūrisma portālā www.latvia.travel un sociālajā tīklā Facebook kontā *If you like Latvia, Latvia likes you*. Uzsākta vairāku mārketinga pētījumu veikšana, kuru dati tiks izmantoti *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģijas 2015.-2020. gadam* izstrādei.

2015. gadā kopējais finansējuma apjoms (valsts budžeta finanšu līdzekļi un ERAF līdzfinansējums, kā arī finansējums projekta EDEN īstenošanai) tūrisma mārketingam veido 3,6 milj. eiro.

Starptautiskā sadarbība tūrisma jomā

2015. gadā Latvija turpina attīstīt ciešāku sadarbību tūrisma jomā ar citām valstīm, īpaši ar augsti prioritārajiem tūrisma mērķa tirgiem: Lietuvu, Igauniju, Somiju, Zviedriju, Krieviju un Vāciju. Jautājumi, kas attiecas uz sadarbības veicināšanu tūrisma jomā, regulāri tiek iekļauti starpvaldību komisiju un valsts augstāko amatpersonu ārvalstu vizišu darba kārtībā.

TAVA piešķirtais finansējums prioritāri tiek izlietots reklāmas kampaņu un mārketinga aktivitātēm minētajos mērķa tirgos.

XII Eiropas Turisma foruma laikā 2013. gada 17. oktobrī Vilnā, Lietuvā, parakstīts protokols par grozījumiem *Latvijas Republikas valdības, Igaunijas Republikas valdības un Lietuvas Republikas valdības noligumā* par sadarbību tūrisma jomā, kas uzskatāms par starptautisku apliecinājumu

Baltijas valstu sasniegumiem, veidojot reģiona sadarbību tūrisma jomā.

Nolīguma grozījumu mērķis ir veicināt Baltijas valstu integrāciju starptautiskajās tūrisma aktivitātēs. Viens no svarīgākajiem grozījumiem paredz iespēju dibināt kopīgus tūrisma informācijas birojus vai iecelt kopīgus tūrisma pārstāvju attiecīgajās un trešajās valstīs. Tāpat Nolīguma grozījumi precīzē un papildina Līgumslēdzēju pušu sadarbības virzienus, piemēram, paredzot sadarbību Baltijas tūrisma zīmola attīstībā, administratīvā sloga mazināšanā, moderno tehnoloģiju tūrisma attīstībai pielietošanā, dažādu starptautisko palīdzības programmu (piemēram, ES fondu) projektu attīstībā.

Kā nozīmīgs solis starptautiskās sadarbības veicināšanā jāatzīmē fakts, ka 2013. gada oktobrī Latvija ir saņemusi uzaicinājumu pievienoties OECD Tūrisma komitejai. Atbildīgās Latvijas tūrisma institūcijas nākotnē sagaida kopīgs darbs ar pārējām OECD dalīvalstīm, attīstot vietējā un starptautiskā tūrisma perspektīvas, kā arī popularizējot ilgtspējīgu tūrisma izaugsmi.

2015. gadā Baltijas valstu nacionālās tūrisma organizācijas sadarbojas kopīgu mārketinga aktivitāšu īstenošanā tālajos tirgos (Japānā, ASV, Ķīnā), kā arī īsteno citus sadarbības pasākumus – organizē starptautisko darbsemināru tūrisma profesionāļiem *Baltic Connecting 2015*, žurnālistu un tūroperatoru vizītes, izdod Baltijas tūrisma informācijas materiālus, rīko Baltijas valstu tūrisma prezentācijas un preses konferences.

Starptautiskā līmenī Latvijas interešu pārstāvniecība tūrisma jomā pamatā tiek nodrošināta, piedaloties Eiropas tūrisma institūciju darbā. Latvija regulāri piedalās Eiropas Komisijas Tūrisma konsultatīvās komitejas darbā, kā arī Latvija ir aktīvs biedrs Eiropas Ceļojumu komisijā, kas nodarbojas ar Eiropas, tostarp Latvijas kā tūrisma galamērķa atpazīstamības veicināšanu. 2015. gada aprīlī Rīgā tika organizēta Eiropas Ceļojumu komisijas kopsapulce, kurā piedalījās Eiropas nacionālo tūrisma organizāciju un ANO Pasaules tūrisma organizācijas pārstāvji.

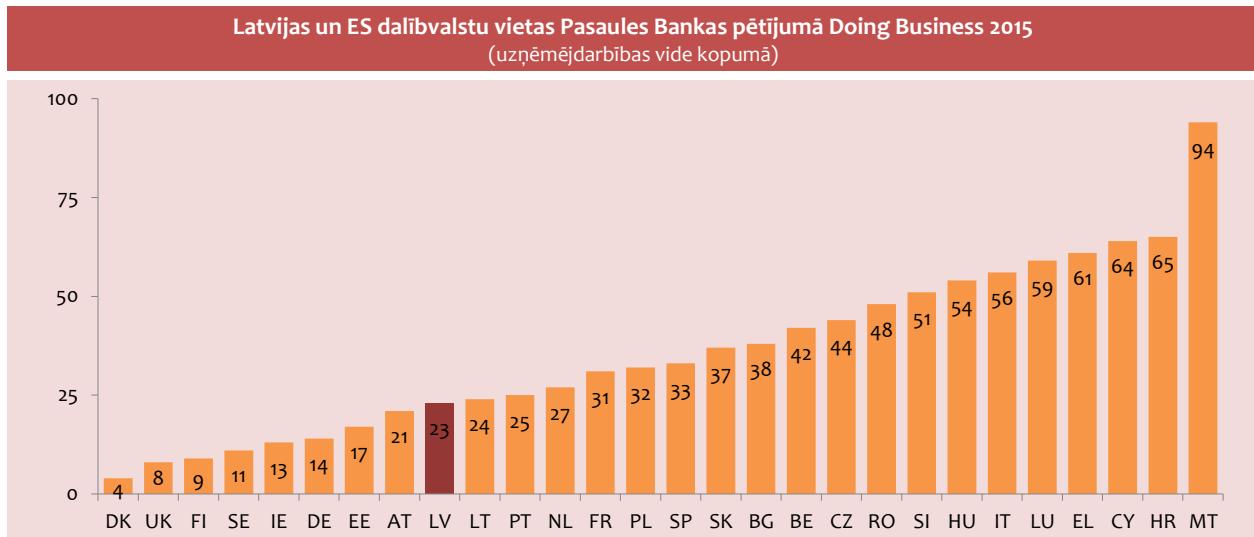
Tūrisma attīstības valsts aģentūra 2015. gadā turpina īstenot divus EK finansētus projektus: projektu *Eiropas izcilākie tūrisma galamērķi – EDEN* sadarbībā ar Lietuvas valsts tūrisma departamentu, kā arī projektu *Dzelzs priekškara maršruts – Eiro Velo 13 (The Iron Curtain Trail – Euro Velo 13)*, kura mērķis ir veicināt Eiro Velo 13 maršruta attīstību valstīs, kurās tas vēl nav pilnībā izveidots, izstrādāt tūrisma produktus velotūristiem, lai veicinātu tūristu plūsmu pa šo maršrutu. Lai sasniegtu projekta mērķus, projekta vadošais partneris un Eiro Velo maršruti koordinators Eiropā – Eiropas Riteņbraucēju federācija, izvērtējot esošo situāciju un maršruta attīstību katrā no valstīm, kā partnerus piesaistījis nacionālā un reģionālā līmeņa tūrisma organizācijas, tūroperatorus un izglītības iestāžu pārstāvju, pavisam 13 organizācijas no 8 valstīm.

6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana

Būtisks instruments uzņēmējdarbības vides novērtēšanā ir Pasaules Bankas starptautiskais pētījums *Doing Business*, kā arī *Administratīvo procedūru ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi pētījums*, ar kuru palīdzību tiek izzināts

uzņēmēju viedoklis par to darbību kavējošiem faktoriem un sagatavots veicamo uzdevumu saraksts ikgadējā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* ietvaros.

6.13. attēls

Pasaules Bankas *Doing Business 2015* pētījumā, kura atskaites periods ir no 2013. gada 2. jūnija līdz 2014. gada 1. jūnijam, 189 valstu konkurencē Latvija ierindota augstajā 23. vietā. Uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējumā Latvija atrodas 9. vietā Eiropas Savienības dalībvalstu vidū, novērtējumā piekāpjoties Dānijai, Apvienotajai Karalistei, Somijai, Zviedrijai, Īrijai, Vācijai, Austrijai un Igaunijai.

Jāatzīmē, ka vairākos *Doing Business 2015* rādītajos notikušas metodikas izmaiņas, tādējādi novērtējumā iekļauti rādītāji, kuri līdz šim mērīti savādāk, un attiecīgi ir mainīts Latvijas novērtējums. Līdz ar to nevar pilnībā objektīvi salīdzināt valstu iepriekšējo gadu novērtējumus ar *Doing Business 2015*.

2014. gada *Administratīvo procedūru ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi* pētījums liecina, ka Latvijas uzņēmēji, risinot ar administratīvām prasībām saistītus jautājumus, vidēji tērē 13% sava darba laika. Pētījuma instrumentārijā iekļautās regulējošās jomas, administratīvās procedūras, iespējamie uzņēmējdarbības šķēršļi 2014. gadā retāk tika vērtēti kā kavējoši uzņēmumu attīstībai, nekā tas bija iepriekšējos pētījumos (kopš 2001. gada).

Latvijā pasākumi uzņēmējdarbības vides uzlabošanai tiek īstenoti kopš 1999. gada. Ekonomikas ministrija, iesaistoties plašam nozaru ministriju un uzņēmējus pārstāvošo organizāciju lokam, sagatavo *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānu*, kas katru gadu tiek atjaunots un apstiprināts valdībā.

6.8. tabula

Latvijas salīdzinošie rādītāji Pasaules Bankas pētījumā <i>Doing Business 2014-2015</i>			
	2014	2015	Izmaiņas
Uzņēmējdarbības uzsākšana	26	36	-10
Būvniecības atļaujas	48	47	-1
Elektroenerģijas pieslēgumi	82	89	-6
Nekustamā īpašuma reģistrācija	33	32	+1
Kredītu reģistrs	19	23	-4
Investoru (mazākuma) tiesību aizsardzība	48	49	-1
Nodokļu maksāšana	28	24	+4
Pārrobežu tirdzniecība	26	28	-2
Līgumsaistību izpilde	15	16	-1
Uzņēmējdarbības izbeigšana	38	40	-2

MK 2014. gada 28. novembrī apstiprināja *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānu 2014.-2015. gadam*. Plānā ir iekļauti 70 uzdevumi. No tiem uz 2015. gada 20. maiju izpildīti 25 uzdevumi, un galvenie ir šādi:

- **uzņēmējdarbības uzsākšanas jomā** – ar 2015. gada 1. jūniju mikrouzņēmumu nodokļu maksātājam, reģistrējot uzņēmumu UR, vairs nevajadzēs VID sniegt atsevišķi ziņas par darba ņēmēja statusa iegūšanu;

- **būvniecības jomā** – izveidots Būvniecības valsts kontroles birojs, ir uzsākta publisko ēku ekspluatācijas uzraudzība, ar 2015. gada 1. jūliju tiks uzsākta būvdarbu kontrole un pieņemšana ekspluatācijā, bet ar 2016. gada 1. janvāri plānots uzsākt būvspecialistu uzraudzību ekspertīzes jomā;
- **nekustamā īpašuma reģistrācijas jomā** – ieviesta elektroniskā nekustamā īpašuma reģistrēšana un nodrošināta vienas pieturas aģentūras principa ieviešana nekustamā īpašuma reģistrēšanas procesā – ar 2014. gada 29. oktobri noteiktas personas elektroniski parakstītos nostiprinājuma lūgumus var iesniegt zemesgrāmatā, izmantojot tam speciāli izstrādātu formu vietnē www.zemesgramata.lv; ar 2015. gada 1. janvāri personai, kas vēlas reģistrēt nekustamo īpašumu, vairs nav jāapmeklē divas iestādes – Nekustamā īpašuma valsts kadastrs informācijas sistēmā un Valsts vienotajā datorizētajā zemesgrāmatā uzsākta dublējošo datu apmaiņa;
- **nodokļu un grāmatvedības jomā:**
 - izstrādāts jauns *Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likumprojekts*, lai pārņemtu 2013/34/ES direktīvu. Likumprojekts 2015. gada 13. maijā ir atbalstīts 1. lasījumā Saeimā;
 - pieņemts lēmums Finanšu ministrijā par nodokļu maksājumu ieviešanu pēc FIFO metodes un viena konta ieviešanu visiem nodokļu maksājumiem. Šobrīd notiek ERAF projekta *Nodokļu informācijas pakalpojumu modernizācija* konцепcijas saskaņošana (paredzēts līdz 2015. gada 1. septembrim to apstiprināt MK un līdz 2016. gada 1. februārim parakstīt ERAF projekta īstenošanas līgumu – uzdevuma pilnīga izpilde paredzēta līdz 2021. gadam (paredz Valsts ieņēmumu dienesta (VID) sistēmas izmaiņas, kā arī būs nepieciešami grozījumi normatīvajos aktos);
- **pārrobežu tirdzniecības jomā:**
 - VID mājas lapā ar 2015. gada 1. janvāri ir publicēta informācija par tranzīta kravu mūtošanas procesu kravu izvešanai no Rīgas brīvostas;
 - uzņēmumi ar 2015. gada 13. februāri var apmaksāt muitas iestāžu aprēķinātos muitas maksājumus tiešsaistes režīmā, izmantojot portālu www.latvija.lv. Savukārt ar 2015. gada aprīli uzņēmējiem iespējams elektroniski iesniegt datus preču pagaidu uzglabāšanas noformēšanai;
- **līgumsaistību izpildes jomā** – fiziskai personai ar 2015. gada 1. janvāri nodrošināta iespēja portālā www.tiesas.lv sekot līdzi tiesvedības gaitas datiem lietās, kur pārstāvamā juridiskā persona ir lietas dalībnieks;
- **uzņēmējdarbības izbeigšanas jomā** – ar 2015. gada 1. martu stājušies spēkā grozījumi

Maksātspējas likumā, kas paredz tiesiskā regulējuma pilnveidošanu, lai novērstu praksē konstatētās problēmas, kas saistītas ar *Maksātspējas likuma* piemērošanu. Grozījumi citā starpā paredz nodrošināt, ka tiek stiprināta kreditora un parādnieka tiesību aizsardzība.

Pozitīvu ietekmi uz *Doing Business* reitingu sniegs vienkāršotā mikrouzņēmumu nodokļu maksātāju darbinieku reģistrācija uzņēmuma dibināšanas procesā, ieviestā elektroniskā nekustamā īpašuma reģistrēšana, kā arī sagaidāmas izmaiņas būvātļaujas saņemšanas procedūrās. Uzsāktais darbs pie administratīvo procedūru vienkāršošanas grāmatvedības un nodokļu jomā, līgumsaistību izpildē, kā arī uzņēmējdarbības izbeigšanas procedūrās atvieglos uzņēmējdarbības veikšanu Latvijā, kā arī veicinās starptautiskā vērtējuma uzlabošanos turpmākajos periodos.

Tuvākā gada laikā ir veicami šādi prioritāri uzdevumi:

- **uzņēmējdarbības uzsākšanas jomā** jāpārskata UR e-pakalpojums *Reģistrācija UR vestajos reģistros*, lai uzlabotu pakalpojuma efektivitāti, un jāveic uzņēmumu UR arhīvā esošo dokumentu elektronizēšana, jāatsakās no uzņēmumu ģeogrāfiskās lietu piekrītības;
- **būvniecības jomā** jānodrošina Būvniecības informācijas sistēmas projekta pilnīga darbība ar 2015. gada 1. jūliju; jāievieš būvkomersantu klasifikāciju;
- **nekustamā īpašuma reģistrācijas jomā** jāpaplašina Zemesgrāmatās no pašvaldības elektroniski saņemamais informācijas apjoms, t.i., informācija par atteikšanos no pirmsirkuma tiesībām;
- **grāmatvedības un nodokļu jomā** jāturpina nodokļu maksājumu uzskaites ieviešana pēc

uzkrājuma principa un jānodrošina viens konts visiem nodokļu maksājumiem, paredzot šo maksājumu veikšanu pēc FIFO metodes principa (pirmais iekšā – pirmais ārā);

- **investoru aizsardzības jomā** jāpārskata *Komerclikuma* normas un jāvērtē iespēja noteikt kapitālsabiedrību dalībnieku līgumu noteikumu spēku, sekas un izpildāmību un iespēju veikt komercreģistrā pieteikto ziņu pareizības pārbaudi pēc būtības, kā arī jāvērtē iespējas *Komerclikuma* noteikt imperatīvas normas attiecībā uz akciju sabiedrībām (iespējams, arī sabiedrībām ar ierobežotu atbildību), kuru būtisku pārkāpumu gadījumā attiecīgie sabiedrības pārvaldes institūciju lēmumi un citas darbības automātiski atzīstamas par spēkā neesošām;
- **līgumsaistību izpildes jomā** jāsakārto normatīvais regulējums elektronisko dokumentu aprites ieviešanai tiesu iestādēs, kā arī jāturpina tiesnešu specializācijas principu stiprināšana un jānosaka lietas slodzes rādītāji.

MK 2014. gada 28. novembrī apstiprināja grozījumus *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānā 2014.-2015. gadam*, kas paredz ieviest “klusēšanas-piekrišanas” principu 17 valsts pārvaldes iestāžu pakalpojumiem, piemēram, tiesu ekspertu sertifikācijā un resertifikācijā, sugu un biotopu aizsardzības jomas eksperta sertifikāta izsniegšanā, veterinārmēdicīniskā pakalpojuma sniedzēja reģistrācijā, dzīvnieku kapsētu darbībā. Principu paredzēts ieviest līdz pat 2017. gadam. Jāatzīmē, ka līdz šim princips ir ievests 15 valsts pārvaldes pakalpojumiem. Līdz ar „klusēšanas-piekrišanas” principa integrēšanu atļauju, sertifikātu saņēmējiem tiks mazināti nepieciešamie resursi (laiks, izmaksas) administratīvo formalitāšu kārtošanā ar valsts pārvaldes iestādēm.

6.8. Mazie un vidējie uzņēmumi

Latvijā mazie un vidējie uzņēmumi (MVU) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un tiem ir

nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā.

6.18. ielikums

Mazo un vidējo uzņēmumu skaits Latvijā

Saskaņā ar CSP 2013. gada datiem Latvijā bija 93775 ekonomiski aktīvie individuālie komersanti un komercsabiedrības (neskaitot zemnieku, zvejnieku saimniecības un pašnodarbinātās personas, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,6% atbilda MVU kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVU sadalījums: mikro uzņēmumi – 86,2%, mazie uzņēmumi – 11,1%, vidējie uzņēmumi – 2,3%, lielie uzņēmumi – 0,4%. Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību (tai skaitā zemnieku, zvejnieku saimniecību un pašnodarbināto personu, kuras veic saimniecisko darbību) skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 10 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 78 – 2013. gadā.

Tikpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2013. gadā 50882 (25 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2013. gadā 11366 (6 uz 1000 iedzīvotājiem). Nemot vērā to, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (*enterprises per 1000 inhabitants*), ir grūti veikt objektīvu šī raksturieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analogu praksi, Latvijā 2013. gadā bija 78 saimnieciskās darbības veicēji uz 1000 iedzīvotājiem.

Saskaņā ar UR statistiku 2014. gadā UR vestajos reģistros reģistrēti 16404 subjekti un izslēgti 6664 subjekti. 2013. gadā tika reģistrēti 18035 subjekti un izslēgti 4300 subjekti.

6.18. ielikuma turpinājums

MVU definīcija

EK leteikumā 2003/361/EK noteiktā MVU definīcija:

vidējie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
- gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;

mazie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 10 – 49;
- gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;

mikro uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 1 – 9;
- gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

Mikrouzņēmumu atbalsta pasākumi

MK 2009. gada 30. oktobrī apstiprināja *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kurās mērķis ir radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādējādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējo nodarbināto skaitā. Koncepcija veiksmīgi tiek īstenota.

2010. gada maija grozījumi *Komerclikuma* būtiski samazināja uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksas, nosakot, ka sabiedrību ar ierobežotu atbildību (SIA) var dibināt ar samazinātu pamatkapitālu (sākot no 1 eiro). Tāpat tika samazinātas valsts nodevas, reģistrējot šādu SIA. Saskaņā ar UR datiem, uz 2015. gada 20. maiju reģistrētas 12 tūkst. SIA, no kurām 60,7% ir SIA ar samazinātu pamatkapitālu.

6.19. ielikums

ES aktivitātes uzņēmējdarbības atbalstam

Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai

EK 2008. gada 25. jūnijā apstiprināja ziņojumu *Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai*, kura galvenais mērķis ir, integrējot domā par mazajiem vispirms principa pielietojumu politikas dokumentu sagatavošanas procesā, uzlabot vispārējo politisko pieeju attiecībā uz uzņēmējdarbību, jo īpaši veicinot MVU attīstību un palīdzot novērst tās attīstību kavējošas šķēršļus. Akts ietver 10 politiski saistošu vadlīniju un vairākus konkrētus normatīvo aktu regulējuma priekšlikumus. Līdz šim ES un dalībvalstu līmenī īstenotas dažādas aktivitātes, kas ievēro *Mazās Uzņēmējdarbības Akta* noteiktās vadlīnijas.

2014. gada 8. septembrī EK uzsāka publisko konsultāciju, lai apkopotu dalībvalstu un uzņēmējus pārstāvošo organizāciju viedokļus un idejas, kā *Eiropas Mazās uzņēmējdarbības akts* būtu jāpārskata, turpinot Eiropas atbalsta politiku MVU 2015.-2020. gadā. Konsultācijas pamatā ir izpētes darbs, ko veicinot MVU sūtnu tikls, un tajā īņemtas vērā politiskās debates par turpmāko MVU politiku, kas 2013. gada septembrī risinājās Konkurētspējas ministru Padomē. *Mazās uzņēmējdarbības akta* četras galvenās ievirzes – atvieglojot MVU pieeju finansējumam un tirgiem, mazināt administratīvo slogu un veicināt uzņēmējdarbību – ir prioritātes arī nākamajos gados. Papildus pēc MVU sūtnu ierosinājuma ir rosināta vēl piektā prioritāte: novērst kvalificēta darbaspēka trūkumu.

Publiskā konsultācija par *Eiropas Mazās uzņēmējdarbības aktu* noslēgusies 2014. gada 15. decembrī. 2015. gada 2. martā ES Konkurētspējas padomē EK sniedza ieskatu par *Mazās uzņēmējdarbības akta* publiskās konsultācijas rezultātiem, uzsverot, ka konsultācija ir bijusi ar augstu atsaucības līmeni, saņemtas apmēram 1800 respondentu atbildes, no kurām vairāk nekā 60% ir bijuši uzņēmumi. Respondenti par svarīgiem MVU atbalsta pilāriem ir atzinuši administratīvā sloga samazināšanu, pieķuvi tirgiem, pieeju finansējumam, prasmes un iemaņas, kā arī atbalstu inovācijai. Pašreiz EK detalizēti analizē konsultācijas rezultātus, un tie ir publicēti EK tīmekļa vietnē.

Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa

Lai īstenotu *Mazās Uzņēmējdarbības Akta* *Eiropai* noteikto mērķu īstenošanu, 2014. gadā EK organizēja gadskārtējo Eiropas mēroga kampaņu *Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa*, lai sniegtu esošajiem un topošajiem uzņēmējiem informatīvu atbalstu (seminārus, konferences, diskusijas u.c.) par ES, dalībvalstu, reģionālo un pašvaldību institūciju aktivitātēm uzņēmējdarbības sakārtošanā, tādējādi popularizējot uzņēmējdarbību un izrādot atzinību uzņēmējiem par ieguldījumu Eiropas labklājībā, darbavietu radīšanā, inovācijās un konkurrētspējā.

MVU nedēļas 2014 Latvijā ietvaros no septembra līdz novembrim tika organizēti 46 pasākumi, iesaistot vairāk nekā 2000 uzņēmējus, kas veltīti inovatīvu biznesa ideju īstenošanai, uzņēmējdarbības uzsākšanai, eksporta veicināšanai un sadarbības tiklu stiprināšanai starp uzņēmējiem, zinātnisko sektorū un potenciālajiem investoriem. Minēto pasākumu ietvaros Latvijā tika organizēta *Mazā biznesa diena*, lai sniegtu praktisku informāciju uzņēmējiem par to, kā paplašināt klientu loku, uzrunāt potenciālos partnerus un kā sarežēt jaunas biznesa iespējas. *Mazā biznesa dienas* tika organizētas Daugavpilī, Ogrē, Liepājā, Ventspilī, Valmierā, Jelgavā un Rīgā, iesaistot vairāk nekā 300 dalībnieku. Informācija par MVU nedēļas 2014 norisi pieejama Ekonomikas ministrijas interneta vietnē: https://em.gov.lv/lv/nozares_politika/nacionala_industriala_politika/uznemejdarbibas_vide/_es_uznemejdarbibas_veicinasana/es_mvu_nedela/.

Tāpat 2010. gada 1. septembrī stājās spēkā *Mikrouzņēmumu nodokļa likums*, kas paredz iespēju juridiskām un fiziskām personām iegūt mikrouzņēmumu

nodokļa maksātāja statusu, ja atbilst noteiktiem kritērijiem (dalībnieki ir fiziskās personas, apgrozījums nepārsniedz 100 tūkst. eiro kalendārā gadā un darbinieku skaits ir ne

lielāks par pieciem), un veikt mikrouzņēmumu nodokļa maksājumus 9% apmērā (ietver visus valsts noteiktos nodokļu maksājumus, izņemot patēriņa nodokļus) no apgrozījuma jeb saimnieciskās darbības ieņēmumiem. Uz 2015. gada 1. janvāri kopumā bija reģistrēti 41343 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji, kuri 2014. gadā nodarbināja vairāk nekā 78,4 tūkst. darbinieku. Šiem mikrouzņēmumiem ir atvieglota formalitāšu kārtošana VID (deklarācijas 4 reizes gadā).

Jāatzīmē, ka pēdējos 2 gados ir veiktas būtiskas izmaiņas *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*.

Saeima 2013. gada 6. novembrī pieņēma grozījumus *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*, ieviešot izmaiņas kārtībā, kādā tiek aprēķināta mikrouzņēmuma nodokļa likme. Grozījumi paredz, ka mikrouzņēmumu nodokļa maksātājam, kura apgrozījums gadā nepārsniedz 7 tūkst. eiro, likme ir 9%, bet, ja apgrozījums pārsniegs šo summu, likme 2015. gadā ir 11%, 2016. gadā – 13%, bet no 2017. gada – 15%. Minētais ieviests, lai paaugstinātu mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju darbinieku sociālās garantijas.

Vienlaikus 2015. gada 13. maijā stājās spēkā grozījumi *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*, kas paredz 2015. gadā un turpmāk saglabāt mikrouzņēmumu nodokļa likmi 9% apmērā mikrouzņēmumiem tā pirmajos trīs darbības gados mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusā, bet ar ceturto darbības gadu mikrouzņēmumu nodokļa likme mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem ar apgrozījumu virs 7000 eiro palielinās līdz 12 procentiem.

Papildus izmaiņas *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* paredz pilnvarot MK noteikt nozares, kurās mikrouzņēmumi nevarēs iegūt mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu, kā arī līdz 2016. gada 1. janvārim veikt grozījumus likumā *Par valsts sociālo apdrošināšanu*, nosakot, ka mikrouzņēmuma darbinieki papildus *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* noteiktajam ir sociāli apdrošināmi, lai triju gadu laikā sasniegtu sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu apmēru, kas atbilst darba devēja un darba īemēja iemaksu summai, kura aprēķināta no MK noteiktās minimālās mēneša darba algas. Gadījumā, ja līdz 2016. gada 1. janvārim nebūs stājušies spēkā attiecīgie grozījumi likumā *Par valsts sociālo apdrošināšanu*, mikrouzņēmumu nodokļa likme 2016. gadā tiks noteikta 13% apmērā, bet 2017. gadā – 15% apmērā atbilstoši 2013. gada 6. novembrī pieņemtajiem grozījumiem *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*.

No 2010. gada 1. janvāra fiziska persona, kas veic saimniecisko darbību noteiktās profesijās vai darbībās, var izvēlēties maksāt **patentmaksu**, kas ir galigs nodokļa maksājums par fiziskās personas saimniecisko darbību noteiktā profesijā (pārsvarā amatniecības pakalpojumiem). Patentmaksas maksātāji ir nodrošināti ar atbilstošām sociālajām garantijām. Kopš 2010. gada 1. janvāra līdz 2015. gada 1. maijam VID ir reģistrēti 2698 patentmaksas maksātāji. Attiecīgajā laika periodā vidējais patentmaksas maksātāju skaits mēnesī ir 317 personas. Galvenokārt kā patentmaksas maksātāji izvēlas reģistrēties tādu profesiju pārstāvji kā fotogrāfi, aukles, stilisti, grimētāji, tamborētāji, izšuvēji, frizeri un nagu kopšanas speciālisti.

Uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanas pasākumi

Lai veicinātu jaunu, dzīvotspējīgu un konkurētspējīgu komersantu veidošanos un attīstību Latvijas reģionos, nodrošinot tos ar komercdarbībai nepieciešamo vidi un konsultatīvajiem pakalpojumiem, LIAA īsteno ERAF līdzfinansētu projektu **Biznesa inkubatoru attīstība Latvijā**.

Kopumā no 2009. gada līdz 2014. gadam 10 Latvijas biznesa inkubatoros – Latvijas reģionos un radošo nozaru biznesa inkubatorā Rīgā inkubācijas pakalpojumus saņēma 603 mikro, mazie un vidējie komersanti. Minētie komersanti nodrošināja (saglabāja) 1364 darba vietas. Biznesa inkubatoru sniegtu atbalstu pakalpojumu nodrošināšanai programmas ietvaros līdz 2014. gada beigām izlietoti 22,1 milj. eiro. Programmas ietvaros kopējais pieejamais finansējums ir 28,6 milj. eiro (t.sk. 24,4 milj. eiro ERAF finansējums).

Lai apgūtu visu projektā pieejamo finansējumu, LIAA 2014. gada 2. septembrī ir izsludinājusi iepirkumu par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu (kopējā līgumcena – 4 milj. eiro, līgumu izpildes termiņš līdz 2015. gada 31. oktobrim). Piedāvājumus LIAA pieņēma līdz 2014. gada 11. decembrim. Līdz 2015. gada 22. maijam ir noslēgti 7 līgumi:

- ar biedrību „Latgales aparātbūves tehnoloģiskais centrs” par jaunu komersantu veidošanās un attīstības veicināšanu Latgales plānošanas reģionā 2 (Rēzeknē, Vilānu novadā, Rēzeknes novadā, Ludzas novadā, Zilupes novadā, Ciblas novadā, Kārsavas novadā, Rugāju novadā, Balvu novadā, Viļakas novadā);
- ar pilnsabiedrību „Rīgas Reģiona biznesa attīstības inkubators” par jaunu komersantu veidošanās un attīstības veicināšanu Rīgas plānošanas reģionā (Ogres un Tukuma novadā);
- ar SIA „B-CAP” par jaunu komersantu veidošanās un attīstību Kurzemes plānošanas reģionā 1 (Ventspils, Ventspils novads, Dundagas novads, Rojas novads, Talsu novads, Mērsraga novads);
- ar SIA „Kurzemes Biznesa inkubators” par jaunu komersantu veidošanās un attīstību Kurzemes plānošanas reģionā 2 (Liepāja, Kuldīgas novads, Saldus novads);
- ar SIA „HUB Riga” par jaunu komersantu veidošanās un attīstību radošo biznesa industriju nozaru biznesa inkubatorā Rīgā;
- ar Rīgas Tehnisko universitāti par jaunu komersantu veidošanās un attīstību Vidzemes plānošanas reģionā 2 (Cēsu novads un Madonas novads);
- ar SIA „Energo Consult” par jaunu komersantu veidošanās un attīstību Zemgales plānošanas reģionā 2 (Jelgavas novads un Dobeles novads).

Finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbibas veicējiem

2015. gada 15. aprīlī vienotā finanšu institūcijā AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” ir apvienojušies trīs uzņēmumi, kas sniedza atbalstu finanšu instrumentu veidā – „Latvijas attīstības finanšu institūcija Altum” (ALTUM), „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) un „Lauku attīstības fonds” (LAF). AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” turpina īstenot visas līdzšinējās ALTUM, LGA un LAF valsts atbalsta programmas (skatīt 6.20. ielikumu).

Šobrīd pēc kredītu apjoma nozīmīgākā atbalsta programma ir 2008. gada maijā MK akceptētā *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma*. Programmas ietvaros tiek atbalstīti Latvijā

reģistrēti mikro, mazie un vidējie komersanti, kuriem ir ekonomiski pamatooti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ. Programmas ietvaros tiek izsniegti investīciju aizdevumi (līdz 1,4 milj. eiro) un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi (līdz 0,7 milj. eiro). Ja aizdevums paredzēts virs 500 tūkst. eiro, klientam pirms aizdevuma saņemšanas ALTUM jāsaņem akcepts no savas komercbankas, ja klientam tajā ir saistības. Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ERAF finansētās daļas ietvaros kopš tās darbības sākuma līdz 2015. gada 31. martam ir piešķirti 158 aizdevumi 78,6 milj. eiro apmērā. Biežāk pārstāvētās atbalstīto projektu nozares ir kokapstrāde, elektroenerģijas ražošana, farmaceitisko produktu ražošana un pārtikas rūpniecība.

6.20. ielikums

Attīstības finanšu institūcijas izveide

2015. gada 15. aprīlī vienotā finanšu institūcijā AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” ir apvienojušies trīs uzņēmumi, kas sniedza atbalstu finanšu instrumentu veidā – „Latvijas attīstības finanšu institūcija Altum” (ALTUM), „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) un „Lauku attīstības fonds” (LAF).

AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” pārņem visas ALTUM, LGA un LAF tiesības un saistības.

Līdz ar vienotas institūcijas izveidi pilna spektra valsts atbalsta programmas un finanšu instrumenti – aizdevumi, riska kapitāls, garantijas, atbalsts lauksaimniekiem – ir pieejami vienuviet:

LGA līdz šim īstenotās programmas:

- Kredītu garantijas;
- Eksporta kredītu garantijas;
- Mezanīna aizdevums;
- Riska kapitāls;
- Mikrokredits;
- Atbalsts apmācībām.

ALTUM līdz šim īstenotās programmas (līdz 2014. gada 1. janvārim – Latvijas Hipotēku un zemes banka):

- Starta programma;
- Mikrokrediti;
- MVU mikrokredītu programma;
- MVU izaugsmes aizdevumi;
- Aizdevumi ieguldījumiem infrastruktūras uzlabošanā;
- Konkurētspējas uzlabošanas aizdevumi;
- Aizdevumi lauksaimniekiem;
- Zemes iegādes aizdevumi;
- Mājokļu galvojumu programma;
- citi pakalpojumi.

LAF līdz šim īstenotās programmas:

- Kredītu garantijas lauksaimniekiem;
- Zemes iegādes aizdevumi.

Vienotās finanšu institūcijas izveide norisinājās divos posmos. Pirmais posms ietvēra ALTUM, LGA un LAF kapitāldāļu nodošanu AS „Attīstības finanšu institūcija” (AFI), izveidojot attīstības finanšu institūciju koncernu. Otrajā posmā notika AFI, ALTUM, LGA un LAF reorganizācija, izveidojot vienotu attīstības finanšu institūciju. Šis posms ir noslēdzies 2015. gada 15. aprīli. Visas vienotās finanšu institūcijas AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” akcijas pieder Latvijas valstij – akciju turētāji ir Finanšu ministrija, Ekonomikas ministrija un Zemkopības ministrija.

AS „Attīstības finanšu institūcija Altum” (Altum) mērķis ir ar valsts atbalsta finanšu instrumentu palīdzību efektīvi un profesionāli sniegt atbalstu noteiktām mērķa grupām finanšu instrumentu veidā (aizdevumi, garantijas, ieguldījumi riska kapitāla fondos, utml.), konkrētu programmu ietvaros papildinot to arī ar nefinanšu atbalstu (konsultācijas, mācības, mentorings utml.), kā arī realizēt citas valsts deleģētās funkcijas.

2009. gada martā MK apstiprinātā ESF līdzfinansētā programma *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbibas uzsākšanai* piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātajiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu (līdz 85 tūkst. eiro) un procentu likmes subsīdiju veidā sava biznesa uzsākšanai. Uz

atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbaspējas vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātēm komersantiem šīs programmas izpratnē tiek uzskaņoti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā trīs gadus pirms griešanās pēc atbalsta programmas

ietvaros, kā arī uzņēmēji ar komercdarbības pieredzi, kuri paredz ražot pilnīgi jaunu produktu vai sniegt jaunu pakalpojumu, ja viņi šim mērķim veido jaunu komersantu. Biznesa plānā paredzētā projekta apjoms nedrīkst pārsniegt 85 tūkst. eiro, vienlaicīgi projektiem, kuriem aizdevuma summa pārsniedz 7 tūkst. eiro, ir jānodrošina līdzfinansējums sava biznesa plāna īstenošanai vismaz 10% apmērā no biznesa plānā paredzētās projekta summas.

Kopš programmas uzsākšanas atbalstīti 1298 uzsācēju projekti par kopējo aizdevumu summu 24,7 milj. eiro apmērā.

2009. gada septembrī MK pieņēma noteikumus par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai. Atbilstoši šiem noteikumiem ALTUM 2010. gada februārī uzsāka **MVU izaugsmes aizdevumu programmas** īstenošanu. Programmas mērķis ir uzlabot Latvijā reģistrētu saimnieciskās darbības veicēju pieeju finansējumam, tādējādi veicinot tautsaimniecības attīstību. Aizdevumu maksimālā summa vienam saimnieciskās darbības veicējam ir 430 tūkst. eiro, lauksaimniekiem – 3,1 milj. eiro. Bez tam atbilstoši programmas nosacījumiem pakalpojumu jomās strādājošajiem mazajiem komersantiem aizdevumu maksimālā summa ir 43 tūkst. eiro. Līdz 2014. gada oktobrim programmas ietvaros ir piešķirti 1128 aizdevumi 65,5 milj. eiro apmērā.

ALTUM 2010. gada maijā uzsāka **Apgrozāmo līdzekļu aizdevumu programmu lauksaimniecības produktu ražotājiem**. Apgrozāmo līdzekļu aizdevumus no 7 tūkst. līdz 1 milj. eiro uz termiņu līdz 2 gadiem var saņemt lauksaimniecības produktu ražotāji, kā arī augļu un dārzeņu ražotāju grupas, lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvām sabiedrībām maksimālais aizdevums var sasniegt 2,8 milj. eiro. Šiem aizdevumiem var tikt piesaistītas arī LAF garantijas. Līdz šim programmas ietvaros piešķirti 1118 aizdevumi par 51,6 milj. eiro.

MK 2011. gada septembrī tika apstiprināta **Latvijas un Šveices Mikrokreditēšanas programma**. Programmas mērķis ir palielināt mikrouzņēmumu iespēju saņemt finansiālo atbalstu saimnieciskās darbības uzsākšanai vai attīstīšanai. Programma tiek īstenoata Latvijas un Šveices sadarbības programmas ietvaros, un tās kopējais finansējums ir 7,2 milj. eiro¹, t.sk. 6,6 milj. eiro paredzēti mikroaizdevumiem investīcijām un apgrozāmiem līdzekļiem līdz 14,2 tūkst. eiro, kā arī 620 tūkst. eiro – grantiem aizdevumu dzēšanai. Programma darbosies līdz 2015. gada jūnijam. Līdz šim mikroaizdevumi piešķirti 1070 mikrouzņēmumiem 8,9 milj. eiro apmērā.

2012. gada maijā MK apstiprināja **Lauksaimniecības zemes iegādes kreditēšanas programmas** noteikumus. Programmas ietvaros pieejami aizdevumi līdz 430 tūkst. eiro lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei lauksaimniecības produktu ražošanai un uz tās esošu būvju iegādei, ja būvju kadastrālā vērtība nepārsniedz 30% no zemes kadastrālās vērtības. Atbilstoši MK noteikumiem ALTUM programmas ietvaros veic aizdevumu pieteikumu pieņemšanu, izvērtēšanu, aizdevumu izsniegšanu un administrešanu, bet lēmumu par aizdevuma piešķiršanu, pamatojoties uz bankas ieteikumu, pieņem LAF. Programmas praktiskā darbība tika uzsākta 2012. gada jūlijā, un līdz šim ir piešķirti 517 aizdevumi 25,9 milj. eiro apmērā.

2009. gada 10. martā MK pieņēma noteikumus **Par darbības programmas "Uzņēmējdarbība un inovācijas" papildinājuma 2.2.1.3. aktivitāti "Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai"**. Noteikumu mērķis ir nodrošināt komersantiem pieeju finansējumam komercdarbības attīstībai un ES fondu projektu ieviešanai, saņemot garantijas situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresurs piesaistei nepieciešamajā apjomā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu, kā arī veicināt Latvijas komersantu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgūšanu un nostiprināšanos esošajos.

2009. gada aprīlī LGA uzsāka aktivitātes **Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai** īstenošanu. Aktivitātes ietvaros piešķirtais ERAF finansējums bija 15,4 milj. eiro. 2013. gada beigās aktivitāte tika slēgta. Aktivitātes ietvaros piešķirtais finansējums arī turpmāk tiek izmantots valsts atbalsta sniegšanai, tai skaitā garantiju izsniegšanai.

LGA sniedz kredīta garantijas par tādiem finanšu pakalpojumiem kā aizdevumi investīcijām, apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, finanšu līzings, vietējais faktorings, kā arī banku garantijas (konkursa, avansa maksājuma, maksājuma, izpildes vai laika garantija). Garantijas sedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma pamatsummas, bet ne vairāk kā 1,5 milj. eiro vienam uzņēmumam.

No 2009. gada līdz 2015. gada 31. martam **Kredītu garantiju programmas** ietvaros izsniegtas 274 kredītu garantijas par kopējo summu 104 milj. eiro.

Kredītu garantijas programmas ietvaros līdz 2015. gada 31. martam visvairāk garantijas pēc apjoma tika izsniegtas uzņēmumiem, kas darbojas šādās nozarēs: apstrādes nozare – 44%, būvniecība – 22%, elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana – 8%. Pēc skaita lielāko daļu no izsniegtām garantijām veido apgrozāmo līdzekļu garantijas – 44%, investīciju garantijas – 21% un finanšu lizinga garantijas – 24 procenti.

¹ Programmas ietvaros finansiālā atbalsta – mikroaizdevumu un grantu sniegšanai izveidots Aizdevumu fonds, un to finansē Šveices puse 80% apmērā un ALTUM – 20% apmērā. Savukārt programmas vadības izdevumus finansē Šveice – 80% apmērā un valsts budžets – 20% apmērā.

2013. gada 30. maijā LGA uzsāka garantiju sniegšanu mājokļu siltināšanas projektiem. Līdz 2015. gada 31. martam mājokļu siltināšanas projektiem izsniegtas 45 garantijas par kopējo garantiju apjomu 6,1 milj. eiro. Visvairāk garantijas pēc apjoma izsniegtas Kurzemes reģionā – 29%, Vidzemē – 27%, Rīgas reģionā – 21 procents.

2009. gada maijā MK pieņēma noteikumus *Isterīnja eksporta kredīta noteikumi*, kas nosaka **īsterīnja eksporta kredītu garantiju** segumu, saņēmējus, garantiju sniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. LGA eksporta kredīta garantija sedz līdz 90% no atliktā maksājuma apjoma, bet ne vairāk kā 1 milj. eiro vai ekvivalentu citā valūtā. Atliktā maksājuma termiņš nevar pārsniegt 2 gadus.

Kopš eksporta kredīta garantiju programmas uzsākšanas brīža līdz 2015. gada 31. martam **Eksporta kredītu garantiju programmas** ietvaros ir noslēgti 159 eksporta garantiju līgumi par kopējo summu 14,8 milj. eiro.

Lielākā daļa (99%) no uzņēmumiem, ar kuriem noslēgti līgumi, pārstāv apstrādes rūpniecību (piemēram, sakaru iekārtu ražošana, sadzīves elektroiekārtu ražošana, finiera lokšņu un koka paneļu ražošana, ziepju, mazgāšanas, tīrišanas un spodrināšanas līdzekļu ražošana, pārtikas produktu ražošana u.c.). Valstu sadalījumā visvairāk garantiju izsniegtas uz NVS valstu tirgiem – Krieviju (31%), Kazahstānu (19%) un Baltkrieviju (18%), kā arī uz tādām valstīm kā Azerbaidžāna (6%), Indonēzija (5%), Uzbekistāna (4%) u.c.

2011. gada augustā MK pieņēma noteikumus *Noteikumi par mezanīna aizdevumiem saimnieciskās darbības veicēju konkurentsējas uzlabošanai*, kas nosaka atbalsta piešķiršanas nosacījumus **mezanīna aizdevuma** veidā saimnieciskās darbības veicēju konkurentsējas uzlabošanai. Mezanīna aizdevuma maksimālais apmērs ir 5 milj. eiro. Aizdevuma apmērs nepārsniedz 40% no ieguldījumu projekta kopējām izmaksām.

Līdz 2015. gada 31. martam izsniegti 122 mezanīna aizdevumi 28,7 milj. eiro apmērā. Mezanīna aizdevuma mērķis ir sniegt ilgtermiņa finansējumu Latvijas

komersantiem papildus bankas izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos, kas ir saistīti ar jauna komersanta izveidi, esoša komersanta paplašināšanu, produkcijas daudzveidošanu ar jauniem papildu produktiem vai vispārējā ražošanas procesa būtisku maiņu.

2013. gada 6. augustā tika izveidoti trīs jauni riska kapitāla fondi, kuri darbojas saskaņā ar MK 2012. gada 29. maijā apstiprināto jauno riska kapitāla valsts atbalsta programmu *Izaugsmes kapitāla fondiem*. Šie fondi – *Expansion Capital Fund, FlyCap Investment Fund I* un *ZGI-3* (skatīt 6.21. ielikumu) – turpina nodrošināt Latvijas MVU pieeju riska kapitāla finansējumam uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai, kā arī veicina uzņēmēju konkurētspēju un izaugsmi. Izaugsmes kapitāla fondi pilnveido un paplašina riska kapitāla nozari Latvijā, papildinot citu Attīstības finanšu institūcijas Altum jau ieviesto riska kapitāla fondu piedāvājumu. Izaugsmes kapitāla fondi ļauj saņemt riska kapitālu situācijās, kad uzņēmuma paša nodrošinājums nav pietiekošs un uzņēmuma plānoto ieguldījumu risks ir pārāk augsts, lai varētu piesaistīt kreditiestāžu finansējumu nepieciešamajā apjomā. Līdz 2015. gada 31. martam ir veiktas 33 investīcijas par kopējo summu 10,3 milj. eiro.

Izaugsmes kapitāla fondi var veikt investīcijas mikro, mazos un vidējos uzņēmumos, kuru saimnieciskās darbības vieta ir Latvija. Investīcijas līdz 1,5 milj. eiro vienā uzņēmumā var saņemt, lai nodrošinātu finansējumu uzņēmuma produkta vai biznesa idejas sākotnējās koncepcijas izpētei, novērtēšanai un attīstīšanai, produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam, izaugsmei un darbības paplašināšanai, paaugstinot ražošanas jaudas, attīstot noīeta tirgus un produktus. Izaugsmes kapitāla fondi investē uzņēmumos ar augstu izaugsmes potenciālu. Izaugsmes kapitāla fondi tiek finansēti no ES struktūrfondu apakšaktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstinātā riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cīta veida finanšu instrumentos* ietvaros pieejamā finansējuma. Paredzēts, ka izaugsmes kapitāla fondu kopējais investīciju apjoms Latvijas uzņēmumos varētu sasniegt līdz 30 milj. eiro.

6.21. ielikums

Izaugsmes kapitāla fondi

Expansion Capital Fund fokusējas uz izaugsmes etapa uzņēmumiem, kuri jau pabeiguši produktu izstrādes posmu un kuriem nepieciešams finansējums, lai sāktu komerciālu ražošanu, agresīvāku mārketingu un produkta realizāciju. Priekšroka būs uzņēmumiem, kas ir orientēti uz eksportu, kā arī tiem uzņēmumiem, kuros ir saskatāms augsts izaugsmes potenciāls. Fonda komandai ir liela pieredze kokapstrādes, metālapstrādes, iekārtu un aprīkojuma ražošanas, ķīmijas industrijas, transporta, pārtikas, IT pakalpojumu, atkritumu pārstrādes, poligrāfijas, veselības aprūpes un iepakošanas nozarēs.

FlyCap Investment Fund I papildus izaugsmes stadijas uzņēmumu finansēšanai 20-30% fonda līdzekļu plāno ieguldīt jaundibinātos uzņēmumos, kuriem jau ir izstrādāts biznesa modelis un pārbaudīta produkta dzīvotspēja, piesaistot pirmos klientus. Prioritārās nozares ir ražošana, IT, veselības aprūpe un biznesa pakalpojumi.

ZGI-3 plāno diversificēt savu portfeli, aptuveni 10% no fonda līdzekļiem ieguldīt uzņēmumos sēklas kapitāla stadijā, 20% – sākuma kapitāla stadijā, bet atlikušos līdzekļus – izaugsmes kapitāla stadijā.

2014. gada augustā darbu ir sākuši divi mikroaizdevumu fondi: *Capitalia* un *Grand Credit*. Mikroaizdevums ir vidēja termiņa aizdevums maziem un vidējiem uzņēmumiem, lai finansētu apgrozamo līdzekļu un pamatlīdzekļu investīcijas. Šis finansējuma veids ir īpaši piemērots gadījumos, kad bankas finansējums uzņēmumam nav pieejams vai nav piemērots dēļ nepieciešamiem aizdevuma nosacījumiem, piemēram, uzņēmuma darbības jomas un ilguma, pieejamā

nodrošinājuma vai citiem iemesliem. Mikroaizdevums ir līdz 25 tūkst. eiro, kas tiek piešķirts, lai nodrošinātu finansējumu saimnieciskās darbības veicēju izveidei, izaugsmei un darbības paplašināšanai, kā arī piesaistītu apgrozāmos līdzekļus dzīvotspējigu uzņēmējdarbības projektu īstenošanai. Līdz 2015. gada 31. martam ir izsniegti 33 mikroaizdevumi par kopējo summu 0,5 milj. eiro.

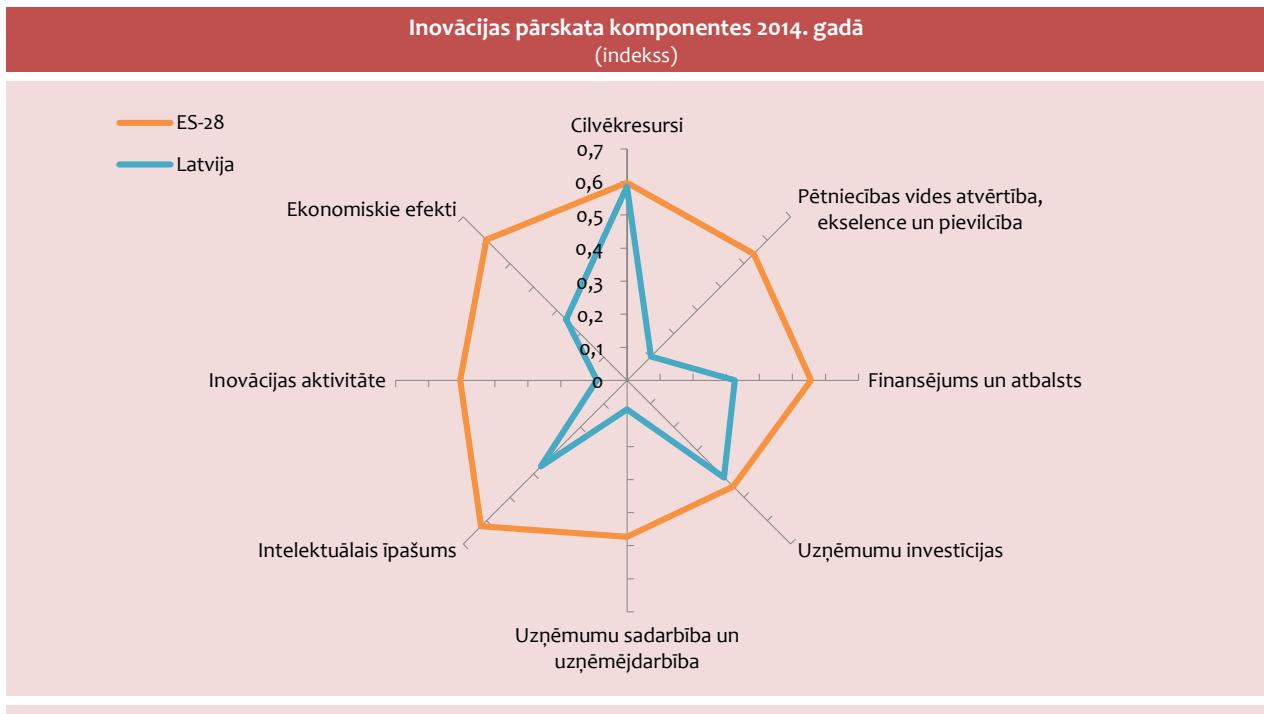
6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

EK publicētajā ES valstu inovācijas rezultātu pārskatā *Innovation Union Scoreboard 2015* (Pārskats), kas sagatavots par 2014. gadu un kurā kopumā tika apsekotas 28 ES dalībvalstis, Latvija ierindota 26. vietā (Igaunija – 13., Lietuva – 25.). Latvija kopā ar Bulgāriju un Rumāniju ir ierindota *pietīcīgo inovatoru* (*Modest innovators*) grupā, jo šo valstu sniegums inovācijas jomā ir zemāks par 50% no ES vidējā līmeņa. Vienlaikus Latvijai Pārskatā ietverto rādītāju vidējais pieaugums laika periodā no 2007.-2014. gadam veido 3,4%, kas ir augstākais rādītājs starp ES dalībvalstīm (ES vidējais pieaugums – 1%).

Analizējot Pārskatu, secināms, ka salīdzinoši labāki rādītāji Latvijai ir cilvēkresursu attīstības (augstāko

izglītību ieguvušo iedzīvotāju skaits, augstākā līmeņa vidējo izglītību ieguvušo jauniešu skaits), kā arī rādītājs, kas raksturo tos uzņēmumu izdevumus inovācijai, kas nav pētniecība un attīstība (P&A). Savukārt kritums novērojams pārskatā ietvertajos indikatoros, tādos kā uzņēmumu izdevumi P&A, inovatīvi MVU, kas sadarbojas ar citiem, strauji augoši inovatīvi uzņēmumi, publiskā un privātā sektora kopīgi sagatavotās publikācijas. Zem vidējā ES valstu līmeņa ir arī tādi rādītāji, kā publisko un privāto zinātnisko publikāciju skaits, doktorantūras studenti ārpus ES, ieņēmumi no licencēm un patentiem ārzemēs, uzņēmumu izdevumi P&A.

6.14. attēls

Saskaņā ar CSP datiem Latvijā kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai (P&A) 2013. gadā bija 0,6% no IKP jeb 139,2 milj. eiro (2012. gadā 0,66% jeb 145,4 milj. eiro). Privātā sektora (uzņēmumu) ieguldījums P&A 2013. gadā veido 21,8% no kopējiem ieguldījumiem P&A

jeb 0,13% no IKP (2012. gadā 0,16% no IKP). 2013. gadā samazinājies arī valsts un augstskolu finansējums P&A darbībām, kas faktiskajos skaitlos 2013. gadā bija 37 milj. eiro jeb 0,16% no IKP iepretim 38,5 milj. eiro 2012. gadā (0,16% no IKP). Ārvalstu, t.sk.

ES struktūrfondu apjoms P&A 2013. gadā salīdzinājumā ar 2012. gadu ir nedaudz samazinājies un bija 71,8 milj. eiro (2012. gadā 73,3 milj. eiro), veidojot 0,31% no IKP (2012. gadā 0,33%).

Vērtējot pastāvošo tendenci, kas liecina par kopējo P&A izdevumu kritumu pēdējo divu gadu laikā, svarīgi uzsvērt, ka *Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* izvirzītais P&A ieguldījumu mērķis, kas paredz 2015. gadā Latvijas kopējo P&A investīciju apjomu paaugstināt līdz 1% no IKP, bet 2020. gadā līdz 1,5% no IKP, var netikt sasniegts.

Saskaņā ar CSP veikto inovācijas apsekojumu par 2010.-2012. gadu redzams, ka minētajā pārskata periodā Latvijā ir pieaudzis inovācijas jomā aktīvo uzņēmumu skaits, veidojot 30,4% no visu uzņēmumu kopskaita (2008.-2010. gadu periodā – 29,9%). Analizējot inovatīvo uzņēmumu struktūru pēc to lieluma, secināms, ka inovācijas jomā aktīvāki ir lielie uzņēmumi – 64,6% no visiem lielajiem uzņēmumiem ir novērtēti kā inovatīvi. Vidējo uzņēmumu grupā 43,2% no visiem uzņēmumiem bijuši inovatīvi, bet mazo uzņēmumu kategorijā inovatīvo uzņēmumi veidoja vien 26,5% no visu mazo uzņēmumu kopskaita. Mazo un vidējo uzņēmumu inovācijas potenciālu un sniegumu ietekmē gan ierobežotie cīlvēkresursi, gan pašu finanšu resursi, kas pieejami šiem uzņēmumiem pētniecības, attīstības un inovācijas aktivitāšu īstenošanai, tostarp ierobežotas iespējas piesaistīt finansējumu augsto tehnoloģisko un biznesa risku dēļ. Jānorāda, ka periodā no 2010.-2012. gadam, kad tika apsekoti 30,4% inovācijas jomā aktīvie uzņēmumi, 64% no tiem bija ieviesuši produktu un procesu inovāciju, savukārt 36% no visiem inovatīvajiem uzņēmumiem bija ieviesuši mārketinga vai organizatorisko inovāciju.

Atbilstoši spēkā esošajiem politikas plānošanas dokumentiem 2015. gadā galvenie virzieni Latvijas inovācijas sistēmas pilnveidošanai ir:

- zinātniskās darbības potenciāla attīstība;
- uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības sekmēšana;
- atbalsts inovatīvu uzņēmumu attīstībai.

Zinātniskās darbības potenciāla attīstības virzienā 2015. gadā tika turpināta aktivitāšu īstenošana, lai Latvijā attīstītu starptautiski konkurēspējīgas zinātniskās institūcijas ar modernu materiāltechnisko nodrošinājumu, kā arī palielinātu zinātnes un pētniecības sektorā nodarbināto skaitu.

2015. gadā atbilstoši MK apstiprinātajām 14 *Valsts pētījumu programmam*¹ 2014.-2017. gadam tika turpināta

¹ MK apstiprinātās valsts pētījumu programmas (VPP): 1) VPP *Energoefektīvi un ogļekļu mazietilpīgi risinājumi drošai ilgtspējai un klimata mainību mazinošai energoapgādei*; 2) VPP *Latvijas ekosistēmu vērtība un tās dinamika klimata ietekmē*; 3) VPP *Daudzfunkcionālie materiāli un kompozīti, fotonika un nanotehnoloģijas*; 4) VPP *Inovatīvi materiāli un viedas tehnoloģijas rīdes drošumam*; 5) VPP *Kiberfizikālās sistēmas, ontoloģijas un biofotonika drošai un viedai pilsētai un sabiedrībai*; 6) VPP *Nakamas paāudzes informācijas un komunikāciju tehnoloģiju pētniecības valsts programma*; 7) VPP *Biomedicīna sabiedrības veselībai*; 8) VPP *Meža un zemes dzīļu resursu izpēte, ilgtspējīga izmantošana – jauni produkti un tehnoloģijas*; 9) VPP

Valsts pētījumu programmu īstenošana. *Valsts pētījumu programmas* ir valsts pasūtījums zinātnisku pētījumu veikšanai noteiktā ekonomikas, izglītības, kultūras vai citā valstij prioritārā nozarē, lai veicinātu šīs nozares attīstību. Finansējums valsts pētījumu programmām tiek piešķirts ikgadējā valsts budžeta finansējuma ietvaros. 2014. gadā tika izsludināts *Valsts pētījumu programmu 2014.-2017. gadam* pieteikumu konkurss, kura rezultātā 2014. gada 7. oktobrī ar MK rīkojumu Nr. 558 *Par valsts pētījumu programmām* tika apstiprinātas 10 programmas ar kopējo finansējumu 20,67 milj. eiro, savukārt ar rīkojumu Nr. 559 *Par papildu valsts pētījumu programmām* MK apstiprināja vēl četras *Valsts pētījumu programmas* ar kopējo finansējumu 5,34 milj. eiro. Pavisam *Valsts pētījumu programmu 2014.-2017. gadam* konkursam tika pieteikti 28 programmu projekti ar kopējo pieprasīto finansējuma apjomu 32,9 milj. eiro. 2015. gadā *Valsts pētījumu programmu* otrā posma īstenošanai ir paredzēti 6,15 milj. eiro.

Vadošo valsts nozīmes pētniecības centru infrastruktūras pilnveidei un mūsdienīgas materiāltechniskās bāzes pētniecības aktivitātēm nodrošināšanai 2015. gadā turpinās ES struktūrfondu aktivitātes *Zinātnes infrastruktūras attīstība* īstenošana. Aktivitātes kopējais ES struktūrfondu līdzfinansējums ir 103,9 milj. eiro, un tā tiek īstenota divās atlases kārtās. Pirmajā kārtā par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 80,1 milj. eiro kopš 2011. gada nogales tiek īstenoti 9 projekti, modernizējot un atbilstoši aprīkojot 9 valsts nozīmes pētniecības centrus, kas aptver 27 valsts zinātniskās institūcijas. Aktivitātes otrās projektu atlases kārtas ietvaros 2014. gadā tika pabeigta divu projektu īstenošana ar kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 7,5 milj. eiro apjomā, savukārt 2015. gadā turpinās trīs projektu īstenošana ar kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 11,1 milj. eiro apjomā. Projektu īstenošanas rezultātā tiek attīstīta pētniecības infrastruktūra privātajā sektorā, kā arī nodrošināta pētniecības pakalpojumu sniegšana privātajam sektoram. Kopš projektu uzsākšanas līdz 2015. gada 1. maijam finansējuma saņēmējiem zinātnes infrastruktūras uzlabošanai kopumā izmaksāts ES struktūrfondu finansējums 86,1 milj. eiro apmērā un valsts budžeta finansējums 1,5 milj. eiro apmērā.

2015. gadā tiek turpināta arī ES struktūrfondu aktivitāte *Atbalsts zinātnei un pētniecībai*, kuras ietvaros atbalsts tiek sniegti praktiskas ievirzes pētniecības projektu īstenošanai valstij prioritārajos zinātnes virzienos. 2015. gadā turpinās 24 projektu iesniegumu atlases otrajā kārtā apstiprināto projektu īstenošana par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 6,2 milj. eiro un trešajā projektu iesniegumu atlases kārtā 41 projekta

Lauksaimniecības resursi ilgtspējīgi kvalitatīvas un veselīgas pārtikas ražošanai Latvijā; 10) VPP *Inovatīvi risinājumi sociālajā telereabilitācijā Latvijas skolās iekļaujošās izglītības kontekstā*; 11) VPP *Tautsaimniecības transformācija, gudra izangste, pārvadība un tiesiskais ietvars valsts un sabiedrības ilgtspējīgi attīstībai – jaunas pieejas ilgtspējīgas zināšanu sabiedrības veidošanai*; 12) VPP *Inovācija un ilgtspējīga attīstība: Latvijas peckrīzes procesi globalā kontekstā*; 13) VPP *Latvijas kulturas tradīciju ilgtspēja inovatīva vide*; 14) VPP *Letonika*.

īstenošana par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 10,76 milj. eiro. Līdz 2015. gada 1. maijam aktivitātes trīs projektu iesniegumu atlasēs īstenoto projektu ietvaros kopumā publicētas 810 starptautiski atzītas publikācijas un iesniegti 92 starptautiskie patentu pieteikumi.

Uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības sekmēšanai 2015. gadā tika turpināta aktivitāšu īstenošana, lai paātrinātu pētniecības rezultātu komercializācijas procesus, kā arī pilnveidotu tehnoloģiju pārneses sistēmu. Šajā virzienā būtiska aktivitāte ir programmas *Kompetences centri* ietvaros pieejamais atbalsts, kā arī uzsāktais darbs pie jaunas tehnoloģiju pārneses sistēmas ieviešanas.

ES struktūrfondu programmas *Kompetences centri* ietvaros LIAA 2015. gadā turpināja sniegt atbalstu zinātnieku un uzņēmumu sadarbībai kopīgu rūpniecisko pētījumu veikšanai un jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei. Kompetences centri ir izveidoti 6 Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās nozarēs, tādās kā farmācija un ķīmiskā rūpniecība, IKT, meža nozare, elektrisko un optisko iekārtu ražošana, vides, bioenerģētikas un biotehnoloģiju nozare, transporta un mašīnbūves nozare. Programma *Kompetences centri* tiks īstenota līdz 2015. gada 31. decembrim, un tās kopējais publiskais finansējums ir 53,17 milj. eiro. Paredzams, ka visu kompetences centru darbības rezultātā papildus tiks piesaistīts privātāis līdzfinansējums P&A darbībām vismaz 20 milj. eiro apmērā. Programmā izveidotajos 6 kompetences centros kopumā tiek īstenots 231 rūpniecisko pētījumu un jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādes projekts, no kuriem līdz 2014. gada beigām tika pabeigtī 84 projekti. Kompetences centros kopumā ir iesaistīti 165 uzņēmumi un 24 zinātniskās institūcijas, kā arī projektu īstenošanā radītas 705 pētniecības un attīstības darba vietas.

2015. gadā tika turpināta LIAA administrētās, no ES struktūrfondiem līdzfinansētās *Klasteru programmas* īstenošana. Klasteru programma ir izveidota, lai uzlabotu vienas nozares savstarpējī nesaistītu uzņēmumu, pētniecības, izglītības un citu institūciju sadarbību, lai paaugstinātu nozaru un uzņēmumu konkurētspēju, kopīgi īstenojot aktivitātes, kas vērstas gan uz jaunu produktu un pakalpojumu izstrādi, lai plānotu koordinētas rīcības jaunu eksporta tirgu apgūšanai. *Klasteru programma* atbalsts tiek sniepts 11 klasteru projektiem, un tajos kopumā ir iesaistīti vairāk nekā 300 uzņēmumu un vairāk nekā 20 izglītības un pētniecības iestādes, kā arī virkne nevalstisko organizāciju un pašvaldību. Kopējais programmas publiskais finansējums līdz 2015. gadam ir 4,95 milj. eiro.

Paralēli 2014. gadā norisinājās tehnoloģiju pārneses sistēmas pilnveide, kurās darbībā plānots piesaistīt ES struktūrfondu plānošanas perioda 2014.-2020. gadam finansējumu. Tehnoloģiju pārneses sistēma tiek veidota, lai paaugstinātu zinātnisko institūciju ienākumus no valsts finansētu pētījumu komercializēšanas, kā arī panāktu, ka zinātnisko institūciju pētījumu rezultāti ir tirgus orientēti un tiek īstenoti praktiskā uzņēmējdarbībā. Tehnoloģiju pārneses sistēmas ietvars paredz izveidot divu līmenu pārneses sistēmu, stiprinot valsts aģentūras kapacitāti gan

tehnoloģiju pārneses, gan pakalpojumu sniegšanas zinātniskajām institūcijām jomā, kā arī atbalstot 1-2 tehnoloģiju pārneses centru izveidi universitāšu un zinātnisko institūciju līmenī. Vienlaikus, apzinoties nepieciešamību paaugstināt komercializācijas piedāvājumu gatavības pakāpi, kā arī lai sekਮētu licenciātu/ investoru piesaisti, paredzēts veidot īpaši šim nolūkam paredzētu fondu.

Inovatīvu uzņēmumu attīstībai 2015. gadā tika turpināts atbalstīt tādus uzņēmumu projektus, kas paredz jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu ražošanā, tostarp ir vērsti uz tehnoloģiju ar samazinātu ietekmi uz vidi attīstību, kā arī lai atbalstītu uzņēmumu investīcijas jaunu ražotņu izveidē.

ES struktūrfondu līdzfinansētās programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ietvaros 2015. gadā atbalsts tiek sniegs uzņēmumu projektiem, kas paredz ieviest ražošanā jaunus vai nozīmīgi uzlabotus produktus, tehnoloģijas vai tehnoloģiskos procesus. 2015. gadā tika turpināta programmas pirmajā un otrajā iesniegumu atlases kārtā atbalstīto 115 projektu (par kopējo finansējumu 36,2 milj. eiro) īstenošana, no kuriem uz 2015. gada 1. maiju pabeigtī 114 projekti par kopējo finansējumu 35,7 milj. eiro. Programmā atbalsts galvenokārt tiek sniegs vidēja lieluma uzņēmumiem, kas darbojas apstrādes rūpniecības nozarē, un programmas ietvaros vidējais piešķirtais atbalsta apjoms vienam projektam bija 0,37 milj. eiro. 2015. gadā tika turpināta arī programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts rūpniecīkā īpašuma tiesību nostiprināšanai* ietvaros noslēgto 3 līgumu īstenošana par kopējo ES struktūrfondu finansējumu 0,054 milj. eiro, no kuriem pabeigts 1 projekts par kopējo ES struktūrfondu finansējumu 0,013 milj. eiro.

ES struktūrfondu līdzfinansētajā valsts atbalsta programmā *Augstas pierienotās vērtības investīcijas* 2015. gadā tiek turpināta programmas pirmās, otrās, trešās un 2014. gadā organizētās ceturtās projektu iesniegumu atlases kārtu ietvaros atbalstīto 209 projektu īstenošana par kopējo finansējumu 205,7 milj. eiro. Vienlaikus ar MK lēmumu par finansējuma piešķiršanu programmas ceturtajai kārtai tiek lemts arī par atbalsta intensitātes palielināšanu vienam projektam no 35% līdz 45%, kā arī panākta vienošanās, ka minimālais kopējo attiecīamo izmaksu apjoms vienam projektam ir samazināts līdz 50 tūkst. eiro, bet maksimālais publiskā finansējuma apjoms vienai projekta iesniedzēja saistīto personu grupai tiek palielināts līdz 2,13 milj. eiro. Līdz 2015. gada vidum programmas pirmās, otrās un trešās kārtas ietvaros atbalstīto projektu īstenotājiem kopā izmaksāti 110,8 milj. eiro, kā arī pabeigtī 56 projekti par 74,03 milj. eiro. Programmas mērķis ir kāpināt Latvijas ražojošo uzņēmumu potenciālu ieguldīt zināšanu vai tehnoloģiju intensīvos projektos, tostarp piesaistīt ārvalstu investīcijas jomās ar augstu pievienoto vērtību, atbalstot ražošanas iekārtu iegādi, ražotņu būvniecību vai modernizāciju, lai sekਮētu jaunu darba vietu rašanos.

2015. gadā tiek turpināta projektu īstenošana LIAA administrētās un no ES struktūrfondiem līdzfinansētās

programmas *Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programma* ietvaros. Programmas mērķis ir sekmēt mikro (sīko), mazo un vidējo uzņēmumu inovācijas aktivitātes jaunu produktu vai tehnoloģiju attīstīšanas jomā, sniedzot atbalstu ārējo pakalpojumu iegādei, lai veiktu pētījumus, rūpniecisko īpašumtiesību nostiprināšanu un jauna produkta vai tehnoloģijas sertificēšanu. Kopejais programmā pieejamais ES struktūrfondu finansējums laikā no 2012. gada nogales līdz 2014. gada aprīlim bija 2,85 milj. eiro, bet viens finansējuma saņēmējs varēja pretendēt uz 14,23 tūkst. eiro ar maksimāli pieļaujamo finansējuma intensitāti 60% apmērā. Programmas darbības laikā kopumā tika iesniegts 41 projektu iesniegums, no kuriem atbalstīti 22 projekti (noslēgti ligumi) par finansējuma apjomu 0,25 milj. eiro apjomā. No šiem projektiem uz 2015. gada 1. maiju bija pabeigti (t.sk. izmaksāts finansējums) 13 projekti par finansējumu 0,14 milj. eiro.

Norvēģijas finanšu instrumenta programmas ietvaros izveidotajā *Zaļo tehnoloģiju inkubatorā* 2015. gadā tiek turpināta pirmsinkubācijas pakalpojumu sniegšana 99 biznesa idejām, kas tika atbalstītas 2014. un 2015. gadā organizēto piecu projektu atlases kārtu ietvaros. Vienlaikus Zaļo tehnoloģiju inkubators 2015. gadā ir uzsācis inkubācijas pakalpojumu sniegšanu 10 biznesa idejām par kopējo piešķirto līdzfinansējuma apjomu 1,19 milj. eiro, kuru inkubēšana tika atbalstīta *Neliela apjoma grantu shēmā*. Paralēli *Neliela apjoma grantu shēmas* ietvaros tika izsludināta trešā projektu atlases kārtā (iesniegumu beigu termiņš – 2015. gada 1. jūnijā), tādējādi sniedzot iespēju plašākam ideju attīstītājui lokam saņemt finansējumu vides produktu, tehnoloģiju un pakalpojumu komercializācijai. 2015. gadā Norvēģijas finanšu instrumenta programmas *Atklāta konkursa* ietvaros turpinās 18 atbalstīto uzņēmumu projektu īstenošanas process par kopējo līdzfinansējuma atbalsta apjomu 7,27 milj. eiro. Projektu īstenošanas rezultātā paredzēts ieviest ražošanā jaunus produktus un tehnoloģijas ar samazinātu ietekmi uz vidi.

Sesto gadu pēc kārtas LIAA turpina pasākumu īstenošanu ES struktūrfondu līdzfinansētās programmas *Pasakumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* (turpmāk – Motivācijas programma) ietvaros. Motivācijas programmas mērķis ir veicināt izpratni un izglītot par inovāciju un uzņēmējdarbību, kā arī praktiski iesaistīt dažādas sabiedrības grupas uzņēmējdarbības aktivitātēs, kā arī inovatīvu ideju un risinājumu izstrādē un tālākā attīstīšanā. Motivācijas programmas mērķauditorija – vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu audzēkņi un pasniedzēji, augstskolu studenti, topošie un esošie uzņēmēji, inovatīvo ideju attīstītāji, individuālie izgudrotāji u.c. Motivācijas programma 2015. gadā tiek īstenoti dažādi pasākumi inovatīvo ideju attīstītājiem, piemēram, turpinot studentu un uzņēmumu sadarbības platformas *DEMOLA* atbalstīšanu, kā arī organizējot tīklošanās seminārus uzņēmējdarbības

uzsācējiem un attīstītājiem. 2015. gadā pirmajā pusē uzsākts darbs pie Latvijā popularitāti ieguvušā konkursa *Ideju kauss 2015* īstenošanas, kā arī tiek īstenotas rīcības, lai 2015. gada otrajā pusē jaunajiem uzņēmējiem nodrošinātu pieredzējušu mentoru padomu sniegšanu un atbalstu uzņēmējdarbības pilnveidošanai *Mentoringa programmas* ietvaros.

2015. gadā tiek turpināts pasākums, kura ietvaros atbalsts pieejams jaundibinātu inovatīvu uzņēmumu (*start-up*) attīstītājiem, sniedzot tiem nepieciešamās konsultācijas un zināšanas projektu sagatavošanai un īstenošanai, t.sk. ārējā finansējuma piesaistei. Šajā aktivitātē līdz 2015. gada 1. maijam sniegtas konsultācijas 11 biznesa ideju autoriem – nodrošinātās konsultācijas biznesa plāna izstrādes, intelektuālā īpašuma, tirgus izpētes un mārketinga jomā vai sākotnējās konsultācijas industriālā dizaina izstrādei, kā arī 2015. gada martā organizēta biznesa ideju autoru un potenciālo investoru tīkšanās. Kopējais Motivācijas programmā pieejamais finansējums ir 3 milj. eiro. 2015. gadā, kas ir Motivācijas programmas pagarinājuma gads, visu programmā plānoto aktivitāšu īstenošanai paredzēti 0,17 milj. eiro.

Sākot ar 2014. gada 1. jūliju, uzņēmumi Latvijā var izmantot uzņēmumu ienākuma nodokļa stimulu uzņēmumu P&A izmaksām, kas var tikt norakstītas tajā gadā, kad tās radušās, piemērojot vērtību palielinošu koeficientu „3”. Nodokļa stimuls var tikt piemērots šādām attiecīnāmajām P&A izmaksām:

- uzņēmuma zinātniskā un zinātnes tehniskā personāla izmaksas, kas saistītas ar uzņēmuma veikto pētniecības un attīstības darbu;
- pētniecības pakalpojumu, kas saņemti no zinātniskajām institūcijām, izmaksas;
- sertifikācijas, testēšanas un kalibrēšanas pakalpojumu izmaksas, saņemot pakalpojumus no akreditētām sertifikācijas, testēšanas un kalibrēšanas institūcijām.

P&A nodokļa stimuls tika ieviests, balstoties uz Saeimas 2013. gada 6. novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā *Par uzņēmumu ienākuma nodokli*. Vienlaikus 2014. gada 1. jūlijā spēkā stājās MK Noteikumi par pētniecības un attīstības darbību uzņēmumu ienākuma nodokļa piemērošanai, kas uzņēmumu ienākuma nodokļa aprēķināšanai nosaka prasības P&A darbības atbilstībai un novērtēšanai, prasības P&A projekta dokumentācijai, kā arī gan P&A izdevumu uzskaites kārtības, gan P&A izdevumu atbilstības un novērtēšanas prasības. Lai sniegtu konsultatīvu palīdzību uzņēmējiem un Valsts ieņēmumu dienestam, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi *Pētniecības un attīstības darbību novērtēšanas komisiju*, kurās uzdevums ir nodrošināt pētniecības un attīstības projekta dokumentācijā iekļauto darbību novērtēšanu un attiecīga rekomendējoša rakstura atzinuma sagatavošanu par projektā iekļauto darbību atbilstību pētniecības un attīstības darbībām.

6.10. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī individuālu prasmju un zināšanu līmenis.

Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju (IKT) attīstības rezultātā informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē (skatīt 6.21. ielikumu).

Gatavojoties jaunajam daudzgadu budžeta periodam (2014.-2020. gadam), ir izstrādātas pamatnostādnes, konцепcijas un informatīvie ziņojumi, piemēram, *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam*, pamatnostādnes *Latvijas kāberdrošības stratēģija 2014.-2018. gadam*, *Intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības un nodrošināšanas pamatnostādnes 2015.-2018. gadam*, *Valsts izglītības informācijas sistēmas (VIIS) attīstības konceptcija*, *Oficiālās elektroniskās adreses konceptcija*, informatīvais

ziņojums *Par drošu un aizsargātu dokumentu apriti publiskajā pārvalde*, informatīvais ziņojums *Par pasākumiem administratīvā sloga samazināšanai plātjoslas elektronisko sakaru tikla attīstībai*, informatīvais ziņojums par publiskās pārvaldes informācijas sistēmu konceptuālo arhitektūru u.c.

MK 2013. gada 1. oktobrī apstiprinātajās *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam* ir analizēti gan iepriekšējós 7 gados sasnietie rezultāti, gan ir noteiktas prioritātes līdz 2020. gadam.

Būtiskākie sasnietie politikas rezultāti ir augstais regulāro interneta lietotāju skaits, salīdzinoši lielais mājsaimniecību īpatsvars ar plātjoslas interneta pieslēgumu, augstais darbinieku skaits, kuri lieto datoru un internetu ikdienā, kā arī salīdzinoši augstais iedzīvotāju īpatsvars, kuri izmanto tālmācības pakalpojumus. Savukārt nav sasniegti tāds politikas rezultāts kā noteiktais IKT nozares īpatsvars IKP, neliels ir iedzīvotāju skaits, kuri iepērkas internetā, tāpat uzņēmumu apgrozījums no pārdošanas internetā.

6.22. ielikums

IKT sektora loma

Pēc CSP datiem, 2013. gadā IKT sektora īpatsvars IKP sastādīja 3,7%. 2013. gadā IKT sektorā Latvijā darbojās 5053 uzņēmumi, kas nodarbināja vairāk nekā 23,6 tūkst. strādājošo, uzņēmumu apgrozījums pārsniedza 3,1 miljardu eiro, personāla izmaksas – 362 milj. eiro. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 47 milj. eiro, IKT pakalpojumu sniegšanā – 620 milj. eiro. IKT ārējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -105,9 milj. eiro, jo imports pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 873,1 milj. eiro un 767,2 milj. eiro. Jāatzīmē, ka 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, IKT produktu imports pieauga par 18,6%, eksports – par 27,1 procentu.

Atbilstoši CSP apsekojuma *Datoru un interneta lietošana mājsaimniecībām* datiem 2014. gadā no visām mājsaimniecībām interneta pieslēgums bija 73% mājsaimniecību (mājsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem). Visbiežāk interneta pieejamībai no mājsaimniecībām ar interneta pieslēgumu tika izmantotas šādas ierīces: portatīvās dators – 68%, galddators – 58%, mobilais tālrunis un citas mobilās ierīces – 37%, citas ierīces – 10%. Interneta pieejamības ziņā mājsaimniecībām vislabākā situācija bija Rīgas reģionā – 80% un Pierigas reģionā – 79%, bet pārējtos reģionos situācija bija slīktāka – Zemgales reģionā – 71%, Kurzemes reģionā – 69%, Latgales reģionā – 66% un Vidzemes reģionā – 63%. Regulāri (vismaz reizi nedēļā) datoru un internetu lietoja 72% iedzīvotāju vecumā no 16 līdz 74 gadiem. Platjoslas interneta pieslēgums bija 99,6% no mājsaimniecībām ar interneta pieslēgumu.

2014. gadā datori bija 98% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 96% šādu uzņēmumu, sava tīmekļa vietne internetā – 56% šādu uzņēmumu. 2014. gadā internetam pieslēgtu datoru lietoja 41% no visiem uzņēmumu darbiniekiem.

2013./2014. mācību gada sākumā vispārizglītojošās skolās mācību procesam tika izmantoti 25,6 tūkst. datoru, kas ir aptuveni 1 dators uz 8 skolēniem. No 827 skolām ar interneta pieslēgumu sava mājas lapa internetā bija 615 skolām jeb 74,4% skolu.

Pamatnostādnēs jaunajam plānošanas periodam ir izvirzīti šādi mērķi:

- palielināt publiskās pārvaldes darbības efektivitāti (optimizējot procesus);
- uzlabot uzņēmējdarbības vidi (uzlabojot e-komerčas rādītājus);
- palielināt iedzīvotāju e-prasmju līmeni (uzlabojot vidējo prasmju līmeni un samazinot interneta nelietotāju īpatsvaru);
- palielināt interneta pieejamību (palielinot mājsaimniecību interneta pieejamību);
- nodrošināt pakalpojumu ērtu pieejamību elektroniskā vidē (palielinot gan iedzīvotāju, gan uzņēmumu īpatsvaru, kuri izmanto internetu sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī ārstniecības iestādēm);

- palielināt ieguldījumu pētniecībā un inovācijā (palielinot ieguldījumu apjomu un inovatīvo uzņēmumu īpatsvaru).

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstībai līdz 2014. gadam tika apgūts ES struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi 149 milj. eiro apmērā. Kopumā tika realizēti vairāk nekā 120 projekti dažādās tautsaimniecības jomās. Plānotos rezultātus nav izdevies sasniegt tikai projektā *Skolas.h*, kura kopējās izmaksas sastādīja 3,5 milj. eiro, jo ir pietrūkusi administratīvā kapacitāte kvalitatīvai projekta uzraudzībai, analogiskus pakalpojumus daudz veiksmīgāk ir spējuši piedāvāt vairāki privātie uzņēmumi.

Sajā daudzgadu budžeta periodā (2014.-2020. gadam) tiek plānots izmantot ES struktūrfondu finansējumu 192,8 milj. eiro apmērā.

Realizējot Kohēzijas politikas prioritārā virziena *IKT pieejamība, e-pārvalde un pakalpojumi* pasākumus, ir plānots sniegt atbalstu visas Latvijas teritorijas līdzsvarotas attīstības veicināšanai, izveidojot vai uzlabojot elektronisko sakaru infrastruktūru, vienlaikus attīstot saimniecisko darbību veicinošu vidi, kas balstās uz pieejamu informāciju, publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu, publiskā un privātā sektora integrētiem IKT risinājumiem un Latvijas iekļaušanos Eiropas vienotajā digitālā tirgū, kā arī uzlabojot iedzīvotāju kopējo dzīves kvalitāti, sniedzot ieguldījumu pakalpojumu pieejamībā, sabiedrības produktivitātes paaugstināšanā, administratīvā sloga samazināšanā un mobilitātes paaugstināšanā.

Arī nozares NVO aktīvi piedalās informācijas sabiedrības veidošanā. Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija (LIKTA) 2012. gadā izstrādāja *IKT nozares prioritāru harti*, kurā noteica 6 mērķa virzienus turpmākajiem 5 gadiem. Savukārt 2014. gada 9. aprīlī LIKTA, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, SIA „Lattelecom”, LPS, LLPA un LTRK

parakstīja sadarbības memorandu par nacionāla mēroga valsts iestāžu un pašvaldību e-pārvaldes efektivitātes mērījumu *Latvijas e-indeks*.

2013. gadā *E-prasmju nedēļa* tika parakstīts sadarbības memorands par *E-prasmju partnerības* izveidi Latvijā. To parakstīja valsts sektora, IKT nozares un NVO pārstāvji, atbildot uz ES iniciatīvu *Lielā digitālo darbvietu koaliciju* (*The Grand Coalition for digital jobs creation*).

2015. gada *E-prasmju nedēļa* norisinājās 88 novados un pilsētās Latvijā. Pasākumu nodrošināšanā piedalījās vairāk nekā 150 valsts un nevalstiskās organizācijas, iesaistot apmācībās 23,6 tūkst. iedzīvotāju.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas ES iniciatīvas, kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

EK 2010. gada 26. augustā pieņemtajā paziņojumā *Digitālā programma Eiropai* (skatīt 6.23. ielikumu) tika nosprausts mērķis – atbilstoši *ES 2020* stratēģijai gūt tautsaimniecisku un sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu.

6.23. ielikums

Digitālās programmas Eiropai rīcības plāns

Digitālajā programmā *Eiropai* ir noteikti septiņi prioritārie pasākumi (rīcības jomas): digitāla vienotā tirgus izveide, IKT rīku un pakalpojumu sadarbspējas pamatnosacījumu uzlabošana, interneta drošības un lietotāju uzticēšanās palielināšana, ātrāka piekļuve internetam, vairāk ieguldījumu pētniecībā un izstrādē, digitālo prasmju, iemaņu un iekļautības uzlabošana, kā arī IKT piemērošana, lai risinātu sabiedrībā aktuālas problēmas, piemēram, klimata pārmaiņas, veselības aprūpi un sabiedrības novecošanos. Programmā minētajās jomās kopumā ir paredzēti 132 pasākumi.

Rīcības plānā kā īpaši atbalstāmas ir atzīmētas šādas jomas:

- *ātra un īpaši ātra interneta pieejamība*. Lai nodrošinātu elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgu pieejamību visā Latvijas teritorijā: jāiestrādā un jārealizē valsts platjoslas tīkla ieviešanas plāns, jāpieņem atbilstoši tiesību akti, kas atvieglo tu ieguldījumus platjoslas tīklos, pilnībā jāizmanto ES struktūrfondi (skatīt nodauju par platjoslas internetu) un Lauku attīstības fonda līdzekļi un jāīsteno Eiropas radiofrekvenču spektra politikas programma;
- *digitālo prasmju, iemaņu un iekļautības uzlabošana*. Lai veicinātu informācijas sabiedrības attīstību, sniedzot iespēju Latvijas iedzīvotājiem apgūt e-prasmes atbilstoši viņu izglītības un profesionālās aktivitātes līmenim: jāievieš ilgtermiņa e-prasmju un digitālo līdzekļu lietošanas prasmju politika un jāveicina attiecīga MVU un nelabvēlīgā situācijā esošu grupu motivācija; jāievieš telesakaru regulējuma un Audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu direktīvas noteikumi par invaliditāti; valsts izglītības un apmācības modernizēšanas politikā jāintegre e-mācības;
- *uzticība un drošība*. Lai vairotu cilvēku uzticēšanos interneta izmantošanai: jāpievienojas un jāizmanto Eiropas mēroga *Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas tīkls* (CERT tīkls); jāveic plaša mēroga uzbrukuma imitācija un jātestē apkarošanas stratēģija; jāievieš karstās līnijas ziņošanai par aizvainojošu vai kaitīgu tiešsaistes saturu, jāorganizē izpratnes veidošanas kampaņas par interneta drošību bērniem.

Rīcības plāns paredz pasākumus arī pārējās rīcības jomās. Rīcības jomā *Digitālais vienotais tirgus*: jāīsteno galvenās direktīvas, kas atbalsta digitālo vienoto tirgu, ieskaitot *Pakalpojumu direktīvu*, *Negodīgas komercprakses direktīvu* un telesakaru regulējumu, kā arī jāpielāgo likumdošana par rēķinu piesūtīšanas noteikumiem. Rīcības jomā *Sadarbspēja un standarti*: jāpiemēro *Eiropas sadarbspējas regulējums* (t.sk. ģeotelpiskās informācijas jomā) un jāīsteno *Malmes un Granādas Deklarācijas* noteiktās saistības sadarbspējas un standartu jomā. Rīcības jomā *Pētniecība un inovācijas*: līdz 2020. gadam jādubulto publiskā sektora kopējie izdevumi IKT, attiecīgi piesaistot līdzvērtīgus privātos izdevumus, un jāiesaistās plaša mēroga izmēģinājuma projektos, lai testētu un izstrādātu novatoriskus un sadarbspējīgus risinājumus sabiedrības interesei jomās. Rīcības jomā *ES sabiedrības ieguvumi no IKT*: jāievieš viedie skaitītāji un jāvienojas par to papildu funkcijām, apgaismes iekārtu iepirkumu specifikācijas jāiekļauj nosacījumi par iekārtu kopējām darbmūža izmaksām; jāuzlabo e-pārvaldes pakalpojumu sadarbspēja; jānodrošina vienoto kontaktpunktu atbilstību *Pakalpojumu direktīvai*; jāvienojas par galveno pārrobežu sabiedrisko pakalpojumu kopīgu sarakstu; jāizpilda *Eiropas dzelzceļa satiksmes vadības sistēmas* prasības.

Lai izvērtētu *Digitālās programmas Eiropai* sasniegtos rezultātus, Eiropas Komisija 2014. gada maijā ir publicējusi informāciju par programmas ieviešanā sasniegto progresu kopš programmas sākuma (*Progress Report Digital Agenda Targets 2014*). Kopumā rezultāti ir vērtējami pozitīvi, jo: interneta izmantošana ir strauji pieauga (par 12 procentpunktiem), sasniedzot 72% no visiem iedzīvotājiem; tiešsaistes iepirkšanās arī ir pieauga (par 10 procentpunktiem), sasniedzot 47%; ātrgaitas platjoslas internets ir pieejams 62% iedzīvotāju (par 33 procentpunktiem vairāk), vairums no kuriem gan dzīvo pilsētās (lauku reģionos rāditāji ir ievērojami sliktāki). Savukārt kā trūkumi ir atzīmēti: lēnais e-pārvaldes izmantošanas palielinājums (tikai par 4 procentpunktiem 4 cetros gados), bet atsevišķās valstis pat kritums; nelielais e-komerçijas pieaugums MVU sektorā līdz 14% (par 2 procentpunktiem 4 gados), kas atzīmēts kā Šķērslis jaunu darbavietu radīšanā; nēcīgais valsts atbalsts pētniecībai un attīstībai IKT; pārrobežu tiešsaistes tirdzniecība palielinās ļoti lēni.

6.23. ielikuma turpinājums

Atšķirībā no vispārējām ES tendencēm Latvijai virs ES vidējiem rādītājiem ir e-pārvaldes izmantošanas rādītāji un nākamās paaudzes platjoslas piekļuves tikla pārklājums (pilsētās). Digitālās prasmes un IKT sektorā nodarbināto ipatsvars kopējā nodarbināto skaitā ir mazliet zem ES vidējā līmeņa. Tomēr e-komercijas pieaugums MVU sektorā un valsts atbalsts pētniecībai un attīstībai IKT sektorā nav pietiekošs. Vislielākā atšķirība no ES vidējiem rādītājiem 2013. gadā bija fiksētā platjoslas interneta pieejamībai lauku reģionos (Latvijā – 44%, ES vidēji – 90%), ko daļēji kompensē salīdzinoši labais nākamās paaudzes platjoslas piekļuves tikla pārklājums (Latvijā – 29%, ES vidēji – 18%).

EK, apkopojot 2014. gada rezultātus, ir publicējusi *Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksu (DESI 2015)*, kas ietver 5 dažādus digitālās jomas aspektus par visām ES valstīm:

- 1) savienojamība, kas raksturo platjoslas interneta infrastruktūras attīstību;
- 2) cilvēkkapitāls, kas raksturo interneta lietotāju dažāda līmeņa e-prasmes;
- 3) interneta lietošana, kas raksturo pilsoņu darbības tiešsaistē;
- 4) digitālo tehnoloģiju integrāciju, kas raksturo uzņēmumu digitalizāciju un darbības tiešsaistē;
- 5) digitālie sabiedriskie pakalpojumi, kas raksturo sabiedrisko pakalpojumu digitalizāciju (pamatā e-pārvaldi un e-veselibu).

Atbilstoši DESI 2015 indeksa novērtējumam Latvija ir ierindota pie vājā snieguma valstīm (kopā 18. vieta ES), kurām ir ieteikts uzlabot sniegumu. Pēc interneta lietošanas (8. vieta) un savienojamības (9. vieta) aspektu Latvijas rādītājs pārsniedz ES vidējo rādītāju, bet pēc cilvēkkapitāla (20. vieta), digitālo sabiedrisko pakalpojumu (20. vieta) un digitālo tehnoloģiju integrācijas (28. vieta) aspektu atpaliek.

Salīdzinot ar DESI 2014, Latvijā gada laikā ir mazliet pieaudzis interneta lietotāju skaits un uzlabojušas interneta lietotāju e-prasmes, arī digitālo sabiedrisko pakalpojumu klāsts ir palielinājies, bet ir samazinājusies gan MVU daļa, kas pārdod preces tiešsaistē, gan arī e-komercijas apgrozījums. Arī tādu digitālo tehnoloģiju pielietojums kā elektroniskā informācijas apmaiņa, mākoņdatošanas pakalpojumi, sociālo tiklu izmantošana, kas nepieciešama digitālajā ekonomikā, Latvijā paplašinās ļoti lēni.

2015. gada pirmajā pusē Latvija bija prezidējošā valsts Eiropas Savienības Padomē. Viena no trim Latvijas prezidentūras prioritātēm bija patiesi digitālās Eiropas izveide, veltot īpašu uzmanību uzticības viešanai Digitālam vienotajam tirgum, valsts sektora digitalizācijai, kā arī drošības veicināšanai digitālajā vidē.

Latvijas prezidentūras laikā Rīgā notika tādi nozīmīgi pasākumi kā konference *Atvērtā Eiropa: Atvērtie dati atvērtai sabiedrībai*, konference *E-prasmes nodarbinātībai, Vienotā*

tirgus forums, Rīgas Samits 2015 par daudzvalodu digitālo vienoto tirgu, *SEMIC 2015* konference, *CONTACT Rīga 2015* konference, konference *IKT loma informācijas pieejamībai mācību procesā, Digitalā Asambleja 2015* u.c.

2015. gada 6. maijā EK *Eiropas digitālā vienotā tirgus stratēģija* noteica 16 pamatdarbības trīs pīlāru ietvaros, kuras jāīsteno līdz 2016. gada beigām (skatīt 6.24. ielikumu).

6.24. ielikums

EK paziņojums Eiropas digitālā vienotā tirgus stratēģija

I pilārs – patēriņiem un uzņēmumiem labāka pieejamība digitālajām precēm un pakalpojumiem visā Eiropā

Pilārs ietver pamatdarbības, kurām jāatvieglo pārrobežu e-komercija (saskaņojot noteikumus par līgumiem un patēriņājumu aizsardzību), jānodrošina labāka patēriņu aizsardzība (pārskatot Regulu par sadarbību patēriņu tiesību aizsardzības jomā), jāpanāk efektīvāku un cenu ziņā pieejamāku paketi piegāde, jānovērš nepamatota patēriņu bloķēšana pēc to ģeogrāfiskās atrašanās vietas, jānosaka e-komercijas tirgus konkurences problēmas (uzsākot pretmonopola konkurences izmeklēšanu e-komercijas nozarē ES), jāsagatavo tiesību aktu projekti autortiesību režīmu saskaņotai starp valstīm, jāpalielina pārrobežu piekļuve raidorganizāciju pakalpojumiem Eiropā (pārskatot Satelīta apraides un kabeļu retranslācijas direktīvu), jāsamazina administratīvais slogs (ar ko uzņēmumi saskaras atšķirīgo PVN režīmu dēļ).

II pilārs – piemērotu apstākļu un līdzvērtīgu konkurences apstākļu radīšana digitālo tiklu un inovatīvu pakalpojumu attīstībai

Pilārs ietver pamatdarbības, kurām telesakaru jomā jāuzlabo radiofrekvenču spektra koordinācija ES mērogā, jāveicina investīcijas ātrdarbīgā platjoslā un jānodrošina vienlīdzīga konkurence visiem tirgus dalībniekiem (veicot vērienīgu ES telesakaru noteikumu reformu), tāpat arī jāpārskata audiovizuālo plāsaziņas līdzekļu satvars (pielāgojot Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīvu), jāanalizē tiešsaistes platformu loma tirgū un iespējas cīnīties pret nelegālu saturu, jāpastiprina uzticība digitālajiem pakalpojumiem (pārskatot e-privātuma direktīvu), jāsadarbojas ar nozari kiberdrošības jautājumos.

III pilārs – digitālās ekonomikas izaugsmes potenciāla maksimāla izmantošana

Pilārs ietver pamatdarbības, kurām jāsekmē brīva datu aprite ES (ierosinot *Eiropas iniciatīvu par datu brīvu plūsmu un Eiropas mākoņdatošanas iniciatīvu*), jāuzlabo standarti un sadarbīspēja e-veselibas, transporta plānošanas, enerģētikas (viedās mērišanas) u.c. jomās, jāatbalsta iekļaujoša digitāla sabiedrība (uzlabojot prasmes, izstrādājot e-pārvaldes rīcības plānu uzņēmumu reģistru savienošanai ES, jāpātrina e-iepirkumu un savstarpejīgi izmantojamu e-parakstu ieviešanu).

Elektroniskie pakalpojumi

Latvijā vienotais kontaktpunkts piekļuvei valsts un pašvaldību pakalpojumiem, kas ir arī daļa no Eiropas “EUGO” e-pārvaldes interneta portālu tikla, ir interneta portāls www.latvija.lv. Līdz 2015. gada beigām tiek plānots to pilnveidot atbilstoši *Eiropas e-pārvaldes rīcības plāna 2011.-2015. gadam* vispārējām vadlīnijām.

Kopš 2012. gada iedzīvotājiem tiek izsniegtas elektroniskās identifikācijas kartes (eID), kuras ir līdzvērtīgas pasei un vienlaicīgi ir arī droša elektroniskā paraksta nesējs (tajā iekļauti 120 bezmaksas laika zīmogi dokumentu parakstīšanai ar drošu elektronisko parakstu).

Lai iedrošinātu iedzīvotājus aktīvāk izmantot elektroniski parakstītus dokumentus, 2015. gada sākumā

vairāku informatīvu kampaņu un konsultatīvu pasākumu ietvaros tika popularizēta e-vide. Pēc Uzņēmumu reģistra datiem, šī gada piecos mēnešos elektroniski iesniegto dokumentu skaits palielinājies par 76%, salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo laika periodu.

Pirms 12. Saeimas vēlēšanām 2014. gada 4. oktobrī aktualizējās jautājums par iespējām balsot, izmantojot internetu. Tā kā daļai Latvijas pilsoņu (27,5 tūkst.) vienīgais personu apliecināšais dokuments bija eID, dalībai vēlēšanās Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes nodalās bija jāsaņem vienreizlietojama vēlētāja apliecība, ko iznēma tikai aptuveni 20%. Pirms 12. Saeimas vēlēšanām Saeimā tika iesniegta iniciatīva *Vēlēšanas interneta*, tomēr 2014. gada 4. decembrī Saeima pieņēma lēmumu noraidīt šo iniciatīvu, pamatojot to ar atbilstošu drošu tehnoloģisku risinājumu trūkumu.

Būtisku cīlvēkresursu, laika un naudas ietaupījumu (aptuveni 10-20%) dod *Elektronisko iepirkumu sistemas* izmantošana, kas valsts iestādēm ir obligāta. Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras datiem, 2014. gadā valsts un pašvaldību iestādēs ir iegādājušās preces *Elektronisko iepirkumu sistēmā* par 45,9 milj. eiro (2013. gadā – 31,1 milj. eiro). Lielāko daļu sastādīja datortehnikas un programmatūras, ārstniecības līdzekļu, drukas iekārtu piederumu un kancelejas preču iepirkumi.

Atbilstoši *Eurostat* datiem 17% Latvijas uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2013. gadā izmantoja internetu, piedāvājot preces vai pakalpojumus valsts iestāžu elektronisko iepirkumu sistēmā Latvijā (vidēji ES – 13%) un 6% citās ES valstis (vidēji ES – 2%).

Platjoslas internets

Atbilstoši *Eurostat* datiem 2013. gada beigās Latvijā 97,4% no visiem interneta pieslēgumiem nodrošināja platjoslas interneta ātrumu (vidēji ES – 97,3%). 50,8% no visiem platjoslas pieslēgumiem bija ar ātrumu virs 30 Mbit/s (vidēji ES – 21,2%) un 35,6% pat ar ātrumu virs 100 Mbit/s (vidēji ES – 5,3%).

Saskaņā ar interneta pētījumu kompānijas „Ookla Net Metrics” interneta ātruma mēriju vietnē *speedtest.net* publicētajiem datiem 2015. gada maija vidū Latvija ar lejupielādes ātrumu 45,9 Mbit/s ierindojas 15. vietā un augšupielādes ātrumu 38,8 Mbit/s – 10. vietā starp 200 pasaules valstīm.

2011. gada 9. novembrī EK saskaņā ar ES valsts atbalsta noteikumiem ir apstiprinājusi 101,7 milj. eiro vērtu atbalsta shēmu, kas paredzēta īpaši ātrdarbīga platjoslas interneta tīkla izvēršanai Latvijā.

No 2012. gada oktobra līdz 2015. gada augusta beigām, izmantojot ERAF finansējumu 23,1 milj. eiro un privāto finansējumu 3,4 milj. eiro apmērā, plānots realizēt projekta *Nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīklu attīstība lauku reģionos* pirmo kārtu. Projektu īsteno VAS „Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs”, izveidojot 177 interneta piekļuves punktus un ierīkojot optisko kabeļu trases 1866 km garumā, kas ļaus nodrošināt iedzīvotājiem un uzņēmumiem kvalitatīvu internetu ar ātrumu no 30 līdz 100 Mbit/s un samazinās digitālo plaisiru starp pilsētas un lauku teritorijām. Savukārt

projekta otrajā kārtā plānots turpināt jaunu piekļuves punktu izbūvi un optisko kabeļu trašu ierīkošanu. Otra kārtu plānots pabeigt līdz 2018. gada beigām. Plānotais finansējums ir 92,5 milj. eiro, no kuriem 78,7 milj. eiro ir ES struktūrfondu finansējums.

Lai noteiktu turpmākos nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīklu attīstības virzienus, 2012. gada 7. decembrī MK atbalstīja *Nākamās paaudzes platjoslas elektronisko sakaru tīklu attīstības koncepciju 2013.-2020. gadam* piedāvāto risinājumu pirmos variantus, kas paredz turpmāku maģistrālo tīklu attīstību, jaunu interneta optiskās piekļuves punktu izveidi pagastos (281 teritorīlai vienībai), jaunu elektronisko sakaru komersantu piesaistīšanu tīkla izveidē, valsts atbalsta programmas izstrādi abonentliniju („pēdējās jūdzes”) izveidei u.c. pasākumus.

Lai veicinātu privāto investīciju veikšanu 4G tīkla attīstībā, lielākajiem investoriem tika piešķirtas UIN atlades. MK 2013. gada 21. maijā atbalstīja UIN atlades piešķiršanu SIA „Latvijas Mobilais Telefons” investīciju projekta *Nākamās paaudzes mobilo sakaru tīkla attīstība Latvijas mazāk blīvi apdzīvotajās teritorijās* īstenošanai un 2013. gada 26. novembrī atbalstīja UIN atlades piešķiršanu SIA „Bite Latvija” investīciju projekta „*BITE 4G tīkla attīstība* ārpus lielākajām Latvijas pilsētām” īstenošanai.

Cīņa ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance” (BSA) datiem Latvijā 2013. gadā sasniedza 53% (vidēji Centrāl- un Austrumeiropas valstis – 61%). Datorpirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai sastādīja 39,6 milj. eiro.

BSA jaunākajā pētījumā *ES kiberdrošības informacijas kopskats (EU Cybersecurity Dashboard)* ir salīdzināti ES valstu pasākumi kiberdrošības jomā. Latvija pētījumā nav atzīmēta starp problemātiskajām valstīm, jo ir pielāgota atbilstošā likumdošana un 2014. gadā ir apstiprināta *Latvijas kiberdrošības stratēģija 2014.-2018. gadam*, kas paredz konkrētus pasākumus. Atzīmēts, ka Latvijas kiberdrošības stratēģijā formāli ir paredzēta publiskā un privātā partnerība kiberdrošības jomā, taču tā vēl nav realizēta (līdzīgi kā vairumā ES valstu).

E-komercija

Pēc *Eurostat* datiem 2014. gadā preces vai pakalpojumus tiešsaistē pasūtījuši 34% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 50%), savukārt preces vai pakalpojumus tiešsaistē no citām ES valstīm pasūtīja 16% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 15%).

2014. gadā 32% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk pirkusi preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 38%). Savukārt 9% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2014. gadā ir pārdevuši preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 18%). E-komercijas apgrozījums sastādījis 8% no šo uzņēmumu kopējā apgrozījuma (ES vidēji – 15%).

6.11. Konkurences politika

Konkurences politikas mērķis ir nodrošināt iespēju katram uzņēmumam strādāt brīvas un godīgas konkurences apstākļos, kā arī veicināt konkurences attīstību visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs. Konkurence veicina katru individuālu uzņēmumu un tautsaimniecības attīstību, kā arī nodrošina zemākas cenas, plašāku izvēli, labāku kvalitāti, inovatīvus risinājumus patēriņiem.

Par konkurences politikas īstenošanu valsti ir atbildīga Konkurences padome (KP) – tā izmeklē un novērš konkurences tiesību pārkāpumus, rūpējas, lai valsts un pašvaldību normatīvie akti neradītu nepamatotus šķēršļus brīvai un godīgai uzņēmumu konkurenci, kā arī izglīto uzņēmumu un valsts un pašvaldību pārstāvju, tā veicinot izpratni par konkurences tiesībām un neiecietību pret to pārkāpumiem.

Iestādes galvenie darbības virzieni ir konkurences aizsardzība un kontrole, novēršot pārkāpumus, un konkurences kultūras attīstību, palīdzot radīt godīgai uzņēmumu sāncensībai labvēlu vidi.

Konkurences aizsardzība un kontrole

KP aizsargā konkurenci, vēršoties pret *Konkurences likuma* pārkāpumiem – aizliegtām vienošanām un

dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu – un kontrolejot lielo uzņēmumu apvienošanās.

KP darbības prioritāte ir atklāt un novērst smagākos *Konkurences likuma* pārkāpumus – tādas aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas gadījumus, kas rada lielāko kaitējumu tirgiem, konkurenci un patēriņjiem.

Saskaņā ar *Konkurences likumu* ir aizliegtas jebkuras uzņēmumu vienošanās, kuru mērķis vai sekas ir brīvas un godīgas konkurences ierobežošana. Tā, piemēram, uzņēmumiem ir aizliegts vienoties par noteiktu cenu līmeni līdzīgām precēm, par tirgus sadali, lai izvairītos no konkurences vienās un tajās pašās teritorijās, par dalību vai, tieši otrādi, nepiedalīšanos, publiskos iepirkumos un citām darbībām, kas patēriņjiem izdevīgo uzņēmumu sāncensību aizstāj ar neatļautu sadarbību.

2015. gada pirmajā pusē KP izmeklēšanā atrodas deviņas lietas par iespējamu uzņēmumu aizliegtu vienošanos. Tāpat šajā laikā KP informēja sabiedrību par plāško pēdējā laikā Latvijā atklāto aizliegto vienošanos – karteli starp jaunu *Volkswagen* automašīnu oficiālajiem dīleriem Latvijā (skatīt 6.25. ielikumu). Šis ir līdz šim Latvijā otrs pārkāpums, kas atklāts pēc iecietības programmas ziņojuma.

6.25. ielikums

Atklāts kartelis, ko vismaz piecu gadu garumā Latvijā uzturēja Volkswagen oficiālie dīleri

KP pieņēma lēmumu par aizliegtu vienošanos sodit *Volkswagen* markas automašīnu oficiālos dīlerus un importētāju, jo šie uzņēmumi vismaz piecu gadu garumā sistematiski saskaņoja savu dalību iepirkumos, tā likvidējot savstarpējo konkurenci, deformējot piedāvājumu un liedzot klientiem iespēju *Volkswagen* automašīnas iegādāties ar izdevīgākiem nosacījumiem.

Sešiem uzņēmumiem – SIA „SD AUTOCENTRS”, SIA „RIGO AUTOCENTRS”, SIA „MOLLER AUTO KRASTA”, SIA „MOLLER AUTO VENTSPILS”, SIA „MOLLER AUTO LATVIA” un SE „MOLLER BALTIC IMPORT” – par dalību pārkāpumā KP piemēroja naudas sodu kopumā 7,6 milj. eiro apmērā. Savukārt viens uzņēmums iecietības programmas ietvaros pilnībā atbrīvots no soda, jo tā sniegta informācija ļāva KP atklāt pārkāpumu.

KP konstatēja, ka uzņēmumi savstarpēji vienojušies nekonkurēt iepirkumos. Piemēram, uzņēmumi ļāvuši uzvarēt iepriekš izvēlētam pretendentam, kamēr pārējie iesnieguši saskaņotus un klientam neizdevīgakus piedāvājumus vai arī vispār atteikušies no dalības iepirkumā. Dīleri regulāri viens otru informējuši par saviem plāniem attiecībā uz kādu iepirkumu, lūdzot pārējos nekonkurēt – nepiedalīties vispār vai nepiedāvāt zemākas cenas.

Savukārt automašīnu importētājs Latvijā – vairumtirgotājs SE „MOLLER BALTIC IMPORT” – ne vien zināja un neiebilda pret pastāvošo tirgus sadali starp dīleriem, bet arī zināmā mērā veicināja un atbalstīja pārkāpumu, jo darbojās kā informācijas apmaiņas starpnieks.

Lai arī lietas ietvaros nav iespējams apzināt precīzu cietušo loku, kas pārmaksājuši karteļa rezultātā, ir skaids, ka tas ir ļoti plašs – pārkāpums ir bijis ilgstošs, un jaunas *Volkswagen* markas automašīnas ir vienas no populārākajām Latvijā. Izmeklējot pārkāpumu, KP ieguva informāciju par karteļa dalībnieku savstarpējo saraksti par iepirkumiem, kurus rikojuši gan privāti uzņēmumi, gan valsts pārvaldes iestādes un aģentūras, tāpat arī pašvaldības, skolas (skolēnu autobusi), pansionāti, iekšlietu sistēmas iestādes un citi.

Tāpat kā aizliegtas vienošanās būtisku kaitējumu konkurenci un patēriņjiem var nodarīt tirgū dominējošie uzņēmumi, ja tie savu tirgus varu izmanto ļaunprātīgi. Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana lielajiem uzņēmumiem ir aizliepta saskaņā ar *Konkurences likumu*. Lai mazāk smagus pārkāpumus atrisinātu pēc iespējas ātri un efektīvi, KP var darboties kā mediators uzņēmumu sarunās (skatīt 6.26. ielikumu).

Lai nepielāautu būtisku konkurences samazināšanos uzņēmumu apvienošanās rezultātā, KP veic lielo

uzņēmumu apvienošanās kontroli, atļaujot vien tādus apvienošanās darījumus, kas nerada kaitējumu tirgum. Tāpat, atļaujot apvienošanos, KP ir tiesīga uzņēmumiem noteikt saistošus noteikumus, kas novērš kaitējumu, ko apvienošanās varētu radīt. Saskaņā ar *Konkurences likumu* KP atļauja nepieciešama, ja apvienošanās dalībnieku kopējais apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā Latvijas teritorijā ir bijis ne mazāks par 35,6 milj. eiro vai ja apvienošanās dalībnieku kopējā tirgus daļa konkrētajā tirgū pārsniedz 40 procentus.

6.26. ielikums

KP mediācijas ceļā novērš atkritumu apsaimniekotāja pārkāpumu

Pēc KP brīdinājuma atkritumu apsaimniekotājs SIA „Eco Baltia vide” mainīja nosacījumus, kuri attiecās uz vienošanos par papildpakaļpojumiem, jo to neskaidrā formulējuma dēļ daļa klientu bija spiesti maksāt par pakalpojumiem, kurus nemaz neizmantoja.

Pārrunas ar SIA „Eco Baltia vide” KP uzsāka pēc tam, kad saņēma šī uzņēmuma klientu SIA „RavLat Group” un SIA „Tukuma Auto” iesniegumus. SIA „Eco Baltia vide” iepirkuma rezultātā uz pieciem gadiem bija ieguvis tiesības būt par vienīgo sadzīves atkritumu apsaimniekotāju ādažu novadā un Piejūras reģionā. Papildus atkritumu savākšanas pamatpakaļpojumiem, par kuru sniegšanu pašvaldība bija noslēgusi līgumu ar atkritumu apsaimniekotāju, uzņēmums bija tiesīgs ar katru klientu individuāli noslēgt vienošanos par papildpakaļpojumiem, piemēram, biežāku atkritumu savākšanu.

Neskaidru vienošanās nosacījumu dēļ klienti līdz ar pamatpakaļpojuma līgumu ar SIA „Eco Baltia vide” bija noslēguši vienošanos par papildpakaļpojumiem, bet nebija izpratuši, ka par šiem papildpakaļpojumiem būs jāmaksā katru mēnesi neatkarīgi no tā, vai tie tiek izmantoti.

KP izvērtējot papildpakaļpojumu nosacījumus, secināja, ka tie ir pārprotami un liecina par vēlmi kopā ar pamatpakaļpojumu negodīgi pārdot arī papildpakaļpojumus, gūstot lielākus ienākumus. Šāda uzņēmuma rīcība varētu tikt uzskatīta par konkurences tiesību pārkāpumu. Lai kaitējumu patērētājiem novērstu pēc iespējas ātri, iestāde aicināja SIA „Eco Baltia vide” mainīt vienošanās par papildpakaļpojumiem nosacījumus, sākotnēji nerosinot pārkāpuma lietu. Uzņēmums atzina, ka vienošanās nosacījumi ir pārprotami, un tos mainīja, kā arī deva klientiem iespēju no šīs vienošanās atteikties.

2015. gada 1. pusgadā KP ir izvērtējis septyņus apvienošanās darījumus. Visos gadījumos uzņēmumiem dota atļauja veikt plānoto darījumu, tomēr vienā lietā uzņēmumiem, lai apvienotos, nepieciešams pildīt KP piemērotus saistošos noteikumus, kas novērš apvienošanās potenciālo kaitējumu konkurencei.

Ja uzņēmumi apvienojas bez KP atļaujas, valsts nevar īstenot savu pienākumu aizsargāt konkurenci tirgū un tirgus struktūrai var tikt nodarīts neatgriezenisks kaitējums. Tāpēc par apvienošanās savlaicīgu nepaziņošanu uzņēmumiem paredzēts naudas sods. Viena šāda uzņēmumu nepaziņota apvienošanās tika konstatēta arī 2015. gada sākumā (skatīt 6.27. ielikumu).

6.27. ielikums

KP soda degvielas tirgotājus par apvienošanās nepaziņošanu

KP par apvienošanās savlaicīgu nepaziņošanu piemēroja sodu 104,4 tūkst. eiro apmērā SIA „LUKoil Baltija R” un SIA „Akselss”.

SIA „LUKoil Baltija R” un SIA „Akselss” sadarbība attīstījās franšīzes līguma ietvaros, un, sākot ar 2010.gada decembri, SIA „LUKoil Baltija R” un SIA „Akselss” slēptā veidā sāka darboties kā viens uzņēmums – SIA „LUKoil Baltija R” īstenoja faktisku vienpersonisku izšķirošu ieteikmi SIA „Akselss”. Savukārt ziņojumu par apvienošanos uzņēmumi KP iesniedza vien 2015. gada sākumā – pēc tam, kad KP pievērsā pastiprinātu uzmanību uzņēmumu darbībai.

Uzņēmumiem piemērotais naudas sods ir lielākais, ko KP līdz šim piemērojusi par šāda veida pārkāpumu. Vienlaikus, nosakot naudas soda apmēru, KP nēma vērā, ka uzņēmumi sniedza KP nepieciešamo informāciju par notikušo apvienošanos, kā arī noslēdza ar iestādi administratīvo līgumu, saskaņā ar kuru uzņēmums piemēroto naudas sodu jau ir iemaksājis valsts budžetā.

Izvērtējot jau notikušo uzņēmumu apvienošanos, KP secināja, ka tā nerada kaitējumu konkurencei un attiecīgi ir atļaujama.

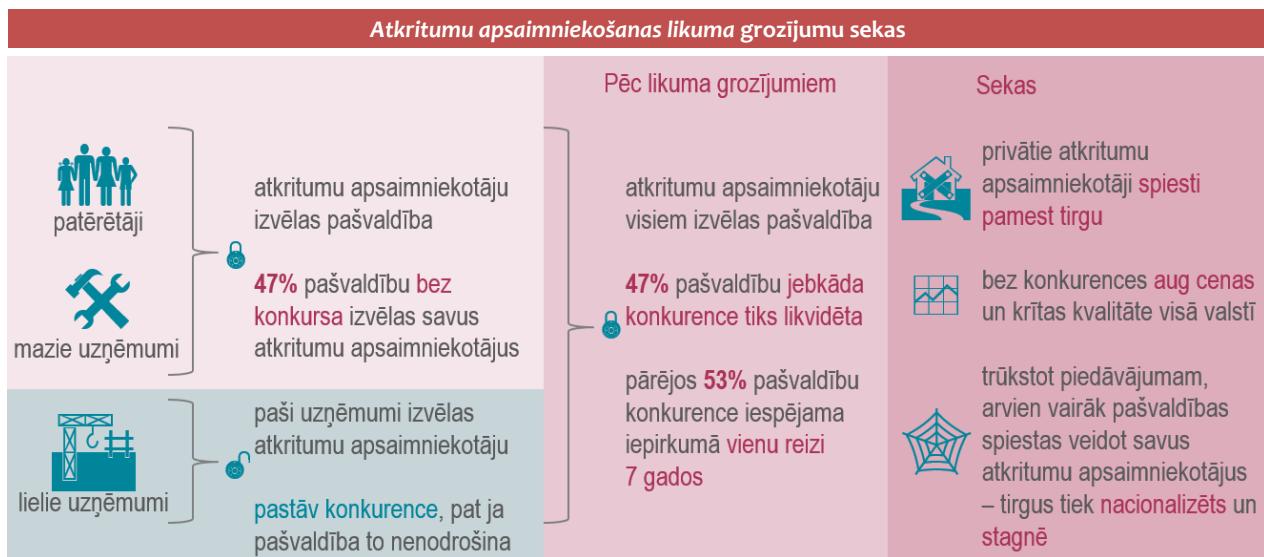
Viens no būtiskākajiem konkurences kontroles un veicināšanas rīkiem ir KP veiktās tirgus uzraudzības jeb padzilināta konkurences situācijas analīze kādā konkrētā tirgū. Tirgus uzraudzības ļauj iestādei ne vien atklāt un novērst Konkurences likuma pārkāpumus, bet arī konstatēt pastāvošās administratīvās barjerās, izstrādāt un iesniegt atbildīgajām institūcijām priekšlikumus konkurences situācijas uzlabošanai, kā arī informēt sabiedrību par konkurences situāciju konkrētos tirgos. Starp būtiskākajām 2015. gada pirmajā pusē pabeigtais tirgus uzraudzībā minama elektroenerģijas tirgus uzraudzība, kuras rezultātā KP secināja, ka tirgus atvēršana konkurenci kopumā vērtējama pozitīvi, tomēr tirgus veiksmīgai tālākai attīstībai ir nepieciešams, lai patērētāji pēc iespējas aktīvi izmanto savas tiesības izvēlēties labāko piedāvājumu, tādējādi veicinot konkurenci. Savukārt, lai piedāvājumu klāsts būtu plašāks un izdevīgāks, valstījājauztur vide, kurā uzņēmumi spēs darboties vienlīdzīgas un godīgas konkurences apstākļos.

Konkurences kultūras attīstīšana

Lai veicinātu konkurenci visās tautsaimniecības nozarēs, KP palīdz izskaust un nepielaut administratīvās barjerās brīvai konkurenci un izglīto uzņēmējus un plašāku sabiedrību par konkurences tiesībām un konkurences lomu sabiedrības labklājības nodrošināšanā. Tāpat KP sadarbojas ar citu valstu konkurences uzraugiem un starptautiskām organizācijām, tā līdzdarbojoties starptautiskās konkurences politikas veidošanā un izmantojot citu valstu informāciju un pieredzi efektīvai konkurences aizsardzībai Latvijā.

Lai samazinātu administratīvos šķēršļus, ko brīvai uzņēmumu konkurenci var radīt normatīvie akti, KP izskata normatīvo aktu projektus un sniedz savus atzinumus, ja secina, ka normatīvais akts var radīt nepamatotu kaitējumu konkurenci un attiecīgi tas ir labojams. Tā 2015. gadā KP aktīvi iesaistījās, lai nepielautu konkurenci kroplojošu grozījumu iekļaušanu Atkritumu apsaimniekošanas likumā. Lai uzskatāmi skaidrotu grozījumu potenciālo kaitējumu, KP izstrādāja īpašu infografiku (skatīt 6.15. attēlu).

6.15. attēls

Būtisku uzmanību KP ir pievērsusi sabiedrības informēšanai un izglītošanai, lai veicinātu neieciņību pret konkurences tiesību pārkāpumiem, kā arī pēc iespējas izskaustu gadījumus, kad uzņēmumi pārkāpj likumu nezināšanas dēļ. Lai dažādām mērķauditorijām skaidrotu tām būtiskos konkurences tiesību piemērošanas aspektus, KP ir organizējusi seminārus, konferences un citus pasākumus, kas ļauj tikties ar klausītājiem, stāstīt par aktualitātēm un atbildēt uz jautājumiem. Starp lielākajiem minams seminārs Cēsu uzņēmējiem, kā arī dalība divās konferencēs, kas veltītas konkurencei iepirkumu jomā un auto nozarē.

Tāpat tika rīkoti semināri kriminālpolicijas darbiniekiem un speciālistiem no Patēriņtāju tiesību aizsardzības centra, nostiprinot savstarpējo sadarbību pārkāpumu atklāšanā un izmeklēšanā.

Stiprinot labas pārvaldības principus, KP izstrādāja *Mutrārdu uzķlausīšanas procedūras vadlīnijas*, tādējādi standartizējot uzņēmumu iespējas paust viedokli par KP rīcībā esošajiem pārkāpuma lietas materiāliem, pirms iestāde pieņemusi gala lēmumu.

Īpaši spraigs 2015. gada 1. pusgads KP ir bijis starptautiskās sadarbības jomā. Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē ietvaros Latvijas KP organizēja Eiropas Konkurences dienas konferenci. Šis pasākums ļāva tikties pasaules vadošajiem konkurences tiesību ekspertiem, ES konkurences uzraudzības iestāžu, Latvijas uzņēmēju, NVO un valsts pārvaldes iestāžu pārstāvjiem, kā arī tiesnešiem un konkurences tiesību juristiem. Konference, kuras nosaukums bija *Plāšakas iespējas efektivākai konkurencē aizsardzībai*, tika veltīta trim centrālajām tēmām, kas šobrīd būtiskas vairumam ES valstu – vienlīdzīgu nosacījumu nodrošināšana privātu un publisku personu uzņēmumiem, aktualitātes kartēļu apkaršanā, kā arī lielo mazumtirgotāju iepirkuma vara.

Savukārt, turpinot Baltijas konkurences iestāžu sadarbības tradīcijas, 8. maijā Rīgā notika ikgadējā Baltijas konkurences konference. Tās ietvaros Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, kā arī Somijas, Austrijas, Zviedrija, Vācijas un Polijas nacionālo konkurences iestāžu pārstāvji pārrunāja aktuālos jautājumus pārkāpumu izmeklēšanā un iestāžu darbībā, dalījās pieredzē un apzināja turpmākās sadarbības iespējas.

6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika

Lai sasniegtu *Nacionalajā attīstības plānā* ietverto Latvijas „ekonomikas izrāvienu” un sekmīgi īstenotu *Nacionalajās industrialas politikas pamatnostādnes* ietvertos mērķus (skatīt 6.3. nodaļu), MK sēdē 2013. gada 28. maijā tika atbalstītas *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2013.-2019. gadam*.

Latvijas uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšana, mērķtiecīgi pasākumi ārvalstu tiešo investīciju piesaistei un atbalsts komersantiem ārējo tirgu apgūšanai ir galvenie pamatnostādņes ietvertie rīcības virzieni, kas nodrošinās

Latvijas kā investīcijām labvēlīgas vides veidošanu un veicinās tās atpazīstamību starptautiskajā līmenī, sekmēs Latvijas uzņēmumu iziešanu ārējos tirgos.

Pamatnostādnēs definēti eksporta un ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) piesaistes veicināšanas politikas galvenie mērķi, principi un rīcības virzieni turpmākajiem septiņiem gadiem. Pamatnostādņu sekmīgai īstenošanai nozīmīgi ir izveidot vienotu un dinamisku visu pušu sadarbības modeli, kas sevī ietvertu gan valsts un pašvaldību institūcijas, gan privāto sektoru un zinātniskās institūcijas.

Konkrēti pasākumi šajos rīcības virzienos tiek īstenoti saskaņā ar *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicinašanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes paredzēto uzdevumu un pasākumu plānu 2013.-2019. gadam*, kas ir pievienots pamatnostādņu dokumentam.

Ārvalstu tiešo investīciju piesaiste

ĀTI piesaistes politika ir vērsta uz Latvijas kā investīcijām pievilcīgas vides konkurētspējas celšanu, ņemot vērā investoriem svarīgākos aspektus: valstu makroekonomiskos rādītājus, uzņēmējdarbības vidi – birokrātisko procedūru vienkāršību un stabili nodokļu politiku, atbilstošas kvalifikācijas darbaspēka pieejamību, tirgus potenciālu, nepieciešamās infrastruktūras pieejamību, piedāvātos atbalsta instrumentus un stimulus. Būtiski ir piesaistīt ārvalstu investīcijas nozarēs, kas nodrošina tautsaimniecības struktūras maiņu par labu uz ārējo pieprasījumu orientētām¹ nozarēm, īpaši nozarēs, kas tiek definētas kā vidēji augstas un augstas tehnoloģijas nozares.²

ĀTI Latvijas ekonomikas tālākās izaugsmes sekmēšanā ir nozīmīgas gan ar dažādu ražošanas un menedžmenta prasmju apgūšanu, gan jaunu darbavietu izveidi, kas rada iespēju izmantot jaunas tehnoloģijas un priekšnosacījumus tehnoloģiju pārnesei, veicina valsts integrēšanos starptautiskajā tirdzniecībā un uzņēmumu iesaistīšanos ražošanas nojeto kēdēs.

Ārvalstu investīciju piesaistē prioritāri jāorientējas uz ģeogrāfiski tuvajām kaimiņvalstīm, kurās Latvija ir atpazīstama un nav jāiegulda papildu resursi informatīviem pasākumiem, ekonomiski stabilām un attīstītām valstīm, kurās tautsaimniecības nozaru attīstības potenciāls un vajadzības atbilst Latvijas perspektīvas sadarbības iespējām, valstīm, no kurām globāli ir lielākās izejošo investīciju plūsmas (ASV, Francija, Vācija, Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karaliste, Japāna, Ķīna, Krievija, Indija).

Lai veiksmīgi konkurētu investīciju piesaistes tirgū un pilneidotu valstij nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu virzību, LIAA, sākot ar 2010. gadu, ir uzsākusi investīciju piesaistes metodoloģijas *Polaris* īstenošanu, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu īstenošanā, kā arī privātā sektora, universitāšu un zinātnisko institūciju iesaistīšanu.

Lai mērķtiecīgi koncentrētu pieejamos resursus un palielinātu atdevi no tiem ĀTI piesaistē, tajos ir noteikti turpmākās rīcības pamatprincipi:

- paplašināta un aktīva ĀTI piesaistes metodika – *POLARIS process*, saskaņā ar kuru tiek īstenotas turpmākās ar investīciju piesaisti saistītās aktivitātes;
- investīciju piesaistes mārketinga aktivitātes.

Nemot vērā ierobežotos resursus, ĀTI piesaistei 2013.-2015. gadā paredzēta aktivitāšu koncentrēšana uz nelielu skaitu mērķa valstu (Ziemeļvalstis, Vācija, Apvienotā Karaliste) un atsevišķām mērķa nozarēm (metālapstrāde un mašīnbūve, kokrūpniecība un informācijas tehnoloģijas, t.sk. ārpakalpojumu centru (*shared service center*) izveide).

Līdz ar esošajiem nodokļu stimuliem, lai veicinātu investīciju veikšanu un veidotu Latvijā uzņēmējdarbībai pievilcīgu vidi, 2013. gada 13. martā MK tika apstiprināti *Noteikumi par darbibas programmas „Cilvēkresursi un nodarbinātība” papildinājuma 1.3.1.1.6. apakšaktivitati „Atbalsts darba vietu radīšanai”*, kas vērsta uz labi atalgotu darbavietu skaita palielināšanu un pievienotās vērtības un eksporta pieaugumu. Šobrīd notiek sešu atbalstīto projektu īstenošana, kuru kopējā projektu izmaksu summa ir 24,4 milj. eiro, kur ES struktūrfondū finansējums ir 6,5 milj. eiro, un tiek plānots izveidot vismaz 863 jaunas darbavietas. Četri atbalstītie projekti ir saistīti ar kombinētiem biroju administratīvajiem pakalpojumiem, viens projektu iesniegums saņemts no plastmasas iepakojuma ražotāja, viens – no automobilu ražotāja. Šobrīd notiek projektu īstenošana, un līdz 2015. gada 31. martam projektu ietvaros tika izveidotas 466 jaunas darbavietas.

Investīciju piesaistes veicināšanai 2013. gada 6. novembrī Saeima pieņēma grozījumus likumā *Par uzņēmumu ienakuma nodokli*, kas paredz pagarināt valsts atbalsta programmu *Nodokļa atlaide par atbalstamo investīciju projekta ietvaros veiktajiem sakotnējiem ilgtermiņa ieguldījumiem* līdz 2020. gada 31. decembrim, vienlaikus paaugstinot minimāli nepieciešamo investīciju summu līdz 10 milj. eiro. Lai uzņēmēji 2015. gadā varētu iesniegt investīciju projektu pieteikumus atbalsta saņemšanai, 2015. gada 19. maijā MK tika apstiprināti grozījumi MK 2012. gada 24. janvāra noteikumos *Atbalstamo investīciju projekta apstiprināšanas un īstenošanas kārtība*, izsakot tos jaunā redakcijā un paredzot saskaņot tajā ietverto regulējumu ar jauno ES līmeņa valsts atbalsta regulējumu, kas stājās spēkā 2014. gada 1. jūlijā. Līdz 2013. gada 31. decembrim MK ir atbalstīti 25 lielo investīciju projekti par kopējo ieguldījumu summu 285,7 milj. eiro. Lielākā daļa jeb 23 no 25 atbalstītajiem investīciju projektiem tiks īstenoti apstrādes rūpniecības nozarē, savukārt 2 investīciju projekti – informācijas un komunikācijas tehnoloģiju nozarē.

Plašāka informācija par piesaistītajām ārvalstu tiešajām investīcijām ir sniegtā ziņojuma 4.3.3. nodalā.

¹ Uz ārējo pieprasījumu orientētās nozares – lauksaimniecība, ieguvēs rūpniecība, apstrādes rūpniecība, transports un glabāšana, informācijas un komunikācijas pakalpojumi.

² Vidēji augstas un augstas tehnoloģijas nozares – farmācijas produktu, datoru, elektronisko, optisko iekārtu, lidaparātu un to iekārtu un medicīnas instrumentu ražošana un ķīmisko vielu, ieroču, elektrisko iekārtu, mehānismu un darba mašīnu, automobiļu, kuģu, dzelzceļa u.c. transporta (bez lidaparietim) ražošana un iekārtu un ieriču remonts un uzstādišana (NACE 2.red. 20, 25.4, 27, 28, 29, 30 (bez 30.3), 33)

Eksporta atbalsta instrumenti

Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs tiešo eksporta atbalsta pakalpojumu klāsts, kas ietver konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem, specifiskām tirdzniecības prasībām un biznesa partneru meklēšanu. Tāpat tiek organizēti eksporta prasmju un informatīvie semināri par ārējiem tirgiem un notiek eksporta un investīciju projektu identificēšana un virzišana.

Lai veicinātu Latvijas uzņēmumu ārējas konkurētspējas pieaugumu, LIAA 2014. gadā ir organizējusi 37 tirdzniecības misijas, piedaloties 201 uzņēmējam, un 11 uzņēmēju delegācijas augstāko amatpersonu vizīšu un starpvadlību komisiju ārvalstīs ietvaros, piedaloties 302 uzņēmējiem. Šajā periodā organizēti 17 nozaru nacionālie stendi starptautiskajās izstādēs ārvalstīs un sniegti atbalsti 62 Latvijas uzņēmumu dalībai 30 starptautiskajās izstādēs ārvalstīs. Tāpat Latvijas uzņēmējiem tika noorganizētas 66 individuālās biznesa vizītes ārvalstīs un sniegtas 616 konsultācijas par ārējiem tirgiem un biznesa partneru meklēšana. Minēto darbību īstenošana turpinās arī 2015. gada 1. pusgadā.

Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības un LIAA pakalpojumus komersantiem nodrošina pēc vienas pieturas aģentūras principa, tādējādi pārstāvniecības nodrošina uzņēmēju individuālās biznesa vizītes, sniedz atbalstu uzņēmumu dalībai starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, apstrādā eksporta pieprasījumus un projektus, kā arī ārvalstu investīciju piesaistes jomā nodrošina konsultāciju un informācijas pieprasījumu apstrādi.

2015. gadā turpinās eksporta atbalsta instrumentu izmantošana Krievijas ieviestā pārtikas produktu importa embargo negatīvo seku mazināšanai, sniedzot komersantiem atbalstu jaunu tirgu apgūšanā.

2014. gadā Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbība tika nodrošināta Baltkrievijā, Dānijā, Francijā, Japānā, Krievijā, Ķīnā, Lielbritānijā, Lietuvā, Nīderlandē, Norvēģijā, Polijā, Ukrainā, Vācijā un Zviedrijā, savukārt 2015. gada 1. pusgadā Krievijas importa embargo negatīvo seku mazināšanas ietvaros tika atvērtas pagaidu pārstāvniecības Apvienotajos Arābu Emirātos, Azerbaidžānā, Itālijā, Kazahstānā, Ķīnā (otra pārstāvniecība Šanhajā papildus Pekīnā esošajai), Singapūrā un Somijā. Pārstāvniecības nodrošina atbalstu Latvijas komercabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, kā arī ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā un sniedz konsultācijas par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām.

No 2014. gada 24. novembra līdz 10. decembrim notika LIAA organizētās *Latvijas dienas Gruzijā*, no 2014. gada 17. novembra līdz 16. decembrim – *Latvijas dienas Japānā*, savukārt no 2015. gada 15. janvāra līdz 15. februārim – *Latvijas dienas Somijā*. Latvijas dienu ietvaros notiek Latvijas uzņēmumu produktu prezentācijas, mārketinga kampaņas, forumi, pavāru meistarīkļu pasākumi, kas veicina Latvijas uzņēmumu produktu atpazīstamību mērķa valstīs.

*ES struktūrfondu darbības programmas 2007.-2013. gadam Uzņēmējdarbība un inovācijas pasākuma Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes ietvaros tiek īstenota 2.3.1.1. aktivitātē **Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketing**.* Tās ietvaros komersantiem tiek sniegs plašs atbalsts ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā un kopš 2014. gada novembra arī ražotņu un produktu atbilstības mērķa tirgos noteiktajām prasībām novērtēšanai. 2014. gadā izvērtēti 654 projekta pieteikumi.

Kopš 2014. gada jūlija, kad Ķīnas Galvenā kvalitātes uzraudzības, inspekcijas un karantīnas administrācija pieņema Latvijas iesniegto piena sertifikātu, Latvijas piena pārstrādātājiem ir dota iespēja eksportēt savu produkciju uz Ķīnas tirgu. Turpmāk tirdzniecības uzsākšanai nepieciešama tikai sertifikātu apmaiņa un nekādas papildu vienošanās nav jāparaksta, vienīgi jāsaņem atzīšana no Ķīnas puses, kura notiek pēc uzņēmumu pārbaudes. 2015. gada aprīlī Ķīnas Tautas Republikas Sertifikācijas un akreditācijas administrācija savā mājas lapā publicēja desmit Latvijas pārtikas ražotāju sarakstu, kam ir atļauts eksportēt uz Ķīnu vairāku veidu piena produktus, piemēram, sierus, piena pulveri, krējumu un saldējumu. Lai sekmētu uzņēmumu kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi) palielināšanu un eksporta tirgu paplašināšanu (NVS reģions, strauji augošās ekonomikas u.c.), kā arī nostiprināšanos esošajos eksporta tirgos, ir pieejamas īstermiņa eksporta kredītu garantijas, kas plašāk aprakstītas 6.8. nodaļā.

Lai papildinātu finanšu tirgū pieejamo apdrošināšanas instrumentu klāstu un sekmētu uz eksportu orientētu uzņēmumu attīstību, 2015. gadā Ekonomikas ministrija ir paredzējusi izstrādāt vidēja un ilgtermiņa eksporta kredīta garantiju programmu. Programma un tās ieviešanas modelis tiks izstrādāts atbilstoši tirgus izpētes rezultātiem, kā arī ķēdot vērā citu valstu pieredzi apdrošināšanas instrumentu ieviešanā un sasniegtos rezultātus – ieteikmi uz eksporta darījumu plūsmu un attiecīgi uz eksporta orientētu uzņēmumu attīstību.

6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības sistēma Latvijā pastāvīgi tiek stiprināta un attīstīta, lai nodrošinātu efektīvu tirgus uzraudzību un patērētāju tiesību

aizsardzību. Ekonomikas ministrija strādā, lai pilnveidotu un attīstītu esošo regulējumu un nodrošinātu augstu patērētāju tiesību aizsardzības līmeni.

6.28. ielikums

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2015. gada 1. jūlijā stāsies spēkā grozījumi Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā, Reklāmas likumā un Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, paplašinot PTAC un citu uzraudzības iestāžu pilnvaras negodīgas komercprakses gadījumos, kā arī palielinās maksimālo soda naudas apmēru par negodigu komercpraksi. Izmaiņas likumos izstrādātas, lai motivētu uzņēmējus īstenot godigu komercpraksi un ievērot reklāmām izvirzītās prasības, vienlaikus dodot iespēju komersantiem brīvprātīgi novērst pārkāpumu bez soda sankciju piemērošanas. Šobrīd spēkā esošais regulējums nav pietiekami efektīvs, lai atturētu pārkāpējus no aizliegtas komercprakses īstenošanas, jo samaksāt naudas sodu ir izdevīgāk nekā pildīt uzraudzības iestādes lēmumus un pārtraukt negodīgas komercprakses īstenošanu. Lai mainītu šo situāciju un nodrošinātu efektīvāku patērētāju aizsardzību, soda naudas maksimālais apmērs paredzēts līdz 100000 eiro par aizliegtas komercprakses īstenošanu. Ja pārkāpējs ilgstoši nepildīs uzraudzības iestādes pieņemto lēmumu vai tiks konstatēts būtisks kaitējums patērētājiem, uzraudzības iestādes varēs ierobežot vai slēgt negodīgas komercprakses īstenošāja elektroniskā līdzekļa (piemēram, mājas lapas vai domēna vārda) darbību, kā arī apturēt negodīgas komercprakses īstenošāja vai tā uzņēmuma (struktūrvienības) darbību.

2014. gada 4. februārī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2014/17/ES par patērētāju kredītlīgumiem saistībā ar mājokļa nekustamo ipašumu, grozot Direktīvas 2008/48/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr.1093/2010. Direktīva paredz noteikt prasības hipotekārās kreditēšanas pakalpojumu reklāmai, pirms līguma noslēgšanas sniedzamajai informācijai, patērētāja kredītspējas pārbaudei, gada procentu līkmes aprēķinam, kredīta pirmstermiņa atmaksai, pieejai kredītspējas izvērtēšanas datu bāzēm, kā arī kredīta starpnieku un kredīta devēju uzraudzības mehānismu un kompetences prasības minētajiem pakalpojumu sniedzējiem. Ekonomikas ministrija 2014. gada 11. jūlijā ir izveidojusi darba grupu Patērētāja kreditēšanas likumprojekta izstrādei, kurā iekļauti gan nozares, gan patērētāju interešu nevalstisko organizāciju, gan iesaistīto valsts institūciju deleģētie pārstāvji. Direktīvas ieviešanas termiņš ir 2016. gada 21. marts.

2015. gada 28. maijā Saeimā tika pieņemts likums *Grozījums Patērētāju tiesību aizsardzības likumā*, kas paredz kredīta līgumu noslēgšanas aizliegumu no plkst. 23:00 līdz 8:00 rītā, kredīta kopējo izmaksu patērētājam ierobežojumu (0,55% – no 1-7 dienām, 0,25% – no 8-14 dienām, 0,2% – no 15-30 dienām, 0,25% – virs 30 dienām), ierobežojumu kredītu atmaksāt vienā maksājumā, ja tas ir garāks par 30 dienām, nokavējuma procentu pieauguma tempa ierobežojumu (36% gadā virs aizņēmuma līkmes), visu ar kredītu saistītu izmaksu ierobežojumu 100% apmērā no izsniegtā kredīta summas un aizliegumu noteikt vekseli kā norēķinu līdzekļi. Grozījumu būtība ir tāda, ka procenti, t.sk. nokavējuma procenti, kredīta termiņa pagarinājuma maksas un citas ar kredītu saistītās izmaksas kopā nevarēs pārsniegt 100% no sākotnēji izsniegtā kredīta summas. Šāds ierobežojums nodrošinās to, ka patērētāji nenokļūs pārmērigos parādos, nemitīgi tiem pieaugot. Kredīta kopējo izmaksu ierobežojums nodrošinās, ka patērētāji, kuri godīgi atmaksā kredītu termiņā, nepār maksā par aizdoto summu, sedzot to patērētāju kredītus, kas tos neatmaksā, savukārt ierobežotas peļņas apstākļos kredīta devēji būs spiesti stingrāk izvērtēt patērētāju maksātspēju un neizsniegt kredītu tiem, kuru maksātspēja ir nepietiekama. Ierobežojums kredītu atmaksāt vienā maksājumā nodrošinās to, ka patērētājiem tiks piedāvāti kredīta atmaksas grafiki, kas savukārt palielinās iespējamību, ka kredīti tiks atmaksāti termiņā. Turpretīm nokavējuma procentu ierobežojums nodrošinās to, ka nokavējuma procenti nepieaugus tik strauji, lai situācijā, kad patērētājs ir nokavējis maksājumu, viņš spētu to tomēr samaksāt un nosegt savas saistības pret kredīta devēju. Likums stāsies spēkā 2016. gada 1. janvārī.

2015. gada 1. janvārī spēkā stājās *Kreditinformācijas biroju likums*, ar kuru tiek sekmēta kreditinformācijas plašāka pieejamība kredītspējas vērtēšanas mērķim. *Kreditinformācijas biroju likuma* mērķis ir: 1) mazināt kreditrisku un veicināt ar kreditrisku saistīta pakalpojuma plašāku pieejamību; 2) veicināt atbildīgu un godprātīgu saistību uzņēmšanos; 3) nodrošināt efektīvāku kreditinformācijas pieejamību un uzlabot kreditītriska pārvaldību. Likumā ir noteikti kreditībiroja darbības un kreditinformācijas apstrādes nosacījumi, kreditinformācijas glabāšanas termiņi, kā arī kreditinformācijas izsniegšanas noteikumi un atbildība par kreditinformācijas apstrādi. Lai uzsāktu kreditinformācijas biroja darbību, ir nepieciešams saņemt licenci, ko izsniedz Datu valsts inspekcija. Kreditībiroja darbība izpaužas datu apstrādē, kas ļauj saimnieciskās darbības veicējiem pirms līguma noslēgšanas novērtēt potenciālā klienta kredītspēju. Tas arī veic informācijas apkopošanu par uzņemtajām maksājumu saistībām (pildītām un nepildītām), kā arī informāciju no attiecīgām valsts informācijas sistēmām, kas var būt noderīga kredītspējas vērtēšanai.

Pasākumi patērētāju aizsardzības jomā Latvijas Prezidentūras Eiropas Savienības Padomē laikā

2013. gada 9. jūlijā EK apstiprināja priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par kompleksiem celojumu pakalpojumiem un atbalstītiem celojumu pakalpojumiem, kura mērķis ir uzlabot iekšējā tirgus darbību un sasniegt augstu patērētāju aizsardzības līmeni, tuvinot noteikumus par kompleksajiem tūrisma

pakalpojumiem. Direktīvas priekšlikums tika diskutēts ekspertru līmenī ES Padomes Patērētāju un informēšanas (CONSUM) darba grupā un Itālijas Prezidentūras ES Padomē laikā. 2014. gada decembrī ES Padomes Konkurētspējas padomē tika apstiprināta *Vispārejā pieejamības direktīvas priekšlikumam*, tādējādi apliecinot gatavību uzsākt sarunas ar Eiropas Parlamentu un EK par Direktīvas tekstu.

6.29. ielikums

Patērētāju individuālo strīdu risināšanas pilnveidošana

Lai veicinātu patērētāju tiesību aizsardzību, nodrošinot patērētājiem iespēju īstenot un aizsargāt savas likumīgās tiesības, izmantojot neatkarīgus, ātrus, efektīvus un taisnīgus ārpustiesas strīdu risināšanas veidus, Ekonomikas ministrija ir sagatavojuši likumprojekta – Patērētāju ārpustiesas strīdu risinātāju likums un Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā (2015. gada 9. aprīlī iesniegti Saeimā). Ar likumprojektiem tiks ieviestas Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 21. maija direktivas 2013/11/EU par patērētāju strīdu alternatīvu izšķiršanu un ar ko groza Regulu (EK) 2006/2004 un Direktīvu 2009/22/EK prasības, kā arī tiks nodrošināta atbilstība 2007. gada 12. jūlijā OECD rekomendācijā C(2007)74 par patērētāju strīdu risināšanu un atlīdzinājumu noteiktajiem principiem.

Likumprojekts Patērētāju ārpustiesas strīdu risinātāju likums paredz prasību noteikšanu ārpustiesas strīdu risinātājiem, kas vēlas izskatīt patērētāju un pārdevēju vai pakalpojumu sniedzēju savstarpējos strīdus. Likumprojekts nosaka šādas prasības patērētāju ārpustiesas strīdu risinātājiem: 1) pieejamība; 2) kompetence, neatkarība un objektivitāte; 3) darbības pārredzamība; 4) procesa efektivitāte; 5) taisnīgums un likumīgums. Izpildot likumā noteiktās prasības, konkrētās ārpustiesas strīdu risinātājs varēs tikt iekļauts PTAC uzturētājā sarakstā, kas kalpos par apliecinājumu tam, ka attiecīgais ārpustiesas strīdu risinātājs ir kompetents un pietiekami objektīvs izskatīt patērētāju un pārdevēju vai pakalpojuma sniedzēju savstarpējos strīdus. Paredzēts, ka informācija par patērētāju ārpustiesas strīdu risinātājiem tiks publicēta Patērētāju tiesību aizsardzības centra mājas lapā.

Kā viena no ārpustiesas strīdu risinātājiem – Patērētāju strīdu risināšanas komisijas izveidi paredz likumprojekts Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā. Plānots, ka Komisija kā neatkarīga lēmējinstīcija darbosies pie Patērētāju tiesību aizsardzības centra un nodrošinās strīdu izskatīšanu, kas izriet no patērētāja un pārdevēju vai pakalpojuma sniedzēja līgumsaistībām (patērētāju individuālie strīdi) jomās, kurās nebūs izveidoti citi Patērētāju ārpustiesas strīdu risinātāju likumā noteiktajām prasībām atbilstoši un sarakstā iekļauti ārpustiesas strīdu risinātāji vai attiecīgās jomas strīdu risinātāji atteikties strīdu risinātāji. Likumprojekts arī paredz, ka lēmuma pieņemšanā piedalīties eksperti no patērētāju un komersantu nevalstiskajām organizācijām, tādējādi nodrošinot maksimālu objektivitāti strīda risinājuma panākšanā. Komisijas priekšrocības:

- strīdi tiks risināti ātrāk (90 dienās) pretēji pašreizējai situācijai, kad strīdi tiek risināti administratīvā procesa ietvaros, kas var ievilties līdz pat 3 gadiem;
- strīdu skatīšanā paredzēts iesaistīt nozares ekspertus (patērētāju un komersantu nevalstisko organizāciju pārstāvji);
- strīdu izskatīšanas process būs mazāk formāls un vērsts uz pušu vienošanās panākšanu par strīdu;
- process būs bezmaksas (šobrīd atkarībā no situācijas patērētājam vai komersantam ir jāveic preces ekspertīze).

Patērētāja tiesības vērsties PTAC nemainīsies un, tāpat kā iepriekš, tie varēs saņemt konsultācijas un palīdzību strīda risināšanā.

Plānots, ka likumi stāsies spēkā 2015. gada 9. jūlijā un jaunā patērētāju ārpustiesas strīdu risināšanas kārtība būs piemērojama no 2016. gada 1. janvāra.

Latvijas Prezidentūra atbilstoši mandātam 2015. gada sākumā uzsāka sarunas ar Eiropas Parlamentu un EK. Latvijas Prezidentūras ES Padomes laikā noturēti četri neformālie trialogi, kuru rezultātā tika panākta (provizoriska) politiskā vienošanās starp Padomi, EK un Eiropas Parlamentu par Direktīvas priekšlikuma tekstu. 2015. gada 28. maija ES Padomes Konkurētspējas padomes laikā gūts dalībvalstu atbalsts *Direktīvas priekšlikumam* atbilstoši politiskās vienošanās saturam.

Direktīva pilnveidos noteikumus attiecībā uz kompleksu ceļojumu un saistīto ceļojumu pakalpojumu iegādi, izpildi un saistībām, kas izriet no līgumiem, kas slēgti starp ceļotājiem un pakalpojumu sniedzējiem (organizatoriem, vairumtīrgotājiem, tīrgotājiem). Atjaunotā Direktīva paplašinās šī brīža aizsardzību tradicionālajām ceļojumu pakotnēm (attiecībā uz dažādu veidu ceļojumu pakalpojumu kombinācijām), kā arī aptvers tos ceļojumus un pakotnes, kas tiek kombinētas un iegādātas tiešsaistes vidē (dinamiskās pakotnes, saistītie ceļojumu pakalpojumi).

Jaunie noteikumi ne tikai nodrošinās pārskatāmu, saprotamu noteikumu kopumu, bet arī ievērojami stiprinās patērētāju tiesību aizsardzību saistībā ar tūrisma pakalpojumiem. Būtiskākie ieguvumi – uzlabotas informācijas sniegšanas prasības, noteikumi, kas veicinās pārskatāmas informācijas par pakalpojumu cenām sniegšanu, tādējādi novēršot negodigas komercprakses riskus, uzlabotas līguma atcelšanas tiesības, stingrākas prasības attiecībā uz organizatoru atbildību gadījumos, kad kas noiet greizi ceļojuma laikā, augstāka ceļotāju aizsardzība nenovēršamu un neparedzamu apstākļu

gadījumā, efektīvāki un saskaņotāki noteikumi attiecībā uz ceļotāju aizsardzību pakalpojumu sniedzēju maksātnespējas gadījumā. Jaunie noteikumi ne tikai rada ieguvumu ES ceļotājiem, bet arī tūrisma industrijai kopumā – pirmkārt, atbrīvojoties no novocojušām prasībām (kā piemēram, pienākumu nodrošināt ceļotāju ar papīrā drukātu brošūru), otrkārt, radot vienotus, pārredzamus noteikumus ES, kas ne tikai veicinās pārrobežu tirdzniecību, bet arī uzlabos sadarbību, tādējādi nodrošinot vairāk iespēju uzņēmējiem, īpaši nemot vērā MVU vajadzības.

2013. gada 13. februārī EK ierosināja tiesību aktu pakotni par ražojumu drošumu un tirgus uzraudzību, kas ietver priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, kura attiecas uz ražojumu tirgus uzraudzību un priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par patēriņa preču drošumu. Projekti paredz būtiski uzlabot vienotā tirgus aprītē esošo patēriņa preču drošību un pastiprināt tirgus uzraudzību attiecībā uz visām nepārtikas precēm. Patēriņa preču drošuma regulas projektā noteikts, ka patēriņa precēm jābūt drošām, saimnieciskās darbības veicējiem uzlikti konkrēti pienākumi, kā arī izklāstīti noteikumi par standartu izstrādi drošuma prasību atbalstam. Ar jauno tirgus uzraudzības regulas projektu paredzēts harmonizēt tirgus uzraudzības noteikumu piemērošanu dažādās ES dalībvalstīs, labāk aizsargājot patērētājus un citus lietotājus, kā arī samazināt administratīvo slogu saimnieciskās darbības veicējiem, regulēt informācijas apmaiņu starp tirgus uzraudzības iestādēm. Diemžēl politiski strīdigā jautājuma dēļ, kas paredz noteikt obligātu izcelmes valsts norādi nepārtikas

preču markējumā, pakotnes tālākā virzība ir apstājusies Eiropas Padomē, dalībvalstīm nespējot vienoties par

kompromisu attiecībā uz izcelsmes valsts principu Preču drošuma regulas projekta.

6.30. ielikums

Eiropas Patērētāju tiesību aizsardzības konference

2015. gada 23.-24. aprīlī Rīgā Latvijas prezidentūras ES Padomē ietvaros notika Eiropas Patērētāju tiesību aizsardzības konference *Patērētāju tiesību aizsardzības politikas nākotnes prioritātes digitālajā laikmetā*, ko organizēja Ekonomikas ministrija sadarbībā ar PTAC. Konference pulcināja augsta līmeņa politikas veidotājus un patērētāju uzraudzības institūcijas gan no ES, gan EFTA dalībvalstīm, Eiropas Komisijas, OECD pārstāvju, kā arī Eiropas mēroga patērētāju un biznesa organizāciju pārstāvju.

Konferences laikā norisinājās diskusijas par nākotnes prioritātēm patērētāju politikas veidošanā un jauniem izaicinājumiem, ar kuriem patērētāji saskaras digitālajā vidē. Ģēnija uzmanība tika veltīta tādiem jautājumiem kā preču un pakalpojumu drošums, problemātiskie tirgi, patērētāju tiesību un uzīcības stiprināšana. Lai veicinātu pārrobežu darījumus un paaugstinātu patērētāju uzīcības līmeni, atzīts, ka ir nepieciešams istenot pasākumus tirgus fragmentēšanas samazināšanai, kā arī ļemt vērā jaunus virzienus patērētāju uzvedības un biznesa modeļos, paaugstināt patērētāju informētības līmeni. Konferences laikā dalībnieki vienojās, ka globālā un digitālā vidē ir īpaši svarīgi veicināt ciešāku un plašāku sadarbību starp ES un nacionālām likumdošanas institūcijām, patērētāju aizsardzības asociācijām, uzņēmēdarbības un patērētāju pārstāvjiem.

Patērētāju tiesību uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (PTAC) ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzības jomā, kurās darbības mērķis ir efektīvas patērētāju tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšana. Lai nodrošinātu iestādes funkciju izpildi, PTAC realizē patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzības aktivitātes (gan patērētāju ekonomisko interešu aizsardzības jomā, gan patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzību līgumu projektos un līgumos, ko patērētāji slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem vai

pakalpojumu sniedzējiem), izskata patērētāju sūdzības, nodrošina patērētāju un uzņēmēju informēšanu un sniedz konsultācijas, realizē negodīgas komercprakses, e-komercijas un reklāmas uzraudzības pasākumus, veic nebanka kredīta devēju un ārpustiesas parādu piedziņas pakalpojumu sniedzēju licencēšanu, preču un pakalpojumu drošuma un atbilstības uzraudzības pasākumus, veic valsts metroloģisko uzraudzību, bīstamo iekārtu uzraudzību un bīstamo iekārtu avāriju izmeklēšanu.

6.31.ielikums

PTAC darbība 2015. gada 1. ceturksnī

Savas darbības ietvaros 2015. gada 1. ceturksnī PTAC sniedzis patērētājiem un juridiskām personām 9805 konsultācijas. Salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksni, sniegtie konsultāciju skaits palielinājies par 3%. Patērētāji, pieprasot konsultācijas, visbiežāk interesējušies par jautājumiem, kas saistīti ar vīnu tiesībām, ja iegādāta nekvalitatīva prece vai saņemts nekvalitatīvs pakalpojums. Visvairāk jautājumu ir par rīcību gadījumos, kad iegādāti līguma noteikumiem neatbilstoši apavi, mobilie telefoni, elektropreces vai problēmām ar distances līgumu pakalpojumiem, avio pakalpojumiem. Daļā gadījumu patērētāji interesējas, kā rīkoties, ja preces piegādes vai pakalpojuma izpildes termiņš nav ievērots. Tāpat patērētāji jautā par jomām, kas nav PTAC kompetencē vai par kuriem PTAC nav tiesīgs pieņemt saistošu lēmumu, bet tikai sniegt konsultāciju, īpaši par elektronisko sakaru kvalitāti, apdrošināšanas atlīdzības izmaksām, kā arī komunālajiem pakalpojumiem.

2015. gada 1. ceturksnī PTAC saņēmis 593 patērētāju sūdzības, kur būtiskas izmaiņas, salīdzinot ar 2014. gada 1. ceturksni, nav novērojamas. Visbiežāk sūdzībās patērētāji izteikuši pretenzijas par iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm un pakalpojumiem. Lielis skaits sūdzību ir saņemtas arī par komercpraksi, reklāmu un e-komerciju, kā arī par līgumslēdzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu līgumos. No saņemtajām sūdzībām par precēm visvairāk sūdzību ir par elektroprecēm, kam seko sūdzības par mobilajiem telefoniem un apavu kvalitāti. Pakalpojumu jomā lielākā daļa sūdzību ir par distances līguma pakalpojumiem. Vēl joprojām aktuālas ir problēmas īres un komunālo pakalpojumu un avio pakalpojumu jomā. Savukārt finanšu pakalpojumu jomā saņemto iesniegumu skaits ir samazinājies par 22%, kas skaidrojams ar iedzīvotāju maksātspējas uzlabošanos un valstiski īstenošo politiku patērētāju kreditēšanas sistēmas un normatīvās bāzes pilnveidei.

PTAC patērētāju tiesību uzraudzībā 2015. gadā noteiktas tādas prioritārās jomas kā komercprakse patērētāju kreditēšanā, komercprakse, piedāvājot elektroenerģijas pakalpojumus un kosmētikas līdzekļus, komercprakse un līgumu slēgšana namu apsaimniekošanā, komercprakse kolektīvās tiešsaistes iepirkšanās t.sk., kompleksa tūrisma pakalpojumu piedāvājumos, komercprakse elektroniskajā vidē, komercprakse internetaikaloši, piedāvājot būvmateriālus, kompleksa tūrisma pakalpojumu sniedzēju patērētājiem sniegtās drošības garantijas un piedāvātie līgumu noteikumi.

2015. gada trīs mēnešos uzsāktas 46 lietas par patērētāju kolektīvo interešu pārkāpumiem, t.sk. komercprakses, reklāmas, e-komercijas un līgumu noteikumu jomās. Galvenokārt lietas uzsāktas par īstenošo komercpraksi un līguma noteikumiem kreditēšanas pakalpojumu jomā, piedāvājot uztura bagātinātajus, e-komercijas jomā, komercpraksti kolektīvās iepirkšanās jomā, komercpraksti un līguma noteikumiem elektroenerģijas jomā. Tieš turpināta arī kredītu devēju, kas neatbilst kreditēšās statusam, un parāda atgūšanas pakalpojumu sniedzēju licencēšana un licencēšana pārreģistrācija, kā arī veikta regulāra uzņēmēju uzraudzība.

Atbalstu un informāciju patēriņajiem neveiksmīgu ES pārrobežu pirkumu gadījumos turpina nodrošināt Eiropas Patēriņju informēšanas centrs (ECC Latvia). ECC Latvia ir Eiropas Patēriņju centru tīkla (ECC-NET) dalībnieks, kas darbojas Patēriņju tiesību aizsardzības centra ietvaros ar Eiropas Komisijas atbalstu. 2015. gada 1. ceturksnī patēriņjiem sniegtas 197 konsultācijas par pārrobežu problēmām ES ietvaros un izskatītas 47 sūdzības par pārrobežu problēmām ES ietvaros. Lielākoties iedzīvotāji vērsušies ECC Latvia par pārrobežu pirkumiem interneta vidē, kas skaidrojams ar to, ka aizvien aktīvāk patēriņji pirkumu veikšanai izmanto tieši interneta vides sniegtās priekšrocības.

2015. gadā **tīrgus uzraudzībā** PTAC noteikti šādi prioritārie virzieni: preču drošuma un atbilstības uzlabošana tādās jomās kā būvizstrādājumi, elektropreces, mašiniekārtas, spiedieniekārtas, radio un telekomunikāciju galiekārtas, rotālļietas. Ieplānots arī bīstamo iekārtu pārbaužu projekts – celšanas iekārtu lietošanas uzraudzība.

Nemot vērā 2013. gada traģiskos notikumus, sabrukot lieveliekala jumtam, un pārbaužu rezultātus būvizstrādājumu jomā, kur konstatētas būtiskas neatbilstības gan visos pārbaudītajos būvlaukumos, gan testējot būvmateriālus, 2015. gadā tiek turpinātas 2014. gadā uzsāktās uzraudzības un sabiedrības izglītošanas aktivitātes, lai uzlabotu komersantu un

būvniecības procesā iesaistīto informētības un profesionalitātes līmeni.

Valsts metroloģiskajā uzraudzībā 2015. gada plānotas uzraudzības aktivitātes, pārbaudot tādas mērīties kā neautomātiskie svari, elektroenerģijas un siltumenerģijas skaitītāji, manometri. 1. ceturksnī PTAC veicis pārbaudes mērīšanas līdzekļu atbilstības novērtēšanai normatīvajām prasībām 14 ražošanas, tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumos, kur valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 213 mērīšanas līdzekļi.

Alkoholisko dzērienu segmentā fasēto preču metroloģiskā uzraudzība pēdējo reizi veikta 2007. gadā, un kopš tā laika alkoholisko dzērienu ražotāju skaits Latvijā ir samazinājies, savukārt ir pieaudzis to uzņēmumu skaits, kuri importē un izplata alkoholiskos dzērienus. Tā kā Latvija ir atbildīga par pirmo reizi ES tīrgū laisto preču ar „e” zīmes marķējumu metroloģisko kontroli, sagatavots alkoholisko dzērienu metroloģiskās kontroles projekta plāns, kurā pārbaudēm 2015. gadā identificēti 6 alkoholisko dzērienu ražotāji un 29 alkoholisko dzērienu izplatītāji un importētāji. 1. ceturksnī fasēto preču kontrole veikta 11 uzņēmumos. Normatīvo aktu pārkāpumi attiecībā uz fasēto preču saturu faktisko daudzumu konstatēti 5 fasēto preču partijām.

6.14. Kvalitātes nodrošināšana

6.14.1. Kvalitātes struktūrpolicyka

Produktu un pakalpojumu atbilstības nodrošināšanas jomā valsts institūciju galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību pareizu piemērošanu un ievērošanu reglamentētajā un nereglementētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši ES prasībām, nemot vērā nacionālā tīrgus un tautsaimniecības vajadzības, nodrošinot produktu un pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu mazināšanu.

Latvijā kvalitātes infrastruktūras sistēmu galvenokārt reglamentē likums *Par atbilstības novērtēšanu, Standartizācijas likums, likums Par mērījumu vienotību*, kā arī citi saistītie normatīvie akti.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk.. testešanas un kalibrēšanas laboratoriju, inspīcēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) nodrošināšana un pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu personas un apkārtējo vidi no neatbilstošiem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspēju un uzticamību Latvijas ražotājiem un pakalpojumu sniedzējiem;

- attiecīgās informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;
- nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalības starptautiskajās organizācijās nodrošināšana, uzturot to starptautisko atzīšanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas infrastruktūras atbilstību starptautiskajām prasībām;
- nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērījumiem;
- kvalitātes pārvaldības, vides un citu brīvpārtīgo pārvaldības sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un veicinātu Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tīrgos;
- efektīvas tīrgus uzraudzības veicināšana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tīrgus dalībniekiem un aizsargātu patēriņtājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurencēs.

6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

Nacionālo standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas institūciju funkcijas un uzdevumus veic Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošās kapitālsabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” attiecīgie biroji: Standartizācijas birojs (LVS), Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs (LATAK) un Metroloģijas birojs (LATMB).

Standartizācija

LVS atbilstoši *Standartizācijas likumam* kā nacionālā standartizācijas organizācija pārzina un koordinē Latvijas komersantu un organizāciju darbību standartizācijā. LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, reģistrēt Latvijas standartus, veidot un uzturēt Latvijas standartu krājumu. Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs, kā arī 2015. gada 1. janvārī kļuva par Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) pilntiesīgu biedru. Tāpat LVS ir Starptautiskās Elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais biedrs.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni ir standartizācijas informācijas izplatīšana, Latvijas standartu krājuma papildināšana un uzturēšana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana, sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un nacionālajām standartizācijas organizācijām.

2015. gada 1. ceturksnī LVS reģistrēti 378 standartizācijas dokumenti, t.sk. 282 Latvijas standarta statusā adaptētie Eiropas standarti. Latviešu valodā iztulkoti 19 standarti, t.sk. 8 Eirokodeksi. Izstrādāti un reģistrēti 11 Eirokodesku nacionālie pielikumi. Standartizācijas informācijas pakalpojumi sniegti 1010 juridiskām un fiziskām personām. Sadarbībā ar Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru un Būvniecības valsts kontroles biroju noorganizēti 5 semināri uzņēmējiem par būvniecības standartiem un Eiropas standartizācijas samitu.

Saņemti 2 pieteikumi no ieinteresētām pusēm par jaunu standartizācijas tehnisko komiteju (STK) izveidi - „E-rēķins” un „Projektu, programmu un projektu portfeļu vadība”. Notiek ieinteresēto pušu apzināšana un koordinācija.

Noslēgtā sadarbības līguma ietvaros par informācijas apmaiņu ar „Latvijas Vēstnesi” tīmekļa vietnē www.likumi.lv un LVS vietnē www.lvs.lv sadaļā *Standarti likumdošanā* tiek publicēti piemērojamo standartu saraksti, nodrošinot standartu lietotājus ar informāciju par normatīvajos aktos minētiem obligātajiem un piemērojamiem standartiem.

Izveidota un uzturēta standartu e-komentēšanas vietne www.viedoklis.lvs.lv, kurā uzņēmējiem un nozaru ekspertiem ir iespēja paust savu viedokli par Latvijas un Eiropas standartu projektiem. Publiskā komentēšanas

vietne tapusi Eiropas uzņēmējdarbības un inovāciju programmas ietvaros.

Izveidota jauna standartu izplatīšanas sistēma, kura sniedz plašāku informāciju par standartiem, to izstrādi un saistību ar Latvijas un Eiropas likumdošanu. Uzņēmēju ērtībai izveidota jauna paziņošanas sistēma, kas ļauj saņemt sev vēlamo informāciju par izmaiņām konkrētā standartā vai standartu grupā. Jaunā sistēma nodrošina arī standartu lasīšanas iespējas un citus pakalpojumus.

2015. gada 3.-5. jūnijā Latvijā notika Eiropas standartizācijas organizāciju ģenerālās asamblejas un 4. Eiropas standartizācijas samits. Samita tēma *Kā standartizācija var veicināt pāreju uz tirāku un gudrāku ekonomiku* ir balstīta uz prezidentūras prioritātēm: ilgtspēja, izaugsme un iesaistīšanās. Samitā galvenais akcents tika likts uz būvniecību, aptverot tādas nozares perspektīvas kā ēku energoefektivitāte, ilgtspējīga būvniecība, viedo pilsētu būvniecība un ēku projektēšana un pārvaldība.

Š.g. aprīlī CEN/CENELEC iesniegts darba plāns MRMC rekomendācijām par LVS pašnovērtējumu atbilstoši CEN/CENELEC Guide 20:2013.

Notiek pakāpeniska dokumentācijas sagatavošana *LVS EN ISO 9001:2009* ieviešanai un sertifikācijai.

Lai atvieglotu studentiem pieeju mācību procesā nepieciešamajiem tehniskajiem dokumentiem, nodrošināta Latvijas standartu tiešsaistes lasīšana Rīgas Tehniskās universitātes, Rēzeknes augstskolas un Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas bibliotēkās. Tiešsaistes standartu lasītavas izveidotas arī Patēriņāju tiesību aizsardzības centra, Būvniecības valsts kontroles biroja un Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta darbiniekiem. Ar standartiem ir iespējams arī iepazīties Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

Papildinformācija par standartizāciju ir pieejama LVS vietnē www.lvs.lv.

Akreditācija

LATAK nodrošina nacionālās akreditācijas institūcijas darbību atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes *regulai Nr. 765/2008*.

LATAK uztur akreditācijas sistēmas atbilstību Eiropas Akreditācijas (EA) daudzpusējās atziņas līgumam (MLA) septiņās jomās:

- testēšanas laboratoriju akreditācija (ISO/IEC 17025), ieskaitot medicīnas laboratoriju akreditāciju (ISO 15185);
- kalibrēšanas laboratoriju akreditācija (ISO/IEC 17025);
- produktu sertifikācijas institūciju akreditācija (ISO 45011/ISO/IEC 17065);
- personu sertifikācijas institūciju akreditācija (ISO 17024);
- inspīcēšanas institūciju akreditācija (ISO/IEC 17020);
- pārvaldības sistēmu sertifikācijas institūciju akreditācija (ISO/IEC 17021);

- siltumnīcefekta gāzu (GHG/SEG) ziņojumu un tonnkilometru ziņojumu verificētāju akreditācija (ISO 14065).

Akreditācija kā kompetences un uzticības apliecināšanas instruments ir noteikta vairāk nekā 120 nacionālajos normatīvajos aktos. Papildus LATAK nodrošina vides vadības un audita sistēmas (EMAS) verificētāju akreditāciju atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 25. novembra Regulai (EK) Nr. 1221/2009 par organizāciju brīvprātīgu dalību Kopienas vides vadības un audita sistēmā (EMAS).

Lai pastāvīgi nodrošinātu atbilstību izvirzītajām prasībām un harmonizētu akreditācijas procedūras EA biedru starpā, LATAK darbinieki piedalās visās EA tehniskajās komitejās un darba grupās, *Daudzpusējas atzīšanas līguma* Padomes sanāksmēs un EA Ģenerālajās asamblejās, kā arī citu valstu nacionālo akreditācijas institūciju EA salīdzinošajās vērtēšanās.

LATAK darbinieki piedalās arī Akreditēto un licencēto institūciju foruma (FALB) rīkotajās sanāksmēs un citu valstu FALB salīdzinošajās vērtēšanās EMAS jomā, kā arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas un EK rīkotajās sanāksmēs un apmācībās Labas laboratorijas prakses jomā.

LATAK ir veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes.

Tiek organizēti mācību semināri atbilstības novērtēšanas institūcijām un LATAK iesaistītajiem ekspertiem.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaita pieaugums liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti atbilstības novērtēšanas jomā. Arvien jaunas institūcijas izvēlas apliecināt savu kompetenci ar akreditāciju. Daudzas institūcijas paplašina arī savu darbības jomu. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 264 akreditētām institūcijām.

Vienlaikus akreditācija tiek uzturēta trijām laboratorijām Krievijas Federācijā, vienai laboratorijai Kazahstānā un trijām Azerbaidžānā. Papildus starpvalstu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta ar Gruzijas, Krievijas Federācijas, Baltkrievijas, Moldovas un Ukrainas nacionālajām akreditācijas institūcijām.

LATAK 2015. gada 1. ceturksnī uzsāka akreditāciju 3 jaunās jomās, tādās kā:

- radioloģisko ierīču elektrodrošības pārbaudes un funkciju atbilstības testēšana un novērtēšana (reglamentētā sfēra);
- rūpniecisko energoauditoru akreditācija (reglamentētā sfēra);
- gaismekļu fotometriskie, kolorimetriskie mēriņumi (neregлamentētā joma).

Darbības prioritātes un plānotie pasākumi akreditācijas jomā 2015. gadam:

- veicināt visu medicīnas laboratoriju akreditāciju līdz 2015. gada beigām;
- uzsākt LATAK iestāšanās procesu ILAC/IAF;
- pilnveidot atbilstības novērtēšanas institūciju uzraudzību;
- pilnveidot sadarbību ar uzraugošajām institūcijām, profesionālajām organizācijām atbilstības novērtēšanas jomā un tīgus dalībniekiem.

Papildinformācija par akreditāciju un akreditētajām institūcijām pieejama LATAK vietnē www.latak.lv.

Metroloģija

LATMB kā Latvijas nacionālās metroloģijas institūcijas mērķis ir nodrošināt un attīstīt mēriņumu ticamību un izsekojamību valstī. Metroloģijas birojs pilda likuma *Par mēriņumu vienotību* noteiktos uzdevumus metroloģijas jomā.

Nacionālo mērvienību etalonu uzturēšanas ietvaros tiek veikta Nacionālo mērvienību etalonu kalibrēšana ES nacionālajos metroloģijas institūtos (NMI).

2015. gada maijā tika kalibrēti nacionālie elektrisko mērvienību etalonī Somijas NMI „Mikes”.

Regulāri tiek aktualizēts apstiprināto tipu saraksts internetā Metroloģijas biroja tīmekļa vietnē.

2015. gada pirmajā pusē sagatavots *Metroloģijas biroja kvalitātes pārvaldības sistemas kārtējais gada pārskats* un iesniegts vērtēšanai Eiropas Nacionālo metroloģijas institūtu apvienības (EURAMET) tehniskajā komitejā „Kvalitāte” (TC-Q). Kvalitātes pārvaldības sistēmas prezentācijas rezultātā ir saņemti norādījumi sistēmas uzlabošanai. Veikti nepieciešamie pasākumi kalibrēšanas un labākas mērišanas spēju starptautiskās atzīšanas uzturēšanai, izmantojot Starptautisko svaru un mēru biroja (BIPM) datu bāzi - KCDB.

Veikta SIA „Latvijas Nacionālais metroloģijas centrs” 14 references etalonu, kā arī 2 masas komparatoru kalibrēšana.

Metroloģijas birojs 2015. gadā turpina uzturēt sadarbību ar EURAMET, kā arī ar Starptautisko reglamentētās metroloģijas organizāciju (OIML) un Eiropas reglamentētās metroloģijas kooperāciju (WELMEC). Turpmākajos gados ir paredzēts piedalīties EURAMET organizētajos mēriņumu salīdzināšanas projektos, kā arī iesaistīties Serbijas organizētajā divpusējā mēriņumu novērtēšanas projektā. Mēriņumu stabilitātes uzlabošanai tieks uzlabota klimata nodrošināšanas sistēma.

Papildinformācija par LATMB ir pieejama vietnē: www.latmb.lv.

6.15. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privatā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005.gada 1.septembrī stājās spēkā

Saeimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums* (*Privatizācijas pabeigšanas likums*), kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.32. ielikumu).

6.32 ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma, par kuru radies īpašuma tiesību strīds vai tā atbilst bezīpašnieka statusam, nodošanu privatizācijai pieņem pēc tam, kad spēkā stājies tīsses nolēmums;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta valsts akciju sabiedrība „Latvenergo”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas pasts”, valsts akciju sabiedrība „Starptautiskā līdosta „Rīga””, valsts akciju sabiedrība „Latvijas dzelzceļš”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas gaisa satiksme” un valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirkta pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2007. gada 30. novembris), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas liguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2011. gada 31. augustus) un to, ka zemes pirkuma ligums bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, MK ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra”.

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā, kapitāla daļu un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem MK, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citāi personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā *Privatizācijas pabeigšanas likums*, līdz 2015. gada 30. aprīlim Privatizācijas aģentūras privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti 636 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4490 zemesgabalu privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam kļūdaini iesniegti citās valsts vai pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekritības pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

MK vēl nav izskatījis 4 privatizācijas ierosinājumus, kas saņemti par valsts īpašuma objektiem, jo to izskatīšanu pašreiz apgrūtina juridiskas problēmas.

Privatizācijas aģentūrā tika saņemti privatizācijas ierosinājumi par 79 īpašuma objektiem, kuru īpašuma tiesības nebija noskaidrotas. Privatizācijas aģentūra ir pilnvarota Latvijas Republikas vārdā vērsties tiesā vai pie notāra, lai veiktu nepieciešamās darbības šo īpašuma objektu atzīšanai par bezīpašnieka vai bezmantinieka mantu. Par 12 īpašuma objektiem Privatizācijas aģentūra nav vērsusies tiesā, jo minētie īpašuma objekti pieder pašvaldībai vai privātpersonai vai arī konstatēts, ka būve dabā neeksistē. Par 67 īpašuma objektiem Privatizācijas aģentūra ir vērsusies tiesā, lai konstatētu juridisku faktu un atzītu minētos objektus par bezīpašnieka mantu, kas ir piekritīga valstij. No tiem 54 gadījumos tiesvedība ir noslēgusies un ir stājies spēkā tiesas nolēmums, ar kuru nolemts apmierināt Privatizācijas aģentūras pieteikumu un konstatēt juridisko faktu, ka nekustamie īpašumi ir bezīpašnieka lieta, kas piekritīga valstij. 13 gadījumos Privatizācijas aģentūras pieteikums ir atstāts bez izskatīšanas, pamatojoties uz *Civilprocesa likuma* 258. pantu, jo sevišķās tiesāšanās kārtībā izskatāmajā lietā radies strīds par tiesībām un šis strīds izšķirams tiesā

prasības kārtībā. Pēc tiesas nolēmumu pieņemšanas par īpašuma atzīšanu par bezīpašnieka mantu, tiek gatavoti MK rīkojuma projekti par īpašuma objektu nodošanu privatizācijai vai pamatotu atteikumu nodot privatizācijai. MK jau ir pieņemis lēmumu par 25 īpašuma objektu nodošanu privatizācijai vai atteikumu nodot privatizācijai.

Trijos gadījumos privatizāciju bija nepieciešams pārtraukt, jo tika konstatētas juridiskas problēmas, kas liez turpināt privatizēt valsts īpašuma objektus. Savukārt četros gadījumos ir pieņemti MK rīkojumi par valsts īpašuma objekta privatizācijas izbeigšanu, jo neviens pretendents nebija pieteicies privatizēt attiecīgo objektu vai netika apstiprināts par pircēju.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi eiro un/vai privatizācijas sertifikātos.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2015. gada 30. aprīlim likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2547 valsts īpašuma objektu (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidoti 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,14 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu, kapitāla daļu un dzīvokļu atsavināšanu) privatizācijas 2,380 miljardu eiro apmērā, tai skaitā 578 miljoni eiro un par privatizācijas sertifikātiem 1,802 miljardi eiro nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) saistības par vairāk nekā 280,86 milj. eiro. Noteikto investīciju apjoms bija 214,23 milj. eiro, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 383,01 milj. eiro.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju.

Līdz 2015. gada 30. aprīlim ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 5287 valsts zemesgabali. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena sastāda 291,48 milj. eiro, no kuriem 145 milj. eiro naudā, bet 146,48 milj. eiro īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no zemesgabalu privatizācijas līdz 2015. gada 30. aprīlim – 286,81 milj. eiro, no kuriem 144,72 milj. eiro un 142,09 milj. eiro īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Valstij piederošie īpašumi, kas nav nodoti privatizācijai, var tikt atsavināti saskaņā ar *Publiskas personas mantas atsarinašanas likuma* un *Publisko personu kapitala daļu un kapitalsabiedrību pārvaldības likuma* nosacījumiem.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas kārtību nosaka likums *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju*. Saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* valsts dzīvojamo māju privatizāciju veic valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra”, bet pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju veic republikas pilsētu un novadu dzīvojamo māju privatizācijas komisija.

2015. gada 30. aprīlī Privatizācijas aģentūras valdījumā un pārvaldišanā atradās:

- 241 dzīvojamā māja;
- 1329 valsts dzīvokļa īpašumi, no tiem
 - 700 valsts dzīvokļu īpašumi atrodas Privatizācijas aģentūras valdījumā esošajās mājās;
 - 629 valsts dzīvokļu īpašumi atrodas dzīvojamās mājās, kas nodotas dzīvokļu īpašumu īpašnieku pārvaldišanā.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process

Laika posmā no 2014. gada 1. novembra līdz 2015. gada 30. aprīlim ar Privatizācijas aģentūras valdes lēmumiem uzsākta privatizācija 20 valsts dzīvojamās mājās.

Laika posmā no 2014. gada 1. novembra līdz 2015. gada 30. aprīlim likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā nosūtīti 34 paziņojumi privatizējamo valsts dzīvokļu īpašniekiem, kā arī noslēgti 72 dzīvokļu īpašumu pirkuma līgumi.

Dzīvojamo māju un dzīvokļu pārvaldišanas process

Dzīvokļu īpašumu īpašniekiem no 2014. gada 1. novembra līdz 2015. gada 30. aprīlim pārvaldišanā nodotas 15 dzīvojamās mājas.

Republikas pilsētu un novadu pašvaldību īpašumā no 2014. gada 1. novembra līdz 2015. gada 30. aprīlim nodoti 10 valsts dzīvokļu īpašumi.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldības īpašumu.

Saskaņā ar 2014. gada 1. aprīļa MK *Noteikumiem par privatizācijas sertifikātu aprites administrēšanas uždevuma deleģēšanu* valsts akciju sabiedrībai „Privatizācijas aģentūra” ir deleģēts pildīt valsts pārvaldes uzdevumu, kura ietvaros tiek kontrolēta sertifikātu piešķiršana, emitēšana, to izmantošana un dzēšana, kā arī veiktas citas darbības, kas saistītas ar sertifikātu apgrozības uzraudzību.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu *Par privatizācijas sertifikātiem*. Līdz 2015. gada 30. aprīlim 2,4 milj. iedzīvotāju ir piešķirti kopā 112,38 milj. privatizācijas sertifikāti. No tiem 103,58 milj. privatizācijas sertifikātu piešķirti par Latvijā nodzīvoto laiku, savukārt 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. personām par politiskām represijām. No visiem piešķirtajiem privatizācijas sertifikātiem 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirts 8,01 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, tai skaitā 691,7 tūkst. – par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4896,4 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 969,8 tūkst. – par namīpašumiem, 816,0 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un ciemtiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. –

par politiski represētām personām atņemto mantu un 85,6 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

Saskaņā ar Privatizācijas pabeigšanas likuma 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58,2 tūkst. personas ir zaudējušas tiesības iekaitīt kontā 1,64 milj. privatizācijas sertifikātu.

Atbilstoši likumam *Par zemes privatizāciju lauku apvidos* līdz 2015. gada 30. aprīlim pieņemti 11076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušiem zemes īpašumiem lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8411 personām par kopējo summu 25,04 milj. eiro, dzēšot 0,63 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

6.9. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana (līdz 2015. gada 30. aprīlim)			
Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits (milj.)	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits (tūkst.)
Dzīvojamās mājas	446 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objektu	38,0	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	nav precīzu datu	7,3	109,6
Kapitāla daļas (akcijas) tai skaitā:	nav precīzu datu	44,5	954,0
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,1	858,0
Zeme	317,1 tūkst. zemes gabalu	17,5	5166,7
Kopā:		107,3	6820,1
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		95,5%	85,1%

Dzēšot par politiskajām represijām piešķirtos 165,73 tūkst. privatizācijas sertifikātu, 26,23 tūkst. politiski represēto personu līdz 2015.gada 30.aprīlim izmaksāta kompensācija naudā 6,6 milj. eiro apjomā. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 28. pantā noteikto 3,5 tūkst. politiski represēto personu zaudējušas tiesības dzēst 16,16 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

Līdz 2015. gada 30. aprīlim valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijā izmantoti 107,32 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 95,5% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.9. tabulu). Privatizācijas procesā no 2008. gada 1. aprīļa līdz 2015. gada 30. aprīlim 601,77 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā ir izmantoti 752,48 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2015. gada aprīlī vareja izmantot 8 licencētu starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2015. gadā līdz 30. aprīlim svārstījās no 4,78 tūkst. privatizācijas sertifikātu janvārī līdz 10,02 tūkst. privatizācijas sertifikātu aprīli un no 0,16 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu janvārī līdz 0,71 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu februārī.

2015. gada 30. aprīlī 379,18 tūkst. fizisko personu privatizācijas sertifikātu kontos bija 2,255 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 2% no kopējā piešķirto privatizācijas sertifikātu skaita, tai skaitā 0,105 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu. Juridisko personu privatizācijas sertifikātu kontos bija 0,334 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 0,3% no kopējā piešķirto privatizācijas sertifikātu skaita, tai skaitā 0,006 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

2014. gada 1.janvārī spēkā stājās likums *Grozījumi likumā „Par privatizācijas sertifikātiem”*, kas noteica, ka privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošana ir valsts pārvaldes uzdevums. Tāpat ar likuma grozījumiem tika noteikts, ka MK normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos un kārtībā var deleģēt privātpersonai privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanu. Ar 2014. gada 1. janvāri valsts akciju sabiedrībai „Latvijas Attīstības finanšu institūcija „Altum” tika deleģēts pildīt privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanas uzdevumu, kas ietver privatizācijas sertifikātu kontu atvēršanu, uzturēšanu, privatizācijas sertifikātu ieskaņšanu privatizācijas sertifikātu kontā un citus ar privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanu un privatizācijas sertifikātu apgrozību saistītus pakalpojumus. Līdz 2014. gada 1. jūnijam minēto pakalpojumu nodrošināja arī maksātnespējīgā akciju sabiedrība „Latvijas Krājbanka”, kuras turējumā atrodas daļa privatizācijas sertifikātu kontu. Sākot ar 2014. gada 1. jūniju, Latvijas Krājbanka privatizācijas sertifikātu kontus vairs neapkålpo, bet tai ir pienākums uzturēt tās turējumā esošos privatizācijas sertifikātu kontus līdz to centralizētai pārcelšanai uz Attīstības finanšu institūciju. Personām, kuras plāno veikt darbības ar Latvijas Krājbankā privatizācijas sertifikātu kontos esošajiem privatizācijas sertifikātiem, ir jāierodas jebkurā no deviņām Attīstības finanšu institūcijas filiālēm un jāaizpilda pieteikums privatizācijas sertifikātu kontu pārcelšanai uz Attīstības finanšu institūciju. Personām, kuras patlaban neplāno veikt darījumus ar privatizācijas sertifikātiem, nav jāveic iepriekšminētā darbība, jo Latvijas Krājbankas turējumā esošie privatizācijas sertifikātu konti uz Attīstības finanšu institūciju tiks pārceļti centralizēti.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatlērkis ir pārkārtot zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku.

Zemes reformas procesā ietilpst brīvās, valstij piekrītošās zemes pieprasīšana un piešķiršana, īpašuma tiesību atjaunošana un lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana), kā arī īpašuma tiesību atjaunošana uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi un tie norit saistībā ar valstī realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās zemes pieprasīšana atbilstoši likuma *Par zemes reformas pabeigšanu pilsētās 2.*panta pirmajai daļai ir beigusies jau 1999. gada 1. martā, savukārt saskaņā ar minētā likuma 2. panta otro daļu pieprasītās zemes piešķiršana bija jāpabeidz 1999. gada 1. jūlijā, bet Rīgas un Daugavpils pilsētās - 1999. gada 1. oktobrī.

Saskaņā ar likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos 2.* panta otro daļu brīvās, valstij piekrītošās zemes pieprasīšana beidzās 2006. gada 1. jūnijā, savukārt pieprasītās zemes piešķiršana pastāvīgā lietošanā – 2007. gada 1. septembrī.

Pilsētās un lauku apvidos ir beigusies arī zemes nodrošana īpašumā par samaksu. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likumu zemes izpirkuma (pirkuma) līgums ar valsts akciju sabiedrību „Latvijas Hipotēku un zemes banka” (Hipotēku banka)* par lietošanā piešķirto pilsētas vai lauku apvidus zemi bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim. Atbilstoši Privatizācijas pabeigšanas likuma 23. panta divpadsmitajai daļai minētais termiņš neattiecas uz bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kuriem zemes kadastrālās uzmērišanas rezultātā noteiktā zemesgabala kopējā platība ir lielāka par to zemes platību, uz kuru atjaunojamas īpašuma tiesības, un tā pārsniedz zemes kadastrālā uzmērišanā pieļaujamās nesaistes robežas. Ar šīm personām zemes izpirkuma (pirkuma) līgumus slēdz Attīstības finanšu institūcija, kurai ar 2015. gada 14. aprīļa noteikumiem *Kartība, kādā deleģē valsts pārvaldes uzdevumu – zemes izpirkuma (pirkuma) līgumu slēšanu, šo līgumu izpildes kontroli un neizpirktais zemes nodošanu pašvaldību īpašumā* deleģēts valsts pārvaldes uzdevums – slēgt lauku un pilsētu zemes izpirkuma (pirkuma) līgumus, kontrolēt šo līgumu izpildi un nodot pašvaldību īpašumā neizpirktais zemes.

Pavisam kopā zemes reformas laikā līdz 2011. gada 30. decembrim Hipotēku banka par lauku apvidus zemi bija noslēgusi 174231 līgums par 181945 zemes vienībām vairāk kā 1,2 milj. ha platībā.

CZK 2014. gada 25. augustā pieņemot pēdējo lēmumu par īpašuma tiesību atzišanu uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, ir pabeigts pēdējais zemes reformas pabeigšanas uzdevums – īpašuma tiesību atjaunošanas process lauku apvidos uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, kura īstenošanu noteica likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos 16.* panta pirmā daļa.

Kopumā CZK tiesības pretendēt uz īpašuma tiesību atjaunošanu uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto

zemi atzina 1066 personām (pieprasītāji) uz zemi 12982,64 ha platībā.

Tā kā īpašuma tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā jāveic iegūtās zemes kadastrālā uzmērišana un jāsaņem attiecīgas institūcijas lēmums par īpašuma tiesību atjaunošanu, CZK, Valsts zemes dienests un pilsētu pašvaldības turpina pieņemt lēmumus par īpašuma tiesību atjaunošanu bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kā arī zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu gadījumos, kad zemes kadastrālās uzmērišanas rezultātā noteiktā zemes vienības kopējā platība minētajām personām pārsniedz to zemes platību, uz kuru tiem atjaunotas īpašuma tiesības.

Lai gan, nemit vērā iepriekš minēto zemes reformas uzdevumus var uzskatīt par izpildītiem, zemes reforma saskaņā ar likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos 5.*pantu un likuma *Par zemes reformas pabeigšanu pilsetās 7.* pantu ir pabeigta līdz ar MK rīkojuma pieņemšanu par zemes reformas pabeigšanu attiecīgajā pašvaldības teritorijā.

Attiecībā uz pilsētām atbilstoši likuma *Par zemes reformas pabeigšanu pilsetās 6.* pantam attiecīgajai pašvaldībai līdz 2014. gada 30. novembrim bija jāsagatavo ar Valsts zemes dienestu saskaņots pārskats par zemes reformu reglamentējošos normatīvajos aktos noteikto darbu izpildi, kurš kopā ar paziņojumu par zemes reformas pabeigšanu jāsniedz Valsts zemes dienestā attiecīga MK rīkojuma projekta sagatavošanai. Minētajā termiņā no 76 pilsētām pārskatu saskaņoja, kā arī lēmumu par zemes reformas pabeigšanu attiecīgajā pilsētā pieņēma 30 (39%) pilsētu pašvaldības, no kurām MK rīkojums pieņemts par 5 pilsētu teritorijām (Olaine, Līgatne, Ludza, Preiļi un Zilupe), un par 25 pilsētu teritorijām MK rīkojuma projekti ir izsludināti Valsts sekretāru sanāksmē. Savukārt pēc minētā termiņa līdz 2015. gada 12. maijam pārskatu saskaņojušas, kā arī lēmumu par zemes reformas pabeigšanu attiecīgajā pilsētā ir pieņēmušas vēl 27 (36%) pilsētu pašvaldības, no kurām par 15 pilsētu teritorijām MK rīkojuma projekti ir izsludināti Valsts sekretāru sanāksmē.

Savukārt attiecībā uz lauku apvidus zemi saskaņā ar likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos 4.* panta ceturto daļu pārskats par zemi jāsagatavo Valsts zemes dienestam un līdz 2014. gada 30. novembrim tas jāsakaņo ar attiecīgo pašvaldību. Piebilstams, ka pārskata sagatavošana iespējama tikai tad, kad pašvaldība ir pieņēmusi visus lēmumus, kas saistīti ar zemes pieprasīšanu un pieprasījumu izskatīšanu un attiecīgu lēmumu pieņemšanu, kas atspoguļota Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā. Minētajā termiņā no 110 lauku apvidus teritorijām Valsts zemes dienests pārskatu par zemi saskaņoja ar četrām (4 %) pašvaldībām (Ādažu, Ludzas, Olaines un Zilupes pašvaldības), no kurām par trīs lauku apvidus teritorijām MK rīkojuma projekti ir izsludināti Valsts Sekretāru sanāksmē. Savukārt pēc minētā termiņa līdz 2015. gada 12. maijam Valsts zemes dienests pārskatu saskaņojis ar vēl 45 (41%) pašvaldībām, no kurām par 27 lauku

apvidus teritorijām MK rīkojuma projekti ir izsludināti Valsts sekretāru sanāksmē.

Līdz ar to secināms, ka uz 2015. gada 12. maiju zemes reforma ir pabeigta (t.i., ir pieņemts MK rīkojums) 6% pilsētu, zemes reformas pabeigšanas pēdējais etaps tuvojas noslēgumam (t.i., noris MK rīkojumu virzīšana)

53% pilsētās un 27% lauku apvidus teritorijās, zemes reformas pabeigšanas pēdējais etaps uzsākts (t.i., uzsākta MK rīkojumu sagatavošana) 16% pilsētu un 17% lauku apvidus teritoriju, savukārt darbs pie zemes reformas pabeigšanas turpinās 25% pilsētu un 56% lauku apvidus teritoriju.

6.16. Publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reforma

Latvijas valstij pilnībā vai dalēji pieder ievērojams skaits kapitālsabiedrību, kam ir liela ietekme uz valsts ekonomiku, t.i., pēc finanšu datiem 2012. gada beigās 18,2% no Latvijas iekšzemes kopprodukta. Valstij piederošo kapitālsabiedrību īpašumā ir ievērojami aktīvi, un šo kapitālsabiedrību vidū ir lielākie darba devēji valstī. Tādēļ valstij ir nepieciešams regulāri sekot līdzi tai piederošo kapitālsabiedrību darbības rezultātiem, lai veicinātu atbildīgu, efektīvu un uz rezultātiem vērstu kapitālsabiedrību vadību, kā arī palielinātu kapitālsabiedrību vērtību nākotnē. Tāpat arī atsevišķu pašvaldību kapitālsabiedrību darbībai ir nozīmīga loma noteikta pakalpojuma sniegšanā attiecīgajā administratīvajā teritorijā.

Pēc Ekonomikas ministrijas rīcībā esošās informācijas uz 2015. gada 1. maiju 100% valsts līdzdalība ir 66 kapitālsabiedrībās, valsts izšķirošajā ietekmē ir 5 kapitālsabiedrības, 46 kapitālsabiedrībās valsts līdzdalība ir 50% un mazāka. Kopā valstij tieša līdzdalība ir 117 kapitālsabiedrībās.

Pēc Ekonomikas ministrijas rīcībā esošās informācijas 2011. gadā Latvijā bija 323 kapitālsabiedrības, kurās vienīgais dalībnieks ir pašvaldība (pašvaldības kapitālsabiedrības), 39 kapitālsabiedrības ir pašvaldību izšķirošajā ietekmē un 243 gadījumos kādai no pašvaldībām pieder 50 un mazāk procenti kapitāla daļu kādā kapitālsabiedrībā. 4 pašvaldībām nepastāv līdzdalība kapitālsabiedrībās.

6.33. ielikums

Publisko personu komercdarbība

Publisko personu iesaistīšanās komercdarbībā rada tirgus izkroplojuma risku. Tāpēc publisko personu komercdarbība ir pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos, kad pastāv sevišķs attaisnojums šādas komercdarbības veikšanai. Galvenais ekonomiski pamatotais mērķis publiskās personas dalībai kapitālsabiedrībās ir tirgus nepilnību novēršana un līdz ar to sabiedrības labklājības celšana. *Valsts pārvaldes iekārtas likuma* 88. pantā minētie komercdarbības ierobežojumi noteiktai leģitima mērķa sasniegšanai, t.i., lai publiskā persona, nekroplojot konkurenci, darbotos kā līdzvērtīgs partneris privātajam biznesam tikai tajos gadījumos, kad tas nepieciešams drošības funkciju un valsts politikas išteņošanas nodrošināšanai kādā no sabiedrības dzives nozarēm. Taču praksē bieži vien tie tiek tulkoti pārāk plaši, līdz ar to gan valsts, gan pašvaldības veic komercdarbību nozarēs, kas formāli atbilst *Valsts pārvaldes iekārtas likuma* 88. pantā noteiktajiem nosacījumiem, tomēr pēc būtības ir pretrunā ar minētās normas mērķi – ierobežot publiskas personas komercdarbību. Saeima 2015. gada 26. martā 2. lasījumā pieņēma grozījumus *Valsts pārvaldes iekārtas likumā*, kas paredz mainīt nosacījumus, kuriem iestājoties, publiska persona ir tiesīga dibināt kapitālsabiedrību vai iegūt līdzdalību esošā kapitālsabiedrībā. Likumprojekts tiek gatavots izskatīšanai 3. lasījumā.

Publisko personu komercdarbības reforma paredz:

- mainīt publiskās personas komercdarbības nosacījumus (grozījumi *Valsts pārvaldes iekārtas likumā*);
- publiskai personai jaunsaka vispārējie stratēģiskie mērķi, ko publiskā persona vēlas sasniegt ar līdzdalību kapitālsabiedrībā un kuri izriet no tiesību aktiem un politikas plānošanas dokumentiem. No publiskās personas definētiem vispārējiem stratēģiskiem mērķiem tiek atvasināti sabiedrības nefinanšu mērķi vidējam termiņam, kas tiek iekļauti kapitālsabiedrības vidējā termiņa stratēģijā (šīs ir iestrādātās *Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumā*);
- pienākumu publiskai personai ne retāk kā reizi piecos gados pārvērtēt līdzdalību kapitālsabiedrības un tās atbilstību publiskās personas komercdarbības principiem, attiecīgi pēc nepieciešamības precizējot vispārējos stratēģiskos mērķus (tas ir paredzēts *Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumā*);
- noteikt, ka publiskas personas kapitālsabiedrība jāpārveido par iestādi (publisko aģenturu), ja ir konstatēts, ka publiskas personas līdzdalībai kapitālsabiedrībā attiecīgu mērķu sasniegšanai kapitālsabiedrības statuss nav atbilstošākais darbības modelis (tas ir paredzēts *Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumā*).

Valsts kapitāla daļu pārvaldība

Latvijā ir decentralizēts valsts kapitāla daļu pārvaldības modelis, un valsts kapitāla daļu pārvalde tiek iestenota ar kapitāla daļu turētāja – nozares ministrijas vai kādas citas institūcijas starpniecību. Analizējot Latvijā iestenoto valsts kapitāla daļu pārvaldības praksi pirms reformas, tika identificētas vairākas būtiskas problēmas, piemēram, valsts kapitāla daļu turētājs iesteno vairākas lomas vienlaikus (klienta, īpašnieka un nozares politikas veidotāja loma vienā personā), zema kapitāla atdevē, nav pārskatāmi definēti sasniedzamie finanšu un nefinanšu mērķi un netiek analizēti, izvērtēti kapitālsabiedrību rādītāji attiecībā uz tiem, nav nodrošināta vienota un caurskatāma valsts kapitāla daļu pārvaldība, nepietiekami profesionāla valsts kapitāla daļu pārvaldība (tajā skaitā profesionālu piesaistīšana), nav vienotas pārraudzības sistēmas, kas veicinātu komercdarbības vides uzlabošanu, sadrumstalots un nepilnīgs valsts kapitāla daļu pārvaldības regulējums, ikdienas pārvaldības lēmumu politizācija.

MK 2012. gada 15. maija sēdē atbalstīja Ekonomikas ministrijas izstrādāto *Publisko personu komercdarbības koncepciju* un *Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepciju*, kas izstrādātas atbilstoši OECD valsts kapitālsabiedrību pārvaldības vadlīnijās noteiktajiem principiem. Publisko personu kapitāla daļu pārvaldības reformas mērķis ir veicināt kapitāla atdevi un ieviest labas korporatīvās pārvaldības principus kapitālsabiedrību pārvaldībā, kā arī pārvērtēt publiskās personas komercdarbības nosacījumus. Īstenojot kapitāla daļu pārvaldības reformu, ir sagaidāma lielāka kapitāla atdeva (lielākas dividendes), sabiedrībai publiski pieejama informācija par valstij piederošo kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldi, kapitālsabiedrībām izvirzīto gan finanšu, gan nefinanšu mērķu sasniegšanu (skatit 6.31. ielikumu).

Lai ieviestu MK apstiprinātos, koncepcijas piedāvātos risinājuma variantus, Ekonomikas ministrija izstrādāja likumprojektu paketi, kuru MK 2013. gada 28. maija sēdē atbalstīja un iesniedza izskatīšanai Saeimai. Saeima 2014. gada 16. oktobrī pieņēma trešajā, galīgajā lasījumā

Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likumu, kas stājās spēkā 2015. gada 1. janvārī. Šajā likumā iekļautie uzlabojumi ir attiecīni uz visām publiskām personām piederošo kapitālsabiedrību (kapitāla daļu) pārvaldību.

Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrības pārvaldības likums paredz MK noteikt institūciju, kura pildīs likumā noteiktos valsts kapitāla daļu pārvaldības koordinācijas institūcijas uzdevumus (MK 2015. gada 12. maija sēdē pieņēma lēmumu par koordinācijas institūciju noteikt Pārresoru koordinācijas centru), publiskas personas līdzdalības kapitālsabiedrībās mērķu noteikšanu, kapitālsabiedrības vidēja termiņa darbības stratēģijas izstrādi un sasniegto rezultātu regulāru izvērtēšanu, informācijas atklātības prasību ieviešanu, ikgadēju gada pārskatu sagatavošanu par valstij piederošo kapitāla daļu pārvaldi, padomes izveides tiesības lielākajās kapitālsabiedrībās, caurskatāmu valdes un padomes locekļu kandidātu izvirzīšanu (nominēšanas) procedūru u.c.

6.17. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (TSP) ir TSP dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un darbojas saskaņā ar MK 2010. gada 23. marta noteikumu Nr. 271 *Ekonomikas ministrijas nolikums* 6.11. apakšpunktu un 7.2. apakšpunktu, 1999. gada 17. februārī noslēgtgo *Vienošanos par sadarbību Tautsaimniecības padomē* un 2013. gada 29. augusta Ekonomikas ministrijas TSP nolikumu Nr. 1-7-33.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas nozaru intereses, kā arī pilnveidota sadarbība starp Ekonomikas ministriju un citām valsts institūcijām, TSP pieaicina nozaru asociācijas, kuras pārstāv savas nozares uzņēmējus un to intereses, kā arī neatkarīgos ekspertus – ekonomistus, izglītības un zinātnes pārstāvju.

TSP darbības mērķis ir veicināt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, identificēt uzņēmējdarbību kavējošos apstākļus un veikt visas nepieciešamās darbības to novēršanai, piedalīties komercdarbību veicinošu normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu izstrādē, veicināt inovācijas un ārējo tirdzniecību.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības attīstībai. TSP

sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām.

TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

TSP sadarbojas ar MK, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

2009. gada 21. maijā TSP, Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu *Izaugsmei, konkurentsējai un nodarbinātībai*. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, Ekonomikas ministrijas un Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinātības un konkurentsējības veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses efektīvā dialogā ar Ekonomikas ministriju, TSP un citām uzņēmēju organizācijām un valsts institūcijām, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

TSP izskata uzņēmējus pārstāvošo institūciju – asociāciju priekšlikumus likumdošanas pilnveidošanai. Nozaru asociācijas izvērtē un sniedz atzinumus par tiesību aktu projektiem. Savukārt ministrija informē normatīvo aktu sagatavotājus par TSP iesniegtiem priekšlikumiem likumdošanas pilnveidošanai, kā arī veic citus pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizešanai.

6.34. ielikums

TSP personālsastāvs un darba organizācija

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

Ekonomikas ministrs pauž TSP uzdevumā TSP viedokli Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas un Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padomēs un citos pārnozaru forumos.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir ekonomikas ministrs un četru TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir arī TSP locekļi:

- pārstāvis no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvis no Latvijas Pašvaldību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras.

TSP Vadības komitejai ir tiesības pieaicināt pārstāvus par attiecīgi kompetencei atbilstošiem, sēdē izskatāmiem jautājumiem (piemēram, Ārvalstu investoru padomi Latvijā, Latvijas Zinātņu akadēmiju, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomi, attiecīgās valsts institūcijas un sabiedriskās organizācijas).

TSP sastāvā ir 28 TSP Vadības komitejas izvirzīti eksperti, tai skaitā ekonomikas ministrs, TSP priekšsēdētājs un uzņēmēju organizāciju, valsts struktūru un citu organizāciju pārstāvji.

TSP sēdēs novērotāju statusā piedalās pārstāvis no Ārvalstu investoru padomes Latvijā, Rīgas Tehniskās universitātes, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomes, biedrības „Latvijas Tirgu savienība”, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Amatniecības kameras.

Par TSP sastāvu maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievēl TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesi.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaikā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

Lai pilnveidotu Ekonomikas ministrijas un nevalstiskā sektora sadarbības modeli un sakārtotu konsultatīvo mehāniķumu, 2012. gada 28. aprīlī TSP Vadības komiteja lēma par TSP struktūras pilnveidošanu, izveidojot sešas TSP apakškomitejas, kuru funkcijas un uzdevumi ir apvienot ar Ekonomikas ministrijas rīkojumu izveidotas konsultatīvās padomes, veicināt Ekonomikas ministrijas, ministra, citu ministriju un nevalstisko organizāciju dialogu par būtiskiem uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanas kritērijiem Latvijā, kā arī nodrošināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā.

TSP Vadības komiteja izvērtēja un izstrādāja tādu modeli, lai svarīgus un pakārtotus jautājumus attiecībā uz visaptverošu ekonomikas politiku TSP spētu izdiskutēt un skatīt zem strukturētām nozaru komitejām, kuras tiešā vai netiešā veidā darbojas sadarbībā ar nevalstisko sektoru.

TSP struktūra sastāv no sešām komitejām:

- Iekšējā tirgus komiteja;
- Konkurētspējas komiteja;
- Enerģētikas komiteja;
- Būvniecības un mājokļu politikas komiteja;
- Tūrisma komiteja;
- Mikro, mazo un vidējo uzņēmumu komiteja.

Šobrīd Tautsaimniecības padomē ir pārstāvētas 15 nozaru (ķīmija un farmācija, finanses, transports – tranzīts, logistika, enerģētika, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, IT klasteris, tirdzniecība, elektrotehnika, elektronika, vieglā rūpniecība, kokrūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, būvniecība, tūrisms, viesnīcas un restorāni, pārtika, poligrāfija, izglītība un zinātnē, lauksaimniecība) asociācijas.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka nozaru asociācijas izvērtēs un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

2015. gada pirmajā pusē ir notikušas 3 Tautsaimniecības padomes sēdes, kurās tika skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- vēstules projekta sagatavošana un apstiprināšana ar lūgumu atsākt Reformu vadības grupas darbu, kurā būtu jāizskata jautājums par grozījumiem likumā *Par nodokļiem un nodevām saistībā ar valdes locekļu atbildības piemērošanu*;
- par nodokļu atlaidēm kopīgumā ietvertajām darbinieku sociālajām garantijām;
- Ekonomikas ministrijas pārziņā esošo ES fondu aktivitāšu ieviešanas progress 2014.-2020. gada plānošanas periodā;
- elektroenerģijas izmaksu samazināšana energointesīviem apstrādes rūpniecības uzņēmumiem;
- priekšlikumi par atbalsta atjaunošanu atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanai;

- *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam;*
- Enerģētikas Savienība un aktualitātes ES enerģētikas jomā, aktualitātes enerģētikas politikā Eiropas Padomes Latvijas prezidentūras ietvaros;
- elektroenerģijas pieslēgumu attīstība, t.sk. kontekstā ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas izstrādāto Eiropas Struktūrfondu fondu programmu;
- par nepieciešamību TSP Enerģētikas komitejai izstrādāt standartu sarakstu, kurus apstiprinātu MK elektroenerģētikas objektu ekspluatācijai;
- *Enerģētikas likuma* 50. un 51. pants – iespējamās izmaiņas nākotnē.

6.35. ielikums

TSP par ekonomikas politikas prioritātēm

TSP uzskata, ka ir jāturpina darbs, lai Latvijā nodrošinātu stabili makroekonomisko vidi un tautsaimniecības izaugsmi kopumā. Lai veicinātu konkurenci Latvijā, ir jāveido sabalansēts budžets, jāpastiprina konkurenčes uzraudzība un jāveicina konkurenčes attīstība visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs, laikus identificējot riska sektorus, kuros iespējami konkurenčes tiesību pārkāpumi, ierobežojot administratīvos un citus šķēršļus konkurencei.

TSP par problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību.

Tāpat ir jāizvērtē normatīvie akti jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurenčes tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjeras un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā. Jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Sekmējama efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana, jāveicina pētniecība un attīstība un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā, jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Veicināma struktūrfondu ātrāka apgūšana un jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgūšana un nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārējo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mārketingā.

7. REKOMENDĀCIJAS

Latvijas ekonomiskās priekšrocības pēckrīzes periodā galvenokārt balstījās uz zemām darbaspēka izmaksām un zemo tehnoloģiju nozarēm, un ir jāņem vērā, ka turpmākajos gados darbaspēka izmaksu pieaugums ir neizbēgams izaugsmes un atvērtā darba tirgus dēļ. Tas nozīmē, ka Latvija var zaudēt konkurētspēju zemu izmaksu segmentos ātrāk nekā iegūt priekšrocības augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanā. Līdz ar to ir nepieciešams veicināt ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, t.sk. rūpniecības lomas palielināšanai, rūpniecības un pakalpojumu modernizācijai un eksporta sarežģības attīstībai. Tas ir būtisks priekšnosacījums Latvijas tautsaimniecības konvergēcēi ar attīstītajām ES valstīm un iedzīvotāju labklājības pieaugumam, ko var panākt, palielinot Latvijas ekonomikas konkurētspēju, kas balstīta uz inovāciju. Šāda ekonomikas transformācija prasa ne tikai inovācijas sistēmas stiprināšanu, bet arī būtiskas kvalitatīvas izmaiņas izglītības sistēmā – kā formālā, tā arī pieaugušo tālākizglītībā (mūžizglītības sistēmā), lai radītu nepieciešamos priekšnosacījumus strukturālajām pārmaiņām.

Vienlaikus, lai nodrošinātu stabili ekonomikas izaugsmi vidējā termiņā, ne mazāk svarīgi ir turpināt īstenot uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumus, īpaši tos, kas saistīti ar institucionālo ietvaru (likumdošana, nodokļu politika, atbalsta institūcijas) un infrastruktūras uzlabošanu. Tāpat ir jāturpina uzturēt stabili makroekonomisko vidi. Nepieciešams veicināt godīgas komercdarbības vidi, lai konkurence tirgū netiktu ierobežota nedz no komersantu, nedz publisku personu puses. Jāturpina cīņa ar nodokļu nemaksāšanu, atbalstot atbildīgās iestādes un vēršoties pret problēmas cēloņiem.

Ņemot vērā minēto, mūsuprāt, pašreizējās ekonomiskās politikas neatliekamie uzdevumi ir šādi:

- finanšu pieejamības nodrošināšanā:

- nodrošināt finanšu resursu pieejamību visās uzņēmējdarbības attīstības stadijās, it sevišķi uzņēmējdarbības uzsākšanas stadijā;
- turpināt aizdevumu garantiju izsniegšanu. Nepieciešams nodrošināt komersantam iespēju saņemt kredītresursus komercdarbības veikšanai situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekošs kredītresursu piesaistei nepieciešamā apjomā;
- veidot riska kapitāla instrumentu, kas stimulētu investīcijas uzņēmumu attīstībā un darbības paplašināšanā. Riska kapitāla fondu finansējumam nepieciešams piesaistīt privāto investoru līdzekļus;

- zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanā:

- sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, atbalstot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu īstenošanā, jaunu produktu un tehnoloģiju attīstībā, kā arī atbalstīt tādas tehnoloģiju pārneses sistēmas izveidi, kas veicinātu zinātnisko institūciju ienākumu palielināšanos no valsts finansētu pētījumu komercializēšanas, kā arī sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
- atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, t.sk. tādu, kas sniedz ieguldījumu energoefektivitātē, izmēšu samazināšanā un zemākā resursu un izejvielu patēriņā, kā arī veicinot komersantu centienus izvērst pētījumus un ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas;
- aktīvāk atbalstīt zinātnes potenciāla attīstību, koncentrējot to jomās, kurās Latvijai ir salīdzinošas priekšrocības;

- eksporta veicināšanā:

- turpināt atbalstīt uzņēmēju un to apvienību dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības misijās, lai veicinātu jaunu tirgu apgūšanu;
- attīstīt Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīklu, nodrošinot Latvijas uzņēmējiem plašu un viegli pieejamu valsts eksporta atbalsta pakalpojumu klāstu eksporta tirgos;
- aktivizēt ekonomisko sadarbību ar Latvijai prioritārajiem un potenciālajiem eksporta tirgiem, kā arī uzlabot starpvalstu ekonomisko līgumtiesisko bāzi;
- turpināt nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai palielinātu pieeju tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas preču un pakalpojumu eksportu;
- turpināt darbu pie tirdzniecības barjeru, ar ko saskaras Latvijas uzņēmēji gan ES iekšējā, gan ārējos eksporta tirgos, samazināšanas, tādējādi veicinot Latvijas uzņēmumu eksportspēju;

- darbaspēka pieejamības nodrošināšanā un piedāvājuma uzlabošanā:

- atbilstoši darba tirgus attīstības tendencēm savlaicīgi identificēt darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstību, sniedzot informāciju izglītības politikas veidotājiem; uzlabot dažādu institūciju sadarbību darba tirgus apsteidzošu pārkātojumu īstenošanā;
- pilnveidot mūžizglītības sistēmu, lai novērstu jau pašlaik pastāvošās neatbilstības darba tirgū un mazinātu strukturālā bezdarba riskus;

- paaugstināt profesionālās izglītības pievilkību un kvalitāti, nodrošinot tās atbilstību darba tirgus prasībām;
- ieviest darba vidē balstītas mācības kā profesionālās izglītības programmas īstenošanas veidu, vienlaikus pilnveidojot arī prakšu vadītāju izglītības iestādē un uzņēmumā profesionālo kompetenci;
- pievērst īpašu vērību jauniešiem, kuri neatrodas apmācībā un nav arī nodarbināti, atgriežot tos izglītības sistēmā kvalifikācijas un prakses iegūšanai;
- veicināt darba devēju aktīvu līdzdalību izglītības kvalitātes pilnveidošanā – prakšu vietu veidošanā, izglītības programmu izstrādē un pilnveidošanā, kā arī aktīvās darba tirgus politikas pasākumu izstrādē un īstenošanā;
- veidot starpdisciplināras izglītības/studiju programmas, pastiprinot uzsvaru uz uzņēmējspēju attīšanu; palielināt eksakto un dabas zinātnu priekšmetu lomu pamat- un vidējā izglītībā;
- attīstīt 1. līmeņa profesionālo augstāko izglītību (koledžas);
- pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, paplašinot elastības iespējas starp darba devēju un darba ķēmēju;
- veicināt apmācību atbilstību darba tirgus prasībām, pilnveidojot (mainot) pašreizējo darbaspēka apmācību plānošanas sistēmu, pārskatot līdzšinējo īstermiņa darba tirgus prognosēšanas metodoloģiju un apmācību virzienu noteikšanas kārtību, lai tiktu ļemtas vērā darba tirgus vidēja termiņa prognozes, kā arī tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķi;
- **uzņēmējdarbības vides uzlabošanā un konkurences nodrošināšanā:**
 - veidot izciļu uzņēmējdarbības vidi. Nekustamā īpašuma reģistrēšanā nodrošināt elektroniskas nekustamā īpašuma reģistrēšanas ieviešanu Latvijā. Nodokļu un grāmatvedības jomā izstrādāt jaunu *Gada pārskata likumu*. Tieslietu jomā turpināt darbu pie tiesvedības procedūru uzlabojumiem un efektivizācijas, ieviešot elektronisko dokumentu aprites sistēmu tiesu iestādēs. Uzņēmējdarbības uzsākšanā veicināt uzņēmumu elektronisko reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā;
 - izstrādāt industriālo zonu veidošanas mehānismu, lai nodrošinātu koordinētu un uz rezultātiem orientētu industriālo zonu attīstību reģionos, kas palīdzētu attīstīt uzņēmējdarbību un piesaistīt jaunas gan vietējās, gan ārvilstu investīcijas;
 - restrukturizēt nodokļu sistēmu, veidojot to sociāli taisnīgāku un uzņēmējdarbībai draudzīgāku. Ir jāapanāk, lai nodokļu slogans uz uzņēmējdarbību un nodarbinātību tiktu samazināts;
 - samazināt ēnu ekonomiku, atbalstot godīgos uzņēmējus un radot labvēligus apstākļus pārejai uz legālo ekonomiku, turpināt VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
 - pārvērtēt publiskas personas līdzdalību kapitālsabiedrībās un īstenot publiskas personas kapitāla daļu pārvaldības un komercdarbības reformu;
 - veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību. Jāsamazina informācijas sistēmu un e-pakalpojumu projektu ieviešanas riski, stiprinot pasūtītāju administratīvo kapacitāti un kompetenci, projektu īstenošanas uzraudzību. Jāaplāšina e-paraksta funkcionalitāte, jānodrošina e-pakalpojumu pieejamība un jāveicina e-ievirkumu izmantošana;
 - nodrošināt vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā. Ieviest vienas pieturas aģentūras principu nekustamā īpašuma datu reģistrācijai, nodrošinot Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas un Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas datu apmaiņu;
 - izstrādāt mūsdienīgu būvniecības procesa tiesisko regulējumu un jaunus būvnormatīvus, tai skaitā Eirokodeksa standartu adaptāciju būvniecību regulējošo normatīvo aktu sistēmā, un pilnveidot Būvniecības informatīvo sistēmu, tā radot priekšnoteikumus ilgtspējīgas un konkurētspējīgas būvniecības nozares attīstībai;
 - pilnveidot valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpejo saskaņotību, nodrošināt maksimāli pilnīgu un operatīvu reģistros uzkrātās informācijas aktualizāciju, lai novērstu informācijas reģistros neatbilstību reālajai situācijai, kā arī atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;
 - veicot lietu prioritāciju, vērsties pret smagākajiem Konkurenčes likuma pārkāpumiem – aizliegtas vienošanās un dominējošā vai monopola stāvoklī esošu uzņēmumu tirgus varas ļaunprātīgu izmantošanu. Attiecībā uz minētajiem pārkāpumiem, it sevišķi karteļu identificēšanu, būtiska ir tieši preventīva rīcība, veicot pārbaudes prioritārjos tirgos, un iecietības programmas īstenošana, veicinot tirgus dalībnieku līdzdalību konkurencē pārkāpumu atklāšanā;
 - pilnveidot uzņēmumu apvienošanās ziņojumu izskatīšanas regulējumu, lai nodrošinātu kvalitatīvāku publisko pakalpojumu. It sevišķi veicināt regulējuma harmonizēšanu ar kaimiņvalstīm, samazināt sniedzamās informācijas apjomu, sekmēt tirgus dalībnieku informētību un skaidrojošo vadlīniju izstrādi, nodrošinot ātrāku un mazāk resursu ietilpīgu ziņojumu iesniegšanas un izvērtēšanas procesu;
 - veikt pasākumus brīvas un godīgas konkurences veicināšanai nozaru normatīvā regulējuma ietvaros (t.sk. likumdošanas izstrādes procesā), samazināt nepamatotas prasības, ierobežojumus un citus

- administratīvos šķēršļus uzņēmumu ienākšanai un darbībai tirgū, kuri negatīvi ietekmē konkurenci un ilgtermiņā - patēriņus;
- nepielaut konkurences deformāciju no publisko personu puses, tām iesaistoties komercdarbībā tirgos, kuros nepastāv tirgus nepilnība vai īpaša sabiedrības vai valsts interese;
 - **energoefektivitātes uzlabošanā:**
 - padarīt energoefektivitāti par starpnozaru politikas mērķi ne tikai industrijas un pakalpojumu, piemēram, enerģētikas, būvniecības, rūpniecības, iekšējā tirgus utml., politikas nozarēs, bet arī dabas resursu, t.sk. atjaunojamo energoresursu, lauksaimniecības ražošanas un pārstrādes politikas nozarēs (lauksaimniecības politika, meža politika, zivsaimniecības politika), vides politikas, reģionālās politikas, transporta un sakaru politikas nozarēs;
 - veicināt un atbalstīt energoefektivitātes paaugstināšanu daudzdzīvokļu mājās, publiskajās ēkās, ražošanas ēkās, izveidojot ilgtspējīgu finansēšanas modeli ēku energoefektivitātes uzlabošanai;
 - **efektīvas, drošas un ilgtspējīgas energētikas piegādes nodrošināšanā:**
 - turpināt Latvijas elektroenerģētikas tirgus integrāciju ES vienotajā tirgū un Latvijas dabasgāzes tirgus liberalizāciju, veicinot energētikas infrastruktūras attīstības projektu, jo īpaši kopējās intereses projektu, īstenošanu;
 - turpināt reģionālo sadarbību Baltijas jūras stratēģijas/BEMIP ietvaros, lai uzlabotu elektrības un gāzes tirgus, enerģētisko drošību, atjaunojamo energoresursu izmantošanu un energoefektivitāti,
 - izveidot ekonomiski pamatotu un elastīgu politiku atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanai energētikas ražošanā.

Konsekventi īstenota struktūrpolicyka sekmēs Latvijas ekonomikas izaugsni, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviens cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.